

**РАСКАЗИ
ОД ШЕСТИ КАТ**

Дигиталната верзија на оваа книга е објавена според условите на лиценцата на **Криејтив комонс Наведи извор-Некомерцијално-Без адаптирани дела. 2.5 Македонија**

Можете:

- **да споделите** – да умножувате, дистрибуирате, јавно да го прикажувате или јавно дигитално да го прикажувате делото

Под следните услови:

- **Наведи извор.** Морате да го наведете изворот на ист начин како што тоа го направил авторот или давателот на лиценцата (но не на начин кој би сугерирал дека тие ве поддржуваат вас или вашето дело).
- **Некомерцијално.** Не смеете да го користите ова дело за комерцијални цели.
- **Без адаптирани дела.** Не смеете да го промените, трансформирате или да го адаптирате ова дело.
- Во случај на понатамошно користење или дистрибуција морате на другите јасно да им ги дадете до знаење условите под кои е лиценцирано ова дело. Најдобар начин за да го направите тоа е да поставите врска до оваа веб-страница.

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/mk>

- Секој од горенаведените услови може да биде поништен ако добиете дозвола од носителот на авторските права.
 - Ништо во оваа лиценца не ги нарушува или ограничува моралните права на авторот.
-

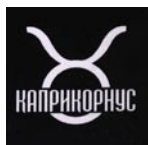
Други книги од Драги Михајловски:

1. *Речно улишѝе*, Скопје, Книжевна младина на Македонија, 1981 (раскази)
2. *Ѓон*, Скопје, Култура, 1990 (раскази)
3. *Скок со сѝај*, Скопје, Македонска книга, 1994 (раскази)
4. *Тријолскаѝа каѝија*, Скопје, Каприкорнус, 1999 (раскази)
5. *Пророкоѝ од Дисканѝрија*, Скопје, Каприкорнус, 2001 (роман)
6. *Смрѝиѝа на дијакоѝ*, Скопје, Каприкорнус, 2002 (роман)
7. *Волшебнойѝо коѝле и друѝи бајки*, Скопје, Каприкорнус, 1995 (книга за деца)
8. *Сиромавиоѝ и чучурлиѝаѝа*, Скопје, Каприкорнус, 2000 (книга за деца)
9. *Нерасѝнаѝи боѝови*, Скопје, Табернакул, 1991 (есеи и преводи)
10. *Под Вавилон: задачѝа на ѝреведувачоѝ*, Скопје, Каприкорнус, 2003 (есеи и студии)

ДРАГИ МИХАЈЛОВСКИ

**РАСКАЗИ
ОД ШЕСТИ КАТ**

ИЗБРАНИ И НОВИ

КАПРИКОРНУС, 2003

CIP - Каталогизација во публикација
Народна и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”.
Скопје

821.163.3 - 32

МИХАЈЛОВСКИ, Драги

Раскази од шести кат : избрани и нови / Драги Михајловски. -
Скопје : Каприкорнус, 2003. - XVIII, 431 стр. ; 21 см

Мојот расказ / Драги Михајловски: стр. V-VIII

ISBN 9989-715-16-5

COBISS.MK-ID 53153546

Мојот расказ

Во текстот наречен расказ мора, преку речениците, да се краде простор и време за, што побрзо, да се стигне до врвот на единствениот настан кајшто е епифанијата, откровението или она заради кое авторот не влечел за нос не оставајќи, ни за миг, да му побегнеме од позицијата на која смртно сме му потребни - читателската. Притоа начелото прескокнување и голтање на цели настани, или оставање јазови, процепи во речениците од текстот, постојано функционира. Во нив, во тие ‘темни зони’ на текстот пребива премолченото, она другото, неизбраното, она што вреска, пишти, плаче по светлина но кое авторот, присилен на избор, никогаш не е во моќ да го претстави во еден ист текст. Токму затоа авторите се постојано терани од ова ‘другото’ да пишуваат нови текстови во кои, за да биде иронијата поголема, штом ќе го претстават претходно потиснатото, истовремено овозможуваат раѓање на ново потиснато кое, нормално веднаш почнува да плаче по сопственото излегување на виделина. Затоа авторот никогаш не престанува да пишува иако неговиот напор да ја исфрли на површина сета потиснатост, сета другост, е, очигледно, залуден.

Една таква реченица (со ‘темни, прескокнати места’) што би можела да отвори еден расказ би гласела, приближно

вака: *Димитиар излезе од дома по циџари без да ѝ се јави на Марија а коџа ѝ се јави веќе беше во Австралија, преженети и без намера да се враќа.* Веднаш гледаме колку време и простор се голтнати. Читателот веројатно се прашува како и кога извадил виза, дали добро патувал, имал ли грижа на совест, како и кога стигнал во Австралија, со кого се прежил, зошто решил да не се враќа итн.. Кога авторот би се зафатил ова да го објаснува, тогаш би преминал во подетална експликација на темното, во поголемо заграбување од ‘другото’ односно би се откажал од расказот и би пишувал роман. Зашто како што е расказот еден вид објаснување, толкување, депоецизација, деметафоризација, десакрализација на песната како книжевна форма, така романот е објаснување, толкување, деметафоризација, десакрализација на расказот. Секој обид работите да се објаснуваат води во метонимизација, во проширување или во еден вид ‘превод’ на првото, бојното, светото, метафоричното, на поетското. Но јасно е дека ниеден автор, буквално ниеден не може никогаш до крај, заради сопствената ограниченост како суштество, без оглед на милионите страници ‘експликација’, да го извлече на површина ‘другото’, темното, скриеното, она што, без оглед колку и да е потиснувано во темницата или вадено на виделината од текстот, постојано ќе бара да биде чуено и видено.

Но да се вратиме на нашата реченица. Со исто такви реченици по неа се создава текстот на расказот. Таквиот текст, исто како речениците од кои е составен, голта и прескокнува време и простор. Тој е нужно паратактички, односно јукстапозициски вез од, претежно, независни реченици, којшто брзо и незадржливо јури напред до однапред поставената цел односно до веќе споменатото откровение или епифанијата. Тука, само тука, доколку

расказот е успешен, по доживеаното задоволство, читателот станува свесен зошто бил толку грижливо и внимателно воден дотаму. Значи дејство, само дејство, ништо друго освен дејство. Притоа во текстот што се создава дожд може да врне само во една реченица но никако во сите. Истото важи и за описите. Ако ги има, тие се само и единствено во функција на дејството и на паратактичкиот текст што брза (стремејќи се да произведе задоволство) да ја затвори на една замислена, однапред фиксирана точка, својата, инаку апсолутно, отворена структура.

‘Тежината’ на реченицата секогаш зависи од ‘тежината’ на зборовите што ја сочинуваат. Поради релативната кусост на расказот, авторот не може да си дозволи употреба на зборови без сопствена тежина, односно енергија. Енергијата задолжително доаѓа од напрегнатоста, нагнетеноста на зборот со традиција, култура, религија, модерност. Празните, неенергизирани зборови имаат неверојатна моќ да ја урнат строгата структура на расказот, односно да го направат неуспешен. За жал, понекогаш за тоа е доволен само еден, единствен збор. Неенергизирани можат да бидат и зборови што се помалку познати. Таквите никогаш не смеат да се употребат без убаво да им се смисли местото во контекстот зашто само во него тие добиваат смисла и зашто само така можеме да ги разбереме без да го знаеме нивното значење. Или, кажано поинаку, зборовите си имаат свое значење, но добиваат смисла само кога се ставаат во контекст, односно кога им се распаѓа значењето во процесот на потрага по смисла при градењето на реченицата.

Кога пишува, односно кога со зборовите прави реченици а со речениците текст (во случајов расказ) којшто треба, во даден миг, да му даде задоволство на читателот, авторот мора да биде свесен дека настаните и промените

што се случуваат во неговиот текст може да имаат големо влијание врз надворешниот, автоматизиран, секојдневен свет. Тука лежи важноста на книжевноста. Таа тргнува од стварноста, има референти во неа, но кога ќе се оформи, влијанието не е од стварноста врз книжевноста туку обратно, од книжевноста врз стварноста.

Затоа кога се обликува расказот, битни елементи за остварување на една од основните цели на книжевноста - нејзиното влијание врз стварноста од која тргнува - се отворањето и затворањето на расказната структура. Тука авторот треба да биде најексплозивен: при отворањето за да го привлече вниманието на читателот и при затворањето кајшто е епифанијата за да му пружи задоволство на читателот но и да го оствари потребното влијание врз него за овој да ја менува стварноста во која, да не заборавиме, единствено живеат тој и авторот. Книжевните ликови, за разлика од нив, живеат само во јазикот.

Овде, пред вас, како показ на погоре кажаното, стојат дваесет и осум ‘куси’ заграбувања во ‘другото’ правени во периодот од 1979 до 2003 година. Ваше е да ги прочитате но ваше е и да не ги прочитате. Ова е љубезната варијанта. Нељубезната, низ слободна парафраза на една ефектна завршница од расказ на италијанскиот автор Стефано Бени, би гласела: ‘Добредојдовте во крчмата со единствени јазички специјалитети. Јадењето од паратаклички структури и моќни епифании е готово: кој е гладен нека повели, кој не-нека оди бестрага!’

на Бранкица

Содржина

Избрани раскази

Од Речно улиште (1981)

Лилјак 19
(1979)

Родителски 40
(1980)

Од Ѓон (1990)

Мајстор 61
(1982)

Случка 71
(1983)

Свртничар 75
(1984)

Сведок 92

(1985)

Месечари 104

(1985)

Печуркар 113

(1987)

Ѓон 122

(1989)

Од Скок со стап

(1994)

Куќа во Солун 143

(1992)

Среќна Нова 156

(1992)

Копиле 162

(1993)

Поштар 169

(1993)

Скок со стап 176

(1994)

Од Триполската капија

(1999)

Коле 218

(1995)

Антологичар 246

(1996)

Милтон	265
<i>(1996)</i>	
Заем	297
<i>(1997)</i>	
Кошница и костюм	309
<i>(1998)</i>	
Тасичо	326
<i>(1999)</i>	
Триполската капија	337
<i>(1999)</i>	

Нови раскази

Ресторант	375
<i>(2002)</i>	
Нушиќ	386
<i>(2003)</i>	
Писателот	399
<i>(2003)</i>	
Скова	411
<i>(2003)</i>	
‘Штедња Хорацио’	419
<i>(2003)</i>	
Мерсо	428
<i>(2003)</i>	
Граница	437
<i>(2003)</i>	

Избрани раскази

Лилјак

Поради некоја стара клетва, непокор, завет или желание, во ноќта спроти Дуовден, јас и Захарија се престоривме бели лилјаци. И фрлени низ бунар, како задушнина, паѓавме главечки до Долна земја. Без крик. Без поплака. Тука почна и така почна нашата долга агонија меѓу слепите долни летачи. Нашата предолга борба со мракот.

Во несветлата уличка леткавме јас и Захарија. Непречени од никој. Таа лилјачка јас лилјак. И се случи.

“Збор! “

“Збор кога ви велам! “

“Речено е збор. Збоор! Слушате?”

И бувнаа црни гадурии од темнината. И почнаа да се вовлекуваат во нашите грумушникави телосии. Со студено препознавање меѓу пршлените. И да се лепат за душа. И тресат. Како треска. Земјотрес. Дрскосерец.

“Личат на глумци”, ми рече Захарија.

“Тоа се стаорци”, заклучив. “Сакаш да ти кажам сè за нив?”

“Кажувај ми за глумците,” бараше таа. “Истерај ги,” инсистираше таа. “Може да не зграпчат,” молеше. И сè нешто така повторуваше.

“Стаорци се тоа, Захаријо. Стаоришта што од страв од подземно гризнување некогаш подзалетнале којзнае од

Драги Михајловски

каде. Но на вивнување, проклетство испратено од непендек бог ги пресекло. И никогаш не се доразвиле. И од страв од страв, страв почнале да влеваат по земјата.

“Истерај ги” врескаше таа. “Остави ги приказните. Можеш еднаш да престанеш со приказаните? Истерајгиииии!”

И сè така пафташе неконтролирано.

“Ова не е нашето царство, Захаријо. Како можам да истерам некого од неговото царство?”

“А како знаеш дека царството е нивно?”

И сè така ги гледавме како се стројат на згурата.

“Збор!”

“Речено е збор!”

“Станувајте лешпери!”

Загрме. И густы парчиња црн дожд ја топеа уличката. Искиснати, слепи, се царевме во аветскиот ред што се рамнеше.

Нивниот црн заповедник имаше шарено крило. И сè така го покажуваше. Небаре му беше важно шаренилото. Со чинот, забифтан се зададе кон нас. И поздрави. Во став мирно. Четата построена. Крило до крило. Послушните лешпери во поздрав на десно. И кренаа некое крпеште. Со хор гракачи воден до коски. Муртаво загледани во црното небо што самоделски се пораѓаше.

“Страв ми е,” призна Захарија.

“Нема од што да се плашиш“ реков. “Обично добредојде.”

“Сепак ми е страв,” повтори. “Најмногу од добредојдето.”

И сè така гледаше застрашено низ уличката.

Меѓу ова племе најсетне ги најдов своите потомци. Мрпојадци. Како можеш со слепци да водиш фер борба?

Лилјак

Тој тргна кон мене. Со циничен израз на образината.

“Тргни се Захаријо,” реков.

“Јас верувам во тебе,” рече.

“Мислиш дека тоа сега ми е важно?”

Тој почна да ми ги куби пердувите. Со сета своја ваѓачка сила. Безобразник. Далаверџија. Цепуре. Шебек. Шиник. Шут. Дупнимандало. Шлапатика. Му ја пресеков отстапницата. Избезумено ми скокна во слепото око. Го зашмука.

Молсна.

Потоа во другото. Го заџица. Потоп ја зафати неподготвената уличка. И не можев да го видам кога шмугна меѓу расјето. Потоа само уште сенки и лепливи стапки по калиштето. Нешто како пукот во близината. И присмирена појка на мршојадец.

Захарија дојде и ме гушна лилјачки. И сè така ме гушкаше. Ќе ме задушеше од гушкање. И сетив во дамарите туѓа радост пресечена од звук на неточена бичкија.

“Страв ми е за тебе, Михајло” рече. “Се плашам ќе те растргнат.”

Ништо не се случи. Си го прибрав газот и со срце посветено на Захарија се предадов на нафаката. И тргнавме. Под стража. Или почесна регимента. Кој тоа можеше да го знае?

Непознатото е менѓеме. Студенило на срце што стега.

“Нема зошто да се плашиш, Захаријо.”

“Ти си единствен што ме вика Захарија.”

“Да. Секогаш ги сакам полните имиња.”

“Јас сум Заха.”

“Добро, Захаријо.”

Драги Михајловски

И продолживме. И уште ѝ објаснив сè за движењето. Дека сум го испитувал неговото потекло. Дека секое движење може да се почувствува. Дека моја специјалност е испитување на можните правци на секое движење. Кон што тие водат и до што доведуваат. И дека не треба да се плаши од ситни застранувања. Дека сè што се случува е привремено. Дека и ние сме привремени. Дека до крајната цел има привремени цели. И сè така.

“Се тресам,” ми рече и лилјачки се впи во мене. И пак продолживме низ душата на едно црно луњиште што нè натера искиснати да следиме некакви сенишни двоношци. И нè зближи. Со Захарија никогаш порано не сум бил толку близок. Дури почувствував дека можам сè да ѝ кажам. Па дури и да ја заљубам. Како ли се сакаат лилјачите?

Во големата сала немаше ништо. Нè дочека мирис на нем и црна земја. Неколку празни седела. И коров. И се случи.

“Првин ти!” рече заповедникот.

И ме зграпчија. Сетив по три тапави прсти во гркланот. Тркалезен бол во градите. Ќе ме сакатат. Писна Захарија. И сè така пискаше. Се расписка од пискање.

Ме стегнаа. Со црно ножичиште ми ги доскратија крилјата. Уште недоразвиени. И ме потурија со жешко ноќно водиште. И сетив како се поболувам од овчи сипаници и тифус. Во постоењето маларија. Со бројче набиено на врат морав потоа да лежам во седелото. Стуткан. Измајмурен.

Отспротива ја легнаа Захарија. Мојата лична Захарија лилјачка. Скукулена за молитва пред лилјовојникот. И ја налегнаа лилјаци. И таа збифташе.

Потоа одеднаш сè се спои со темницата. И тишината.

Замокрив.

Лилјак

“Ќе се жалиме,” рече.

“Нема кому да се жалиш во темницата!” одговорив.

“До темницата ќе се жалиме” молеше.

“Таа нема уши,” објаснив “а и лицето ѝ е разлиено.”

“Се предаваш,” заграка. “Ти се плашиш.”

“Јас нема зошто да се плашам, Захаријо. Јас веќе не сум човек.”

“Зарем летачите не се плашат?” праша.

“Овде нема луѓе да се плашат,” заклучив.

“Летачите се плашат од приземјување,” заврши таа и тетеравејќи се, се скри во мене. Некакво тивко гракање извираше од неа. Таа липаше.

“Мирно!” Се зачу однадеж однадвор.

“Мирно кога ви реков!”

“Стројте се лешпери! Слушате?”

Сé се слуша во темницата. Црноштурецот и звукот задоцнет од слепа светулка што заскитана се мушнала меѓу големи летачи. Ќе да има тајна сила во темницата. Некоја недореченост и злонавест што вознемируваат и нé тераат да се прибираме. Каде било. Пред нејзе да се прибираме. Сé што постои се прибира. Светот е прибирање. И неразјаснет страв од темничеште.

Полноќ ли беше ако ноќ беше. Оеднаш се раскалапија сидиштата. Се растемели куќиштето. Се расцепи просторот и мрак почна во мракот да навлегува. И рачишта од перја почнаа да се подаваат. Со подмолен потсмев во загработ. И продорно гласиште го здроби ноќниот мир на привидот.

“Станувајте лешпери!”

“На нозе да ве има!”

“Проклети пезевенци!”

“На летање, чувте? На л-е-т-а-њ-е!”

Драги Михајловски

Времето спие. За нас нема време за спиење. Во мракот кружат бацили на овча кашлица. Полетавме некако. И јас и Захарија. Измачени. Со поспано вишење на заразените дамари. При нивното болно активирање кон беспросирноста.

“Колку време траеше сонот?” праша Захарија.

“Сонот трае вечно,” одговорив.

“Мислев, нашиот сон колку траеше?”

“Сонот е неделив а траењето непостоечко качество.”

Најтешко е да заспиеш. Ако тоа ти успее автоматски престанува важењето на проклетите закони. Во бестежинска состојба исчезнува лепрата. И стануваш нудистички господар на бели дојки.

Од темницата шикна црна гадурија. И како темна фурија профучи крај нас. И пак во темницата исчезна. Недофатливо.

“Колку бавно летаме,” рече Захарија.

“Фуријата е многу брза” објаснив.

“Сакам да сум брза како неа.”

“Никој не може да биде брз како фуријата. Таа има посебен залет при летнувањето.”

* * *

И навали на нас студен ветер што го мрзне здивот уште во повојот. И јасно ми беше зошто запна Захарија да ѝ ја откријам тајната на брзото летање. За начинот престорнување штукеста фурија што вешто се провлекува низ просторните стапици. Јас ја знам комплетната теорија на летањето. Сите хипотези, коефициенти, карамболи, парашутерски вештини. Но практично бев најспориот летач

Лилјак

меѓу јатото лилјаци безпоштедно нурнати во мракот. И килаво пафтав со потскратените крилја.

“Направи нешто,” рече Захарија, “стори нешто од твоите теории” молеше. “Зарем сите твои теории не вредат едно побрзо замавнување со крилото?” проколнуваше.

“Јас ги чекам своите пет минути,” мудрував. “Минути кога ќе се види мојата вредност.”

И подлетнував и понатаму.

“Ти немаш свои пет минути,” викаше Захарија. “Твојата вредност е теориска. Ти си бесполезен.”

И сè така ме навредуваше.

* * *

И потоа уште цела сурија немо не престигнуваше во летот. Лилјаци. Лилјачки. Лилјачиња. Постепено стануваме опашка во морето зазбифтани летачи. Кон што ли брзаа? Има ли цел во темницата? Или по навик само се павта низ мракот?

“Сакам побрзо да летам,” рече Захарија. “Сакам најбрзо да летам,” продолжи таа, “никогаш не сум сакала да бидам последна” беснееше.

И сè така ме заглушуваше. Ме заглуши од глушење.

“Последните мудро летаат” се досетив. “Последните се безбедни, Захаријо.”

И потоа ѝ докажував со примери од атлетски кросеви, велосипедски трки на кои никогаш не сум учествувал.

Ме пресече. Со клунот завртен кон мене вршеше чудно летање. Некој напор роден од беспомошност ја тераше напред. Кон оние што не престигнуваа.

Драги Михајловски

“Нашите можности се толкави,” објаснив. “Секој лета според можностите.”

“А како да ги подобриме можностите?” праша.

“Со мудро летање,” одговорив.

“Што значи тоа мудро летање?”

“Пушти ги побрзите напред. Нека одат напред, Захаријо.” Тоа не беше доволно објаснување. Доволно да ја разубеди. Да ѝ ги разбие големите илузии. И чувствував како нешто тајно се раѓа во нејзината лилјачка телосија. Како ме намразува. И ја сфаќа мојата ништожност во просторот. Сетив како расте иронијата во нејзиното летачко однесување. И потсмебот во гракачкото квинтно тркало.

“Ти не знаеш да леташ, Михајло” рече. “Ти сето време ме мавташ.”

“Се обидувам да сторам сè што можам,” реков.

“Тогаш многу малку се обидуваш,” ме пресеце.

“Ти не ме познаваш,” реков.

“Доволно ми е твоето однесување. Твојот дострел е лесно читлив.”

“Но јас не размислувам само за ова летање, Захаријо. Мене ме интересираат сите летања. Отпорноста на воздухот притоа. Варијабилата на коефициентот на триењето што се јавува при отпорот. Дејството на летањето врз разместувањето на атмосферските талози. Густината на облаците ако летањето се врши низ нив. Потоа можните нарушувања на правецот.”

“А за кој правец зборуваш?” праша.

“За нашиот правец,” одговорив.

“А кој е нашиот правец, Михајло?”

“Правецот на лилјациите, Захаријо. Друг правец нема во темницата.”

И се случи. Однекаде не довтаса студен удар.

Лилјак

Запилен уште во замавнувањето. И почна да ни ги пердаши задниците. Со кружни осцилации во заразеното тело. И сè така не пердашеше. Не испердаши од пердашење. Писнавме. И се обидовме да бегаме. Но можно ли е бегство од незаграден затвор?

“Помооош!” врескаше Захарија.

“Молчи!” врескав.

Загрме.

“Зарем пак ќе не кисне нојно водиште?” плачеше Захарија избезумена од болка.

“Во темницата нема избор,” објаснував, “прифати ги ударите како галење од просторот. Поради големината најблага форма на милозливост му се ударите!”

И сè така поднесувавме. Ме соблазнуваше темна течност. Низ порите ми течеа грутчести лиги. Како да ѝ помогнам на Захарија? Зарем нема помош во темницата?

“Мрднете, мрзловци!”

“Запнете ползачи!”

“Терај, терај! Тераај!”

“Удри со камшикот! Гази по чурулките!”

“Удриииии!”

Оној со шареното крило пак се лечеше на нас. Со болни замави здраво удираше по нашите намачени телосии. И од каде пак се појави? Постои ли смрт во мракот? Или смртта е мрак и обратно?

“Стромачкај ги!” викаше. “Долу со нив!” врескаше распаметено. И сè така гракаше по лилјачиштата што со црни камшици не гонеа. И безмилосно не удираа.

Тогаш ме фати страв за Захарија. Видов како нечујно ме проколнува.

“Најдобро е да си последен. Најбезбедно е да си последен!” ми се потсмеваше. Се испотсмеа од потсмевање.

Драги Михајловски

“Внимавај, Захаријо,” рикав. “Захаријоооо!”

Со двете очи видов како ми пропадна во мракот. Се царев ко нетокму во местото каде што, до пред малку, несигурно леткаше Захарија. Зјапав, зјапав но не можев да сфатам. Што трбаше ова да значи? Зарем темницата е без дно, без тврд газер? Мислев со мозокот што ми беше на располагање но ништо не ми текнуваше, ништо разбирливо што можев да го сварам. Ми идеше да пукнам од мака.

Потоа ненадејно ме погоди неол удар. Сетив како ми ја снема тежината и како во слободно паѓање си ја следам Захарија. Надолу во непознатото, во нештото или ништото, сеедно. ”Ааааааа!” викав пропаѓајќи низ невидливиот процес. ”Аааааааааааа!”

Бесрамна темнино! Семоќно темничите! Ти што вака незаинтересирано ги влечеш конците на моето постоење! Ми се гадиш. Твојата црна моќ е номоќ. Те почитувам. Но и те мразам. Гадуријо. Смешна ми си вака безоблично скроена. Те сожалувам. Долга ќе биде мојата борба против тебе. Но морам да те победам. Или ќе ме победиш привремено. До моето следно појавување во некоја друга форма. Да не ми ги познаеш намерите. Доволно е парче чиста светлост за да ти покажам заби. И да видиш слепа како те завладувам. Како те набивам во тесен простор. И мизерно те вообличувам. И со презир општам со тебе. А ти јалова не можеш да се породис. И полузагушена молиш за проста репродукција.

Почна да ме блуе распараната темница. Во она што требаше да биде рака сетив студена дршка. Бодешот може ќе ми помогне. Со сета лилјача сила го забив во процесот.

Приземјив. Со тап удар по неиспитаниот влажен макадам. Во болен простор со црни мисли за Захарија. И нејзината лилјачка форма. И сега сигурно треба да се стори

Лилјак

нешто. Да се најде каква и да е утеха. Привремено да се смират зовриениот немир и трпките.

И тргнав на моите тенки ножиња. Летањето одамна ми беше дојдено до клун. Леплива почва или под на постоењето дебело се нафаќаше на моите долни екстремитети. Троструко отежнат, двојно ги чувствував студот и гладта завлечени во моето зголемено постоење.

“Захаријо! Захаријооо!”

Скиснував до коски. Без да сакам сама надоаѓаше треска, огница невидена. И ме тресеше налудничаво. Каде да најдам ново руво? Како е ова овде решено? Дали мракот отворил продавници и вработил лигави лилјаци по тезгите или сè така дава бесплатно на своите слепи жители? Рацете ми се заоблени. Клунот ми замрзнува. Како да опстанам со голо тело?

“Захаријо! Затвори ја вратата, Захаријо,” бладам.

Најтопло е да се сокриеш во себе. Телото е топла покривка за душата и нејзините неконтролирани апетити. А мракот за земјата ко сираче што се тресе под суровите закони на бога.

Захарија чудно се однесува кон теоријата. Но практично е обдарена со чуден инстинкт што ја води кон саканото. И затоа не верувам дека нешто можело да ѝ се случи. Совеста секако ми е чиста. Ќе кажам нешто непредвидливо ја отфрли од колосек. Дека така ѝ било пишано. Дека најсетне сè е можно во постоењето. Дека ситни грешки апсолутно се можни покрај крупните. Или погрешен потег во создавањето што отпосле те тера да застанеш спроти себе и отворено да си поразговараш. И да признаеш дека има повеќе видови постоења. Од кои улавото е најмоќно и најраспространетото. Луд да постоиш е голема среќа. Во форма на просечно обликуван шарен лилјак што

Драги Михајловски

слепо гледа низ наврената маска.

Времето спие, Захаријо. Покриено со стуткано ноќно ќебе. На престилка од глина и црна земја. Со заразна дифтерија во опфатот. Ненавиван со години будилникот е тешко парализиран. Ти си заскитана во постоењето, Захаријо. Но не се возбудувам. Барањето е мое животно определување.

* * *

Долго не се случуваше ништо. Само го слушнав сопственото газење по расквасената глина и музиката на празниот стомак што се бунеше за сопствената егзистенција. Морав да се престорам стрвен ловец што со ситен замав ги уништува ситните летачи. И така го одржував голиот опстанок. Без грижа на совеста.

Потоа ненадејно се појави Захарија. Сама. Полнокрвна. Свежа. Небаре царска ќерка излечена со вилино млеко. Лесна во летањето.

“Те барав,” ѝ реков.

“Мене никој не ме барал,” одговори.

“Јас сигурно те барав Захаријо.”

“Лажеш, Михајло” ми рече. “Во мракот секој сам себеси се бара.”

“Ти и тоа го знаеш?” се чудев.

“Ни јас тебе не те барав,” ме пресече.

“Значи случајно се сретнавме.”

“Токму така Михајло. Ајде ќе ти покажам како се лета.”

“А каде ќе летаме?” прашав.

“Таму каде што сите летаат,” ми одговори.

“Не сакам да летам високо, Захаријо. Паѓањето од

Лилјак

високо е со страотни последици.”

“Повеќе немам намера да паѓам, Михајло,” заклучи таа и полета.

Следењето не е моја специјалност. Но некако успеав да се вивнам покрај неа. Под нас остана нешто како црна тага. Обично сопнување што набрзо исчезнува во заборав. Неколку распарчени каменишта. Улава глина и ситни безбројни страдања заглавени во неа. И сува глад што волшебнички се вкоренува во бескрајот.

“Не те сфаќам, Захаријо,” реков.

“Молам?”

“Како толку брзо се здоби со фантастичен залет?”

“Ти никогаш не си ме сфаќал,” одговори. “Само си ме потценувал. А јас не сум само рамна на тебе.”

“Ние сме нужни еден на друг,” заклучив.

“Мислиш како брат и сестра?” праша. “Или нешто друго можеби?”

“А што може да биде повеќе од тоа?”

“Разделбата, Михајло.”

Веќе тешко ја достигнував во движењето. Таа навистина можеше да ме остави. Сега кога веројатно најмногу си требавме.

“Чекај ме, Захаријо!”

“Ајде, Михајло! Обиди се посилно, Михајло!”

И повторо зближени, со раздор притаен во глуждовите, се засиливме јас и Захарија низ долните предели и набрзо ги стигнавме во темницата нашите црни сенки. Неверојатно. Како можевме така лесно да совладаме толкава раздалеченост во просторот?

Потоа полека сè почна да ми се разјаснува. И мојот намален мозок почна да ги средува впечатоците. И некоја тешка бес ми навираше. Захарија стануваше важна. Захарија

Драги Михајловски

ме потценуваше.

“Можеш ли да ја направиш оваа?” ме праша и направи невидена перендија со вижлестото тело.

“Не,” одговорив. “Јас најдобро летам праволиниски.”

Бесно се загледав во збиднувањата. Видов кога Захарија одлета до шарениот заповедник. И како потоа складно си летаа. Занесени.

“Чекај ме, Захаријо,” викав.

“Повеќе немам време за чекање,” ми одговори. “Морам напред меѓу посланите.”

“Ти пребрзо донесуваш заклучоци,” ѝ викав. “Ќе ти докажам дека сум најсилен. Стрпи се, Захаријо.”

И сакав да го стигнам шаренкото. И на лилјачки да му објаснам дека нема право да се вовлекува меѓу мене и Захарија. Дека јас го имам правото да бидам крај неа. И сè така нешто слично ми се моташе низ главата. Ќе ми ја размоташе од мотање.

“Научи ја оваа перендија,” ми рече Захарија. “потоа пак ќе летаме заедно.”

И сè на тоа се заврши. Бесот полека ми стивнуваше. Дури малку и се каев за избувливоста. Се смирив, се помирив со новата ситуација. Таков ми беше ујот. Воздржан и тивок.

Од мракот излез е мракот. Заборави ја светлината и во мракот ќе ги најдеш истите благодети. Само во темна варијанта. Светот на темницата е свет на светлината. Само е важно каде првпат ќе се појавиш. Каде ќе се зачнеш. И како ќе привикнеш да гледаш на нештата. И појавите. Приспособувањето од еден свет на друг тешко паѓа. Трае со години а зацелувањето е генерациско.

Се решив да чекам некое силно тектонско поместување. Или судар со непознат летач од случаен

Лилјак

правец. Но знаев дека сам е тешко низ темнината. Дека таа умот може да ми го разболи. Затоа летањето го сведов на минимум и мрзливо ги потпукнував слободните бактерии во времето што следеше.

* * *

Одеднаш почувствува мирис на отворени тела. Во воздухот баздеше ненајавена војна. Огромни црни летачи со жедни клунови го исподупчија мракот и моите неверни лилјаци. И многу од нив видов почнаа да далдисуваат. И крвави се труполеа во распараната утроба на темницата. А сè работеше за напаѓачите. И зовриениот ветер. И издупченото црно небиште. И господ подземен ако го имаше.

Брзо заборавив на повредената суета. А што ако загина Захарија? Како ќе си ја простам таа грешка?

“Држи се Захаријо,” врескав, “доаѓам, Захаријо.”

Се шмугнав меѓу расјето. И оттука со таен поглед го волшебникував мегданот. Моите војнички вештини можев широко да ги применим. Иако методите ми се доста крволочни. Но доцнењето значеше мртва Захарија. И можеби многу повеќе од тоа. Видов како многу летачи почнаа да паѓаат под моите далечински удари. И некако сè почна да се врти на наша страна. Ако воопшто знаев која е моја страна. Зашто изгледа крпоносецот одамна ни беше погубен. А неговиот заменик пиштеше ранет од среде карпите. Требаше да се спаси честа. И многу други работи да се направат. Сам ја подигнав крпата. На дирек од слабашно расје. И некако лилјациите почнаа да се присобираат зад мене. И правеа она што и јас правев. И изгледа имавме шанси да ги разбиеме. Да го уништиме напаѓачкото кај душманот. Секоја повреда болно заслепува а единствениот лек е одмаздата.

Драги Михајловски

Таа го продложува животот.

Удирав, мавав. Силно и дивјачки. Исходот веќе можеше да се насети. Удирав и чувствував задоволство што се раѓаше по секое замавнување. Или тајно дејствување на погледот.

“Десното крило,” загракав.

“Деснооооо!”

Потоа уште ѝ го спасив лилјачкиот живот на Захарија што требаше да згасне во разработениот желудец на еден дрчен летач. Со вешт замав му го пресеков клуништето. И уште сакав да го спасам шаренкото. Оној ист шаренко што ми ја зеде Захарија. Но за него спас немаше. Видов како го проголта летечка ламја што набрзо се изгуби во темницата. И сè се свршуваше. Захарија очигледно не сакаше да ризикува. Ниту пак да жали по загубеното лилјачиште. Со брзо мавтање долета зад мене. Зад грбот ми беше некако сигурна. Господе, повторно ми се впиваше во постоењето.

“Ти си јунак, Михајло” ми рече. “Ти си единствениот јунак на ноќната војна.”

И силно ме гушкаше. Ќе ме задушеше од гушкање. По вторпат во проклетово темничаште.

“Ништо не е тоа Захаријо,” реков. “Јунаците ги коваат приликите. А јас овде ја имав таа среќа. Добро е што пак ми веруваш.”

И продолжив да удирам. Ќе се расчешнев од удирање. Околу паѓаше дожд од искасапени телосии. Растргнати парчиња леткаа како глуварки разбиени од детско невнимание. Ечеа крикови од ранетите, повици борбени од победниците. Сè така во чудесен, темничав занес. Сите битки се исти. И сите последици од нив. Тогаш што ми е гајле.

“Урааа! Победивме!” вреснав.

Лилјак

“Победивме!” вреснаа и лилјачиштата.

И уште малку ги потпраштивме остатоците од непријателот. Заробениците ги убивме на лице место.

“Ти си главниот творец на победата,” ми рече Захарија и лилјачки ме бакна во образината. И почувствував силна среќа. И сакав да викам во просторот. Потоа ми приоѓаа лилјациите еден по еден и ми честитаа. И пехар ноќно вино ми понудија. И пијанчев. И многу среќен се чувствував. И тетерави кругчиња правев.

Захарија постојано ме гушкаше. На нејзиното крило растеше најубавата ноќна слабика. А јас можев да ја откинам. Сè зависеше од еден мрзлив потег на она што ми беше место рака. И слатко ме лигавеше со волшебна сплинка. И постојано истото го повторуваше.

Потоа ме кренаа. Во погорниот слој на мракот чувствував дека сум некој и нешто. И безрезервно уживав во победата. И ги колнев сите оние што го сакаа мирот. И едноличноста.

“Ти си славен,” ми рече Захарија.

“Ти реков дека и јас имам свои пет минути,” реков.

“Убаво е да си славен,” рече.

“Треба да уживаш во славата,” реков. “Обично кратко трае.”

“Како ти успеа пресвртот?”

“Доволно е да си малку луд,” одговорив. “Тогаш пресвртот сам доаѓа.”

“Премногу си скроман,” рече.

“Дојди та ти покажам перендија,” ѝ реков.

И послушно ме следеше. И уште многу други лилјаци што беа способни за летање. Се чувствував крал на ноќта. Сакав најголема веселба да направам и на неа да ги поканам сите познати и непознати жители на мракот. И

Драги Михајловски

Захарија да ми изроди мали лилјачиња. И да му се смеам улаво на светот в лице. И сé некакви желби ми надоаѓаа што не знаев дали ќе се остварат. Со мало напрегање на виугите. И мало помрднување на заразениот свет. И сé така.

Во темната палата стигнавме ноќе. Во мракот секое излегување или доаѓање е темно. И зачувме фанфари. Удари на чинели. И затантено гракање.

Нé внесоа во забитното храмиште со молчеливи камбани скротени од летачка сила. Јас напред. Захарија до мене. Два бели лични лилјаци. По нас лилјациите наредени по заслуги. И врски. Оти по бојот никој не можеше да обезбеди сигурно место во јатото без моја дозвола.

Во секој случај телосијата ми беше подготвена за награда. За орденот што ќе ми го закачат напред и што ќе ме направи различен од другите, попривлечен, можеби. Најпривлечен за Захарија.

Оеднаш сé се затишини. Од мракот изникна пердувесто палто. Од јаката до круната горе-црн простор. Внатре две јаболчици. Жолти вилици. Корозиран заб. Во шуплината-кариес. И потсмев. Грмотевица од нескладни брмчења што парааат сé живо и диво.

“Се плашам,” се впи Захарија.

“Ќе нé награди” реков.

“Тоа е чудовиште. Може да нé голтне.”

“Доаѓаме како победници, Захријо. На победниците може да да им припадне само славата.”

“Затоа се плашам, Михајло. Победниците ја примаат славата но бргу гнијат во неа.”

И потоа се даде знак од злокобните камбани. И сите полегнавме во калиштето. Црниот плочник беше темна бара. Од храмиштето излегоа темни сенки. Со паганско движење на невидливите инструменти почна молитвата. И секој друг

Лилјак

звук беше набиен во раѓање. А тој исправен. Најголемиот меѓу најголемите. Императорот на ноќта што лебдеше над црна параа. И несакајќи клуновите ни се отворија за проста артикулација.

”Бог да ни го поживее главолилјакот. Отецот на душите наши загубени што не можеа да го издржат притисокот на улавото време. Оти еднаш ако станеме она што некогаш дамна сме биле ќе му бидеме должни само нему што не чува и брани од зловни ветришта. Од тврдо заскрнување на темничештето. Домот наш што ни го чува често од блиски земјотреси разрушуван. Тој го храбри летот наш. И војната лесна ни ја чини. И победата е секогаш наша. И лошите летачи тој ги истребува. И ние секогаш долетуваме овде. Најсилните меѓу нас да ги избере и да ги врати таму од каде што сите сме дојдени. Сполај му на главолилјакот, царот наш што таква моќ има од нас најдобрите да ги избере. Правдата негова е невидена. И нечуена. И затоа е вечен. И затоа се молиме. Поживеј ни го боже наш, богот наш, главолилјакот, перјаницата на родот наш.”

И сè така молитвата продолжуваше. И сè повеќе верував во признанието што ќе ми го додели. И заљубено ја гледав Захарија. И голема надеж имав во враќањето. Но тогаш се случи.

Три тапави прсти покажаа на мене. И ме зграпчија. Со очигледна злоба во намерата. Се свереа неконтролирано. Што можеше сега тоа да биде? Растргнат голтав лута темнина. Чувај се, Захаријо.

“На тркало!” згрме гласиштето. “На тркало!”

И сè така се тресеше пердувестото палто. Ќе се растресеше од тресење.

Ме приклештија. Бегањето беше мислена именка. Ме заврзаа со ноќно ортомиште. На тркалото правев

Драги Михајловски

крукчиња.

“Држи се, Михајло,” викаше Захарија. Те сакам, Михајло,” пиштеше таа сè додека со највисоки почести не ја сместија до црното палтиште и фанфари не го означија нејзиното воцарување. Кралица на темницата. Оти веројатно најлична беше лилјачка. И главолилјакот си ја стави до себе. И сè така си ја милуваше видов со грубите рачишта. И таа полека се опушташе. И чинам почнуваше да ужива. Својата природа најсетне ја откриваше. Најлесно се заборава послабиот. Болката, ако се роди, е краткотрајна. Потоа доаѓа празнина што треба навреме да се исполни. И така.

Пет силни лилјачишта го вртеа тркалото. Пополека небаре го осмислуваа напорот. И со камшици ме удираа. Цело време биеја камбаните. Чувај ме темнино! Кралице моја! Захаријо! Чувствував ме бодe во дамарите. Непшто ми се корнеше, отцепуваше. Тргунав некаде со тешка болка при секој крцкот, секој заврт на колцето. Го губев здивот. И свеста, веројатно. Ко да видов како лепливите рачишта ми се менуваат, кожата ми го добива првобитниот сјај и облик. Сетив како полека лилјачката форма, ко непотребен лишај, ми се одлушнува и ми бега. Тркалото запираше. Од длабините зазбифтано надоаѓаше тучна метармофоза.

“Захаријо! Захаријоооо! Аааааааах!”

* * *

Како убаво и безболно се креваат маглата и темницата. Сино, чисто небо легнало на црвените врвови. Жолта светлост надоаѓа пријатно во пластови. Сонцето има нежна боја и двојно око. Розите на зелената ливада се расплакале од сабајлешна роса. Дождовите не се веќе силни. Грмотевиците се преселиле во историјата. Нема жив човек

Лилјак

што се сеќава на постоењето на мракот. Гладот и војната се апстрактни поими.

“Подај ми го дурбинот, Захаријо. Сакам одблизу да се внесам во зрелата убавина што пријатно ја скокотка мојава недорасонета душа.”

(1979)

Родителски

Итака решивме, тргнавме и стигнавме. Јас и мојата сенка. Во големиот ходник жена. Од очите ѝ извираше едноличен сјај што немо не упати кон вратата што се исправи пред нас. Голема и темна. Телото закочено. Во душата кила. Треба да се направи мал напор со прстот за сè да почне. Ме облева пот.

“Влезете,” рече жената.

“Седмо ‘г’?”

“И седмо ‘г’ е тука.”

Сакаше да не изеде и сè така не камшикуваше со презривиот поглед.

”Значи сите класови се заедно?” прашав.

”За кого вие, всушност, доаѓате?” се потсмеваше со онаа надмошност на веќе одомаќинетите.

“Го бараме седмо ‘г’.”

“А кој е со вас?”

Чувствував одвај се задржува да не се насмеа на моето нераспознавање учтива од обична форма во второ лице еднина.

“Јас не сум сам,” реков и покажав право во долгиот полузатемнет ходник.

Таа долго го следеше правецот во кој го вперив прстот. Потоа се обрнуваше лево-десно. Од длабината се

Родителски

зачу пригушено чкрипење. Потоа нешто како сенка мина преку ходникот. И пак сè се слеа во полумракот.

”А кој е со вас?” пак ме праша. Чувствував ја губи сигурноста. Тенка линија сомнеж ѝ мина преку лице.

”Таа,” реков зачуден од нејзиното повторено прашање. И пак покажав неодредено во просторот.

Таа долго се цареше. Потоа се загледа во мене. На лицето прво ѝ се појави израз на зачуденост, потоа нешто како неразбирање, малку заниша со главата, потоа ги ококори очите и уште од поблиску проникна во мене. И почна да мавта со рацете. И сакаше да вика, но успеа само безгласно да се пресвитка и како истушена гума да се постели на чиментото.

Непречен од никој, почукав, ја отворив вратата, вешто ја пропуштив сенката напред и потоа стабилно влегов во просторијата.

* * *

Внатре имаше многу луѓе. Испоседнати по клупите. Имаше некоја чудна внимателност на нивните лица. Јас застанат крај вратата со погледот барав празна клупа. И додека минувавме чувствував по плеќите испитувачки погледи што не следеа до последната. Потоа, за брзо, сè заличи на атмосферата од пред некоја минута. Го извадив палтото, дентлеменски ѝ помогнав на сенката да го стори истото. На нашата клупа седеше човек.

”Ве молам,” реков, ”може малку понакрај да седнете?”

”А зарем не ве бери, човече?” ми се налути и сакаше да ме стромачка со очите.

”Двајца сме,” реков мирно и покажав тука негде до

Драги Михајловски

мене.

”Двајца?” рече тапо.

”Двајца,” реков и како сè да сум средил, ноншалантно ја поканив сенката да седне.

На човекот не му паѓаше на ум да се помести. Гледаше строго таму негде напред каде два мантила и една мантилка се подготвуваа да го почнат состанокот.

”Јас уште еднаш ве молам да се поместите,” реков малку построго иако сè уште имаше љубезност во моето однесување. ”Двајца сме, ви реков.”

Човекот сега убаво се заврте кон мене. На лицето му изби сиот бес што досега го сокриваше.

”Двајца?” рече збеснат. “Па нели знаевте дека треба сами да дојдете?”

”Сам да дојдам?” се чудево. “Што сакате да кажете, ви се молам?”

”Сакам да кажам дека детето требаше да си го оставите дома. Овој состанок е само за родители, јасно?”

И пак луто се заврте напред и чекаше мантилите да почнат со воведното излагање.

Се збунив. Погледнав наоколу и ми беше непријатно што луѓето веќе гледаа во мене. Тука напред сè беше подготвено за почетокот. И вратата видов ја затворија. Сè беше преполно. Веќе беше тешко да се дише. Премногу заразни бацили излегуваа од нашите валкани гради. Се разбира дека не сакав состанокот да го поминам простум. Го дофатив човекот за раменици и го поместив малку. Потоа тој ме дофати мене и ме врати назад. И сè така си се враќавме. Се изнавраќавме од враќање.

Луѓето гледаа ко невидени. На лицата им изби тивко задоволство.

”Немам никакво дете со мене,” реков. “Дајте, сепак,

Родителски

ова мирно да го решиме.” И ја подадов разумно раката. Тој задишан ме погледна ко нетука, потоа полека, на рати, се смируваше.

”Немате дете?” рече. “Не знам што ми стана, простете. Ми се стори ве чув кога рековте дека сте биле двајца.”

И си се загледа напред како ништо да не било. Само малку се поддотера, си ги прибра алиштата и повеќе око не му трепнуваше. Бидејќи ништо не постигнав нормално морав повторно да пробам. Го дофатив благо и го завртив кон мене.

”Простете уште еднаш,” реков ”вие одлично слушате. Пред малку реков дека сме двајца. И тоа пак го велам. И ве молам да се поместите малку понакрај за сите тројца да седнеме оти место, гледам, има.”

На лицето му се разли цинична насмевка во која зовриваше навест за скорешен триумф.

“А кој е третиот?” праша.

“Таа,” како одвај да го чекав тоа прашање за да одговорам. И покажав до мене.

“Кој е третиот?” пак праша веќе вознемирениот човек. “Слушате луѓе?” го крена гласот да го чујат. “Го прашувам човекот да ми каже кој е третиот што треба да седне во нашата клупа а тој само покажува до себе. Што ти е човеку?” ми се сврте и ми влезе в лице. И сè така ми го повторуваше прашањето. Се расповтори од повторување.

Навистина не разбирав што сакаше со тоа. Јас упорно повторував дека таа треба да седне, оваа моја сенка што отсекогаш била е и ќе биде со мене. Дека не можете туку-така да се откачите од нешто што природно ви е закачено. Дека кога би било поинаку никогаш не би го вознемирувал господинот. Потоа некои луѓе излегоа од клупите, го фатија човекот до мене и го преместија напред, во првата или

Драги Михајловски

втората клупа, не знам, не можев добро да видам, многу народ имаше во просторијата. Еден дури дојде и ми се извини во негово име. И тврдеше дека човекот, ете, понекогаш го прифаќаат. И дека е тврдоглав. И дека тешко може со него на крај да се излезе. И дека не треба ништо да му земам за зло. И така.

”Воопшто не се лутам,” објаснив ”само ми требаат две места и ништо друго.

“А кој е со вас?” ме праша извинувачот.

”Таа,” одговорив и покажав до мене.

Таа со исплазен јазик некултурно му намигна.

“Таа? Која таа?” праша овој и долго стоеше спроти мене ко заутен. Кога му кажав за која таа говорам, првин се загледа во мене, а потоа, откако забележа нешто во моите очи или така нешто, почна назадгазум да се повлекува кон првите клупи и таму, ко во сигурно прибежиште, се сокри меѓу другите.

Малку ја издував клупата од прашина, со центлеменски манир, почекав првин таа да седне а потоа го ставив палтото под мене и седнав на него. Во слабините веднаш ме клукна. Лево од мене прозорецот пушташе студен провев а десно сидниот весник детски ми се муртеше. Се проколнав што дома ги оставив и џемперот и појасот. Но сега беше доцна работата да се оправува. Студенилото безмилосно ми ја празнеше душата, на очите ми паѓаше перде, нестрпливо чекав да почне состанокот.

* * *

Најсетне се смилостија мантилите. Излезе напред повисокиот. Од безобразниот поглед му извираше надмошност. Со одмерен удар тресна по дрвената катедра и

Родителски

кога во слухот сети достатен молк, го отвори состанокот.

”Веднаш да ви кажам дека успехот е неверојатен. Ова навистина може да биде светски рекорд!”

И продолжи да гледа во нас безобразно. Очекуваше тивка побуна меѓу клупите. Барање објаснение или така нешто. Многумина меѓу нас се загледаа еден во друг испитувачки. Имаше цинично задоволство на нашите фаџи. Потисната радост дека нешто на добро тргнало.

”Во секој клас просечно по седум слаби на глава,” рече. Потоа неколку секунди ја одмеруваше тежината на својот исказ. ”А за сето тоа криви сте вие, родителите!” заклучи, го тресна дневникот и се пласна во фотелјата.

Неговата колешка имаше убави нозе и воопшто не се трудеше да ги сокрие. Свесна за нивниот квалитет, под клупата ги изложуваше во сите можни пози, предизвици. И меѓу нив неусетно се раѓаше познатата игра а таа вешто ја ускладуваше со улавото фаџиште на кое постојано трупаше грда шминка.

Потоа стана понискиот мантил и со рацете в џеб лаконски се прошета меѓу редовите. Од неговиот поглед цело време избиваше подбив. Устата му баздеше на презир. Гледаше безобразно во нас со закана. Во воздухот висеше подмолен удар. И нервно растроени баџили се меткаа улаво низ просторијата што тесно притискаше врз поредените глави.

”Вие сте криви и никој друг,” се нафрли на нас стуткани ко првачиња во клупите. И оти молчевме ќе се поместеше од умот. И му идеше очигледно да пукне од маџа. Во гласот му сиктеше луга змија. Почна неконтролирано да кружи наоколу. И сакаше, ми се стори, да поврати врз нас, толку недораснати и глуши, изгледа му се видовме. Но за наша среќа, одеднаш погледот му заскита долу под клупата каде

Драги Михајловски

што мамливо си играа убавите нозе на колешката мантилка. За миг се стаписа, фрли килава насмевка кон нас, направи долг чекор, се обрсна дали некој го следи, а потоа, ко некој невиден арамија, сакаше страствено да се здурне меѓу нив. Но пресечен од тапиот заеднички поглед што автоматски паѓаше на сè што се движеше во просторијата, а само тој се движеше, застана ко смраморен меѓу редовите. Во следните две-три минути, видов, внатре во него, во неговата душа, можеби, како војуваа страста и срамот. И силно бледило му го обли лицето. Кога битката заврши, мирисот на поразена страст изби на неговото лице. Снемоштен и загубен, само нешто опцу полугласно, плукна бесрамно по валканиот под и седна несмасно на столот до високиот мантил.

”Виe сте криви,” викаше. ”Виe!” мавташе уште со рацете и сакаше да нe згмечи.

Врз мојата сенка удобно завалена до мене, падна човек. И таа рикна како ранет свер. И потоа долго пиштеше, врескаше од болот, ми создаваше бура несетена во ушите. Притисок што ни моите артилерски тапанчиња не можеа да го издржат. Ќе се поместев од умот да можев. Потоа, знам дека, од сите опции што ги имав, само го грабнав човекот и го исфрлив ко партал на подот. Ќе го убиев да можев.

”Што ви стана?” ми се вдаде ”Да не излеговте од ментешиња, а?” Во очите му видов желба за војна.

”Внимавајте другпат каде седнувате,” реков и чувствено го погалив просторот до себе. Сенката сè уште пискаше. Правев што можев да ја утешам, да ѝ ставам до знаење дека сочувствувам со неа. Дека случајно налетало ова невоспитано човечиште. И дека сè ќе се среди. Болот ќе мине. И така.

”Сакате да кажете дека не внимавав каде седнувам?” се заинати човекот.

Родителски

”Токму тоа,” одговорив расипано и продолжив да го галам просторот до себе.

”Но клупата е празна,” ми се вдаде ”како можете да бидете толку нечувствителен? Толку луѓе седат простум а вие сами сте се рашириле на клупава како лично татко ви да ви ја оставил во наследство!”

”Невоспитан сте,” реков, “а и слеп. Клупата одамна е зафатена.”

”Зафатена!?” веќе не знаеше што да каже човекот. Од лутина само беспомошно мавташе со рацете низ просторот.

”И место да се извините како секој културен човек што кутрата ја нагазивте, вие уште се топорите насилнички!” продолжив поучно пренебрегнувајќи ја неговата, не многу пријатна, состојба.

Ова беше мојата завршна беседа. Потоа се посветив на сенката, на нејзиното целосно закрепнување. Долго, предолго, мислам, ја галев мајчински со погледот вперен напред во мантилите. Помалиот мантил нервозно погледна на часовникот. Неговиот поглед и погледите на другиот мантил и мантилката беа свртени кон мојата несреќна последна клупа и бараа уште. И сите други присутни бараа уште.

”А кому да се извинам?” од дното на привремената темница наеднаш, по долгата, предолга пауза, чинам, се јави човекот. ”Кого тоа сум згазил?” викаше.

”Нејзе,” реков и покажав неодредено до мене. ”Нејзе ја згазивте.”

Кутриот човек не знаеше што да направи. Од ноското до себе ги симна очилата, ги стави на своите здрави очи и долго низ нив ја испитуваше килавата содржина на клупата. Бидејќи ништо фатливо на кое би можел да се извини, не забележа, се сврте кон мене и упорно се обидуваше да ми

Драги Михајловски

проникне во цигерите со одврлените очи.

Не сакав да му го скратам тоа задоволство. Педантно и спокојно ја извршував својата негувателска задача. Само еднаш му ја отворив заразената уста и му го ставив на располагање мојот корозиран катник. Тоа малку го свести. Ја истави ќелавата тимба, му ги врати срцалата на ноското. Потоа застана простум пред мене. Ме гледаше уште некое време како мирно си ја вршам работата. Потоа нешто наеднаш се сети, ги истурка сите од пред себе, дојде напред до мантилите, тресна на катедрата со рачиштето и покажа оттаму на мене.

”Тој е со лунки,” викаше. ”Со лунки е!” потскокнуваше. ”Лудак, лудак!” врескаше. Се изнавреска од врескање. Убаво видов кога груба радост му изби на лицето од откровението што го доживеа. Потоа, нормално, го собраа неколкумина и го сокрија некаде меѓу редовите. Но гласот што сега доаѓаше ко подземен кикот од некој длабок ’рвеник уште долго, ко тапа бичкија, чкрипеше и им ги режеше ушите на присутните. Одекнуваше неговото ’Лудак, лудак,’ низ просторијата, се одбиваше од ѕидовите, маваше по нашите сироти глави дури некој, со тешка мака не успеа да му стави рака преку уста и да му ја затне.

Потоа пак дојде некој и ми се извини во негово име. Немав ништо против културно извинување. Центлеменски прифатив. И тој замина. И изгледа сè почна да се смирува и да се враќа во првобитната состојба.

Сега високиот мантил погледна нервозно на часовникот, па во мантилката што незаинтересирано зјапаше во толпата пред себе зафатена со скрита игра.

”И што треба сега да се прави?” ни викаше. ”Има ли начин да се поправи успехот? Кој е крив за ова?” Потоа не чекајќи одговор, свика:

Родителски

”Виe сте криви. Признајте дека сте криви!”

Молкот што потоа се надвисна над загушливата просторија навести дека сепак состанокот ќе потрае. Имаше нешто во нас што постојано се надеваше дека чирот набран во гушите секој миг ќе прсне. Или така нешто.

* * *

Во следните десетина минути мантилите наизменично ја нарушуваа тишината со истите обвиненија. И сето време нервозно гледаа на часовниците. Ние молчевме. Главите наведнати, чекавме некој да отпочне дискусија, да го скрши мразот во бешиката.

”На пример, ти!” покажа повисокиот мантил на еден од третата клупа. ”Што си рече кога син ти ти ја донесе книшката на полугодие, а?”

Овој од третата клупа се стаписа. Се заврте глупо наназад, во погледот му изби прашање, потоа наивна насмевка, сигурно на друг му се обрати мантилиштето. Кога сфати дека можеби нему му се обраќа, веднаш нагонски, речиси животински и простачки, со прстот покажа на себе, па одрече со главата. И сè така одмавнуваше. Се одмавна од одмавнување.

”Тебе те прашав!” упорно покажуваше со стутканиот прст мантилот во овој од третата клупа. ”Што си рече?”

Човекот видов полека се топеше. И безгласно почна да пропаѓа долу низ подиштето. Оние до него се обидоа да го задржат и да го натераат да одговори на лесното прашање, секој сакаше на вакво прашање да одговори, но тој сосема се истопи и потона некаде во визбиштето. На клупата на која до пред малку седеше, остана уште црната порезничка чанта која од време на време се поткреваше и се клештеше

Драги Михајловски

во љубопитните погледи. Повисокиот мантил, бесен што не доби одговор на поставеното прашање, манијачки го грабна чантиштето и го фрли безмислосно низ скршениот прозорец. Потоа уште си ги истресе рачиштата и како ништо да не било си се загледа во разиграните нозе на колешката.

Потоа стана понискиот и го дофати ноското од првата клупа.

”Одговарај ти! Што си рече, а?”

Ноското силно шмркна. Настинката си го имаше поприлично освоено. Засипнат ја колнеше правоаголната лејка што го натера да дојде. И знаеше дека токму ова ќе го прашаат. Ќе ги разоткријат сите негови слабости што до сега вешто ги прикриваше. На челото му изби пот. Ќе полудеше.

“Кажувај!” безмилосно инсистираше повисокиот мантил. “Зборувај, кога ти се вели!”

”Јас,” почна ноското. Очигледно во гркланот имаше пила и зборовите излегуваа како пресечени пратали.

”Што ти?” му викаше мантилот.

”Јас... јас не сум добил книшка!” се засрами ноското. И молежливо погледна во мантилот, па во нас и тука некаде, во средината меѓу нас и него, бараше прошка.

Настапи молк. Долг, неприкосновен, циничен молк. Превеот од скршениот прозорец наеднаш го задуши талог од штурата зима заседната тајно под прозорците. Мантилот стоеше сè уште прикован пред ноското.

”Не си добил книшка?” повтори вџашен и се сврте кон нас. ”Слушате луѓе? Тој не добил книшка!” Уживаше во настапот, убаво видов. Од петни жили запна да го истури гневот насобран којзнае зошто и којзнае каде врз веќе полумртвиот носко. ”А што си добил човече ако не книшка?” поентираше.

”Простете,” рече ноското, ”простете,” повтори. И сè

Родителски

така повторуваше. Се расповтори од повторување.

Ние, сите до еден, се смеевме иако тука ништо не беше смешно. И со подбив ја гледавме жртвата. Зарем беше можно меѓу нас и таков да има? И просторијата потоа цели десетина минути смрдеше на простачки цинизам во кој сите уживавме. И, чинам, ништо поубаво никој не можеше да понуди во тој миг.

Ноското почна буквално да се топи. Стегнат во менѓемото од наивност и глупост, засрамен од моќниот подбив на мантилот пред него и смеата од нас другите околу него, видов душата му се стиска, му се бери му заминува. Не помина долго а телото му се разлеа и му го снема. Само носот остана од човекот, само големото, нестопливо, грдо носиште без лице и душа и уште гласот што од под него, уплашен од неочекуваната преоразба, тихо молеше.

”Луѓе! Луѓееее!”

Ние сите се смеевме. Ко нездрави се смеевме. Умиравме од смеење. Дури и сенката до мене сето време се држеше за стомак и паѓаше од смеа. Видов рамениците ѝ се тресеа. Ќе пукнеше, ви вела, од смеење.

“Чекајте луѓе!” навалуваше гласот на ноското. “Јас имам и ќерка!” викаше.

“Тој има и ќерка!” викна оној до него и се фати за подиспуштениот мев.

“Ќерка имал човекот!” рикаше брчкосаната госпоѓа од втората клупа.

”И таа е одличен студент!” реवेशе гласот од ноското. “Таа е она вистинското што го засадив!”

Некој ја отвори надворешната врата. Двајца го дофатија носиштето и го фрлија надвор. Тоа жестоко протестираше.

“Ќерка ми е одличен студент!” врескаше однадвор.

Драги Михајловски

“Ќе ви докажам јас. Зарем јас сум виновен што син ми не се истера на неа?” И сè така пиштеше додека ние слатко се смеевме. Тој надвор, ние внатре.

Потоа наеднаш смеата сопре. Изгледа скриената грижа на совест ја сопре, не знам, не можам сега, со сигурност, да ви кажам. Но знам дека полека, повторно испоседнавме на своите клупи. И сè се враќаше на нормала. Или така мене ми се стори. Мантилите упорно го мереа времето. Сенката лефтерно ја протна главата во мојот килав skut, ги затвори крупните очи и заспа. Од чантата на една сериозна дама излезе грбаво маченце, се испули убаво низ просторијата и кога забележа дека е празно местото од истераниот и истопен носко, со еден вешт скок рипна и неприкосновено го освои. Но изгледа тоа не му беше доста, туку уште си ја крена влакнестата, десна нога и потоа, цела една минута, бесрамно мочаше на патосот.

* * *

Во следните десетина минути двата мантила вкрстено се шетаа меѓу редовите. Нивните погледи и студениот провев ми се зачауруваа во слабините. Луѓето упорно молчеа. Во воздухот висеше мачен навест дека тешко прашање може да се урне врз плешките. И оттука со цедење да се згрутчи во вените и да ги затне.

“Како да се подобри успехот?” упорно прашуваше повисокиот мантил загледан во часовникот а помалиот само засипнато повторуваше по него.

”Како? Како?” И ужасно го нагласуваше тоа како.

“А и децата многу сте ги распекмезиле,” заводнички и за првпат прозбори мантилката.

“Криви сте вие и децата,” викаа сите тројца на глас.

Родителски

Ехото што лесно се набра на пајажините потоа, во млазеви, шикаше од аглите и, ко здодевен чекан врз глупа наковална, мошно ни ги биеше тапанчињата закопувајќи ни длабоко во ушите тучна козја тајна.

”А што мислиш ти?” покажа неочекувано поголемиот мантил на мене.

”Ништо,” одговорив од навал “што има јас да мислам?” Во мигот кога ме праша бев мисловно зафатен со систематско прекројување на просторијата. Тој сосем ми се приближи. Од устата му избиваше базд на згносни крајници.

”Имаш свое мислење за ова?” ми викаше.

”Немам,” реков кратко и го забодив лактот во слабините на заспаната сенка иако таа, знаев, тешко прифаќаше вакви детински шеретлуци. Нормално рипна како попарена и мислам сакаше веднаш да ми зарие нож во грбот. Но, подготвен за секакво изненадување, вешто се измолкнав и ножот се зари во клупата.

”Луфка,” реков.

”Штоо?” викаше мантилот незадоволен од мојот одговор.

”Утка,” реков, ”совршена утка!”

”Што зборуваш, човече?” се чудеше мантилот.

”Велам ме промаши. Но еднаш мора да погоди. И тоа ќе биде крајот.”

Мантилот почна малку по малку да се собира. И се врати чекор назад. Во очите му се раѓаше плитко љубопитство. И направи широк зафат со ракавот. И сè тивна. И сите погледи беа вперени во мене.

”За кого си дојден?” праша испитувачки.

”За сите!” одговорив. Тој ококорен ме гледаше. “За него, за неа, за вас, за сите!”

”Чиј си ти татко?” викаше мантилот. “За кого си

Драги Михајловски

дојден? Тоа одговори ми!”

”Ви кажав,” реков, ”за сите!”

Мантилот се фати за глава и малку се поттргна наназад. Ми се стори дека сакаше нешто да извлече од тикварската глава, толку многу ја стегаше, ја прицкаше, ја цедеше. Но ништо не излезе. Може ли од ништото да излезе нешто? Молкот потоа се продлабочи. Си седев така ко заутен, сигурно многу наивно му изгледав на мантилот. Веројатно затоа сакаше, со еден кенгурски скок да ми се цитне и да ме задави. Видов како телото му се собира, мускулите му се напрегаат. Но сè остана на тоа. Дури и денеска не ми е јасно со што толку го вознемирих. Да не нешто моето студено, спокојно однесување му роди љубомора во градите? Да не помисли дека вака можев мантилката да му ја освојам?

Но, како што ви реков, тој не стори ништо. Само уште повеќе ми се доближа, го стави грдиот, мастилав молив меѓу заби, грозно го загриза и рече:

”И?”

”И, ништо!” одговорив и повторно го сетив провеот од скршениот прозорец.

“Кој си ти?” запна мантилот и проба од гнев да го преполови сиротиот молив. Молчев. Ќе ме задавеше да можеше. Фрли поглед кон присутните и ги подвитка ракавите со страшна намера во потегот.

Од заднината пред нас изби жена.

“Момент,” рече. Потоа низ очилата долго ме гледаше, ме меркаше, ме испитуваше, еднаш дури се дрзна да ме пипне кај челото, многу, многу бев лут заради ова но таа немаше текнувало, не чула сигурно што е култура, затоа уште повеќе ми се доближа и проба преку дебелиите стакла да ми влезе во душата.

“Тој е,” рече потоа таа спокојно, со сигурност на

Родителски

искусен експерт.

“Молам?” рече мантилот.

”Сигурна сум дека е тој!” повтори жената и почна да кружи околу мене ко саштисана.

“Кој тој?” свика мантилот бесен на дебелото жениште. ”Кажи веќе еднаш!” За него не постоеше учтива форма, се разбира.

”Тој е Оној!”

”Кој оној, жено мори глупава?” свика мантилот.

”Оној што доаѓа озгора. Оној што ќе не врати на патот!”

”Што блада женава?” ми се врекна мене повторно. ”За какво доаѓање озгора говори? Да не ви удри на сите проевот в глава? Што се случува денеска? Кој си ти?” ме праша.

”Тој што ви реков!” кажа жената сега веќе уплашена од лутината на мантилот.

”Навистина си тој?” ми се исклешти мантилот.

”Таа така вели!” одговорив.

”Вие сте тој, нели?” ми пријде таа молежливо. ”Нели?” додаде. ”Кажете им дека вие сте тој па да завршиме со ова! Барем кажете ни за кого сте сега дојдени, добро?” праша инспекторски.

Молчев нормално. За кого сум дојден? Боже, ама смешно прашање.

“За кого е дојден господинов?” триумфално викаше жеништето. И никој не знаеше да одговори. “Го знае ли некој господинов?” И пак никој не одговори. И растеше напнатоста во задушливата просторија. И освен од скршениот прозорец од никаде не доаѓаше свеж воздух. Стасниот болно навестуваше поход на заразни тафтабити. Некој ја отвори вратата и брзо се оддалечи по ходникот.

Драги Михајловски

Чекорите уште малку му се слушаа, потоа молкот што се спушти не ветуваше ништо добро.

* * *

Околу мене се стегаше обрачот. Луѓето љубопитно ме гледаа небаре се во зоолошка градина во која јас бев новото, интересно животно околу кое сега чуварски кружеше и се потпулуваше дебелата жена. Сите чекаа што ќе биде следно.

”Овој господин може да биде нашиот спас!” изјави таа триумфално и се налакти на клупата.

Тоа одекна како бомба. Луѓето веднаш, со туркање се повлекоа на безбедна оддалеченост, веројатно неподготвени такво нешто да им се случи. Тие беа мали, сиромашни, сироти родители. Кој би сакал нив и нивните неуки деца да ги спаси? И зошто би ги спасувал? Што, всушност, им фалеше? Кој можеше тоа точно да го каже? Затоа беа решени никој да не ги допира, никој ништо да не им прави. Знаеја дека само требаше да го издржат овој, напнат, тежок, непријатен состанок, да пројдат неколку дена и сè да си се врати на старо. Зошто би требало некој да ги менува? Промената за простиот човек, па макар таа да се вика спас, е рамна на опасна, невкусна смрт.

Не реков ништо. Изложен на нивните продорни погледи, само така си седев на клупата и ја замолив сенката да не се кикоти.

”Јас реков дека тој е со лунки!” се јави човекот од пред половина час. И пак беше набрзина замолчан. И пак се загуби меѓу мноштвото.

”Ви реков дека е Оној!” повтори дебелата уште еднаш. ”Комшивката ми кажа за него. Во последно време доаѓа на

Родителски

секој родителски состанок. Ми рече на сите родителски состаноци присуствувал истовремено што значи дека и сега, додека мислиме дека е само кај нас тој е насекаде. Можеби затоа две места бара а мисли на безброј, не?”

”Значи така” рече мантилот и десетина минути не проговори ништо. Тонот му беше змиски подмолен и ми стана јасно дека болна идеја му светнала во неговата тврда глава. Сите чекаа што ќе се случи. Кругот околу мене се собра. Луѓето врвеа еден по еден и ме разгледуваа додека двата мантила и мантилката драматично заседаваа на катедрата. Најсетне изгледаше одлуката е донесена. Тие доаѓаа кон мене и тука на едно метро застаана како вкопани. Смешно се вееја на провеот додека со лактите се дупеа во слабините и охрабруваа некој од присутните да ја изврши одлуката.

Тогаш напред, пред мене, се истопори крупно мажиште. Со засукани ракави видов чекаше да ја чуе кусата, строга наредба по која ќе замавне, ќе удри и ќе ја столчи гнидата што вака наивно, безобразно и заразно стоеше пред нив и им се закануваше со промени.

”Не плаши се!” ми рече. ”Ова го правам за успех на нашите деца! Во тие главчиња ништо не треба да се усложнува! Едноставноста е сè! Гледам тафтабитата, знам дека е штетна, ја гмечам и одам понатаму! Другото е тага!”

”Јас немам врска со вашите деца!” реков. Мантилите задоволно се смееја. И сите други со нив се смееја. Дури и сенката се смееше. Ќе пукнеа од смеа, да можеа!

”Уште подобро!” рече мажиштето, ”И моите свинчиња немаат врска со ништо па пак ги колиме!”

”Не дозволувам да ме навредувате!” реков. ”Јас не сум свинче!”

”Јас зборувам за моите свинчиња!” рече тој. ”Мислам

Драги Михајловски

на свинчињата во мојата продавница. Јас сум месар. Пушите ?”

Настана двеминутна пауза во која реченото од месарот бргу ја преиначи ситуацијата и краткорочно ме спаси од неговиот смртоносен удар иако ддолгорочно ме спречи во остварувањето на мисијата што ја имав. Наеднаш сите зинаа и зазјапаа во месарот. Спокојно ја зеодов понудената цигара и ја запалив.

”Месар?” најсетне рече мантилот. ”Навистина си месар?” И почна да кружи околу него. По него тргнаа другиот мантил, мантилката и сите други, освен мене, се разбира, присутни во просторијата. Бргу забораџија на мене. Многу ми беше криво, верувајте ми!

”Да,” потврдуваше мажиштето, ”да, да, јас сум месар, најдобриот овде!” Прв се сети понискиот мантил и сосем се поближи до месарот.

”Значи кај тебе има добро свинско?” рече.

”Сакате да ме навредите?” божем навредено рече месарот а пријатно, видов му беше што вака неочекувано влезе во центарот на вниманието.

”Ќе дојдам по свински кременадли!” рече остро мантилот.

”Може,” рече месарот ”само момент, да си запишам. Знаете како е. Се заборава. Една глава е и за делник и за празник!” Потоа извади тефтерче и моливче и бавно ја запиша порачката.

”И за мене кило!” рече помалиот мантил.

”И за мене!” рече мантилката.

”И за нас!” викаа сите други по нив.

Месарот очигледно беше скаран со пишувањето па секоја порачка бараше посебен напор за да влезе во тефтерчето. Луѓето набрзина формираа ред што се

Родителски

протегаше од едниот до другиот крај на просторијата. И сите чекаа. Нервозата да не нешто не влезат во списокот опасно растеше. Им беше, тешко, мачно, грдо, задушливо во редицата. Насакаде се разлеа мирис од невкусни, стопени шминки и евтини колонски води. Се гушеа, некои паѓаа но тоа воопшто не беше важно. Секој бараше начин што поскоро да стигне до месаревото тefтерче. Турканицата затоа беше разбирлива. Тоа мало, ситно, црно нотевче грубо стегнато од несмасните раце на крупниот, добродушен цин, во тој миг од вечноста, им стана единствената, јасна, прецизна, едноставна, видлива цел.

Од прозорецот засилено удираше улав провев.

* * *

Потоа некој се досети.

”Луѓе! Луѓе!” свика. ”Што направивме со состанокот? Што ќе му кажам на детето дома? Луѓеееее!”

Никој не сакалше да го чуе.

”Пилешки цигерчиња, едно килце!” викаше дебелата. “И полкило телешко за пниџла!” врескаше.

”Состанокот луѓеееее!” повторуваше гласот загубен во мноштвото.

”Кило бубрези,” беше упорна дебелата, “и мозочек ако има!”

Откако ја завршија порачката, мантилите се обидоа да воспостават ред и мир. Се закануваа, пцуеа, клоцаа. Но никој од редот не реагираше небаре тој, којзнае како и којзнае кога, се беше набрзина прекрил со тврда, дебела, алигаторска кожа. Ударите и клоците, без никаков ефект врз удираните, смешно се одбиваа од крлушките.

Одеднаш се отвори вратата. Видов влетаа двајца

Драги Михајловски

болничари со носилка. Пред нив одеше жената што ме позна. Без никакво двоумење, веднаш го впери кон мене зашилениот прст. Тие безмилосно ме зграбија. За неполна минута лежев врзан на носилката. И ја кренаа. И тргнаа. Не можев ништо да сторам па се предадов на нафаката.

Но судбината или некој озгора, можеби, сакаше да биде поинаку. Одеднаш и двајцата болничари ја сфатија борбата. Само разменија краток поглед и договорно ја пуштија носилката. Пред да акнам видов како влегоа во жестока борба за да изборат што подобро место во редот за кој веќе се имаше прикачено жената што ме позна.

Врзан, помешечки лежев на патосот. Од устата ми потече блага крв. Пред сосема да ми се стемни уште ја видов сопствената сенка како виси на ѕидот над прозорецот и со зината уста зачудено се цари.

Надвор офкајќи, бедно умираше ’рѓавата зима.

(1980)

Мајстор

Веднаш по ручекот Ристо Кекеле се искачи на врвот од чатијата. Тука седна крснозе и во две голтки го локна пивото. Небото беше стемнето, горештината пеколна.

“Арна аскија врли газдата,” рече главата на Коста Ќосот што се поддаде меѓу гредите. “Треба што побргу да му ја покриеме куќата.”

“Нема капаци,” рече Кекеле и се смрачи, “со кошули и пижами не се покрива куќа.”

Коста Ќосот работеше со Кекелета десет години и беше убеден дека убаво му го знае табиетот. Сега, за првпат, не можеше да го сфати.

“Шо ти е?” му рече, “можи да втури и голем пакос да напрај.”

“Баш ми е гајле,” рече Кекеле и отвори уште едно пиво од калканот.

“Арен е газдата,” рече Ќосот, “дош си е дош а ние мојме да му ги наредиме ќерамидите и без капаци.”

“Не можи,” рече Кекеле и го допи пивото.

Облаците се спуштаа со закана на лицата. Стомаците им тежеа од вода и очигледна им беше намерата да се испразнат. Ќосот стана. Сакаше од простум да си го испегла збрчканиот сурат.

“Шо ќе прајме?” рече и се почеша зад уво.

Драги Михајловски

“Скали.”

“Скали?” се зачуди Ќосот.

“Скали,” повтори Кекеле и го отвори третото пиво.

Ќосот почна да се чепа и зад другото уво. Вака фатен во тесно, никако не можеше да се сети што сè беше влезено во пазарот. Не можеше да се пофали со којзнае каква памет ама сега, само еден поглед кон небото му беше доволен да се распамети.

“Ќе врвни,” рече, “шо ќе му се скали на газдата ако втури? Покрив него му треба.”

Кекеле не рече ништо. Само се виде дека лицето му станува црно катран. Се навали на калканот изсидан од печени тули и продолжи да си пие од шишето. Ќосот како малку да се подисплаши од тонот на сопствените зборови, ја поднаведе главата, си ги стегна слепоочниците со двата показалци и беспомошно направи крукче околу себе.

“А и шо е прао,” рече најсетне, “ние никогаш не сне праеле скали.”

“Сне праеле не сне праеле не е важно,” рече Кекеле, “важно е оти сеа мене ми се прат.”

Облаците стежнаа уште повеќе. Долу, во куќата, по душмето се слушаше загрижениот бџ на газдата Спиро Тренче. Тој нервозно излегуваше секоја минута и уплашено погледнуваше горе кон небото.

Ќосот не можеше да ја свари безобразната смиреност на Кекелета иако можеше да се пофали дека немало нешто во досегашниот негов живот што не успеал да го свари. Но, овде изгледа не беше проблемот во сварувањето туку во неразбирањето на она што требаше да го свари. Оти тој беше човек за кого намузот беше најважното нешто на светот. Сè друго, повеќе или помалку можеше да се проголта, но честа, образот, тоа беше светиња што никој немаше право

Мајстор

да ја извалка. Затоа сега му идеше да го акне Кекелета со скепарот и да му ја расцепи главата. Но, сепак, ништо не направи. Само уште посилено си ги стегна слепоочниците и се чинеше дека тоа набрзо го смири.

“Греота е чоeko,” почна сега Ќосот малку одоколу, “можи сé да му ој по пустината оти тебе, наеднашка, не ти се покрива туку ти се прат скали.”

“Шо си шушумига,” му рече Кекеле на Ќосот, “амии не сне греота вака исцуцулени ко мајмуни? Кој нé жали нас?”

Ќосот молкна. Направи уште едно крукче околу себе, потоа и тој седна крснозе спроти Кекелета и му се загледа право в лице. Првпат, по толку години, му ја забележа лузната на десниот образ. Не ја знаеше, се разбира, приказната врзана за неа, за миг сакаше да го праша, но грмежот што токму тогаш ја затресе куќата, му го направи прашањето парампарче. Ги виде делчињата како паѓаат долу во дворот врз претоварената круша што ја чекаше есента за да се ослободи од родот.

“Арно,” рече Ќосот по малку, “за каквие скали зборваш? Слезидолу и ќе видиш оти сите се направени.”

Кекеле се насмеа.

“Не зборам јаска за таквие скали,” рече, “онии долу се за аџамии.”

Ќосот, како што го дал господ, добар на душа ама намќор на лика, левата веѓа повисока од десната, очите тапи и подзамижани, брчките начичкани по челото и околу уста, баш ко положна ѓон на сурат, како што знаеше тоа често да му го каже Кекеле, а само тој можеше такво нешто да му каже, тапо се цареше во својот пријател и колку повеќе го гледаше толку повеќе му се чинеше дека пред себе гледа туѓинец.

Драги Михајловски

Кога пак му се загледа во лузната се сети на сонот што го виде пред некој ден кога папсан од работата кај Спирета Тренче се пикна во нечистиот, вдовечки кревет и кога уште недозавенат, му се стори, некое силно мажиште со лузна на образот и мистрија в рака го крена од постела и го поведе по себе. Многу строго му се виде тоа мажиште што му се присени, а тој строгоста силно ја почитуваше па послушно, ко дете, тргна по него низ некои мракови, темничешта, сè надолу и надолу, во утробата на земјата му се стори. Стигнаа до едни сидини и едни кули на кои врвовите никако не можеше да им ги види. Потоа слушна некакво тешко офкање, јачење и виде човеколики мрави како се јазат угоре по калето и откако ќе се сневидеа горе во мракот, по некое време, небаре потиснати од некоја тешка сила, пак ќе се стркалаа назад во бранови, назад долу во погромот. Стоеја обажтата тука пред бедемите а човекот му рече:

“Слушај! Се треси! Слушај?”

Тој стоеше замаен, немоќен.

“Шо се треси?” праша.

Лузната се сврте и му се пикна в лице.

“Светот, темелите му се тресат. Болен е, многу, многу болен!”

Тој замелушен се цареше во ноќта. Ништо не можеше да сфати. Рече:

“Арен си беше свето, шо му стана наеднашка? Глајте наши можи не чинат.”

Лузната го тресна по лице.

“Уште ќе збораш? Земај мистријата и крпи. Сакаш да ни се урни?”

И потоа послушно, без збор, закопан до гуша во ноќта, само рацете слободни, лепеше малтер по сидините, цела вечност му се стори дека фрлаше, лепеше, пердашеше,

Мајстор

мазнеше, толку долго му траеше сонот.

Ќосот уште никому не го имаше кажано а и да сакаше немаше кому зашто неговиот единствен пријател, Кекеле, не беше многу по муабетот. Сега, кога одеднаш се присети на сонот и кога му се јави потреба да го каже, од спротива го пресретна студениот, празен поглед на Кекелета, во кој, со приближувањето на дождот, само можеше да го насре сопствениот пораз. Првпат по подолго време, сети чудна потреба од жена.

* * *

По чатијата почнаа да удираат првите капки дожд. Во дворот, којзнае по којпат, се појави газдата Тренче. Загрижено погледна горе кон чатијата на која, под налетот на ветрот, сè уште се вееја даровите што завчера ги купи за мајсторите. А уште утринава кога ги закачија подароците таму горе на гредите и кога оној Ќосот почна да пее и да вика “да е жив домаќино, домаќинката да е жива, децата да се живи и здрави, со здравје и радост да си ја куландисаат” а тој и жена му излезени во дворот само повторуваа “амин, господи” загледани во насобраните комшии што пукаа од завист и злоба, ни на крај памет не му паѓаше дека синото, августовско небо така внедоапица ќе се наоблачи, ќе се стемни. Го изеде јанса кога виде дека едниот од мајсторите си седи крснозе и си пие пиво а другиот, седнат карши него, мавта нешто со рацете.

“Мајстори!” викна, “Ќе врни, мајстори! Покривајте!”
Кекеле ни баре не даде за него.

“Неќи Кекеле без капаци!” рече Ќосот.

“Ѓерамиди редете!” викна Тренче, “Ѓерамиди!”

Ќосот стана и сакаше да земе од ќерамидите што му

Драги Михајловски

беа веднаш тука на дофат.

“Седи!” свика Кекеле. “Седи ко ти велам!”

Ќосот се најде во небрано, стегнат во тешкото менгеме меѓу молежливиот поглед на газдата оддолу и темната закана во очите на Кекелета тука до него. Најпосле беспомошно ги рашири рацете, направи пак едно крукче околу себе и повторно седна спроти Ристота.

“Дај пиво!” рече Кекеле.

Ќосот посегна и извади едно шише од гајбата. Кекеле го зеде и го тресна од гредата. Парчињата јурнаа надолу кон газдата што зарипнато викаше по нив. Спиро си ја покри главата со рацете и се пикна во куќата.

“Арно,” рече Ќосот, “десет години прајме чатии, чатии искривени, чатии исправени, чатии извртени, чатии разиграни, чатии чатиипшта, секакви сне праеле ама саде чатии биле. Шо ти стана денеска?”

“Ми се прат скали,” рече Кекеле и го локна новото пиво што сам си го зеде од гајбата. “Цел живот прам чатии и нема некоја шо не мом да ја напрам и зато ми е доста од ними. Сеа ми се прат скали!”

Се свереше Ќосот во Кекелета и не знаеше што да прави. Не можеше никако да сфати што се случува со пријателот. Ако требаше некој да се жали тогаш тоа беше тој. Навистина и Ристо беше вдовец како него. Ристовица си умре без време и тоа сред лето кога никој не умира ама барем му остави деца и аманет да го приберат ако не се прежени. А што имаше тој, Ќосот? Ништо. Само легни, стани, ’рмбај. И за кого? За никого. Еден ден кога ќе падне, ќе нема ни кој да го чисти под него. Па сепак, никогаш не се жалеше. На никого и за ништо.

“Голем зијан ќе му напрајме на газдата,” рече Ќосот потиснувајќи си ги мислите. “Можи е некој голем, можи за

Мајстор

децата да ти се нај.”

“Голем мал исто ти се ваќа. Шом се види газда арен е дури магарето не му помини преку мосто. После ни помија не ти потфрла.”

“Добро, шо му вали на Спирота? За други сие знаеле и без капаци и без ќерамиди да покриеме. Кој не нагостил поарно од Тренчета?”

“Тешко ми е под лажичката,” рече Кекеле, “ми се лоши од туѓи манџи, лоши ракии, накриво гледање, ѓупско фала, клоци во газо. Шо да напрајш исто ти се ваќа!”

“Шо да напрајш за пари прајш,” рече Ќосот.

Кекеле не рече повеќе ништо. Со плунката што полета надолу и што се тетеравеше на ветрот како да сакаше да ја исплука сета горчина набрана во неговата душа. Бес му вртложеше во очите. Небото од што беше темно уште повеќе се затемни а истурањето на поројот стана само прашање на време. Секавицата што го распара сѐмирот даде можност убаво да се видат околните куќи и планината во далечината.

“Баш си чуден денеска,” рече Ќосот.

“Ми се ој од свето!” рече Кекеле.

“Пред да ојш барем кажи за каквие скали збораше,” рече Ќосот зајадливо, “мене ми е убо на овој свет и ако ти некиш, јас сам ќе ја покријам чатијата.”

Пред оваа изјава облаците малку подзастанаа. Стомаците им се изобличија од дебелина. Ќосот не остана на зборови. Ги потфати ќерамидите што на купче беа наредени веднаш тука до калканот и почна да ги реди преку добро закованите летви.

“Верваш во госпо?” рече Кекеле одеднаш.

“Кој го видел?” рече Ќосот по кусо размислување. “Да го имаше сигурно ќе ми даеше брада и не ќе бев ќос!”

Драги Михајловски

“Значи не си сигурен?” рече Кекеле.

“Како мом да бидам?” рече Ќосот.

“Ете,” рече Кекеле, “глеаш каков си? А ваму прајш чати и велиш се сигурни. Ти си лош мајстор.”

“Глупости!” рече Ќосот луто и продолжи нервозно да ги реди ќерамидите. Реченото го печеше насекаде по телото и му го глодаше умот.

“Добро, ко си толкуа умен,” промрморе тој откако успеа некако да ја голтне навредата, “да те прашам и јас нешто!”

Кекеле само го гледаше.

“Има госпо али нема?”

“Не знам,” рече Кекеле чудно и ги крена рамениците, “зато сакам да напраам скали и да видам!”

“За шо скали зборваш?” рече Ќосот.

“За скали до небото!” рече Кекеле и живна. “Ќе ги почнам баш одовде,” и покажа на калканот, “и ќе ги вивнам до горе, а ко ќе се качам и ко ќе го видам то шо сакам да го знам, ќе ја врлам мистријата.”

“Будала,” рече Коста Ќосот силно засрамен од сонот што го виде пред некоја вечер.

* * *

Долу во дворот повторно се појави Спиро Тренче со фластер на носот. Кога виде дека едниот мајстор реди ќерамиди малку му олесна. Знаеше дека штетата е неизбежна зашто очигледно беше надоаѓањето на поројот што одвај се воздржуваше да не гргне од надвиснатите облаци во непокриената куќа но барем веруваше дека таа вака ќе биде помала.

Кекеле сè уште седеше крснозе на врвот од чатијата

Мајстор

и го допиваше последното пиво. Водата што набргу зафучи низ калканот ја задуши спарината но нему нешто постојано му риеше во градите и му ја крваше огницата. Воопшто не ја чувствуваше заканата на облаците што му се муртеа и му се потсмеваа. Стана и се загледа низ нив...

Просторот под неговите нозе одеднаш се расчисти. Виде илјадници буриња гасена вар како се родија од небото и се спуштија на малото место до калканот. Неброени арабаџиски коли се спуштаа одозгора и само на стотина метри од Кекелета ја растовараа песокта што потоа се сееше низ ситото од воздух и се собираше на циновски куп до мајсторот. Од бескрајот долетуваа огромни птици и донесуваа талпи, мазни пштици и клепања. Илјадници кокошки без прекин несееа купишта јајца што потоа ги кршеа недобројни раце и ги тураа во ворта. Низ свилените прева закачени за небото гргаше вода. Невидима сила го мешаше малтерот. Кекеле, млад и ведар, сети во раката златна мистрија и пердашка со сребрена дршка. Го намести високот што потоа го влечеа кадифени гајтани и ја извади теслата што дотогаш му подигруваше задената за појас. Кекеле веднаш го заврши шалувањето. Кекеле го направи првиот басамак. Кекеле го направи вториот, петтиот. Мистријата работеше, пердашката пердашеше. Кекеле ги правеше басамаците со светлосна брзина а со иста таква тие се сушеа. Далеку долу, под него остана загрижениот Спиро Тренче а малку над него со сите чатии над глава, неговиот верен мајстор Коста Ќосот. Скалите незадржливо растеа. Со секој басамак Кекеле стануваше сè помлад и помлад. Набрзина си го виде сиот свој живот и сфати колку бил мал и безначаен. Кекеле потоа здогледа чудесна ливада и млада жена со подадени раце. Кекеле го заврши последниот басамак. Кекеле беше дете. Ја виде мајка си како го вика и

Драги Михајловски

себеси како ко маѓепсан се ڏари во неа од работ на ливадата. Кекеле ја направи плоштатката. Кекеле стапна...

“Ристооо!” викна Ќосот. “Ристооо!”

На врвот од чатијата немаше никој. Поројот зацари и небо со земја се стави. Ќосот дојде до работ. Седум-осум метри подолу вкештен во ‘рѓосаната каросерија на размонтираниот опел лежеше Ристо Кекеле со расцепена глава.

“Боже,” рече “ко во сообраќајка!”

Беше жива кисла.

(1982)

Случка

Двајцата војници го накачуваа ридот следејќи ги дупатствата на мртвиот капетан. Едниот држеше во рацете нишански справи, другиот затворач. Горе, на сртот, застанаа. Едниот со погледот се цареше во блиските засеци. Другиот пцуеше.

“Тука ќе го оставам,” рече едниот. И го багна затворачот. Потоа се загледа нагоре во бескрајот.

“Треба во засекот,” рече тој со нишанските справи, “непријателот не смее ништо да добие!” И ги скри справите меѓу карпите. Потоа се врати, го седе затворачот и го однесе на истото место.

“Го боли непријателот за нашите справи и за нашиот затворач!” рече првиот и почна да си ги чеша бакембардите, “баш го боли!” повтори.

“Каде се нашите?” рече вториот.

“Ние сме наши. Другите се мртви.”

“Ти си минофрлач?” праша вториот.

“Стефан,” рече овој и ја прифати подадената рака. Умората им ги браздеше лицата. Потоа станаа и се пуштија надолу. Бегаа. Газ преку глава. Михајло одеше побрзо оти имаше долги нозе. Стефан одвај фаќаше чекор со него.

Низ рамнината летаа парчиња бомби. По едно можеше и нив да ги стигне. Но, зад небото сè уште се шетаа

Драги Михајловски

нивните ѕвезди.

Михајло му рече на Стефана да побрза а Стефан му рече да не се прави толку важен оти доста е еден шрапнел па Стефан да брза а Михајло да го јадат орлите. Михајло само се насмеа на ова и си мислеше кога повторно ќе застане зад својот топ. Тој беше роден артилелец. Како нишанција се чувствуваше над сите прости додавачи, темпирачи, полначи. И беше убеден дека овој Стефан е еден од нив. Го погледна неколкупати и сè повеќе веруваше дека е во право. Стефан ништо не кажа.

Наидоа на едно село. Некој тука мајка расплакал. На Стефана му се стемни. Потта му се сливаше низ телото и му завршуваше кај задникот. Панталоните му се залепија. Со раката ги потфати и ги држеше да му влезе воздух. Михајло се рамнодушеше.

Пред нив лежеа мртви селани.

”Да се преслечеме,” рече Стефан.

”Јас не сум дезертер,” рече Михајло.

«Знам,» рече Стефан и го тресна по глава со едно дрво. Михајло се истуши и се посла во правта. Стефан со гадење ги соблекуваше мртвите селани. Го облече првин Михајла а потоа себеси. За миг се двоумеше. Потоа го крена на раце и го носеше неколку метри до чезата. Стефан го врза Михајла и го прицврсти на седиштето до себе. Потоа го збодна коњот. Тој леташе по удолнината.

Непријателот беше насекаде. Авионите со неговиот грб правеа перендии по небото. Унери. Дури и птиците мораа да го носат неговиот грб. Тие беа смешно ишарани по крилјата.

Михајло се разбуди по три километри. Му се гадеше од алиштата што смрдеа на мрши. Стефан ги крена рамениците. Михајло не рече ништо. По два километри само го праща

Случка

Стефана од каде е. Стефан му кажа а и Михајло потоа. Едно пет километри расправаа за семејствата. Стефан беше женет, Михајло не ни помислуваше да го стори тоа. Стефан околу километар го убедуваше да се жени. На Михајло јажињата му ја кинеа кожата. Михајло се смешкаше. Стефан му повтори дека треба да се жени. Михајло му го покажа небото по кое сè уште парадираа непријателските авиони.

”Војни секогаш ќе си има,” рече Стефан.

”И жени,” рече Михајло и почна да се смее.

”Ќе ти оди силата,” рече Стефан.

На Михајло почна да му тече по малку крв.

”Море пушти ја силата,” рече Михајло, ”гледај војните.”

Потоа Стефан предложи да запејат. И пееја. Тие се познаваа.

По километар и пол, откако се изнапеја, Михајло му рече на Стефан да го одврзе. Стефан го гледаше половина километар.

Потоа ги застапаа војници. Нивниот офицер ги меркаше. Им рече да слезат. Слегоа. Тој ги праша кои се. Стефан рече дека се селани. Дека ова му е брат што сака да се продаде на ѓаволот а тој го врзал и го носи на покајание.

Офицерот ги гледаше три минути. Направи еден круг околу нив.

”А чизмите?” рече.

Стефан веднаш сфати дека заборавил да се пресобуе. Со урма ги голташе опинците на нозете од Михајла. Стоеше ко пиле.

На знак од офицерот војниците го одврзаа Михајла, му удрија три клоци во газот и тој бргу им исчезна од видот. Километар потаму зачу пукот. Застапа. Следните пет минути на небото ги гледаше мртвите селани како го

Драги Михајловски

пресоблекуваат уште помртвиот Стефан.

Само ја напиша цумката, заниша со главата, опцу еднаш и си го исправи патот.

(1983)

Свртничар

Никој од Станицата не го знаеше вистинското име на свртничарот Флечер. Него сите така го завикаа уште дента кога ја допрочита книгата број двесте седум од личната лектира и кога, воодушевен, почна да им кажува на луѓето за галебот Флечер, ненадминливиот цар на перендиите. Не се знае кој прв така го завика но се знае дека како последно отиде во Општината и извади нова лична карта на која, покрај името и презимето, му го внесоа и прекарот. Тој беше необично горд на новото надиме оти веруваше дека во него, во тој малку туѓински збор од шест наши букви, се собрани вуедно сите негови ноќни самоодречувања и прегалства, сите негови стремежи. Или, кажано поинаку, тој го прифати името Флечер како еден вид признание за својот напредок, за своето раскрстување со минатото, со незнаењето. Како минуваше времето тој стануваше сè поупорен и понастојчив во намерата да им ја објасни на луѓето основната идеја. Везден им велеше: ‘Читајте го Флечер! Само Флечер може да ве спаси! Флечер ја знае суштината! Со Флечер и недостижното е достигнуто!’ Но, единствено постигна да го прекрстат а неговото вистинско име да остане како штур службен податок.

Сепак Флечер и натаму остана при своето: дека луѓето треба да се превоспитаат ако се веќе некако воспитани а

Драги Михајловски

невоспитаните (таквите ги имаше најмногу) првин да се воспитаат а потоа да се превоспитаат. Веднаш да кажеме дека Флечер не беше никаков аматер. Тој уште во книгата број триесет и осум од списокот прочитани книги имаше научено напамет цел куп правила и одредби сврзани со Законот за постапност во спроведувањето на идеите. И уште веруваше дека за остварувањето на која било идеја најважен е личниот пример. Затоа, за да се издигне себе си до едно урнечко рамниште, тој деноноќно, баш како коњ, работеше на себе. Немаше нешто што можеше да го замисли а за кое не веруваше дека кога-тогаш ќе го оствари. Така беше и овојпат.

Но, луѓето од Станицата не сакаа да чујат за какви било промени а најмалку за тие со кои Флечер си го богатеше умот. Таа безлична врвлица од немислечки типови што со векови наназад се задоволуваше со добра ерекција и подносилива беда, претопуваше во сопствената аморфност сè живо и диво, сè што се обидуваше да пркне и да се издвои, да мрдне лево-десно и да биде различно. Луѓето, рака на срце, го прифатија новото надиме но, суштински, ништо не се измени. За нив Флечер и натаму си остана Флечер: обичен, малку намќорест, свртничар од Железничката улица, кого сите, по малку, си го имаа на удуду, најмногу поради гласот што го биеше дека барем половината плата ја дава на книги. Многумина и му велеа дека за неговата работа треба приземјен човек и дека читањето само може да го фрли на странпатица но Флечер само им се смееше в лице.

Задртоста кај луѓето се разви до видлив степен дента кога еден клептомански настроен ложилничар - којзнае што мајка го тераше или кој ѓавол го дупна – му ги претресе 'цивилните' панталони и во задниот џеб му ја најде личната карта. Тој беше само толку писмен колку што

Свртничар

му беше потребно да прочита што беше таму напишано, но прочитаното како вистинска чума се расчу низ Станицата. Луѓето паѓаа од смеа. И Флечер паѓаше од смеа сè додека не сфати на чија сметка е смеењето. Тогаш укуп му падна на срце, се налути и рамно три месеци со никого не прозборе. Но, неговото работно место беше такво што најмногу можеше да поднесе намќорост. Немтуроста беше веќе нешто што лесно можеше да му го земе лебот. Тоа и му го рече шефот на Станицата кога на истекот на третиот месец го повика кај себе. Флечер ништо не зборуваше.

”Не сакаш да лафиш со луѓето? Не сакаш, а?”

Флечер си стоеше и натаму без збор.

”Ќе сакаш, ќе сакаш!” повторуваше шефот, еден гад што смрдеше на глупост и кромид и што баш тука пред Флечера, со нозете качени на дрвената маса, непристојно вадеше парчиња мрсули од поцрвенетиот нос.

”Ќе добиеш отказ!”

Флечер молчеше уште три минути поучен од книгата број седум од големата листа во која пишуваше дека молчењето е апсолутна семантичка категорија, особено ако е добро дозирано. Но, кога гнасата уште еднаш му се закани со отпуштање, Флечер веднаш постапи по книгата триста девет во која убаво стоеше дека молчењето не е секогаш злато туку многу често знак за глупост и немоќ. Затоа, имајќи ја на ум поуката од наведената книга, веднаш му рече на шефот дека отказот добро би му дошол, дека, всушност, одамна го чека но дека никогаш не собрал доволно храброст тоа сам да го направи. ”Затоа”, рече Флечер, ”вашата помош во тој правец многу ќе ја ценам!”

”Иш, иш надвор!” викаше шефот а Флечер, онака, наивно, не сфаќајќи ја причината за ваквиот ненадеен излив на бес, стоеше скоро во став мирно, баш како војник пред

својот капетан. Немаше ништо на светот што можеше да му ја урне почитта што природно ја имаше кон претпоставените. Уште две минути размислуваше што имаше лошо во тоа што го рече а што така силно го разгневи шефот, но кога ништо не откри, едноставно реши да причека овој да се смири.

Гадот најпосле престана со викањето, само се цареше во Флечера, ја искриви муцката, нешто црно му заигра под капата, никој не смееше така со него да разговара, никој. Не беше навикнат тој на контри. За него отсекогаш важеле само законите што тој ги знаеше. А еден од нив беше и тој по кој со претпоставениот треба мудро, со наведната глава. Чудниот спој од наведната глава и безобразни зборови што сега првпат го виде кај Флечера скоро сосема го распамети. Што ли сакаше свртничарот? Во напорот да мисли, неговата глава ненавикната на мислење, се избличичи како гајда. На крајот, сè што навистина направи се сведе на тоа што силно удри по масата, му се закани неколкупати со показалецот и му ја покажа вратата. Флечер знаеше сосема добро каде таа се наоѓа, си ја стави капата, најучтиво се повлече наназад со лицето кон шефот, кимна со главата во знак на поздрав и се изгуби надвор на улицата.

”И да лафиш со луѓето, разбра? Немтуришта тука неќум!” Тоа беше последното што го слушна зад себе од шефот.

Кога се најде на плочките од сокакот, како ништо да не било, почна да си свирка една мелодија што постојано ја вртеа на радио но по три минути некаква нафака му надојде во главата и потоа по целиот пат до дома не можеше да се ослободи од кошмарот што му го матеше умот и му ги одземаше нозете. Нешто nobјасниво, некоја лоша сила што се ослободи од Станицата и што сета му се напика во неговото суштество почна да го тормози. Таа никако не го

Свртничар

припушташе целиот пат до станот.

Дома сепак успеа да се смири, малку со помош на апаурините што ги голтна како бонбони, а многу повеќе со помош на книгата сто и седумнаесет во која еден германски манијак до ситница ја имаше разработено проблематиката сврзана за суетноста. Флечер не се загрижи заради тоа што ја најде кај простакот, неговиот шеф, туку затоа што ја виде како цвета и кај себе. Реши да ги вложи сите сили да ја искорени. Веруваше дека токму таа, суетноста, е една од главните причини за наopakоста на светот.

Во секој случај, вака си заврши оваа давија кај шефот, а Флечер пак си остана да си работи кај свртницата. Само што сега почесто бараше да работи трета смена. Ги сакаше ноќите покрај пругата. Особено чистите ноќи. Тогаш небото беше начичкано со ѕвезди а тој можеше, што се вели, меѓу два воза, да си ја побара својата. Еднаш дури му се стори дека си ја виде болскотна меѓу друшките. Ненадејната радост сама му го впери прстот натаму но, веднаш беше казнет. Другиот ден мораше да си ги крие брадавиците.

* * *

Возовите доаѓаа и заминуваа а телото на Флечер старееше. Како ја замина триесеттата со сите грлоболи, главоболи што го навјасаа и сите пецкања кај срцето и слабините сè повеќе размислуваше за тоа што има направено во животот. Си помислуваше колку многу има прочитано а сепак на платниот список беше претпоследен. Не му беше криво за тоа. Криво му беше само кога ќе му текнеше за тоа дали правилно постапил во однос на нештата, дали правилно одбрал ако воопшто негово беше одбирањето. На пример, бидејќи со години, систематски и сестрано, си го воспитуваше

Драги Михајловски

духот не ќе беше ли подобро да го сосредоточеше своето знаење само во една насока? Да земеше, на пример, да ги изучува завртките со крив агол кај песочните локомотиви, сега, со упорноста и бистрината што ја имаше, сигурно ќе беше шеф на Катедрата за завртки со крив агол кај песочните локомотиви на Факултетот за завртки. Или, да ја проучуваше замастеноста на извиените навртки кај вагоните од крив тип, денес сигурно ќе предаваше на Катедрата за замастеност на извиените навртки кај вагоните од крив тип на Факултетот за замастени навртки. Сигурно. Вака, воспитувајќи се и образувајќи се деноноќно изгледа научи само ноќе да се гледа во небото. И како што беа свездите рапрскани така му беше и знаењето. И сите му се потсмеваа. А Флечер ги дочекуваше и испраќаше возовите прецизно и безгрешно.

Но, ваквите налети на бес брзо и безболни ги скротуваше со книгата сто деведесет и осум во која точно пишуваше што е тоа кариера. Флечер сфати дека тоа не е за него. Веруваше дека таа е измислена од оние на кои амбициите им се поголеми од способностите за да ги згазат сите што се способни но без амбиции. Безочноста и бескрупулозноста што најчесто се покажуваа притоа беа нешта од кои му се темнеше. Беше убеден дека борбата за укинување на сите кариери од кој и да е вид е првенствена и неодложна. Затоа, кога ќе се фатеше себеси како размислува за сè она што направил и што можел да направи поинаку во животот во смисла на правење кариера, неосетен срам му избиваше на образите и му ги поцрвенуваше до уши. Потоа, откако сè ќе си дојдеше на свое место, вклучувајќи го и бледилото на лицето, тој мирно и сталожено ќе си ја собереше вечерата во најлонот и ќе си заминеше на свртницата.

Токму тука, може да се каже, Флечер беше

Свртничар

најослободен. Никаде, така неоптоварен не се чувствуваше како овде, покрај пругата. Споен со шините и ноќта, патуваше слободен меѓу ѕвездите а истото им го пожелуваше и на другите луѓе. Само тогаш ја чувствуваше сета благодет на своето занимање и бескрајно се гордееше со него. Не можеше да сфати зошто луѓето постојано трчаат по нови работни места. Тој ја ценеше постојаноста во изградувањето, веруваше дека ова е време на специјалисти а сите што скокаа од место на место ги сметаше за обични штетници и шарлатани. Така, на неговите колеги-свртничари честопати им зборуваше за убавината на нивната работа но тие, за жал, го гледаа бледо. Тие подлизурки и лишки гледаа што е можно полесно да стигнат до некое друго место во Станицата, некое, што веруваа може да им го даде само шефот на Станицата. Затоа постојано се мотаа околу него, шефе-шефе викаа, а свртницата ја сфаќаа само како нужно зло.

Флечер не беше будала за да не го знае ова. Точно знаеше дека работите се такви какво што се, поставени наопачки, но тој беше убеден дека ќе работи онака како што му налага совеста па макар за тоа да ја плати и највисоката цена. Јасно му беше дека идеализира но уште појасно му беше дека без барем малку идеализам, нема поместување ни педа напред. А тоа поместување напред во Станицата доброволно одбра да го направи самиот тој. До појавувањето на Флечерка тоа беше и единствената смисла на неговото живеење.

* * *

Животот на Флечер почна да се менува еден ден кога во неговиот живот, тивко и ненајавено, влезе Флечерка.

Драги Михајловски

Таа, баш како и Флечер, си имаше свое име и презиме но, по средбата со него, кога луѓето сè почесто почнаа да ја гледаат во негово друштво, едноставно заборавија како се вика и ја завикаа Флечерка. Имаше, се разбира, доза на подбив во ова прекрстување но тоа, за среќа, никому не му пречеше особено не на оние на кои можеше најмногу да не им се допадне. Причината беше мошне едноставна : обајцата изгледаа толку зацапани еден во друг што ваквата злобна конотација во она што го зборуваше околината немаше ни најмала можност да продре до нивната свест.

Флечерка осамна во бутката кај Станицата еден мартовски ден и оттогаш па скоро до крајот на август, тука продаваше леб, сендвичи со плескавици, кебапчиња, пинерлии, јогурт, безалкохолни пијалоци и пиво. За нејзината врска со Флечера секако е значајно спомнувањето на овој мартовски ден зашто периодот на рана пролет несомнено носеше редовна емоционална криза за Флечера кога деноноќно го тормозеше чувството на имање нејасна празнина во себе што бара брзо и неодложно пополнување. Не без значење е и фактот што токму таа вечер, пред излегување, Флечер ја допрочита книгата број осумстотини триесет седум којашто, за првпат, по подолго време, му ја разби потиштеноста и го направи да се чувствува необично сигурен во себе, необично надмоќен нас сопствените комплекси особено над оној што го правеше беспомошен пред жените. Значи Флечер баш како фраер од некој американски филм се истопори таа вечер кај бутката, се налакти убаво на испуштениот дел и безобразно се загледа во Флечерка. Таа беше како нешто зафатена околу скарата иако гаволското ѝ окце го држеше под контрола целиот простор пред продавницата.

”Повели,” рече Флечерка.

Флечер молчеше безобразно.

Свртничар

”Што сакаш ?” рече Флечерка.

”Тебе!” рече Флечер и тоа беше сè што кажа таа вечер. Флечерка потоа пак се врати кај скарата, вртеше нешто, превртуваше, а Флечер упорен и пресигурен во себе стоеше и натаму налактен и се гледаше во неа. Флечерка по десет минути пак го праша што сака а тој со прстот покажа на неа. Таа уште пет минути ја доправаше скарата, потоа застана карши него отаде стаклото, делуваше свежо и чистотно со кокот фатен одназад, покажа со прстот кон себе а Флечер кимна со главата. Најпосле ја отвори вратата а кога Флечер влезе во бутката таа уште успеа да го изгасне светлото и да го обеси написот „Затворено”, пред да ја допрат тенките прсти на свртничарот и барем привремено да ѝ ја згаснат пролетната жед за исполнетост.

Флечер се заљуби во Флечерка скоро без да сети. Отпрвин Флечерка редовно одеше кај свртницата кајшто заедно ги гледаа ѕвездите, а потоа одењето го сведе на разумна мерка, особено по онаа вечер кога Флечер, несвесно се разбира, ѝ рече дека не може да ја пронајде нејзината ѕвезда на небото. Флечер беше убеден дека таа ги сака ѕвездите како него а Флечерка дека тој сака да се ожени за неа како што таа сака да се омажи за него. Кога Флечерка виде дека Флечер е флегма повеќе не му дојде кај свртницата. Уште утрината рано Флечер се нацрта пред бутката но од Флечерка немаше ни трага ни глас. Тој ги помина сите бутки во градот а неа нигде ја немаше. Единствено дозна дека заминала во некој друг град несреќна и тажна.

Сознанието дека Флечерка заминала несреќна и тажна го мачеше Флечера и му причинуваше тап бол во градите додека сега сам ги гледаше ѕвездите во чистите ноќи. Ваквата состојба, со текот на времето, наместо да се подобрува стануваше сè полоша и полоша. Флечер тоа

Драги Михајловски

повеќе не можеше да го поднесе, отиде кај шефот, зеде денови од годишниот одмор (Флечер години наназад не користел годишен одмор) и почна да ја бара по градовите. Му требаше многу време, се разбира, но решеноста да ја најде беше безвремена. Најпосле ја најде.

Флечерка го прими мошне студено. Флечер веднаш ѝ предложи брак. Таа веднаш го одби. Флечер зина и никако не можеше да сфати. Таа му рече дека сега студира и дека никако нема намера да се омажи за обичен свртничар.

“Обичен?” се чудеше Флечер несфаќајќи го значењето на тоа што таа сакаше да го каже.

“Да, обичен!” повтори мирно Флечерка гледајќи го право в очи.

Флечер мислеше дека сонува но кога се созеде веднаш ѝ рече дека тој воопшто не е обичен свртничар, дека знаењето му е огромно, дека прочитал деветстотини триесет и шест книги и дека сега ја чита деветстотини триесет и седмата. Таа само студено се насмеа а Флечер немаше никакви докази за својата искреност. Тој можеше, се разбира, барем да ги изнареди сите наслови на книгите чиј број го спомна, но за тоа немаше можност бидејќи таа со зер, го спушти стаклото преку отворот, го истакна натписот “Затворено”, и исчезна во ноќта.

Флечер се врати кај свртницата со горчина во гркланот. Се обидуваше да си помогне со сите можни теории за воспитување и скротување на чувствата. Со помош на прирачникот што на неговата листа прочитани книги го носеше бројот четиристотини и пет, а што се однесуваше на амортизацијата, односно спречување на налетот од љубов, Флечер се обидуваше да се концентрира и да ја уништи болката. Таму пишуваше, а тоа Флечер пет пати го препрочита и го научи напамет, дека вистински големата

Свртничар

Љубов е во универзумот а дека овоземската е само нејзин блед отпечаток, дека само свездите (Флечерка немаше своја свезда) искрено се љубат и затоа толку милениуми останале заедно.

За жал, ништо не му помогна. Болката ја замени тага а тагата со доаѓањето на есента уште повеќе го фрли во очај и депресија што безмилосно го претворија во куп лабави мускули и коски. Дождовите што надојдоа потоа само ја влошија состојбата. Беше жално, во тие есенски денови, да се помине покрај ниското куќаре од Железничката улица и зад поттргнатото перде од прозорецот да се види темното лице на свртничарот како празно се ґари во едноличниот пејзаж надвор на сокакот. Во таква состојба, со многу мали и неважни исклучоци, Флечер го помина целиот свој годишен одмор.

* * *

По триесет дена, пет часа и десет минути тага и пасивност, Флечер реши да ја менува работата. Ваквата одлука како малку да го врати меѓу живите. Петнаесет денови со ред ги следеше малите огласи по весниците и најпосле успеа да одвои три места на кои беше сигурен дека ќе се јави и ќе ги добие: гласноговорник при Центарот за искривен вид, толкувач на девијациите во душникот на белите глувци и предавач на Катедрата за продолжени јазици при Филозофскиот факултет. Веднаш подготви три молби со сто динари таксени марки, ја отчука сопствената кратка биографија во три примероци преку индиго, го фотокопира свидетелството за завршено основно образование како и уверението за положен свртничарски испит. На главниот адут, списокот на прочитани книги, посвети најмногу време

и внимание. Цел ден загуби да ги подреди изворниците на сопственото образование како по азбучен ред, според презимињата на авторите, така и тематски, според областите што ги обработуваа. Најпосле, уредно и навремено ги поднесе документите на трите места. И се смири. Од тој ден почна редовно да оди кај свртницата сега со малку поинаква тага. Се прашуваше дали кога ќе отиде на новото работно место ќе може пак да ги гледа ѕвездите во чистите ноќи. Но, тогаш помисли на Флечерка и се убеди дека ова е цената за да дојде до неа. Сфати дека таа му треба и беше сигурен дека ќе ја добие.

Веќе следниот ден се разбра во Станицата дека Флечер сака да го менува работното место. Луѓето кога видоа каде сè се беше јавил, од почетокот не веруваа, потоа си рекоа дека е чукнат а најпосле, кога видоа дека работата е сериозна, некој му кажа на шефот на Станицата. Овој веднаш го повика Флечера.

”Што ми матиш ти нешто, љанго еден љангосан, а?”

Флечер стоеше пред шефот малку како посран, но сепак се чудеше зошто е необично што сака да го менува работното место. Шефот му рече дека тоа си е обично но дека се необични местата за коишто конкурирал. Флечер гледаше во шефот како заутен. Шефот потоа додаде дека тој нема соодветни квалификации. Флечер уште повеќе се заути.

”Токму си ти али нетокму?” рече шефот.

Флечер му рече на шефот дека убаво ќе се сеќава на сите кога ќе си замине. Шефот почна да се смее заедно со сите други што во меѓувреме се насобраа околу него. Флечер не можеше да сфати зошто се смеат. Оти стоеше така рамнодушно и наивно многумина сакаа да го фатат и низ отворената врата да го фрлат право на шините. Флечер

Свртничар

сакаше и сам да излезе но тогаш некој поочиклен, ако таков таму имаше, се сети да истакне да не нешто во меѓувреме Флечер се здобил со друго образование. При помислата фаците им се искривија од злоба. Потоа шефот го праша Флечера дали има друго образование освен свртничарското.

”Се разбира”, рече Флечер и живна небаре одвај го чекаше тоа прашање. Шефот, иако му беше непријатно и одвај ја совладуваше зависта што го гризеше, го праша какво. Флечер тука, пред сите, му ги изнареди сите деветстотини триесет и шест книги што ги имаше прочитано. Деветстотини триесет и седмата што ја немаше дочитано не ја ни спомна.

”Шуљупуљу, шуљупуљу”, викаше шефот и паѓаше од смеа со сите околу него што највулгарно се држеа за стомаците. Флечер никако не сфаќаше во што е проблемот. Излезе. И другите излегоа по него и застанати пред канцеларијата на шефот, додека Флечер полека одминуваше, уште долго паѓаа од смеа. Флечер, пред сосема да исчезне од Станицата уште долго само ги поткреваше рамениците. Вечерта ја допрочита деветстотини триесет и седмата книга и отиде под небото за пак да ги гледа ѕвездите. Си ја виде сопствената како сè уште хармонично мижурка таму негде блиску до Големата мечка.

Поминаа триесет денови а Флечер немаше никакво известување. Тоа воопшто не го загрижуваше зашто беше сигурен во себе и во своите квалитети. По долго размислување, а знаеше дека негово ќе биде решението, одлучи да стане предавач на Катедрата за продолжени јазици при Филозофскиот факултет. За да остане учтив до крај, состави убав текст што ќе го испрати до другите две институции а во кој главно ја изрази својата благодарност за укажаната доверба и истовремено своето големо жалење што од повисоки причини, не ќе може да стане член на

Драги Михајловски

нивните колективи. Потоа отиде да се прости од свртницата. Се појави кај шефот и му рече дека кога ќе се врати сака да си го види отказот на масата.

”Шуљупуљу, шуљупуљу”, само викаше шефот по него и се држеше за стомак од смеа.

Дента, а тоа беше триесет и петтиот ден откако се јави на конкурсите во поштата го чекаа две сини плика. Флечер без брзање, зашто точно знаеше од каде може да бидат, ги зеде пликата и ги прочита адресите на испраќачите. На едниот пишуваше Центар за искривен вид а на другиот Биолошки институт. Флечер се насмеа пред да ги отвори и само ги крена рамениците сакајќи да каже дека веќе ги отпишал. Во писмата, скоро идентично пишуваше, како и во секое циркуларно писмо, дека документите не му биле земени предвид поради несоодветното образование и дека истите може да ги подигне во просториите на институциите од толку до толку часот на тој и тој ден и имаше на крајот другарски поздрав, се разбира, потписи од надлежните лица и печати. Флечер не можеше да поверува на сопствените очи. Неколку пати ги протри и ги препрочита писмата но тоа никако не му помогна да ја промени содржината. Флечер не знаеше што да прави со себе. Набрзина излета од дома и како удрен трчаше до Филозофскиот факултет. Првин го побара шефот на Катедрата за продолжени јазици но бидејќи него не можеше никаде да го најде, се бувна право во просториите на Деканатот од каде што најљубезно беше исфрлен со мошне слично образложение какво што дента Флечер го доби, на писмено, од другите две институции. Кога се најде на улица направи обид да дојде на себе но тоа воопшто не можеше да го изведе. Беше повеќе од скршен. Некоја новоослободителна сила го стегна кај ‘рбетот и му го преполови. Тој така преполовен некако доклинка до

Свртничар

Станицата. Рамно два часа се трудеше да се залепи пред да влезе кај шефот којшто пиеше некакво евтино ракииште со нозете качени на масата.

“И?” го дочека шефот.

Флечер стоеше избезумен пред шефот, никој тогаш не знаеше што има на ум и што може да направи. Но, шефот ненавикнат да размислува за луѓето повеќе одошто нему му е потребно само го праша на кое место го примиле. Флечер ништо не одговори. Шефот потоа го праша дали останува при барањето за отказ. Флечер и натаму молчеше. Шефот, почна да се смее, пот го обли од смееше а и сите други што брзо надојдоа и се насобраа околу гнасата. Флечер реши да го скршне на споредниот колосек што водеше кон старата гаража вечерниот воз што без застанување поминуваше низ нивната Станица точно во 21.10 часот.

Флечер застапа под свезденото небо. До доаѓањето на возот имаше точно уште девет минути...

Одеднаш го слушна свирежот на локомотивата. Потоа од далечината ја здогледа композицијата што јуреше со деведесет километри на час. Флечер без размислување ја сврте свртницата. Возот тргна по споредниот колосек. Гаражата се наежи и го очекуваше.

“Можно ли е? Можно?” викаше шефот на Станицата трчајќи кон Флечера. Потоа му пријде, го гушна и уште долго го гушкаше: “Види го ти него. Браво бре, Флечер, браво бре факманчо! Ти си бил најдобриот свртничар на светот!” Потоа со двете раце го поткрена и пак го спушти на земја. “Судирот е избегнат! Алал вера!”

Флечер дури тогаш го забележа другиот воз што зазбифтан исчезнуваше по главниот колосек во спротивна насока. Секавично се сврте. Старата гаража сè уште стоеше на своето место наежана, а многу горе, над неа, по небесните

Драги Михајловски

шини, елегантно јуреше неговиот воз. Потоа дотрчаа другите службеници, оние исти подлизурки што за атер на шефот му се потсмеваа и го потценуваа. Го прашаа со која рака ја свртел свртницата а бидејќи тој молчеше тие му ги бацуваа обете. Оеднаш се виде себеси во големата сала на градското собрание и тоа седнат на почесно место. Еден човек, а му се стори дека е лично претседателот на градот, му држеше здравица. Потоа две убави девојки со рамни кркви и крупни очи му подарија букети цвеќе и го бакнаа право в уста. Тројцата најдобри уметници од градот му направија портрет на лице место но, бидејќи носот воопшто не му се допадна тие му се извинија, донесоа ново платно и повторно го насликаа. Оеднаш, од длабочината на салата се појави Флечерка, здрава и насмеана, во долг фустан. Со раширени раце му пријде и седна до него. Флечер не знаеше што е среќа но веруваше дека ако таа постои тогаш мора вака да изгледа. Потоа му напишаа огромна благодарница и му ги предадоа клучевите од колата-дар од градот за својот смел свртничар. Флечер ја зграби Флечерка а и таа никако не го припушташе. Тука јавно, пред сите, го љубеше. Потоа влегоа во колата. Флечер му се заблагодари на личниот шофер што му беше ставен на располагање, му даде богата напојница и го отпушти. Претседателот лично му посака добар провод а сите други весело им мавтаа. Флечер се заблагодари според книгата двесте и дванаесет од неговата листа во којашто беа опишани сите начини на учтиво однесување. Потоа им отпоздрави на сите со раката а истото тоа го стори и Флечерка. Флечер го зграби воланот а Флечерка бесрамно се разголуваше крај него. Јуреа по автопатот. Флечер притисна на гаста и ја зголеми брзината на двесте километри на час. Флечерка, раскомотена, се кикотеше крај него. Флечер забележа црна преграда на патот. Притисна на свирката...

Свртничар

Флечер ја размрда главата. Тоа навистина беше свирежот на локомотивата. Стоеше и натаму до свртницата а часот беше точно 21.10. По малку од далечината ја здогледа композицијата што јуреше со деведесет километри на час. Погледна нагоре. Неговата ѕвезда се издвои и падна а небото потемне. Возот приближуваше. Гаражата се наежи и го очекуваше.

Ја сврте свртницата.

(1984)

Сведок

Му бев најдобар другар. Негово второ, трето, стото јас. На серење, на мочање што се вели, никаде не мрдаше без мене. Жена да бев немаше толку да ме замилува. И, природно, му ги знаев сите тајни. Сите несоници што му ја рендаа тревожната душа. На одлична тимија бевме. Ко прва рожба ме носеше до срце. Газда ми беше што никогаш не го изневерив. Го слушав, го љубев, го сожалував. Свест му бев, вистина му бев, бегство му бев. Вентил. За таа година што бевме заедно црното на бело му го пренесував. Покорно и смерно. Страста развратна преку мојот грб ја убиваше. Ламтежот. Мислата кривка преку мене ја проверуваше. Ја уточнуваше. Ја вртеше, ја сучеше, ја прпелкаше за најпоследна зрела да ја рубоса. И тогаш, свесен за чекорот напред кон ослободувањето, ќе се спружеше на подот од гарсонирата. Олабавен, со отворени очи загледа зад таванот и бетонската плоча во широките пласје светлина и надеж. А јас помешечки на масата. Двајца заточеници. Еден со глава еден без глава. Но, обајцата пирејни во бојот против себеунижувањето.

А беше лето, помнам. Се прскаше против комарци кога почна падот од ниско на мојот газда. Одевме право по улицата „Кривоглетска“. Пешки. Еден со нозе еден без нозе. По „Кривоглетска“ брзаше црвено „Рено“. По улицата од лево бело. Семафорите не работеа. И се удрија. Безмилосно.

Сведок

Носевите парче си ги направија. И потече црна крв по асфалтот.

„Помош, помош!“ викаше мојот газда беспомошно. Видов сите книги по прва помош ги листаше низ главата.

„Помош, помооош!“ се дереше беспомошно фатен во канците на теоријата. Ништо практично не можеше да стори. Само викаше. Многу викаше. Се поду од викање.

Потоа излегоа двајцата возачи. Едниот од Белото другиот од Црвеното.

„Што сака овој?“ рече едниот.

„Не знам,“ рече другиот.

И сложно ни удрија по две клоци во газот. Паднав на асфалтот. Газдата ме крена и ме милуваше. Многу добрина имаше во него. Офкав. И му благодарев. Многу му благодарев. Го сожалував.

„Будала!“ рече тој од Црвеното, „толку викаше што помислив дека векот сум ти го скратил. Добар си ми, а, Кркуле?“

„Добар, добар“, одговори Кркуле, „ти, добар?“

„Арен, арен“, рече другиот, „каде вака?“

„Еве, малку на пазар,“ рече, „ти каде?“

„И јас малку на пазар. Жена ти, арна е?“

„Арна, арна, Мркуле. Твојата како е?“

„Добра, добра, Кркуле. Жена ко жена. Може на жена да ѝ е лошо?“

„Арно велиш, Мркуле. Жена ко жена. Цел живот умира и пак жива ќе ти дојде на гроб. А ти уште тука висипш?“ нѝ рече одненадеж.

Стоевме како закопани.

„Гувеш ко невеста, прислушкуваш, а?“ ни се вдаде Мркуле. „Што сакаш од нас? Да не нема, а? Ту, што време дојде. Да прднеш во три града ќе засмрди. Ајде, магла!“

Драги Михајловски

заврши тој и ни ги покажа тупаниците.

Ние сè така стоевме како здрвени.

„Февга!“ се дереше Кркуле.

„Февга, февга!“ мавташе Мркуле.

Имавме тромбоза во нозете.

”Бриши, говедо!” се дераа обајцата. И ни удрија уште по две.

Таен нагриз ни ја апна душата. И вртеше, дупеше, се засилуваше. Гризеше, глодаше, кинеше.

Газдата се заврте и брзо-брзо ја напуштивме тромбозата што остана да офка на асфалтот. Итавме кон мостот. Тој ме стегаше како што секоја ноќ ме стегаше држејќи ме со прстите за гради. И ме мрдеше. Ќе ме раздрмаше од мрдање. Со нотесот в раце наведнат над мостобранот. Водата под нас влечеше најлончиња и канти од ланско сирење. Се смирувавме. Удобно работев во неговите раце. Во заслонот што ме штитеше од зазбифтаниот ветер бремен со настинки и зарази.

“Простете!” некој го тргна газдата за рака.

“Простете, простете!” го заврте.

Пред малку зад нас, сега пред нас стоеше Мркуле, смален, стуткан, зазбифтан. Водостојот под нас вртоглаво растеше од неговата пот. Се закануваше да го поплави мостот и да нè однесе во неврат.

“Простете за она од пред малку!” продолжи, “за тоа оној подол Кркуле ќе ми плати. Простете, ве молам. Такво губре еднаш на сто години се раѓа. Но, сега ќе го вчопам. Ќе го столчам. Не смееше така да ве клоцне!”

Тргнавме. Тој по нас.

“Тој може и повеќе”, продолжуваше Мркуле, “јас му ги знам сите дупки. Сите до една му ги знам. И ќе му ги затнам. Глувче едно губросано. Ќе ми помогнете, нели?”

Сведок

“За што да ви помогнам?” одеше газдата.

“Да му ги затнам дупките, да нема од каде да сирне, да просирне. Да се загуши, да пцовиса!” викаше.

И се потеше. Многу се потеше. Водата се исправи и не гледаше со закрвавени очи низ столпчињата од мостот.

“Ќе ми простите за мојот дел, нели?” го влечеше Мркуле газдата за раков. “Ете, така ми дојде. Ми збоктиса. Кркулето почна а мене толку ми требаше. Се каам за својот дел!”

И сè така се удираше насекаде. По лицето, по телото, многу се удираше, ќе се искршеше од удирање.

Водата зина и сакаше да не голтне.

Баш тогаш го минавме мостот. Со две усти, тројца, ја голтнавме издишката од водата што веднаш потоа, ослободена од вишокот течност, главечки се цитна и зафучи низ коритото.

Одевме сè уште право по “Кривоглетска”.

“Вие единствен видовте дека семафорчињата не работеа”, навалуваше Мркуле, “само тоа и треба да го кажете. Ништо повеќе. Едно зборче да фрлите. Од очите ви гледам дека сте по вистината. Дека сте фин човек, господин човек!”

И сè така одевме право по “Кривоглетска”. Тој зборуваше а ние слушавме со чифтот уши што ни беше на располагање.

“Бев готов да му простам, чувте и сами”, настојуваше Мркуле, “избегнавме да зборуваме за тоа, за да не се навредиме, соседи сме толку години, кога тој одеднаш, ни пет ни шест ми рече дека сум можел малку и да внимавам. “Сакаш да кажеш дека јас не внимавав?” му реков и, избезумен, покажав на себе. “Да,” ми рече, “ти ами кој!” “Оти така зборуваш?” му реков. “Оти за триста поти!” ми

Драги Михајловски

рече, “црвено ти беше. “Кое бе црвено ми беше?” реков. “Семафорот,” ми рече. ”А бре будала,” му реков, ”знаеш ти за правило на десна рака?” ”Какво правило,” ми рече, ”не важи правилото на десна рака кога работаат семафорите.” Потоа го убедував дека работеја а тој мене дека не работеја. Јас нему работеја тој мене не. ”Да не нешто си се мрднал од умот?” му реков. ”Ако некој од нас се мрднал од умот тоа сигурно си ти!” ми рече и ми го зари прстот в гради. Јас му го фатив, мајсторски му го свиткав и му го вратив сосе раката. Тој списка и ми ја влели една преку нос. И јас спискав и му влелив една преку нос. Тој потоа ме бапна уште еднаш ама и јас не му останав покус. Така наизменично си се мававме едно време и си пискавме. На крајот дури слепец ме нарече, замислете. И многу ми се закануваше”.

На газдата му се крвјосаа очите. Знаев дека му се крева притисокот.

“На суд ќе го носам тоа копиле, на суд! Ќе ми помогнете?” навалуваше Мркуле.

Исфрлени ко ѓулиња полетаваме нагоре. Мркуле сè уште го држеше газдата за ракав. И дробеше. Станавме точки горе во семирот. На Мркуле одеднаш му влезе ветрушка в уста и му ја затна. На газдата, по малку, му се прочистија очите и набрзо приземјивме.

Сè уште одевме право по “Кривоглетска”. Мркуле, со ветрушката закачена в грклан, не можеше да зине. Мавташе со рацете. Газдата реши да му ја прифати молбата. Ја извади адресата. Адресата се збуни. Се туфкаше но потоа покорно влезе во дебот на Мркуле. Мркуле го гушна газдата и го бакна. И сè така го бакнуваше. Го изнабакна од бакнување. Потоа се поклони. И нешто прикажуваше со рацете. Се заврте. Грдо му извираше клунот од ветрушката назад на тилот од шијата. Од пристојност ја загушувавме смеата.

Сведок

Мркуле тргна. Уште еднаш се заврте, мавна и потоа брзо се изгуби кај првата крстосница.

По два месеца летото се спакува и замина во непознат правец. Почетокот на есента го стежна времето и му го разработи чирот на газдата. Притисокот трипати му се крена и двапати му падна. Живееше ни на небо ни на земја. А само мене можеше да ми се пожали. Двајца самотници. Еден со уста друг без уста.

И тогаш, едно вторнично утро го симна газдата на земја. Беше четири часот. Јас лежев на масата. Тој си ја исправаше грпката на сидот како што секогаш ја исправаше кога ревмата ќе го штрекнеше меѓу плешките. Некој засвони. Нè одведеа. Помнам, потоа, неразјаснет пат низ мракот. Пијани и полупијани типови во дежураната. Газдата, ненатеран од никој, со крпа ги бришеше повраќаниците. Тие пак повраќаа а тој бришеше. Потоа бришевме двајца. Еден со раце друг без раце.

Кај судијата беше нормално.

“Знаете зошто сте овде?” праша судијата.

Газдата ги виде Кркуле и Мркуле и му стана јасно.

“Двапати не се јавивте на поканата. Моравме да ве приведеме”.

“Многу ретко сум дома”, рече газдата, “а и поштенското сандаче ми е откатено. Децата од влезот често ги вадат писмата и си играат поштари”.

“Па што не го поправите?” рече судијата.

“Немам време”, рече газдата.

“А што толку работите?” праша судијата.

“Ги испитувам корените на себеунижувањето!” рече газдата.

“Глупости”, рече судијата, “подобро гледајте си ја својата работа!”

Драги Михајловски

“Тоа и го правам!” рече газдата.

Потоа го даде исказот.

“Одев право по ‘Кривоглетска’. Дента кога се прскаше против комарци. Право по ‘Кривоглетска’ се движеше првено Рено. По улицата од лево бело. Семафорите не работеа!”

Потоа еден месец бевме мирни. Ја разработувавме тезата. Газдата веќе ги имаше штиклирано деминутивите што, според него, имаа историска подлога, и ги запишуваше на засебни фиши.

И тогаш, еден петочен ден се бувна Мркуле кај нас и го најави новото одење кај судијата. Во понеделникот, газдата го повтори исказот.

“Одев право по ‘Кривоглетска’. Дента кога се прскаше против комарци...”

Кркуле жестоко протестираше и најави дека расправата ќе мора да се одложи за догледно време.

Ноќта, околу дванаесет, некој долго свонеше. Газдата имаше топла плоча на грбот и не сакаше ни да мрдне. На ливчето што една рака го протна под вратата пишуваше:

“Дали сте сигурен дека не работеа? Колку ве плаќа, колку?”

Газдата беше сигурен дека не работеа и мирно продолжи скоро до изутрина да ги селектира фишите за кои што сметаше дека се “печени” за првата верзија на ракописот.

Дента дојде Мркуле.

“Го сопрев да гради,” рече, “зборувавме за шупиче а ваму тераса. Шупа и тераса! Море му ги читнав уште веднаш намерите. Сака сè што е женско низ дворот да ми го потпулува, дртало едно безобразно!”

Ноќта на ново ливче пишуваше:

Сведок

“Кога тој градеше јас не го поткажав а барем половината куќа му е дивоградба. Сакам да видите со кого имате работа. Размислете! Сигурен ли сте дека семафорите не работеа?”

Газдата продолжи да работи врз ракописот но одвреме навреме, со полупката на грб, како за себе ќе си повтореше:

“Одев право по ’Кривоглетска’. Дента кога се прскаше против комарци. Право по ’Кривоглетска’ се движеше црвено Рено. По улицата од лево бело. Семафорите не работеа. Да, да. Мислам не работеа.”

Четвртиот ден пак бувна Мркуле.

“Безобразник!” рече, “знаете што ми направи? Низ пенџерчето од долната бањичка ми фрли две стаоришта. Жена ми приписка. Одвај жива ја извадив. А потоа, оти ова не му беше доста, уште ми го сосида од неговата страна. Сега бањичката ми е темна. Прст пред око не се гледа во неа!”

И лелекаше. Многу лелекаше. Се изналелека од лелекање.

Газдата имаше меко срце и сето ова уште повеќе му го смекнуваше.

Вечерта на новото ливче пишуваше:

“Главната расправа наближува. Дали сте сè уште сигурен дека семафорите не работеа? И тоа само од вашата страна?”

Следните пет ноќи газдата многу малку можеше да се сосредоточи на работата а она малку време кога ќе ме земеше сеќавав како му треперат рацете. Оти јас никогаш не спијам, во ноќите што следеа убаво ја гледав несигурноста што вртоглаво растеше кај газдата. Со накомстрешена коса, неизбричен, очите ококорени, тој само повторуваше:

“Одев, одев по ’Кривоглетска’. Дента кога се прскаше

Драги Михајловски

против комарци. Право по 'Кривоглетска' леташе црвено Рено. По улицата од лево бело. Семафорите... мислам беа на појадок."

Шестиот ден пак дојде Мркуле.

"Му ги отрув гулабите. Сите до еден. Тој мене куќата ќе ми ја рушел, гулабариште едно. А за право и многу лајненца ми правеа. Насекаде по покривот и дворот."

На ливчето вечерта пишуваше:

"Сега ќе му ја извадам водоводната цевка што минува под мојата куќа. Нека си носи вода од на мајка му. А за право, може некогаш и да пукне. Куќата ќе ми ја поплави. Дечињата ќе ми ги подави. Зарем сè уште тврдите дека семафорите не работеа, а? А?"

Газдата веќе ништо не тврдеше. Сосема ја запостави работата врз ракописот за деминутивите и едноставно се предаде на нафаката. По неколку деноноќија неговиот исказ изгледаше вака:

"Одев право по 'Кривоглетска'. Дента кога се прскаше против комарци. Право по 'Кривоглетска' се движеше бело Рено. Улицата од лево се вознемири. Семафорите, знам, беа на појадок."

Мркуле повеќе никогаш не се појави во нашиот стан.

Вечерта ново ливче се протна под вратата.

"А зар не ве јаде по малку јанса? Што човек сте вие? Малку ли штета ни направивте? Што баравте да си ја пикате главата кајшто не ви ја бере? Што турате пипер во туѓа манџа? Работеле ли семафори некогаш само од една страна, а? А?"

Потоа дојде денот на главниот претрес.

Во холот шетаваме јас и газдата. Двајца осаменици опколени со немир и себеунижување. Газдата многу се потеше. Чистачката на двапати ја собра потта од под него и

Сведок

ја истури во првиот нужник. Тој одеше горе-долу по ходникот пред салата за судење и повторуваше:

“Одев право по ’Кривоглетска’. Дента кога се прскаше против деминутиви. Се вознемири ’Кривоглетска’ и се исправи пред улицата од лево. Семафорите беа на појадок!”

Внатре во салата судијата вложи доста напор да ги смири скараните. Но мирот бараше жртва. Газдата долго, предолго чекаше да му дадат збор. Ќе умреше од чекање да можеше. Чистачките на смени му ја собираа потта во кофи и ја фрлаа в нужник. Најпосле судијата се заврте кон нас и рече:

“А вие, што ги испитувате корените на себеунижувањето, што мислите вие за сето ова? Должен сум да ве предупредам дека лажното сведочење е казниво. Сигурни ли сте дека тие чудни семафори работеа? И кој е вашиот интерес во сето ова?”

Газдата не рече ништо. Само ги ококори очите и изгледаше како да лапнал срчи од шише. Судијата уште малку зборуваше а потоа им ја препушти работата на скараните. Вревеа тие уште некое време, креваа правови, но потоа, не знам како и не знам зошто, видов кога со грдите показалци обајцата ја фрлија вината кон нас, мислам кон газдата посебно. Видов, многу, многу му беа лути, во налетот на гнев за малку ќе не фатеја и ќе не исфрлеа од судницата. Тој жесток, со ништо непредизвикан напад врз заедничкиот непријател како да го затвори и затна вештачкиот јаз меѓу нив. Првин срамежливо а потоа машки почнаа да се тапкаат по рамо. Дури видов, верувајте ми, на крајот, рака под рака излегоа од судницата без да забораваат, на минување, да ни фрлат по еден тежок, презрив поглед.

Потоа излеговме и ние. На ’Кривоглетска’

Драги Михајловски

притисокот високо не крена во рамниште на нашата гарсонiera што се наоѓаше на осмиот кат. Тука останавме да висиме надвор прилепени до саѓосаната фасада. На газдата кошулата му беше раскината. Врапче му се посра на гради. Цело време дури лебдевме тој повторуваше. Се расповтори од повторување:

“Одев криво по ’Правоглетска’. Дента кога се прскаше против деминутиви. Се искриви ’Правоглетска’ и вознемирена удри во улицата од лево. Семафорите беа на појадок!”

Да имав раце ќе го фатев за чело. Видов потта ко дождовница му се лееше долу на плочникот и се закануваше да ги удави цвеќињата. Тие мавтаа со рачињата беспомошно.

Тогаш, на прозорецот од гарсонierата се појавија двајца соседи. Некако го дофатија мојот испеден, дехидриран газда што бладаше тука пред нив во воздухот и успеаја некако да не внесат внатре. Не кутнаа на подот без размислување. Испаднав. Газдата, спружен на паркетот и натаму го даваше својот исказ:

“Одев косо по ‘Кривоглетска’. Ноќта кога се прскаше против правоглетци...”

Баш во средината на исказот еден од мажите го тресна по лице. Без свест, видов, газдата уште само дишеше нерамномерно.

“Сигурно имал некоја тешка јанса на душа,” рече човекот што без потреба го држеше за раце.

“Можеби” рече другиот, “ама се слуша оти во последно време многу се влечкал по судови!”

Човекот само ги крена рамениците и отиде да телефонира. Треперев на подот. Едниот од соседите ме дофати, опцу и ме исфрли низ прозорецот. По кружното

Сведок

паѓање завршив во кантава за ѓубре од каде сето ова ви го кажувам. Меѓу овој гниеж со реална опасност да завршам засекогаш на градското ѓубриште. Недоискажано, недоискористено. Без вина, без пресуда. Но сепак, не помислувајте оти ви зборував кутурица. Размислете! Јас сè уште чекам нечија рака да го крене капаков и да ме извлече! А сега ќе молкнам. Оти што можам повеќе да сторам кога така ни е пишано нам пенкалата ништо да не можеме без туѓа рака?

(1985)

Месечари

Веќе двапати се симнувам а тој не е дома. Вечерва не работи лифтот, по скалите е мрачно, автоматчето одамна е расипано. Лугето се темни, фатени за пармаците се влечат угоре-удолу и збивтаат.

Застанувам таму кајшто ми се чини дека е третиот кат. Притискам на свончето. По две минути сфаќам дека не работи. Тропам на вратата.

“Дома е Јово?”

“Сега ќе се врати,” ми вели жената. ”Влези.”

“Одам да ги собирам децата,” велеам, “ќе наминам попосле.”

Долу на клупата нема никој. Паркираната цистерна го затвора патот кон паркчето. Клекнувам и под неа сакам да видам дали доаѓа аптекарот. Неговата ситна фигура би ја познал и на километри. По пет минути, со папката в раце се враќам горе на шестиот кат.

Во осум и пол пак слегувам долу.

“Дојде Јово?” го прашувам високиот, крупен човек што стои тука во темницата на ходникот од третиот кат. “Јово,” велеам, “аптекарот,” повторувам, “го знаете, не?”

“Влези,” вели жената што ја отвора вратата, “те чека.”

Одајата е скоро празна. Има два филадендрона

Месечари

во едниот агол, два се празни, а во четвртиот грчи еден телевизор.

“Ее, не работи,” вели Јово ко да се правда.

Сакам да му кажам дека е добро што не работи но жена му е побрза.

“Празно е без телевизор,” вели, “ко да ми фали човек во куќата.”

Јово не сака таа да зборува, ѝ наоѓа мана во мезето, во фустанот ѝ наоѓа мана, во сѐ. Таа сфаќа но останува кајшто си е.

“Нишки ви е?” велем, колку да кажам нешто, непријатно ми е.

“Горење” вели таа а Јово ја убива со поглед. “Добар беше,” пак вели таа, “ама не знам што му стана. Наеднаш с нема слика. Само да не е екранот. Оган се.”

“Може да е некој отпорник,” велем и погледнувам во Јово.

“Го знаеш човекот надвор?” го прашувам колку да ја разбијам непријатната пауза.

“Каков човек?” вели Јово.

“Висок, крупен,” велем.

Жена му веќе е кај ходничето. Слушам како ја отвора и затвора надворешната врата.

“Нема никој” ја слушаме.

“Тука беше пред малку,” вели, “баш пред вашата врата.”

“Па,” вели Јово по две минути, “ние сме тука. Ако не барал пак ќе не бара.”

“На здравје!” велем.

“Да сме здрави и живи!” вели Јово. Пивнуваме од вињакот.

“Како на работа?” ја прашувам жената што седи

Драги Михајловски

заедно со нас на масичето.

“Никако,” вели, “стани, ‘рмабај, легни. Одвај чекам сабота а кога ќе дојде дури да се свртиш ете ти го понеделникот.”

“Оди легни си!” вели Јово, “го тормозиш комшијата со глупости.”

“Глупости, глупости!” вели таа, “едно е да си жена, друго маж!”

“Добро, добро,” вели Јово, “оди сега легни си.”

Жената не ни помислува да стане. Јово ништо повеќе не зборува. Како по договор пак тргнуваме од вињакот.

“Не е лош,” вела, “Жупски е?”

“Не оти знам,” вели Јово, “и така ретко пијам.”

“Немој да мислиш дека јас пак знам,” вела свесен дека зборуваме глупости. Јово нетрпелив да заврши воведот, гледа де во жена си де во папката, јас веќе мислам на првата реченица.

“Да не сакате кафе?” прашува жената и тргнува кон кујната.

“Само стави вода” вели Јово, “и легни си.”

Жена му оди и се враќа од кујната, има чудна нервоза во потезите, нешто како презир и избива на усните, потоа зачекорува и гордо излегува низ прозорецот. Се вознемирувам а Јово е мртов ладен. На месечината што излегува потоа, распознавам женска сенка зад прозорецот. Во собата веќе се чувствува леснина. Добри се добрите жени но не секогаш.

“И?” вели Јово, “Како е?”

“Па,” вела, “интересно.” Знаам дека е глупаво тоа што го кажувам, Јово ме гледа со зината уста, очекува да го фалам а тој да расте, да расте.

“Прочитав сè внимателно,” му вела, “точно трипати,

Месечари

интересно е!”

По втората чашка јазикот се разврзува. Зборувам, зборувам.

“Имаш сјајни места” велеам, “ама имаш и падови.”

“Е, ее, падови,” вели Јово, “знам, знам,” вели, “имам и падови. Чекај ќе ти кажам како ми текна баш оваа. Велиш добра е, а?”

“Добра е, добра,” велеам.

“Е, ее, мајката,” се расположува Јово, “па ти си ко критичар,” вели, “ее, да ме сфаќа секој критичар како тебе, велиш може и да се објави, а?”

Јово подрипнува од столот, налева пак чашка, вели, “Ти се допаѓа ова, браво бе, комшија, баш оваа, а јас се плашев.”

“Ова е навистина добро,” велеам, ”слушај,” читам: “по смртта на глумецот сарказмот е за некој сноб, ова ти е супер,” велеам, “баш некако ко Шекспир.”

“Ко Шекспир, велиш,” се возбудува Јово, “а јас баш мислев дека тоа нема да ти се допадне. Браво!” вели. “Имаш ти смисла” вели, “имаш.”

“Па, така,” велеам а мило ми е.

“А оваа за Бапчор?” вели.

“Одлична е,” велеам, “има тука контрасти,” велеам, “и овие митолошки имиња баш убаво си ги трэфнал, нешто како Јејтс,” велеам.

“Јејтс велиш?” Јово е многу возбуден. “Мора да ме запознаеш со некој критичар,” ми вели, “знам дека ги познаваш, некое рецензииче да ми шкрабнат, што велиш, нели ти се допаѓа, не?”

“Добар си, добар,” велеам и ја наведнувам главата. Јово станува од столот, онака низок, слаб, со мустачиња, мавта со рацете, расте. Станувам и јас. И зборувам, зборувам...

Драги Михајловски

Горе, на таван, наоѓаме мали железни скали. Ги вадиме и ги местиме на пенџерето што води на покривот.

“Оди Јово,” велеам, “оди напред!”

Јово се качува по скалите а јас цврсто ги држам да не се лизнат на цементот. Тој е веќе горе во мракот. Се качувам и јас.

“Благодарам,” му велеам на високиот, крупен човек што долу, под мене, ми ја придржува железната скала. Горе сум.

“Првпат овде се качувам!” вели Јово.

“Се плашиш од висина?” му велеам.

Месечина веќе нема. Огромна женска сенка се попречува меѓу неа и покривот. Јово оди малку надесно, ја придвижува главата небаре сирнува долу кајшто треба да е тревникот. Ниша со главата.

“Важно е да се престашиш,” велеам, “после е лесно. Дојди ваму.”

Јово ме следи како мало дете. Белата кошула му е подизлезена од панталоните и му се вее лефтерно на ветрот.

“Има тука многу интересни работи,” велеам, “знаеше за антената?”

Јово се поткачува на скалите што водат на повисокиот дел од покривот. Во мракот му ја чувствувам тремата.

“Важно е да не мислиш дека постои некакво долу,” велеам, “мисли само на горе и сè ќе биде како што треба.”

Тука на овој дел, има голем челичен столб на кој се прицврстени две антени.

Со Јово одиме таму.

“Гледај го оној како ги мести антените,” му велеам и покажувам кон високиот, крупен човек. “Ако ги намести точно кон врвот на Водно можеби ќе добиеш слика, појасно

Месечари

ќе гледаш.”

Јово молчи две и пол минути, гледа празно во темницата, чудно е, чудно, небото без месечина.

“Знаеш,” вели, “се затворивме. Многу ретко излегуваме. Децата растат и веќе не се наши. Сè ни се одзема. Си живеел на село?”

Одмавнувам со главата. Стигнуваме до антената, ја пишкаме од сите страни. Тука покривот се спушта надолу.

“Одиме,” велеам, “овде е стрмно ама пак има заштита. И да се лизнеш има каде да се фатиш.”

“Од што треба да се штитиме?” вели Јово.

“Од себе,” велеам, “од кого друг?”

Застануваме еден метар од работ.

Јово стои исправен во темницата. Му ја гледам убаво кошулата а сè друго препознавам потамина.

“Ја мразам аптеката,” одеднаш вели Јово и некако се подава кон провалијата.

“На овие години,” велеам, “и мразиме и сме разочарани ама важно е да не мразиме до крај и да не сме докрај разочарани. Има тука луфта во која сè уште не собира. “Гледај,” велеам, “онде право е Газибаба. Пробај право до неа.”

Јово не ми верува. Не го оставам да се двоуми. Го поттурнувам и тој тргнува низ мракот. Гази Јово во воздухот и гледам белата кошула му станува точка. По три минути е пак до мене.

“Па јас можам вака и до Вичо,” вели а под мустачињата му се раѓа насмевка.

“Пробај првин до Љуботен,” му велеам, “еве, заедно ако сакаш.”

Се вртиме кон север и тргнуваме кон Љуботен. Тој не се гледа но јас добро го знам правецот. По дваесет минути

Драги Михајловски

стоиме повторно горе на покривот и со една рака се држиме за челичниот столб на највисокиот дел од зградата.

“Знаеш,” вели, “беше еднаш пролет под мојот Бапчор, сè раззеленило, дедо излегол и се пече на сонце, долу под скалите, гледам ралото ’рѓосало, јас премлад, дедо престар, а тој што е таман го нема.”

“Го знаеш голубарникот?” велеам.

Одеднаш големата женска сенка се тргнува од пред месечината и сега јасно се гледа небото горе и улицата долу по која врват ретки минувачи.

“Ама ми се смешни луѓето долу,” вели Јово, “како глупци ми се,” се смее. Се смееме заедно едно пет минути. Кога ни пројде смеата велеам: “Да не потценуваме. Важно е и на покривот да останеме луѓе!”

Јово се расположува. Стои Јово и се цари горе во свездите. Само му се насмевнува мустаќот кога ја здогледува смешно смалената женска сенка залепена ко пачавра за месечината.

“Овде” велеам, “лево.” И се спуштаме по покривот од другата страна. Тука има длабнатина.

“Ги гледаш штичките?” велеам, “некој ги донесол баш тука.”

“Каде се гулабите?”

“Ќе дојдат,” велеам, “има денови кога сè си доаѓа на свое место.”

Оној крупен, висок човек сè уште се плетка околу антените. Му ја гледам главата, рацете и телото.

”Смешно е што луѓето уште зборуваат за небо,” велеам, “одамна е докажано дека тоа не постои. Слободата е проширена и сега се протега којзнае до каде!”

“Сакаш аспирин?” вели аптекарот и голтнува два не чекајќи го мојот одговор.

Месечари

Стоиме и гледаме како високиот, крупен човек ги остава антените, доаѓа до штичките и почнува да го прави голубарникот.

Близу сме до провалијата. Јово седи на работ а јас малку потаму.

“Има, има сили,” велеам, “што уште не држат високо.”

Јово гледа ли гледа во ѕвездите. Онаа сенка на месечината смешно се издолжува и му го скратува видикот.

“Има нешта што се многу повисоки надолу одошто нагоре,” велеам.

Јово веќе ги сака само ѕвездите.

“Еднаш мора да си одам од аптеката,” вели, “за луѓето е таа како самопослуга,” вели, “не можам повеќе да им ги гледам лицата. Мајмуни. Ми се гади од нив!”

Јово и натаму гледа во ѕвездите и колку повеќе гледа толку поблиску е до провалијата...

Го довршуваме вињакот. Јово сака да стане и да донесе друг.

“Ќе претераме,” велеам свесен дека веќе претеравме.

Од кујната се појавува жена му со ново шише вињак. Низ прозорецот гледам како блеснала полна месечина.

“Ете, сè поминавме,” велеам, “ми се чини ти кажав сè што мислам. Добро е, добро.”

“Убаво сè му кажа,” вели жената и тура од вињакот.

“Е, ее, комшија” ме тапка Јово по рамо необрнувајќи внимание на жената, “велиш, добро е. Браво, браво. Знаев дека ќе ти се допадне. Види,” вели, “има, како што велиш, падови, ама не е сè толку црно, не? Мислам, има надеж, а?”

Станувам и доаѓам до вратата. Се разбира дека никој не може да ме натера повторно да седнам. Јово е тука зад мене, низок и слаб, ме тапка по рамо, вели: “види за ова, добро? Можеби некој ќе се сложи, не?”

Драги Михајловски

Кимам со главата. Јово и натаму ме тапка по рамо кренат на прсти, вели да дојдам некогаш со жена ми. И жена му така вели, а Јово повторува дека секако мора да дојдам, да поприкажеме вели, дека најдобрите не сум ги ни видел, дека сме биле слични и слично.

Во ходникот е темно. Оној крупен, висок човек се поттргнува да излезам за потоа пак да застане точно пред вратата на Јово. Се искачувам спокојно по скалите до шестиот кат. Дома спијат. Ја заклучувам вратата двапати. Се мушнувам в кревет.

Под јорганот одеднаш ми надоаѓа темна љубомора при помислата дека можеби баш сега, кога ќе заспијам, оној висок, крупен човек ќе влезе кај Јована, ќе му ја земе душата и во остатокот од ноќта, ќе му ја шета слободна таму негде меѓу свездите.

(1986)

Печуркар

Одвемте години со тате или само една кратка ноќ, којзнае. Од кревет ме крена некоја сила и се царев во дрвените скали по кои тој цело време се качуваше и слегуваше мафтајќи со фенерот, петрафил можеби беше. Помислив дека е рано но тој толку нервозно чкрипеше по скалите, толку невнимателно ја отвораше и затвораше вратата што веднаш ми стана јасно дека тука нема противење. Нозете ми беа котка, мислам целиот бев коткосан, ја гризев ноќта и темницата напикан во прекланските кафеави чизми. Тате одеше пред мене, гроб небаре ми се движеше пред очи, подвикан и гегав со паларија на главата и ранец на плеќи.

Го минавме нужникот, потомокот на една цивилизација што изумираше и завршуваше веднаш тука кај бавчето со пченки. Зад грајната не задави мирисот на расјето, здивот на капинките и горските јагоди. Угорниката ни ги затегна жилите а потоа се протнавме низ боцките од жицата што требаше да им покаже на сверовите до каде им е синорот. Отаде плетот патчето кривулеше нагоре во ноќта, се споулавуваше низ идните аспирини, алкалоидите низ кои жуберкаше слободната вода несвесна за ропската работа што ја чека таму негде долу кај турбините.

“Мамо,” реков и се закопав во мракот, “што правиш горе на оревот?”

Драги Михајловски

Оребот ја зафаќаше полјанката пред нас, сигурно имаше стопедесет години, гранките му се ширеа насекаде во ноќта, може беше колку триста куќи еднаедна а таму најгоре, на најтенката ветка, стоеше мама со ластагарка в раце и удираше.

“Мамо,” реков, “уште не се зрели, греота е!”

Таа не ме ни погледна, видов кукастиот нос го имаше потпрено на најблиската гранка, некаква шарена шамија ѝ се вееше на главата, фустанот ѝ завршуваше долу кај расјето.

“Берете, берете!”

Се откорнав и тргнав по угорничето. Не можев веднаш да се свртам а кога успеав, ја видов мама, свртена со грбот, како ја исправи ластагарката и почна да урива свезди, една по една и почувствував дека со секој пад ми се зголемува жалта за оние што требаше да умрат изутрината.

Тате влечеше напред. Месечината му ја имаше издолжено сенката и ми беше непријатно кога сфатив дека му газам по паларијата која навистина малку ми бегаше лево-десно оти тате секогаш имаше обичај да се ниша во одот. На газот му ги распознавав крпите зашиени со канап на пантолоните што одамна го имаа ислужено своето. Нешто ме тераше да побрзам напред, да го застамам и да го прашам што му значеше она вчера, мислам онаа тиха нервоза пред легнување што можеше да се види само во очите, искосени и вовлечени во испиеното лице и во неконтролираната игра на прстите, оние исти прсти што суверено господареа со шумата, со секоја шума што можеа да господарат, со сè она што растеше, што ботееше и гниеше небрано од никого. Ми рече токму кога седевме на дрвената масичка надвор во дворот, на едниот крај врганите што со ножеви ги сечевме како сирење и потоа ги редевме на таблите и ги остававме на земја да се исушат а на другиот лисичарките, жолти, со

Печуркар

мирис на ливанто што ги собиравме право во картонските кутии оти за нив не требаше сонце: “Утре ќе биде големата, ќе видиш!” Потоа сношти, баш пред стемнување, кога со малото кантарче ги дотрга кутиите и ги пикна во кујничето залепено за куќата и кога папсан се спростре на креветот а јас качен на него му го газев грбот и му ги ладев нозете со киселина оти необично му гореа а уфунетот го тераше на офкање: “Ми се гади од печурките. Сè се тоа мали, ситни печурчиња. Време е да ја најдам вистинската. Утре те водам таму!”

Прашав каде а тој направи чудно лице, необичен сјај му блесна во очите, “таму!” рече, “ќе видиш. Убаво ќе видиш!”

Одеше тате пред мене во мракот а јас му бев поверен од сенка онака мал и згазнат од едно друго време што ми го темнеше умот и ме слепеше на здраво. Во едната рака носев зимбил со неколку најлонски кеси внимателно здиплени и подготвени да го примат берикетот што го очекував. Сега избивме на една голинка, на тате никако не му текнуваше да подзастане, да запали една како понапред, да погледне долу кон езерцето и да ја предвиди годинашната жетва или да ги именува голините низ густата шума, оти тој го знаеше секој камен, цел живот акал по пустелијава, никој точно не знае што правел, колку таги и несреќи тука одболувал.

Малку подолу ритчето се спушташе а низ долот течеше рекичка.

Реков: “Ја знам жената, онаа онде што пере на реката, некаде сум ја видел или ме видеа, кокот ѝ го знам,” реков “да ја поздравиме, мислам, одамна со никого не сме проговориле.”

Тате веднаш скршна десно, почна да се јази нагоре по брегот, мислам, дваесет години имаше и некој месец,

Драги Михајловски

леташе пругоре по планината а јас по него, стогодишник или тука негде со душата в петици и јазикот доземи. Негде горе, многу горе ја преминавме рекичката право низ среде, потоа кислосани, исцапани, тргнавме надолу по другиот брег низ леските, верував тате го знае патот, многу му верував. Потоа слеговме пак на патчето, месечината светеше, од другата страна ја видов голинката а долу, на реката, мислам беше мама, ја креваше пиралката и удираше по чергите или веленцата, не можев добро да видам а кога видов таа ја галеше машината за перење баш како трето дете и го благословуваше господа.

Тате ни да се сврти, иташе тој напред низ некои папрати и смреки, па преку едно дрвено мовче преминавме некоја рекичка и, помнам, едно старо куќиште што зеваше во ноќта ни се испречи на пат но тате секогаш бегал од луѓето. Помнам, еднаш, не многу одамна, кога ме викна да му помагам околу дрвата, иако нему не му требаше помош за сечење, само така сакаше да ја држам магарицата и да се врткам околу него, да ја држам пилата од едната страна. Ми рече, “сакај ги луѓето ама со нив немој многу. Подли се и завидливи. Што помалку си со нив толку помалкумина ќе ти се посерат на гроб!”

Потоа излеговме на една падина, само паларија и ранец се мрдаа пред мене над папратот. Кај долот малку подзастанав. “Тука има салеп,” реков и со голи раце почнав да буричкам низ капините “да ископаме малку, зима доаѓа, а кога ќе стегне студот нема ништо подобро за градите од топол салеп со канела.”

Знам дека тате беше тука некаде над мене во мракот, ова за него беше чисто мачење, тој со години вадел салеп. Ќе ги разгрнеше тревите и голорачки ќе прочепкаше во калта и кога најсетне цветот ќе се измолкнеш на видело, тој

Печуркар

внимателно ќе го симнеше ранецот, ќе ги протриеше рацете, ќе плукнеше во нив, ќе ја зграбеше казмата и по малку ќе го извлечеше растението сосе корен оти само коренот беше употреблив со чудните пет прстиња. Потоа, помнам, во куќата, со бабушарка ќе ги нанижеше коренчињата лека-полека небаре беа дечиња со голи газииња и низите ќе ги обесеше на бругчињата заковани во ѕидот од куќата да се сушат. Потоа откако убаво ќе се исушеа и ќе се смалеа до неверојатност, ги мелевме во машина за месо и со едно лајче од меленицата и кило вода варена десетина минути се добиваше полугустиот напиток.

Токму тогаш сфатив дека немам казма, го молев тате да ми даде ако има, но нешто како потсмев зачув отаде капините. Си го зедев зимбилот и брзо-брзо се вратив на патчето по кое што тој веќе иташе.

Набрзо зафативме во вакавското, го прескокнавме плетот и дојдовме пред црквичето зад кое на стеблото од еден даб, на пет метри од светилиштето, имаше икона со дрвена рамка на која минувачите оставаа пари. Тате никогаш не сакал цркви, тој само помина и замина и по малку го видов забрзан кон почетокот од шумата.

“Мамо,” реков, “што правиш горе на покривот?”

Мама седеше на ќермидите фатена за железниот крст и се потсмеваше.

“Мамо,” реков, “кога се роди баба Захарија?”

Таа ме гледаше, видов ме познава, рече:

“На Митровден.”

“На кој Митровден?” реков.

“Кога се женеше Ламбо,” рече таа.

“Кој Ламбо,” реков, “и кога тој се женеше?”

Таа ме гледаше, многу ме гледаше, видов ептен ме познава, рече Ламбо дал пари за црквичето и се женел

Драги Михајловски

веднаш штом се вратил од гурбет.

Пред да влезам во шумата се завртив а оддолу ми мавташе мама, мислам од иконата ми мавташе или од покривот, важно беше од вакавот.

Шумата беше дабова но се наоѓаше и по некоја бука. Се жалев на гасениците што паѓаа и ме јадеа кај вратот. Тате, пред мене, не обрнуваше внимание на ништо, него со години го јаделе гасеници, болви, но сега на сето тоа гледаше со потсмев, мислам, одамна веќе не го интересираа ситните гадинки и лишки. Газеше тој напред, нагоре, а потоа надолу низ еден темен дол во којшто се делеа неколку патчиња но за него немаше двоумење, тој се следеше себеси и одеше кон она негово таму кое само тој го разбираше и само тој знаеше точно што е.

На следната голинка, од левата страна, баш на работ под буките ги разгрнував ветките, ги поткревав, ги вртев. Со радост ги собирав врганите и ги пикав во зимбилот. Тој стоеше пред мене, презирот му избиваше од секоја брчка, ми ја гледаше алчноста и ме сожалуваше.

“Што ти е?” реков. “Знаеш дека имам пријатели таму во градот, и тие берат, книги пишуваат за тоа. Им зборував за тебе, им реков ти си најдобриот иако ништо не зборуваш, мислам, не се фалиш, не пишуваш, ништо не велиш што може да те крене над другите. Што ти е сега?”

Тате се сврте и тргна нагоре и се загуби меѓу дабовите. Одев по него и жалев по врганите и лисичарките што откорнати и згазени паѓаа пред мене на патот. А тате, помнам, некогаш или вчера, ги собираше со вреќи, од пролет до есен ги собираше, а кога беше дома му ја сеќавав нервозата, сè така сиркаше низ пенџерето, ги меркаше облаците, го следеше сонцето, а ноќе, по месечината знаеше дали другиот ден ќе врне. А ако заврнеше а потоа сонце ако

Печуркар

припечеше, немаше таква сила што можеше да го задржи долу во градот. Го земаше ранецот, ќе го наполнише со леб и конзерви и правец планините. Сè друго беше помалку важно. Пропушташе свадби, веридби, имендени, погребни, сè пропушташе. Својот погреб би го пропуштил да можеше. Отпрвин собираше лешници, некакви корени копаше по голините, па потоа упорно собираше боровинки, цели канти носеше на грб. Едно време почна смреки да собира: ќе го пикнеше ситото под растението, со кожните ракавици ќе го истружеше гранчето а сините топчиња заедно со губрето ќе ги исееше и она што ќе останеше веднаш го тураше во ранецот.

Така еден ден ги откри печурките и повеќе никогаш не ги остави. Сè друго, секоја билка, секое полжавче стана споредно. По цели зими само за печурки им зборуваше на гостите кај нас дома, се занимаваше со разни прогнози по однос на следниот род, ја предвидуваше цената, со бес зборуваше за купувачите, за тоа колку и како поткраднуваат, или на кратко: зиме сонуваше лето, не можеше да се помири со тоа дека постои годишно време во кое не растат печурки. Со годините научи најдобро да ги распознава. Мислам на километри ги намирисуваше, местата им ги знаеше; на пример, врганот, точно знаеше дека за него треба некоја мала голинка а тој ќе никне токму на средина, со метро можеше тоа да се провери; или лисичарките, знаеше да ги надуши таму кајшто окоото не ги гледаше, под лисјата, под гранките, во папратот, во стеблата.

Сега тате во ништо не погледнуваше. Одеше право некаде во ноќта тропчкајќи и гмечејќи ги сите можни печурки и печурчиња, отровни и неотровни, големи и мали. Ништо, буквално ништо, не можеше да го спречи во намерата. Потоа дојдовме до една длабнатица, нешто

Драги Михајловски

како големи копанки, како природна пештера од дрвја и стени. Помнам, еднаш тате ми рече дека негде наваму има вакво нешто, страшилиште како што рече, кајшто никој жив не доаѓа, и дека баш некаде овде, една зима, се собрале педесеттина батакчии, со пушки, со стапови, со ками и баш тука негде начекале сурија диви свињи и ги испотепале како врапчиња, баш како врапчиња рече и дека оттогаш никој овде не стапнал од страв од некаква одмазда, божја можеби или слично.

“Мамо,” реков, “што правиш горе на буките?”

Ја видов тепаше гасеници, ја деше лисја, се смееше.

“Го знаеш Китан?” рече.

“Кој Китан?” реков.

“Силен маж беше свекор ми,” рече, “а умре баш тука, од кила, сред лето, тука во копанките. Го најдоа по три дена ожолтен и буѓосан.”

Баш тогаш ми го снима тате. Оеднаш влезе во пештерата пред нас. Појдов по него и видов влез никаде нема. Се врткав, се шуткав, пред мене имаше само тврда стена и густо расје околу неа. Погледнав нагоре, кон врвовите од дрвјата погледнав кајшто мислев дека е мама. Реков: “Мамо, него го снима!” И сè така зборував во темницата и сè повеќе го чувствував студот што ме вкочануваше. Го фрлив зимбилот, ги фрлив најлоните, сè фрлив и потрчав нагоре низ расјето. Горе, на рамницата се спружив на земја баш како претсмртник што легнат се приспособува на блиската смрт и офкав...

Не знам колку време минав во таа положба но знам дека одеднаш, на небото што почнуваше веднаш тука од рамнинката, се појави силен блесок и убаво го видов тате со паларијата и ранецот како изникна некаде оддолу, од тајниот излез на пештерата, мислам, и како, вјавнат на огромната,

Печуркар

отровна, атомска печурка летна угоре кон мама која,
легната на сé уште неозрачените ѕвезди, со подадени раце,
нестрпливо го очекуваше.

Биењето на камбаната што потоа го чув само ми го
означи патот за назад.

(1987)

Ѓон

Не знам точно дали приказнава започнува во вторник или петок ама сигурен сум дека беше тоа еден пазарен ден во Битола, а во Битола само вторниците и петоците е пазар, тоа сите битолчани а и многу небитолчани го знаат. Бев дојден од Скопје со ноќниот воз по некоја работа, ми се чини ново крштениче ми требаше или некој сличен документ што само во Битола можев да го добијам. Шалтерите кога работат, работат од десет а јас, под претпоставка дека ќе имам среќа да работат, пресметав дека ми остануваат уште два-три саати за убивање. Затоа, штом се симнав од од валканиот воз и минав низ Железничката станица, една стара зграда што и по својот изглед и по амбиентот недвосмислено потсеќаше на последните романтично утописки денови на грофот Толстој, без нервоза тргнав пешки низ паркот што започнуваше веднаш тука, едно дваесеттина метри подалеку од станицата. Беше почеток на октомври, утрото студеникаво, некаков просирен сињак ми се нафаќаше по брадата и мустаќите. За среќа, бев мошне прикладно облечен, со тегет мантил и полувисоки есенски чевли. Големиот нужник во паркот покрај кој мора да се мине смрдеше како што секогаш смрдел, а тука беше и јавната чешма со скршената славина и баричка околу неа. Поодев уште десетина минути и излегов кај ширинката пред фискултурниот дом кајшто имаше

две вртелешки а на стожерот од едната, еден врзан пес беспризорно се мочаше на асфалтот.

Чистиот воздух за кратко време успеа да ме опише и ко со волшебна рака да ми го светне омацуреното лице. Од ширинката убаво се гледаше есента како утрински се тегне над Неолица, онаа позната лавчанска корија од народните песни. Потоа минав низ теснецот меѓу ракетното игралиште и Фискултурни, поодев уште педесеттина метри и излегов пред Офицерски, на самиот почеток на главната улица.

Широк Сокак е приказна за себе. Така се вика главната улица по која сега зачекорив, односно така сè уште ја викаат битолчани, по навика или од некоја стара севда, иако званично улицата го носи името на Маршал Тито. За оние што не биле во Битола, а биле, на пример, во Белград, да кажам дека Широк Сокак многу потсетува на Кнез Михајлова. Почнува од Саатот и завршува кај Офицерски, но шеталиштето како нејзин логичен продолжеток води сè до Тумбе Кафе и кршка нагоре по ридот до самата кафеана на рамнинката над Зоолошка. Секој што барем еднаш минал оттука знае какво е задоволството од шетањето по Широк Сокак, не цабе овде минале пешки или со пајтон Султан Хамид, Кемал Ататурк, Јосип Броз...

“Кај си бе, брат?” ме пресече ко со нож машкиот тенор и ме закопа во асфалтот. “Абе, ти ко да фрли камен на нас? Те нема, те нема, и пак те нема, а кога те има врвиш ко покрај турски гробишта. Шо си се дигнал толку? Да не имаш вујко владика или шо? Мочко еден, мочкосан!”

Замислете какво атерирање и, да е иронијата поголема, баш тука пред Аероклубот, на кошот пред споменикот на Стив Наумов. Верувам дека од никаде, ама баш од глувотијата на оваа мирна улица се појави брат ми,

Драги Михајловски

рус и висок, во фармерки и кожена винтјакна, и непоканет почна да зборува, неконтролирано мафташе со рацете, се закануваше, караше; за пет минути колку што ломотеше сигурен сум дека сè ми изваде низ нос, па дури и сендвичот што набрзина го имав излапано во гадното шинобусиште. Навистина не знаев што да кажам, не ни размислував што да речам; што всушност, кажете ми ве молам, можев да изглаголам, онака фатен во небрано, со израз на бескрајно чудење на лицето и црна празнина на душата.

“И не мислеше да дојш дома, а? Признај! Абе сум видел љуѓе ама некој ко тебе да се испајпузи, то нигде го нема! А вamu, будали се старите. По цел ден плачат, детето па детето, а детето ајдук. Како не ти е срам! Гад еден!” и ред други комплименти ми изнакажа, немав што да речам, најмалку да противречам, безобразен бев, признавам.

Брат ми зборуваше и тоа сè навреќнато уште десетина минути можеби, навистина не знам точно да ви кажам, оти баш за тоа време воопшто не бев при себе, како некој друг да стоеше место мене заглавен во незгодата и асфалтот но, кога малку дојдов на себе, во мислите ми се заврти филмот за овој човек овде што ми викаше, и мислам, почнав да размислувам. Јас лично, можев некако да ја оправдам агресијата доколку таа носеше во себе висока одговорност, но, во случајот, сигурен сум, агресијата беше сосема неодговорна и што е уште пострашно, верував дека е предизвикана од крајно користољубиви цели. И како потврда на ова брат ми набрзо се истуши, се смири, ме потапка по рамо и скоро братски ми рече:

”Добро, добро, што си гад, гад си ама поќе за тоа ни збор нема да речам. Ти само иди по мене!”

И што сега? Јас сум човек на кого брзо му врви лутината ама збунетоста никогаш. Затоа, мислам дека

најмногу ми одговара една состојба на рамнотеженост на нештата, состојба на мир со секого па дури и со родениот брат. Значи, тргнав послушно, ко мало дете по брат ми. Тој, како малку да се срамеше од мене, или така мене ми се стори, одеше малку понапред, баш како што одат, ако сте виделе, нашите постари или барем многумина од нив: мажот напред а жената два-три чекори и тоа малку надесно зад него. Нема да ви зборувам како го минавме Широк Сокак, само ќе ви кажам дека тоа беше многу чудно одење, секој би рекол дека брат ми ме водеше баш како пес врзан за него со невидлив сицим. Кај кино Македонија свртивме десно и откако го преминавме Драгор кај Ленски Мост се најдовме во чаршијата. Беше сигурно пазарен ден, оти помнам, насекаде вриеше од луѓе, сите дуќани беа отворени, се слушаше чукање од ударите врз вжештеното железо од ковачниците, стотици селани, селанки, граѓани и граѓанки се стискаа низ сокачињата со зимбили, торби и кошници во рацете, кај папуциите имаше многу шаренолики пантофли извадени надвор пред отворените кепенци, потоа јорганциите, налантиите, леблебициите, многу беше живо, навистина...

”Ти само иди по мене!” пак ми рече брат ми и како ништо да не било ми намигна со левото око оти уште од мал, знам, само со левото можеше да намигне, никако со десното не му успеваше, секогаш двете истовремено ги замижуваше.

Кога дојдовме кај кондурациите, брат ми застапа пред еден дуќан со затворени кепенци. Ми рече да почекам малку, како што скоро секогаш ми велеше во вакви околности, продуска малку наоколу, влезе во дуќанот до затворениот и кога излезе, ми даде знак да го следам. Јас, да ви кажам право, бев како маѓепсан, ни збор да ми излезе од устава, само молчев, како загулен, никако да му објаснам на брат ми, дека сум дојден по своја работа, дека имам право да

Драги Михајловски

имам своја работа и слично а тој, како и обично, ни барем не даде за мене, баш нему му беше гајле дека јас нешто имам да завршам. Само одеше напред, ја премина уличката со калдрма и срчи.

”Не е важно!” ми рече, ”можи нешто не е арен, чера баш го видов, се жалеше нешто на глата, ама, сè исто, ќе му ојме дома!”

Која дома по ѓаволите, се прашував ама зборот никако да излезе низ уста. Кога некако се спасивме од чарпискиот метеж, ја поминавме улицата Иван Милутиновиќ парализирана од паркираните коли, и низ едно импровизирано сокаче што минува покрај Ајдар Кади Џамијата, излеговме пред баирското училиште. Овде почнува една голема угорница но, за среќа, брат ми уште на самиот почеток заврте лево и по едно стотина метра застапа пред една масивна порта пред која имаше еден голем камен на којшто, веројатно, жените седеа приквечер. Брат ми свика два-три пати и набрзо една жена на околу шеесетгодишна возраст, со бела коса и широк нос, ја отвори портата.

”Ова е брат ми!” рече брат ми и уште многу малку кажа до крајот на нашиот престој во таа, за мене, непозната куќа. Жената се поздрави мошне љубезно и ненаместено најнапред со него а потоа со мене и не поведе внатре, во малото куќарче во кое не можев да влезам без да ја наведнам главата. Вака треба, сигурен сум да ги прават влезовите во сите цркви, ако сакаат верниците вечно да му се клањаат на господинот бог. Од салончето со душеме десно нагоре водеа дрвени скалички со пармаци, но нас не внесоа во одајчето право пред нас. Таман седнавме на каучот веднаш до сидот на вратата се појави еден маж, беше близу седумдесет, без сомнение, со среден раст, широк нос и мустаќи, скоро ќелав, во една тенка кошула со засучени ракави. Посебно му беше

Ѓон

впечатлив стомакот, што непослушно му имаше излезено од панталоните и непристојно му завршуваше негде горе до гушките или барем така мене ми се виде.

”Одма ќе ти речам, за Ѓоно, машко!” седна на столот и ми се загледа право в очи. ”Ќе ојш на Бит Пазар, кајшо се кондурациите и ќе прашаш кај работи Љазе Шилото, и ко ќе го најш ќе му речеш за Ѓоно, дека јас, Стојан Козето од Битола те праќам, да ти нај Ѓон под нурум а ти знајш после. За пари колај работа!”

И што можев сега да кажам? Кого требаше да го прекорам, да го прашам, да ми одговори што се случува? Стоев збунет како мало дете и со погледот побарав спас од брат ми, но тој, баш тогаш, со сета страст и дрчност се нафрли врз слаткото од дуњи што на убавата тафта му го принесе домаќинката. Ми се стори дека бескрајно долго го шлапкаше слаткото и ја пиеше водата од бисерно чистата чаша.

”И велиш во Скопје живејш?” продолжи човекот, ”во то лајно палати да ми дат не седам! Шо велиш ти?”

Што велев јас? Што знам што требаше да речам јас, што можев всушност, и да бев тогаш во состојба, да кажам за Скопје. Бев млад, многу млад, имав само дваесет и три години, таман имав почнато со работа, ама баш ништо не знаев за Скопје, во смисла не знаев што таму се случува, што може човек да знае како е некаде кога е и самиот на почетокот од животот.

Ништо не успеав да кажам, ги кренав рамениците, ништо не сфаќав, ама баш ништо.

”Де,” рече тој, “зборај, да видам али ми вртиш по скопски, ногу души вртат во зборо шом мрднат оттука!”

Ептем бев во небрано, јас и матев нешто околу јазикот, мене тоа ми беше професија, ама оваа директна

Драги Михајловски

атака врз мене, врз мојата концепција за животот, би рекол, не можев веднаш да ја сварам. Се царев лево-десно ту во семејните сликички начичкани како плева по рабовите од креденецот, ту во препарираната мечкина глава закачена на сидот.

“Можи ти кажа брат ти,” продолжи тој, “кај мене зборо си е збор, обавезно да ојш кај Шилото, ногу фин чоек е тој, и уште веднаш пракај го!” и почна да си ги трие рацете, како да нарастуваше нешто големо внатре, во неговата душа, што само тој знаеше точно што е.

“Е, Љопо,” ѝ се обрати потоа на домаќинката, глеаш оти уште има арни млади? Ти реков оти ќе најме некој шо ќе ни го земи гоно, не?”

Баш тогаш домаќинката донесе на веќе кажаната тафта шише ракија и три чашки. Внимателно ги наполни и ги стави пред секој од нас.

“Е, пиле!” продолжи да ме бомбардира човекот, “глеаш шо времиња дојдоа? Ѓон да се нема! За свој пари да не мојш гоно да купиш! Ќе речиш ете ти ја Грција. Ама не е така, ти вела. И Грчињата се испајпузија! Првин и кај ними нема, а и да го најш гаол и пол кошта! Страмота!”

Навистина ништо не можев да кажам а, што е уште полошо, ништо не можев ни да смислам за да кажам. Гледав во зинатото мечкино рило занемен, далдисан.

”А и ова Битола!” рече човекот и ја голтна чашката како да е вода, “шо беше и шо е сега! Шо имаше и шо има, само името остана и ништо друго! Ја запустува селаните!”

Молчев и што можев друго освен да ја сомелам оваа приказна што ја слушав за селаните и за тоа како тие ја запустува Битола па затоа сега дури ни гоно нема и слично. Чудно што баш во таа ситуација се присетив дека човекот пред мене се вика Стојан и што тоа веднаш го поврзав со

Ѓон

една мисла на Димитар Талев во ”Преспанските камбани” дека сите Стојани во Македонија се дојдени од село, и што, најсетне, дури не по сопствена волја, се насмеав а човекот, не сфаќајќи што ми се мота низ главата само ме прекори дека тука нема ништо смешно, дека вака било, онака било, главно само за тој фамозен ѓон зборуваше, и за тој Шилото кај кого требаше да отидам.

”Ногу лесно ќе го познајш,” рече, ”носо му е баш ко шило, зато така го викаме; на Бит Пазар е, кај кондураците!”

Најсетне, по цел тој век, ми се стори, од напади врз моите невини тапанчиња, брат ми се смилости, стана и по пет-шест минути, сега веќе и не паметам точно, се најдовме надвор, на чист воздух што се вели, далеку од неподносливиот мирис на тој ѓон.

Уште долго одевме со брат ми пеш низ Битола, уште можеби саат-два, а тој никако не сакаше да проговори, да ми даде какво било објаснување, само ме водеше низ градот а јас како пијан одев по него неспособен да си ја подобрам сопствената положба.

Дури некаде попладнето, кога ја пропуштив секоја можност да ја завршам работата по која бев дојден, брат ми покажа милост и реши нашите патишта привремено да се раздвојат.

”Слушај” рече заканувајќи ми се со показалецот од левата рака оти од раѓање си беше левучар, ”знам оти си влечко, ама пази ова работа да ја завршиш. Јас ногу те фалев кај чоeko, а тој не е било кој, ќе дознајш. Едно најарен кондурација е во Битола а друго дедо ќе ми биди. Зато тука немој да ми опљаскаш. Оти после трте-мрте нема. Те бришам и - готово! Ај ој сеа!” и го снема од кај Камен мост нагоре по Солунска а јас, сè уште несвесен за сè она што ми се случи,

Драги Михајловски

скоро механички доталкав до Железничката станица и во последен миг го фатив попладневниот воз за Скопје.

Уште веднаш да ви кажам дека моето враќање во Скопје воопшто не ми донесе утеха, некаков надомест за сè она што ме снајде во Битола од проста причина што овде уште помалку имаше некој што можеше и сакаше такво нешто да ми учини. Моето живеење во Скопје, можам сега слободно да кажам, го плаќав прескапо. Не, не станува збор за пари оти тие се најевтиното нешто на светот туку во прашање се нервите. Токму со нив ја плаќав откорнатоста, изместеноста од вековното живеалиште на претците и обидот да се биде нешто подруго, таа основна грешка на секој занесеник, на секој почетник, би рекол. Човек надвор од сопствениот митски простор е обичен пес деноноќно гонет од бескрупулозните шинтери. Бидејќи јас бев на почетокот на обидот, можете да замислите колку бев осамен и очаен заглибен во многуноќна глувотија, загубеност и безнадежност. За ова огромен придонес имаше мојата, би рекол, чудна станбена ситуација. Живеев незаконски во една гарсониера во Карпош III. Во неа се вселив сосем случајно во јуни таа година кога еден мој пријател, а само пријател тоа може да го направи, откако доби поголем стан преку жена му, едноставно ми овозможи да се вселам со тоа што ми го даде клучот а меѓу нас падна договор сето тоа да остане некако на страна од ушите на злбниците. Јас како што ме дал господ, неверник со крстот на чело, уште истиот час ги прогласив сите за злбници а особено моите ближни, ги раскинав ама баш сите врски со ”пријателите”, и докрај се затворив во себе. Велам, докрај зашто и претходно, што се вели од мајка си бев плашлив, затворен и ептен чувствителен. Можеше најобична мравка да ме раздражни и да ме натера со денови да размислувам за тоа.

За да ми верувате дека сосема буквално се држев до договорот за тајноста на моето користење на станот, ќе ви кажам како се натерав не само да бидам илегалец туку да се чувствувам како таков. Еве, на пример, како приоѓав кон таа моја зграда што беше веднаш тука кај последната станица на Деветнајската. Штом ќе се симнев од автобусот, обично скукулен во задниот дел, со внимателност и лукавост на инспектор ги следев сите лица што се качуваа и се симнуваа на постојките а особено ги запаметував тие што повеќе од двапати се имаа довозено до таа ”моја” последна станица. Таквите веднаш ги ставав на мојот список како потенцијална опасност за мојата безбедност. (Ова ви го кажувам зашто еднаш ми се случи токму таму, на последната постојка да ме потапка некој по рамо, се разбира да ме изненади и сосема да ме распамети. Познаникот воопшто не сфати на што се должеше таа моја миговна растревоженост зашто јас набрзо се средив, тргнав пеш со него, ја минав ”мојата” зграда и по малку човекот се поздрави и тргна лево кон руските згради. За секоја сигурност, продолжив да одам уште двесте, триста метри, направив еден голем круг околу мини-маркетот и откако се уверив, дека сосема ги заметнав трагите, се вратив пред ”мојата” зграда). Значи, откако ќе се уверев дека никој од автобусот не може да ме изненади, ќе направев еден, два, па некогаш и три круга околу ”мојата” зграда, за да утврдам дека воздухот е сосема чист. Потоа ќе се искачев по скалите до ”мојот” шести кат (користењето на лифтот разбирливо не доаѓаше предвид), тука лаконски, со рацете в џеб ќе се проврткав пред туѓите врати небаре не знаев кој е станот кајшто треба да влезам и најпосле, откако стопостотно ќе се уверев дека какво било изненадување е исклучено, секавично ќе ја отклучев вратата одземајќи му го притоа правото на клучот да ’шклоцне’ и беспшумно ќе ја затворев

зад себе.

И моето ”живеење” во гарсониерата си е приказна за себе. ”Дома” секогаш доаѓав навечер, зашто дење, веројатноста да ме откријат беше многу поголема. Затоа, додека да се сноќи, откако ќе ручав во некој од рестораните за самоисхрана, се врткав низ градот и тоа беше мојот најздодевен, најубиствен и најомразен дел од денот. Потоа, кога по сите оние операции што малку погоре ви ги наспомнав ќе се најдев во станот, почнуваше еден мошне долг период на темна будност. Веднаш ќе ви објаснам за што станува збор. Бидејќи на човекот, на секој човек, верувам, а особено на осамениот, најмногу од сè, можеби повеќе и од самата вулгарна храна, му треба човечки збор, јас него го наоѓав во деновите пред вселувањето во оваа ”моја” гарсониера, во читањето оти тоа за мене беше најдобар, највдахновен и најбезбеден разговор со човекот што се потрудил, ризикувајќи ја сопствената приватност, да ги стави своите размисли и чувства на хартија а потоа, претрпувајќи го цел оној унижувачки чин на оценка, уште и да ги обелодени пред јавноста. Но, сега, во овој ”мој” стан таквото задоволство ми беше сосема скратено. Од причини на целосна безбедност јас никогаш не палев светло иако потиснувањето на желбата да притиснам на прекинувачот многу често и мошне лесно ме доведуваше до лудило. Но, решеноста да бидам достоин на зборот што го дадов, да останам чесен пред очите на тој мој пријател, едноставно да ја заслужам таа негова великодушност, беше над секоја моја ниска потреба, во која, за жал, бев принуден да го сместам и читањето. Обично, лежев така со саати на каучот, во целосна темница и размислував за разни работи со кои овде немам воопшто намера да ве давам, зашто, за среќа или несреќа, немаат никакво влијание врз настаните што овде ви ги прикажувам.

Ѓон

Потоа, кога веќе почнав да ви кажувам за таа страшна гарсоньера во Карпош, да ви речам дека неа никогаш не ја проветрував од страв, се разбира, да не нешто ме видат соседите, некој вишок прашина и застаеност да не им сетат затруените носеви. На малиот балкон никогаш не излегував иако нагонот да го сторам тоа беше, речиси, незадржлив. Требаше потоа да ги видите и оние колони мравки што врвеа низ средината на гарсоньерата и низ дупката во паркетот го продолжуваа својот едноличен марш некаде надолу во подолните катови. Бањата вриеше од лебарки и стаорци што, со продолжувањето векот на темницата во станот, сè повеќе се осоколуваа и имаше денови, односно ноќи, кога во сурии излегуваа од вентилацијата и ко подивени лудуваа низ гарсоньерата.

Најстрашно од сè ми беше кога некој ќе засвонеше на врата. Можеби на грешка, можеби намерно, тоа јас не знам, но знам како крвта ми се смрзнуваше од тој незадржлив простотилак. Ќе стоев така скукулен до парното, нем, неподвижен, сиот претворен во парче мрак и исчекување. Тие минута или две свонење, сигурен сум, за многу години ми го скратија животот. Да кажам уште дека заради доследност во она што го спроведував си го одзедов правото да слушам музика. Дури и сега ми идат морници кога ќе се сетам колку заканувачки делуваше таа нема радио кутија сместена во малата витрина до каучот. Верувајте ми, ја пресеков секоја можност, го потиснав секој нагон, туѓ или мој, што можеше намерно или случајно да предизвика кога било, каква било живост во тој, од човечка гледна точка, ептен мртов стан.

Ете, во таква станбена и инаква состојба ме најде случајот со Ѓонот. Сфатете ме тогаш, колку ме оптоваруваше и самата помисла дека треба да отидам на Бит Пазар, да го побарам тој човек и потоа да најдам начин да го пратам Ѓонот

Драги Михајловски

во Битола! Згора на сè, јас и си бев, да кажам искрено, тежок човек. Многу малку активно дејствував во животот. Сите главни работи ги имав препуштено на судбината, именувајќи ја нејзе, се разбира во самоодбрана, за мој врховен господар. Потоа, целата онаа агресија во Битола, оној чуден начин на барање услуга, сето тоа некако уште повеќе ме исфрли од колосек раѓајќи притоа некаков непознат отпор во мене кон сè што посегнува по мојот интегритет. Верувајте, да не се родеше ова за мене дотогаш непознато чувство, сигурно ќе ги следев инструкциите на брат ми и на мајсторот Стојан и уште веднаш ќе ја завршев работата. Вака во мене се разгори чудна битка помеѓу вродената послушност и покорност кон постарите и ова ново "Не!" што постојано одекнуваше длабоко во мене и не ми даваше да мрднам. Ви велам, со ноќи се вежбав да се убедам дека одењето на Бит Пазар е прашање на честа но, таман ќе се убедев, ќе навалеше она друго чувство и ќе ме фрлеше во повторно себеиспитување, повторно пребројување на фактите "за" и "против". Требаше да ме видите како легнат на каучот во темницата на "мојата" гарсонiera, упорно се обидував да најдам внатрешни сили што ќе ме исправат и ќе ме натераат да излезам од безволноста и очајот.

Деновите си врвее а решението никако не беше на повидок. Со одолговлечувањето се случи она што редовно се случува со работите што не ги завршуваме на време. Едноставно проблемот со гоноот застаре. Требаше да почувствувате како во мене, со секој изминат ден, се засилуваше она "Не" и како најпосле победоносно го истисна наметливиот црв што ме ја дешеше и не ми даваше на мир да се загледам во сопствената живеачка. Најпосле, повторно бев слободен во затворот на сопствената беда без обврски кон кого било за било што.

Ѓон

”Ало!” слушнав кога ја кренав слушалката еден студен ден во средината на декември. ”Ало, ало!” викаше машкиот тенор соголено, сурово, отровно. Стоев скукулен во малата канцеларија со слушалката в рака и чекав. ”Ти си, а? А бе, како не ти е срам, бе, пичлеме едно лешперско! А бе, еден брат имам, поарно да го немам, бе! А бе, јас за тебе до тепање имам дојдено а ти шо ми прајш! Да не мислеше си ојде и куртули, а? А бе, арантаран барав и најдов кај работиш, бе! Во волон рог да се пикниш ќе те нам! Не е дека јас не мом да го нам ѓоно, ама сега инает ме фати! А, бе, два месеца да не мојш до еден скапан Бит Пазар да ојш? А, бе, знајш шо му прајш на чококо бе! А, бе, ко му рече оти ќе му земиш ѓон, бе, знајш колку работа изназеде а ти го извиси! А, бе, тој лице има, бе, не ѓон! Шо да прај сега чококо? По цел ден вика по жена му, кара, врни! Мене да не ти кажвам, неки да ме види! Вели ако брат ти е таков, таков си и ти! А бе, шо белџа толку ти имам напрасно ова шо ми го прајш? Знам од курвање гла немојш да крениш, пиеш, лумпуваш, поке начукано си отколку трезно ама во толкуто трезно шо си нај бе пет минути време и сврши му на чококо работа!” И сѐ така ми зборувавше едно десетина минути, знаев сета лутина вака ќе ја истури. Стоев простум со слушалката в рака и ништо не приговарав, што можев воопшто да изустам, немаше тука место за приговарање. ”Ој, одма! Сѐ оставај и ој!” заврши гласот од другата страна на жицата и по неколку мига чув едно “клик” од другата страна и “тит, тит, тит!”

Вечерта бесотго истурих врз мравките чија педантност ужасно ме нервираше и ме вадеше од такт и врз лебарките што во секој поглед одамна ја имаа прекардашено. Требаше да ме видите како ги стромачкував и ги гмечев и како срцките им излегуваа лигави на паркетот. Доцна во ноќта сепак дојдов на себе и по кратко трезвено размислување

Драги Михајловски

сфатив дека проблемот со ѓонот повторно никна, речиси од никаде, и овојпат ми се наметна со уште поголема жестина. Знаев дека имам две можности. Или веднаш да го решам или повторно да го заборавам минувајќи се разбира низ целата онаа голгота на себесовладување, потиснување на своето за сметка на туѓото.

Овојпат се решив за првото. Решеноста да расчистам со оваа напаст скоро и самиот мене ме изненади. Толку многу се загреав што просто си се потсмевав сам на себе кога се сетив на сите оние маки низ кои минував за да дојдам до ова мошне едноставно и лесно изводливо решение! За да станам рано не заспав цела ноќ, мошне креативно беше тоа бдење ви велам! Утрото, штом малку се раздени, ја пикнав главата под чешма, ја истрив убаво брадата со сапун и како нов се измолкнав од станот и незабележан од никого, по малку, се најдов во Деветнајската. (Оваа техника, ви тврдам, ја имав донесено до совршенство!). По малку автобусот излезе на "Партизанска" а јас бев задлабочен во проучувањето на плиткоста на смешно свежите лица на наспаните патници кога некој ме фати од назад за рамо и по малку пред мене, недозволено блиску, стоеше другарот што ме "всели" во станот.

"Добар?" само ми рече а јас во тонот на гласот сетив притаен немир што се закануваше да ме растревожи уште вака сабајлечки и да ми ги стромачка намерите.

Кимнав со главата, мора многу чудно да изгледав штом тој така ме гледаше, признавам, не бев веќе подготвен за какви било средби и тоа, верувам, многу лесно можеше да ми се прочита на лицето.

"Баш ми дојде ко порачан!" ми рече и ми се пикна в лице а јас веднаш излегов од кожа зашто многу мразев кога некој нема осет за отстојание. И никако не можев да се

вратам назад во сопствената кожа иако убаво ја гледав како стои збрчкана тука во автобусот на само еден мрзлив дофат од раката. Потоа тој продолжи, се разбира вака пикнат во мене, да ми зборува а основно во сето тоа беше дека на работа му дошол ”мојот” сосед од катот под мене и му се жалел на неподносливата врева што секоја вечер се слушала од ”кај мене”, дека тоа немало смисла, дека сакал пензионерските денови да ги мине на мир со жена си, дека доста цел живот трпел деца, свои и туѓи, дека било мошне некултурно и непристојно од еден толку културен и пристоеен човек каков што е другар ми така да се однесува и слично.

Го гледав со ококорени очи смешно фатен за држачот. Не, не можев да поверувам на сопствените уши, но тој продолжи да зборува и ми рече дека човекот го направил од сè подолу, ”мифка” како што рече, и тоа баш пред колегите што се насобрале околу него и слушале како невидени, и уште многу потоа зборуваше, пени на уста му излегоа.

”И тој си мисли оти јас уште таму живеам и дека правам журки секој ден. Доста ми беше од него кога седев таму а сега дури и на работа ме гони. Да не ти кажувам колкупати милиција ми имаше викнато, а за Куќниот совет поарно да молчам. Луд е човекот, знам, не знам уште што сè ќе направи.”

Мене толку ми требаше. Попусто беше да објаснувам дека сето тоа е една обична измислица, дека ако некаде има тишина тогаш тоа е сигурно ”кај мене”, дека ни теоретски ова не може да биде точно. Но, бидејќи ништо не реков, другарот ме гледаше прекорно едно десетина минути а кога автобусот застана, на симнување тој ми рече:

”Што е луд, луд е, ама сепак, не прави ми притисоци. Не мора да правиш журки баш секој ден!”

Останав фатен за држачот од градскиот автобус а

Драги Михајловски

кога се отфатив веќе бев во Шутка. И бидејќи ништо разумно не можев да сторам, откако ми се развика кондуктерот и ме прогласи за шверцер, се свестив малку каде сум, платив нова карта и по четириесеттина минути се вратив назад во гарсониерата. Ова беше, фактички, мое прво денско влегување во станот. Но, тоа не ми пречеше веднаш да се фрлам на креветот и таму да останам сè додека приквечер не ми загрорија цревата и не ме потераа во потрага по храна надвор меѓу луѓето.

Другиот ден, на работа, уште утрото засвони телефонот:

”А бе, уште не си ошол?” викаше брат ми, “а бе шо мислиш да ми прајш, бе улав еден, бе! А, бе, ај шо вика старио, ама сеа и вереницата вика по мене, неќи да ме види. Ѓ оно, па гоно! Вели кај шо љуѓе треба да влезам коа не можат еден гоно да купат! Ќе ја расипваме работата, изгледа! Глеаш шо ми прајш бе никаков! И ми се прајш некој учен! Ебати учењето твое, ебати! А, бе, дозволваш тој да ја тепа старата секој ден, буфтамбек по плеќи, по бубрези. Ко ќе му се стемни тој не глеа кај мава! Како не ти е жал! Сношти ја терал цела ноќ на една нога да стој! Се мрдна чоеско скроз! На една нога да стој и то само заради тебе! А бе остај малце батакчилако бе, и мрдни до тој Бит Пазар! Ој, бе, разбираш!”

“Чекај малку,” ми рече човекот со многу брчки на лице, што се појави од некаде и ме зграпчи за рака баш кога се токмев да слезам кај постојката на Бит Пазар. Се обидов да се истргнам но тој уште поцврсто ме стегна, видов мрдање немаше, стоев како скукулен и убаво видов кога средната врата се затвори, титна свирката над неа, и кога автобусот зазбивтан тргна кон следната станица. Последниот обид или последното противење на ова нарушување на личниот интегритет го направив на постојката во Чаир но човекот

толку страшно ме погледна и толку силно ми ги зари ноктите во рака што не можев ни да мрднам. На последната станица во Шутка, човекот само наплати две карти, (колку љубезно од него, нели?), и по едно четириесетина минути бевме назад во Карпош III. Човекот никако не ме припушташе, а јас го следев како слепец сè до “мојот” влез кајшто се запативме и по малку се најдовме во станот под “мојот”.

“Го фати, а?” рече жена му, само жена можеше да му биде таа стара пачавра со змиски поглед и бедуинско крпеште на глава. Потоа нема да ви кажувам што сè ми се случуваше, како ја преживеав таа канонада од поуки и прекори, тоа понижување од најдолен вид, ако понижувањето може да се класифицира по видови, таа моја наведната глава и зачепена уста што не сторија ама баш ни најмала усилба да ме одбранат, да ја кажат вистината, или барем нејзината најблиска варијанта, да го објаснат оној мој недостиг од желба за постоење, оној мој кусок на нужна препотенција неопходна за живот.

“Тоа е тоа,” рече човекот на крајот а жена му како потврда кимаше со главата, “најдобро е мирно да се иселиш, расипништво во оваа зграда нема да трпиме!”

Страшно поразен се качив горе и првпат по неколку месеци не ги направив вообичаените маневри туку слободно, како човек, влегов во станот. Ги отворив сите прозорци, го отворив балконот, и ред други операции направив, едноставно ја осветлив темницата. И тоа беше сè што сторив за некако да ги ублажам последиците од неочекуваниот пораз.

Другиот ден, на работа, имав тешка главоболка која уште повеќе се зголеми кога засвони телефонот и кога од другата страна го слушнав брат ми:

“Не ојш шо не ојш, ама сè дури не ојш ќе ти кажвам

Драги Михајловски

што се случва овде. И немој да ми го акаш телефоно или да го исклучваш. Јас мамето го плачам. На гаоло дупката знам кај му е. Зато слушај! Цела мала се жали оти се јавил арамија што ги кради челите. Јас знам кој е. Вереницата ми кажа оти Козето ептем побудалил. Ноќе не само што не спие ами ој по куќите и кради чели. После му го ваѓа гоно и работи. Никој не мој ништо да му речи. Крв мој да падни. Ти кажвам за да знајш што прајш! Ти си крив! Сеа сакаш ој, сакаш не ој, мое беше да ти кажам, сеа проблемо си е твој!”

Проблемот е мој, сигурно сега веќе е мој, си мислев и голтнав два аспирина без вода и после уште стомакот ме болеше и до повраќање дојдов.

”Дома” ме чекаше уште едно изненадување. Еден човек во мантил, со темни очила, стоеше пред ”мојата” врата и бидејќи немав веќе ни волја ни желба да се прикривам, директно се упатив кон ”сопствената” врата.

”Јас точно знам кој сте,” ми рече, ”и каде работите. Сакам само малку да поразговараме!”

Човекот зборуваше релативно fino за изгледот што го имаше, се разбира, се претстави кој е што е, многу учтив беше, сомнително учтив би рекол, ми рече дека сите мои проблеми можат многу лесно да се решат, дека само треба да размислам и да ја прифатам понудата за соработка. Веројатно погодувате за каква соработка стануваше збор, едноставно стоев и не можев да сфатам дека сето ова мене ми се случуваше, ја гледав сопствената беда на само два метри од себе и ептен си го занекив животот, верувајте ми.

”Не мора сега ништо да ми одговорите,” рече човекот, ми даде една посетница, се поздрави и си замина.

Не, не обвинувајте ме што бесот повторно го истурив врз мравките и лебарките, очигледно толкави ми беа способностите и само на нив можев да се правам јунак. Но

овојпат тоа не ми помогна. И беспомошен останав да живеам тука уште едно месец дена.

Чудно но тој месец дена што сега го споменав никој повеќе не ме вознемири иако бев сосема скршен и неспособен да се бранам ни пред некоја најмала навала што евентуално можеше да ме снајде. Дури по истекот на овие триесет дена се јави брат ми:

”Слушај рече, поќе не ти се јаввам за Ѓоно! Само да ти кажам оти вереницата ме напушти. Козето двапати чув ја удри жената му со нож, дали е жива не знам. То беше пред едно десет дена, така велат. Цел Баир за то зборва. Ете, глеј си шо напрај и запамти. Поќе брат немаш!”

Ова разбратување, верувајте, не ми падна многу тешко, дури срам не срам, ќе речам, ми дојде како растоварување, како некој да ми тргна камен од врат. Ама тоа беше така само првите два часа. Потоа паднав во една тешка депресија која уште повеќе се зголеми попладнето кога дојдов “дома” и кога оној човек со мантил и темни очила ми го пресече патот.

“Што решивте?” рече, “ќе ни помагате или не?”

Сиромав човек, си реков, кому уште можам јас да му помагам, но она што ми го рече како да ја разбуди заспаната гордост во мене, не, не можев јас тоа да го правам, знаев повеќе од сè дека тоа си е така, влегов во гарсонирата, набрзина ги собрав пљачките во една патна торба, ја заклучив вратата зад себе и покрај здрвениот човек на скалите излетав надвор.

Мојот другар не беше дома, па со едно ливче на кое напишав неколку реда во знак на благодарност, му го оставив клучот под черцето на прагот од неговата врата. Потоа веднаш отидов во Старата Чаршија или “у Техеран” како што велат Скопјаните, го најдов Шилото, го кушив

Драги Михајловски

ѓонот и право на Железничка, извадив карта во еден правец и вечерта околу осум бев во Битола.

Требаше да ме видите како минував низ Широк Сокак кога корзото на големо беше во тек, со патната торба во десната рака и со неколкуте парчиња ѓон во левата што ги стегав до срце како да се, во најмала рака, суво злато. Луѓето, се разбира, немаа разбирање за мојата состојба, никој не можеше да сфати каква треска ме имаше зафатено. Тие си го продолжуваа шетањето во три колони баш како моите скопски мравки, стаорци и лебарки, ништо за нив не можеше да се случи надвор од нивните корупки, сигурен бев. Ноќта беше студена и чиста, баш како што се битолските ноќи во јануари, студени и чисти, со небо начичкано свезди и судбини.

Речиси летав по угорницата до баирското училиште, свртив лево кај кривината и по стотина метри се најдов пред куќата со масивна порта.

“Браво, бе, машко!” го чув и го видов Стојан Козето седнат на триножното столче едно педесеттина метри над мене во воздухот, со престилка на себе и шило и чеканче в раце, “ама поќе ништо не ми треба! Сé имам дестур!” и широко насмеан покажа на куповите ѓон до себе.

Ја испуштив патната торба и се здрвив. Тогаш се отвори земјата и пред да ме голтне со ѓонот в раце и главата крената горе кон мајсторот, убаво слушнав женски глас и стигнав уште да ја замислам жената како со распуштени коси седи на масичката под препарираната мечкина глава и неопитно липа во првата вдовичка ноќ.

(1989)

Куќа во Солун

Таа мајска ноќ во Битола срипав од сон како попарен. Во бунило, косата наоцршена до таван, со ококорени очи, се царев во трудната темница од која, ми се стори, секој миг ќе брзгне белата силуета на Архангел Михаил и со наострениот нож ќе ми буричне в гради.

“Хароне, Хароне!” викав или така ми се чинеше, ушите начулени, срцето полудено над откорнатото душеме послано со разобличени тафтабити и мемлива закана. “Кај брзаш? Зарем до толку се скуси народот? Харонее!?”

Зад мракот заути утка. ‘Рчеше како човек заспан на чардак во летна ноќ и ме истера од кревет. Истрчав по тавмин. Надвор ме стресе свежиот воздух и ме приземји во дворот. Стоев полуоблечен крај ниската ограда од бетон и жици, испотен до небо, ѕвездите исприштени со страв и похота. Куќата отспротива дремеше во темна неизвесност, по терасата врештеа мачки, кобса, кинса, наречници ко да беа на бабиње или слично.

“А да испушине по една?” рече човекот од другата страна, не видов кога се откина од мракот, како се створи тука пред мене. Беше висок и слаб, само тоа можев да видам, ја имаше подадено раката кон мене.

“Аврам?” реков иако знаев дека само Аврам може да биде тука, во сопствениот двор, на два-три чекори од мене

Драги Михајловски

преку оградата.

“Ќе запалиш?” повтори тој и се префрли кај мене како секогаш што правеше години наназад кога ќе видеше дека сум дојден, дека се врткам ваму-таму низ дворот, сиркам во голубарникот или во гаражата на Дончо.

Зедов една од отвореното Малборо и го направив оној нагонски потег на пушач што бара запалка закопан во нестрпливост и нервоза. Аврам ми запали со зипото и потоа двајцата седнавме на заедничкото ситче што ги одделуваше нашите два двора.

“И како си?” реков зашто нешто требаше да се говори, никогаш не е доволна тишината, таа создава непријатели од луѓето, ги открива сите нивни маани, ги полни душите со сомнеж и недоверба.

“Се крепам,” рече иако кај него немаше ништо за докрепување, одвај да имаше четириесет, можеше камен да стопа, сигурен бев. “А ти?” праша веднаш потоа.

“Лошо спијам во последно време,” реков, “таман ќе завенам некакви сеништа ме гмечат.”

“Фати ги капките,” рече Аврам и тргна силно од цигарата. “Идиш еднаш годишно, спиеш во мемла и нечистотија а сакаш да ти е добро. Друго беше кога ти беа живи старите. Куќата си бара жив човек!”

“Знам,” реков и имав чувство дека продолжувам некој разговор почнат одамна а прекинуван од сидовите глуво време кренати меѓу мислите. Душата ми се тресеше како прат, рацете ми трепереа а потта брзо се сушеше и ми ги враќаше мислите кон себе.

“Како се твоите?” прашав малку од учтивост а повеќе од желба да се заборавам себеси и сопствената несмадреност.

“Ги нема,” рече Аврам отсечно и се смрачи. “Што ќе

Куќа во Солун

ми се? Гагаузи. Од зимоска живеат во Породин. Најпосле здивнав.”

“А Рафе?”

Рафе беше чичко му што живееше веднаш до Аврама, три куќи имаше и чир во стомакот, предаваше физика или биологија во некое од основните училишта или веќе беше пензиониран, не знаев сигурно.

“Гад божји,” рече Аврам и стана, се исправи пред мене висок како бандера. Мафташе со рацете, се закануваше со показалецот од десната рака. “Го кладе син му на работа уште незавршен и уште чести. Таков циција нема на векот. А жена му - господ да те чува. Излезена е од лепешки а се прави голема похондра. Последниот пат кога бев кај нив нарочно им влегов со чевли а таа така ме пресече со змискиот поглед што решив повеќе никогаш прагот да не им го пречекорам. Не сме Турци да му се сневиди!”

“А ти?”

“Што јас?”

“Како живееш ти?” прашав смирено за да ја стишам несмиреноста што видов наеднаш кај него шикна и се закануваше целиот да го преплави и голтне.

“Како живеам!” рече и повторно седна крај мене, “живеам!” Ја изваде запалката и пак ја запали цигарата што му се изгасна од силната возбуда и ненадејните двигови на рацете и душата. “Гадови,” продолжи, “те гледаат и ти се смејат, те мразат, онака без причина, од чиста затапеност, закржлавеност, понекогаш ми иди да убијам!”

Никогаш не сум ги сакал ваквите ситуации. Наеднаш, не по своја волја, чепнував нешто кое нема никаква врска со она што го сакаш, со бројот на ѕвездите, на пример, или со бескрајната складност на нееднаквостите, космичката опашка на паунот... Се чини, сега гибнав нешто што Аврама

Драги Михајловски

го изваде од памет, му ја урна привидната рамнотежа и го претвори во жив вулкан што блува горчлива лава од усвитени зборови. Седеше до мене, со двете нозе нервозно тапкајќи по несреденото земјиште кое, свесно за сопствената тапост, не се обидуваше ни да се побуни, да ја изусти својата мака и збунетост.

“А и оној брат ти,” свика наеднаш и ми се загледа в лице, “добро е што се тргна отука. Таков човек само ѓаволот може да ти даде за комшија! Како да не сте од една мајка родени!”

Пелтечеше, тежок чемер му излегуваше од уста и се ширеше во неподготвената за болка мајска ноќ. “И оние Дуновци, Ангелевци! Сè гад до гад. Мрсул не е да им фрлиш!”

Бладаше така Аврам, станат и воспален, глаголеше небаре несвесен дека разговорот меѓу живите никогаш не е конечен.

“Имам одлична плата, пушам Малборо. Некои немаат што да јадат а јас се расфрлам, пијам виски, цела Битола е моја!”

Не го прекинував. Тој говореше, црни буици го давеа нашето црно маало, киваа лишаите накотени по голото тело на мракот, светот.

“Само деца немам!” му се испушти одеднаш и го пресече, го молкна, ја наведна главата и ја намести семирот да му се урне врз неа, тешкиот бескрај од исприштено небо и неподвидлива темница.

“Голема работа!” реков и ја згмечив цигарата тука под крушата што сенишно се извишуваше над нас и фрлаше нечисти сенки врз балкончето од мојата куќа. Потоа зедев нова и ја зачурих оти првата не ми го загорчи доволно вкусот, не сакав мелем в уста, тоа е слабост, подмолност,

Куќа во Солун

потсмев на светлината. Аврам ништо не рече, уште повеќе ја наведна главата, небаре не ме зауши, небаре тенеќе тропна. На десетина метри од нас, од кај гаражата на Дончо и натаму надоаѓаше ритмичкото утење на невидливата сипка а неколку лилјаци на два-три пати, пред наши очи, ја потврдуваа безнадежната потрага по виделце и среќа.

“Смени ја жената!” викнав наеднаш како тоа да е менување на кошула или вратоврска заради мал несклад во боите или слично.

“Веќе ја сменив!” згрме Аврам и со сета сила ја фрли цигарата преку ограда. Потоа застана карши мене, со рацете вкрстени и погледот заутен, заскитан преку покривите.

“И?”

“И...пак ништо. Ја подржав малку и ја истерав како кучка!”

Станав и направив едно крукче околу Аврама дури тој, со рацете кренати за молитва, џбараше по лузните што ја грдеа ненаспаната ноќ. Околу, начичкани во дрочлив сон, мрмкаа двокатните куќи на соседите, темен кошмар им клукаше на прозорците, божја злоба на портите.

“А немаш појма колку ми фали првата!” за’ржи наеднаш Аврам и ги спушти рацете на глава, ја стегна и ја нишаше, боже колку ја тегнеше, вртеше, чинев ќе ја откорне и ќе ја фрли отаде плотот, отаде животот.

“Ми фали, ми фали!” стенкаше, офкаше, “дење ми фали, ноќе ми фали, на сонце, под сенка ми фали, на серење, на мочање, лете, зиме ми фали, в кревет, в коски, во сржта ми фали!” плачеше, липаше а потоа се склопчи и, скукулен, како мало дете, се пикна во кошот од оградата и преградното ситче меѓу двата двора. “Сакам да ја видам. Барем еднаш да ја видам!”

“Па види ја!” реков, “кој ти брани?”

Драги Михајловски

Ми рече во Солун била и удираше со главата во сидот, “а Солун не е селооо!” вриштеше.

“Авраме!” викнав и веднаш се исплашив од силината на сопствениот глас што ‘рзна од меѓу крајниците и го поткопа рамновесието на ноќта.

“Морам да ја видам!” стенкаше, видов ќе ми оди комшијата, срчка можеше да го удри, капка.

Цели десет минути му говорев, го тешев, го страшев, му ветував, го убедував и се убедував.

“Горе главата, Авраме!” му велев, “мисли малку. Што му треба на човека на овој свет? Само рамно поле, верувај ми, висока планина и матна иднина. Оти ако му е бистра може смртта да си ја види!”

“Сакам да ја видам!” цикаше, гргореше, јачеше, парчиња душа му излегуваа од уста.

“Добро, добро, ќе ја видиш,” велев и јас малку возбуден, “ќе ти помогнам. Веќе смислив како!” и му пријдов, го фатив за раменици и онака голем и несмасен го исправив до сидот, “ама првин одиме на Еврејски. Слушаш? Првин на Еврејски, па ќе ти кажам за Лаки и Спасија, па ќе сториме нешто и ќе ја видиш. Само верувај ми и следи ме!”

Ме гледаше Аврам, ме гледаше но јас повеќе не му оставив време за двоумење, за неверување. Бев решен да му помогнам. И знаев како. Затоа, едноставно го зграпчив за блуза и низ вратничето го истуркав надвор на пет метри широкиот асфалтен пат.

* * *

Нашата населба е на многу чудно место. Во една голема длапка меѓу три рида. На најнискиот се турските, на вториот еврејските гробишта а на највисокиот врвот му

Куќа во Солун

е зарамнет ко тепсија и тука може да се постави циновска вазна во чест на богот на височините. Оттука се гледа Пелагонија и може да се насети мирисот на Егејот. Уште како деца, на Еврејските, игравме фудбал меѓу гробовите, зиме се лизгавме со штички откорнати од бочвите а лете се мечувавме со стапчиња сечени од забелот што, густ и зелен, не доеше со чист воздух и спокој.

Асфалтната уличка беше пушта. Одев јас напред а Аврам по мене небаре мал расплакан кошмар недозволено висок и исправен како климастар; со главата, ми се чини, го допираше покривот на ноќта и се закануваше, при најмала возбуда, да потскокне и да го дупне. Полноќ беше заминат, по глувотијата познав, по штотуку замрениот шепот на вештерките од аглите на ноќта. Ја минавме коријата од јасени и избивме пред скалестиот сид што го означуваше синорот на гробиштата. Сидот се извиваше нагоре како што растеше ридот и, нешто пред врвот, вртеше десно и така, скоро по рамно, продолжуваше едно стотина метри а потоа завиваше пак десно, надолу се спушташе по голото тело на ридот до подножјето на кое сега, само стотина метри отспротива, стоевме ние. На времето се случувало од бес, од клокотот на младоста можеби, да ги накачуваме скаличките од сидот, една по една, и целиот круг околу Еврејските да го направиме за десетина минути.

“Качувај се!” му реков и без да чекам, малку се поднаведнав, ги сплотив прстите од надолу испружените раце а Аврам згазна врз нив речиси автоматски оти тој зафат беше вежбан и практикуван годиње наназад. Потоа се исправи качен на сидот.

“Дај ми рака!” реков.

Кога и јас се качив, скокнавме од другата страна и се најдовме во еврејските гробишта. Месечината што

Драги Михајловски

сиркаше меѓу приштот од врвот на ридот го осветлуваше сенишниот простор пред нас начичкан со стотици надгробни плочи обраснати во тревје. Илјадници судбини цагореа во темницата, безброј за нас непознати бивши сограѓани, господа, велат, што му давале шарм и достоинство на Широк Сокак и чаршијата.

“Денес нема жив Евреин во Битола!” реков повеќе за себе додека одевме по плочите оти патчињата меѓу нив беа темни и во расје, можеше некој поган да не гризне, некој недопрободен вампир да не зграпчи.

“Сакам да ја видам!” рече Аврам кога ме дочека на еден од надгробниците до кој доскока оти се така од гроб на гроб потскокнувавме небаре царица игравме без пилипитка.

“Првин малку ќе читаме,” реков, му го чапнав зипото, чкрапнав и ја осветлив плочата на која сега стоевме физички блиски како љубовници, “гледај, Аврам и Сара!”

Се наведнав и го откорнав лишајот од давидовата свезда.

“Што сакаш да ми кажеш?” рече Аврам и ме гледаше како нетука.

Му реков дека и тој е Аврам и дека и првиот Аврам имал жена Сара и дека немале деца.

“Гледаш колку малку се менува во времето,” продолжив, “само се раѓаме, влегуваме во името и излегуваме од него кога ќе ни дојде часот. Идиме, одиме а тоа останува. Милиони мажи до сега влегле и излегле баш од твоето име, Авраме. Сите тие сега се распнати на крстот од хаосот. По хоризонтала, по вертикала. Понекогаш ти се чини се премногу, понекогаш премалку. Твое е сега да ги ставиш. Баш како да решаваш крстозбор. Својата крстозборка треба да ја решиш, Авраме и ете го клучот. Добиваш идентитет. Забораваш на привидот и те има. Дејствуваш. За тој миг

Куќа во Солун

на дејственост вреди цел живот да ја составуваш својата крстозборка. Тогаш ги мирисаш корените на сопственото бојно потекло, се држиш цврсто за нив како морнар кој во недостиг на хашиш се фаќа за бродското јаже и го душка мирисот на ленот. Овде е местото и сега е моментот да составуваш. Мисли, концентрирај се, составувај!”

Требаше да не видите во следните два часа како, ко сенки, обајцата споени со спокојот и гробјето мислевме, се концентриравме, составувавме, своите крстозборки од сенки и привиденија ги решававме. Аврам исправен, стегнат, очите ширум отворени, погледот залунсан по темните вилаести на времето, а јас, такуѓере.

“А сега пробај да ја откорнеш сливата!” му реков кога сетив дека сите полиња во мене се сложени и дека неверна сила ми се всели во дамарите. Аврам само се заврте, ја зграби сливата и ја откорна ко на шака. Стоеше така со дрвото в раце сè уште во невера за сопствената сила што пред малку ги растера косовите, ги размири и ги натера да се мушнат подалеку во мракот.

“Сега можам и во Солун,” рече, “да ја најдам, да ја видам!” И светеше, болскаше, облак светлина ја пови сенишноста.

“Чекај!” реков, “веројатно веќе ти е јасно дека секое човечко патување е привид. Вистинско е само она со земјата. Со нејзиното вртење. Со неа сите сме постојано на пат. И јас, и ти и чинариве и гробиштава по кои сега газиме. Како во воз сме што ита кон целта и не гледам зошто треба да се преместуваме од седиште на седиште, од едно купе во друго кога тој сите не носи во ист правец. Затоа повеќе и не патувам!”

“Сакам да ја видам!” рече Аврам, замавна и ја фрли сливата угоре кон ридот.

Драги Михајловски

“Дојди со мене!” реков и заедно, под плаштот на ноќта, по истиот пат по кој дојдовме, се вративме назад во дворот.

* * *

Двокатната куќа на Аврам тонеше во својот мрак и непрокопсаност кога ѝ се доближивме.

“Ти оди од другата страна!” му реков на соседот а тој, полн надеж, ме послуша.

“Што ќе правиме?” го чув како вика оттаму.

“Ќе ја преместиме!” викнав, “фати добро на средина и корни! Спремен?”

“Фатив!” слушнав од другата страна. “Да кревам?”

“Кревај!” реков и запнав. Боже, колку го сакав тој корнежен крцкот, тој татнеж тресетен, таа надежна болка што најавуваше раѓање на нова рожба, среќно чедо, од чиста љубов зачнато, со плах темјан миропомазано. “Одиме!” викнав и со куќата в раце, внимателно, преку ниската ограда излеговме на уличката.

“Одиме!” викаше Аврам отаде и сеќавав трпки радост во неговиот глас.

“Сега право напред!” ревав, “и внимавај на жиците!”

И внимававме. Никаков зијан не требаше да се направи. Да беа будни соседите, барем таа една ноќ да беа будни, години потоа, на своите внуци ќе им расправаа за циновската сенка што минувајќи крај нив им се присени по прозорците и несвесно им внесе нова забуна во закржлавените глави.

Сега требаше да минеме низ единственото празно место во редот куќи што ја одвојуваше улицата од голината на ридот што стрмо се извишуваше угоре кон небото.

Куќа во Солун

“Пази да не ги закачине сидовите!” реков, “поминуваме тука и право сме на Еврејски, слушаш?”

“Слушам, слушам!” стенкаше Аврам од другата страна.

“Гледај да не ја изгребеме фасадата. Треба негибната да ја однесеме горе!”

“Добро е?” го чув Аврама отаде куќата меѓу нас кога кроце-кроце го пројдовме прелезот и избивме на падината. Аврам одеше напред и, веројатно, поднаведнат, назадгазум го накачуваше ридот.

“Чекај малку да се свртам!” викна, “тешко ми е вака!” и дури ја вршеше оваа ни малку наивна операција, ја сетив тежината од камен, тули, ќерамиди и дограма што натежна на кај мене оти бев десетина метри подолу а требаше да крепам.

“Одиме!” рече Аврам.

И одевме. Полека, згрчени, месечината ни го осветлуваше патот, се клатеше куќата во нашите раце, се лулаше ко во колевка. Паралелно со нас се извишуваа и скаличките од сидот, убаво ги распознавав, вториот живот си го гледав. Се сетив на баба ми, мајка ми, татко ми, на тешката беда скукулена крај шпоретот, се видов себеси мал, ситен, со рахитични ноциња, и се насмеав. Оти сега, откорнати од црнината на мајската ноќ, со Аврам се јазевме по ридот со педесеттонски товар на раце. И добро ни беше.

Кога ги накачивме Еврејските завртивме малку лево и избивме на седлото што го поврзуваше овој рид со највисокиот.

“Тука ќе починиме!” реков, “онде ќе ја спуштиме!”

И ја спуштивме. Аврам изваде од некаде шамивче и ми даде да се избришам кога седнавме пред влезот со плеките потпрени на сидот за случајно да не се лизне и да не

Драги Михајловски

ни се струполи удолу во мракот.

“Сега сакам за Лаки да ти кажам!” реков и по подолго време го погледнав Аврама в очи.

“Кажувај!” рече.

“Лаки имал, мајка ми ми кажуваше, најубава куќа во Битола. Саде трендафили му растеле во дворот. И многу си ја сакал Спасија. Арно ама, деца немале. И, со време, почнал да ја тормози. Ич рајат не ѝ давал. А таа била убава како најубавиот трендафил во неговиот двор. Но без сонце, почнала да венее.”

“И?” рече Аврам.

“И, еден ден му побегнала во Солун, а тој, сиротиот, станал, ја продал куќата сосе трендафили и по неа. Три години, кажуваше и веруваше мајка ми, под дрво и под камен ја барал.”

“И?”

“И, ја нашол ама била премажена и неќел да ѝ се јави. Само купил куќа спроти нејзината и дури бил жив ја гледал низ пендере!”

“И јас сакам да ја видам!” свика Аврам.

“Тогаш стануваме!” реков, “нема уште многу до тепсијата!”

* * *

Горе, на врвот од ридот, среде ширинката имаше огромна карпа. Три скали водеа до нејзиното зарамнето плато. Ко вистински жртвеник личеше.

“Онде ќе ја наместиме!” реков, “твојот крај спушти го на карпата а јас одовде ќе држам!”

Полека, внимателно, небаре држи стаклена вазна в раце, Аврам го потпре едниот крај од куќата на платото.

Куќа во Солун

Месечината јасно светеше и ги издолжуваше напшите две сенки по голината.

“Качи се и излези на најгорниот прозорец!” му реков.

“Ништо не гледам!” рече кога ја подаде главата низ прозорецот.

“Чекај да ја свртам кон југ! Сега?”

“Не гледам!”

“Застани право, замижи, концентрирај се, збери го во себе видот на сите Аврами од твојата хоризонтала и вертикала!”

“Добро!” рече и го снема едно пет минути.

“Сега отвори ги очите!”

“Нешто се појавува!”

Полека се пикнав под куќата со грбот крепејќи го мојот слободен крај. Кога дојдов на средината, ја дофатив оздола и ко кревач на тегови ја дигнав во воздух.

“Се појавува, се појавува!” викаше Аврам. “Крени уште!”

Се качив на првата скала од карпата.

“Долгата коса ѝ ја гледам!” ечеше Аврам кон Егејот.

Се качив на втората скала.

“Убавото лице, поспаните очи, чпртиот нос ѝ го гледам!”

Се качив на третата.

“Широките рамења, малите гради ѝ ги гледам!”

Стоев среде платото, со расчекорени нозе и косо кренати раце на кои стабилно лежеше двокатната куќа на Аврам.

“Ја видов! Држи така! Ја гледам! Ја гледаааам!”

Долу под нас, со бабуњосан сурат, се клештеше надживсаното небо од човечка завист и злобна темнина.

(1992)

Среќна нова

Ало, вујно!” вела во слушалката.

”А, ти си!” доаѓа од другата страна.

”За многу години!» вела и ми е непријатно оти знам колку време собирав храброст да се јавам.

”Фала, фала!» вели таа. Има неконтролирана тајна во нејзината еднолична интонација. Од тишината што потоа настанува и непријатното грчење на телефонот, душата наеднаш неподносливо ми се празни, несигурноста повторно ме нагазува и гмечи како несмадрено сениште.

”Сношти беше дома, не? продолжувам со позајмена смелост од скришните агли на телото. ”Видов светеше,” реков, ”па си помислив...”

”Ако, ако...” доаѓа оттаму и ме смрзнува.

”Зима е,” говорам и натаму, ”нема лисја по дрвата па се гледа кога си дома. Како си?”

”Арно, арно!” ја слушам и се ежам. Од ходникот кајшто ми е телефонот не можам да ги видам пустото фудбалско игралиште и паркчето што ги делат нашите две згради. Нејзината е од пред земјотресот, на пет ката а таа живее во најдолниот. Има ролетни на прозорците а балконот ѝ е заграден откако пред пет-шест години некои копиљаци ѝ ги украдоа алиштата и транзисторот.

”Не беше кај Мира?” вела.

Среќна нова

”Не, не!” одговара подзарипнато. Мира ѝ е единственото живо дете сега жена од четириесет и пет години. Пред нејзе, ми кажуваше мајка ми, имала уште пет но сите умреле без време заради некоја стара клетва или лошо помешана крв.

”Па,” вела, ”вужно” и сакам тука да прекинам. Тука сум прекинувал години наназад.

”Знаеш што?” Наеднаш таа го менува гласот и ме сече во намерата. ”Вања многу те сакаше.” И почнува да плаче. Стојам здрвен со слушалката в рака и чекам да пројде поплавата. Од ова најмногу се плашев. ”Ти дури и прекарот му го кладе. Во зградата сите забораваја дека вужко ти се вика Томе.”

”Вужно,” вела и не можам да се снајдам во разговор што тргнува по друга насока. А и како да се снајдам кога ништо друго во животот не сме проговориле. А и туѓа крв е. Вужко ми беше брат на мајка ми а таа само негова жена. Роднините и нивните блиски не ги избираме сами.

”До скоро не сфаќав дека станот ти е на север,” продолжува таа и плачот е веќе минато. ”А имаш и седела над прозорците. Може е добар знак што ластовиците направиле гнезда на север ама не чини од тафтабити. Кајшто има седела се котат ко плева. Не дај боже дома да ти влезат. Господ после не те чисти. Затоа расипи ги со време!” Молчам од другата страна. Не ми е јасно што се случува со женава.

”Имаш вар?” продолжува таа а гласот ѝ е зарипнат. Којзнае како сега изгледа. Цела година по смртта на Вања не сум стапнал кај неа. ”Ако немаш” вели, ”тркни до Битпазар. Варциите ти се пред мостот. Една кофа ти е доста.”

”Ама вужно...” пелтечам така низ жиците.

”Бришка сигурно ти се наоѓа,” вели таа без здив, ”проблем може да е стапот. Сигурно не држиш стапови в

подрум.” Престанувам да се чудам. Тоа кај мене брзо оди. Никој тука не ми е рамен.

“Го знаеш она големо дрво до цвеќарата? Колку твојата зграда е високо!” продолжува вујна. “Сигурно го гледаш од прозорец!”

”Чекај вујно!” велеам, ”да не мислиш на моето дрво?”

”Најголемо е во паркот!”

”Нема друго такво!” велеам и живнувам, ”пролет и лете зелено е до небо, есен и зиме до смрт се соблекува. Тоа ме стори свесен за времето!”

”Е, уште малку да се поттемни и симни се долу. Најниската гранка е скршена. Изделкај ја малку, стави ја бришката на врвот и потопа ја во варта. Кога ќе ги урнеш седелата, помини го сидот однадвор со вар и готово!”

Сега многу тешко ја зауздувам љубопитноста. Од каде таа знае за дрвото? Место одговор од другата страна слушам нешто како потсемеј, благ прекор, нејасен гракот.

”А, дали,” велеам, ”дали знаеш и за гавранот што секогаш стои на врвот? Црн, голем?”

Одговор нема. Само звучна тишина. Грчење низ жиците.

”Вујно, ало, ало!” викам како да сум се опекол од некоја закопана тајна. Ми станува загушливо. Ја отпетлувам кошулата кај вратот. Многу ми е непријатно. Многу.

“Прости,” говорам брзо, ”наеднаш ми текна за Вања. Баш тука под дрвото беше старото кафанче. Неговото омилено. Се сеќаваш кога ме прати да го викам? Дваесет години има. Кога седев кај вас, помниш? Отидов а тој се пеплоса кога ме виде. После ужасно се каравте.”

Не знам точно на што нагазив но таа набрзо се враќа на линијата. ”Со Вања поминав триесет години,” вели, ”дури беше војник првите десет, ме влечкаше по секое зафрлено

Среќна нова

место низ Македонијава, потоа десет одлежа затвор, па пет пиеше и пушеше како луд а последните пет беше болен. Првин од плуќа, па од шеќер, па од срце. Не остана време за нас!”

”Вујно,” вела.

”Не знам какви приказни ти кажувале,” ме прекинува, “ама јас добро знам која е вистинската!”

”Ја помнам дравата без филтер,” вела како наивен, ”дури ноќе стануваше да запали. Рацете многу му се тресеа. Не можеше кафето да си го испие без да го истури.”

Ја слушам повторно плаче од другата страна. Ама плачот е кус и отсечен. Ја чувствувам влагата во слушалката.

”А што знаеш ти за гавранот?” наеднаш продолжува сосема неочекувано таму кајшто не би ни помислил дека може да се устреми. Фатен сум во небрано, загулен сум, загубен.

”Спокоен е,” вела повеќе од научно, ”горд, на врвот од светот, мислам!”

”Аха!” вели таа и сеќавам ме фаќа во некоја невидлива стапица што ја поставила за луѓе, лиоти, лишки, глупци.

Од кујната доѓа мирис на претечено кафе. Доцна е за што било. Стојам и натаму маѓепсан со слушалката в рака.

”Не носи секогаш гавранот смрт!” вели и ја чувствувам лекцијата што се руши врз мојата сирота глава. Ништо не можам да поправам. Стојам здрвен а зборовите по двестоте минати метри низ жицата удираат по мене како град што бие по плеќите на селанец затекнат в поле.

”Слушај!” вели, ”гра, гра!” грачи оттаму. ”Гавранот носи и надеж!”

”Слушам,” вела и ја стегам уште поцврсто слушалката.

Драги Михајловски

”Гра, гра,” вели, ”значи утре, утре!”

Да сум верник сега би се прекрстил, но не сум а и да сум не би знаел како.

”Вујно,” само велама и ја туркам со нога шибервратата од кујната. Понекогаш се занесувам дека вратите не штитат од непредвидливостите на светот. ”Некам гаврани. Лани видов еден како нападна жена тука во паркот. А и црне!”

”И тој еднаш бил бел!” како од пушка стигнува од другата страна. А и среќата може да е црна. Божја мома темничница. Уште баба ми од Галичник го знаеше ова.”

”Добро,” велама, ”не ми е јасно...”

”Знаеше таа и повеќе. Нема сè по книгите. Учи малку и без нив.”

Сега некој свони на надворешната врата. А таа е на дофат од раката. Ја отворам и мислам колку добро ми доаѓа паузава. Без да погледнам ја плаќам сметката за вода. И така сите сметки се груби и привремени.

”Ало, вујно, извини...!” се враќам во разговорот.

”А и глас божји е гавранот!” вели таа, ”сигурно ја знаеш приказната за Ное и ковчегот, кога Ное го пратил гавранот да види до каде е потопот а овој донел добра вест дека новиот живот може да почне!”

”Па, така,” се вадам иако не ми е сè јасно како што треба.

”Гавранот секогаш е сам,” навалува таа како во транс, ”а и да е смрт пак е живот само поосамен од обичниот!”

”Вујно!” велама и сакам да дојдам до збор.

”Од самотијата научив многу,” продолжува таа, ”Години му се лутев на вујко ти што ме оставаше сама. А сега ми е јасно дека изборот бил мој. А ако некаде грешев тоа било зашто љубовта ја сфаќав многу посложено од Вања.

Среќна нова

За мене таа беше и омраза и љубомора и завист и злоба. Се истовремено. А тој мислеше само на креветот!”

Повеќе не ја прекинувам. Не се ни обидувам. Само слушам.

”Затоа сега најмногу го сакам,” говори таа а гласот пак ѝ е зарипнат, рапав. “Љубовта е најсилна кога едниот заминува!»

”Вујно,” велем откако таа престанува да зборува, «прости, не знаев дека толку го сакаш.»

Од другата страна доаѓа некаков пригушен кикот. Мало недоумение, ситна нерешителност сеќавам се пребродува на другата страна од жицата.

”Ќе ти откријам една тајна!” вели таа по малку, ”ама ќе мора да го затвориш телефонот!”

”Вујно,” велем.

”Спушти ја слушалката и приближи се до прозорецот!”

Ко по далечна заповед телефонот кликнува а јас доаѓам до прозорецот.

Одеднаш гледам од балкончето на вујна летнува црна гавраница, се мушнува меѓу дрвјата, се прибира до големиот гавран на врв-дрвото а потоа заедно се царат во надворешните сидови од мојот стан. И без да сакам во ушите ми суни ”не чини од тафтабити” дури стаписан, со навалено чело на студеното стакло, сиот вцашен од срам и завист, се кокорам во божикното снеже што мошорка надвор и брзо го затемнува видикот преку игралиштето

(1992)

Копиле

Пак загрме, па засвони и јас летнав угоре по скалите. ”Ацика!” реков затворајќи ја вратата зад себе. Тој седеше лево во празната читална споен со бирото и машината за пишување. Носот му беше забоден во фишите, по ќелата му играа неколкуте преостанати влакна во ритамот на нафаката што збиваше надвор и притискаше врз окната на северната страна.

”Ќе не однесе!” реков.

”Ако е од оној што не донесе, нека не носи!” рече Ацо со невидена темнина во гласот и во џумката на главата кон која, ми се стори, како кон светилник сред море, се беше нафрчила сета онаа надвор настрвена сила што чекаше само уште еден потстрек, уште едно додатно атомче снага за да згрга, да шикне и, совладувајќи ја неприродната пречка од човечки изуми, да си го задоволи ујот и намерата.

”Ама ова е град! Станува како орев и безмилосно бие!”

“И ќе бие!” рече Ацо мрачно и мирно. “Не престанува тој дури не го истера закопаното копиле на видело!” И како ништо да не се случува продолжи да чука на машината во тактот на надворешните удари што постојано се засилуваа небаре илјадници раце тупаа по злонавесно тапаниште.

Ацо ме збуну. Таткото на веселоста, насмеаноста,

Копиле

стоеше таму несфатливо тих и рамнодушен, потонат во себе, пред прагот или веќе внатре во некој друг, за мене неразбирлив и недостапен свет. Трчав како ветрушка од еден до друг прозорец, се поставував одбранбено пред замаглената фурија што со презир и омаловажување ме гледаше отаде стаклата.

”Седи!” стана наеднаш Ацо и ме смести во столот карши себе. ”Јас уште го паметам редот!”

Седнав и останав само малку така скукулен зашто набрзо морав да рипнам натеран од белата ровја што подмолно молсна, бувна и без напор го расцепи сенишниот тапан надвор што потоа, ко ранета сверка, уште долго вриштеше сè дури рикот не му тивна долу во начнатата, возбудена земја.

”Ќе стојам,” реков, “уште сум млад!”

”Глупости!” рече додека ококорен се царев во стихијата. “Овде одамна нема млади. Стар се раѓаш, незрел умираш. Седи!”

На тврдиот стол дојдов на себе. Се загледав во Ацо којшто молчеше наклапен на типките. Од џумката одеднаш почнаа да доаѓаат слаби сигнали и формирајќи змиулеста процесција, полека се устремуваа кон времиштето надвор, кон неговиот врукот или душа, не знам, само така итаа таинствени и сложни. Ми се стори дури дека светилникот полека се зголемува, а од неговата проширена утроба, од зад нејасните сидини што бавно се обликуваа, како да допираа слаби гласови, човечки или божји, којзнае. А тој, небаре ништо не се случува, спокојно ја поднесуваше промената, растечкиот товар на главата, беше несвесен, мислам, или многу вешто го криеше однапред подготвениот заговор.

”Знаеш дека пак не ме избраа!” рече одеднаш Ацо, ја крена раката и ко по команда, в час потстивна баботот

Драги Михајловски

што сега престорен во огромно уво демнеше на стаклата. ”Триесет години стрпливо чекам да дојде еден од нив и да ми рече-избран си! Смачено ми е од она нивното: Аце ова, Аце она! Петнаесет шефа се изменија и-сите исто: Ќе биде Аце, добар си Аце! Разни мочковци изнапримија и луѓе ги направија а јас слуга. На педесет и пет години не сум ни асистент. А на дваесет и пет ме доведоа како најдобар од сите и ми рекоа-ти си иднината! А еве што станав: студентите ми се обраќаат со чичко, професорите ми велат стар си, врати се во провинција!”

Избликот не го измести. Ладнокрвно ја спушти кренатата рака по што увиштето од стаклата покорно се разобличи препуштајќи новосозданиот, нагнетен набој да навали на прозорците што привремено не делеа од разулавениот океан надвор.

”И што е тоа провинција?” почна пак Ацо а јас врзан за столот, неотпорен, смален, му ги голтав зборовите. “Зарем не е и ова овде провинција? Помисли колку и што знаеме и како, она малку што го знаеме, простачки го степенуваме на важно, поважно, најважно, го делиме на високо и ниско, на вредно и невредно, на богато и сиромашно! Во споредба со она што не го знаеме, ти тврдам, ова, нам познатото, нашиот самобендисан свет, е само беден, темен вилает!”

Надвор ужасно забаботе. Нагнетеното темничеште одеднаш се нашили и со брчкосаното лицеште зареви на прозорците. Беше само прашање на време кога стаклата, сладострасно напучени, ќе се предадат на наладата и ќе не остават на цедило. Ги дофатив првите клупи од триесетината што молчеливо дремеа тука во читалната несвесни за опасноста што надоаѓаше и почнав да ги бапкам до прозорците. Најпрвин ги превртував, ги исправав нагоре, па ги завртував откај мазната страна, со ногарките како

родилки свртени кон нас и ги гнетев до стаклата. Цели купишта хартии, записници, студентски пријави пикав меѓу нив за да залемат, да траат иако цело време намуртено ме следеше набабреното главиште однадвор, црно, недоречено, со закана.

”И така мислиш ќе крепи!” исцеди библиотекарот низ студен кикот, ”само затоа што си поневозрасен уште веруваш во привидот дека нешто може да се додржи. Забораваш на генетската празнина по загубените битки!” И сè така зборуваше, ми држеше некакво стегнато, сотонски конципирно предавање, ”но памти ми го зборот,” продолжи, ”јунаците одамна се мртви, преживеаја само предавниците а ние сме деца на нашите татковци!”

Ѓаволската прецизност што баздеше од устата на Ацо ми втера страв в коски. Потскокнав ко глушец и се пикнав меѓу ногарките на една од родилките и потпрен со грпчето да крепам, се царев во светилникот што, веќе огромен на неговата глава, со врвот излегуваше горе низ покривот, овозможувајќи им на првите бели зрна да ја започнат овде внатре, својата безобразна, таинствена симфонија. Сигналите брзо се засилуваа и се мешаа со нашилената белотемнина надвор. На балкончето од светилникот, некаде во висина на покривот, стоеше жената на Ацо стегавјќи ги рачињата на двете деца до неа. Во рацете држеа бели шамивчиња, Ацо, тато, викаа и препознатливо мавтаа долу кон читалната.

Ацо стана и несвесно го заклати светилникот. Очигледно до него ништо не допираше. Онака низок и неугледен гореше во пламенот на сопственото студенило. Кога тргна накај мене, со тие десет чекори што ги направи, светилникот непоправливо го расцепи таванот од дебело стакло и ја пушти луњата озгора натрапнички да се втури и да прави паздер низ просторијата.

Драги Михајловски

“Уште татко ми”, зборуваше Ацо кога дојде до мене, “го натераа да не верува во сопствените предности па заведен, од мал ми велеше: Учи да не копаи! А јас неопитен, го послушав. Учев, учев, триесет и кусур години потрошив по темниците за на крајот, сега, кога сум истрошен, дрт и тажен, да сфатам дека треба да се копа! Долу е поблиску до свездите!”

Го измолкнав глувчешкото телце од меѓу ногарките и скукулен стоев пред џинот што говореше високо во просторот мавтајќи со показалецот. Зрната што удираа беа поголеми од мене и требаше само уште едно придвижување на мажиштето па да го пробијат и мојот дел од покривот и да ме стромачкаат.

“И заблуда е тоа дека духот е едно а ние многу!” глаголеше библиотекарот, “ние сме едно а духот сениште! Послушај ме и научи да се вардиш од сите платони, плотини, од цела таа банда снемоштени педерастри, од сите тие изумители и потхранувачи на вечниот привид! Нема и никогаш немало наша сличност со бога! Не коткај залудна стремеж! Мислата не е поубав живот! И никогаш вечниот дух не се шетал низ нашите тела за да ја провери сопствената трпност! Јас го поминав духовниот крај на светот и сега на глава ми тежат конкретни нешта! Не постои сила што повторно може да ми ја наостри алчноста на духот! И не верувај многу во науката. Сети се на алхемијата и сè ќе ти стане јасно. Како што таа отиде во забрав неможејќи да го изнајде фамозниот еликсир така и науката брзо ќе се заборава зашто е некадарна да стигне до вистината. А до неа, сега сум сигурен, се стигнува само низ болка чие олицетворение сум јас: малиот, со превари сломен верувач во иднината што не се гледа од купиштата лоша сегашност!”

Се туткав сиот пред нозете на библиотекарот,

Копиле

кожичката наежена, мевцето намонатено. Баш тогаш Ацо клекна, ме зеде и ме смести на дланката од левата рака заборавајќи да го стори тоа истото со трите шамивчиња што паднаа од балкончето на светилникот и останаа долу на подот да ги бијат безобразно белите ореви што во сурија надоагаа низ отворите од таванот намигнувајќи ѝ на разулавената аждаја што ’ржеше, јачеше и навалуваше од кај прозорците.

”Сега,” рече Ацо бранејќи ме со десната рака од стихијата, ”сакам убаво да ме погледнеш!”

Ги испружи рацете а јас го давав својот максимум, онолку колку што ми дозволуваше смалената глувчешка перспектива.

”Еве вака,” рече, ”изгледа еден бивш иден асистент! Сув, испиен, со венчила под очите, никогаш неисончан! Запамети ме како урнек за сиот сегашен и иден подмладок!”

За миг имаше закана дека ќе ги спои рацете и ќе ми ги извади срцките. Но десната рака само полека се спушти, ме фати за едното увце. Во мозочето ми беше хаос.

”А сега, обрати ми се!” рече тегнејќи ме за увцето, ”денес баш тебе те избрав да ме избереш!”

”Ацика!” цикав.

”Речи асистенте!”

”Асистенте!” квичев.

”Не така!” рече, ”сосредоточи се, размисли, верувај!”

”А - с - и - с - т - е - н - т - е!”

”Така!” рече и по белиот под ме донесе до излезната врата влечејќи ја по себе сета онаа фурија што се уриваше од новоранетиот покрив. ”Надвор!” беше последното што го чув од него кога отвори, ме фрли во холот и силно ми ја тресна вратата пред носето.

Не знам колку време минав така, зашеметен,

Драги Михајловски

шашардисан, несвесен за сè она што се случуваше близу до мене, зад огромниот, дрвен правоаголник, но добро помнам кога некако успеав да го протресам телцето и да застамам на тенките ноџиња, да дојдам на себе со новостекнатата свест за вештините што одат со глумчешкиот облик. Брзо-брзо се исползив по сидот и се пикнав во клучалката.

Пред мене пукна чист видик. Ацо Библиотекарот стоеше сред читалната врз белиот граорест под со рацете фатен за темелите од светилникот што стабилно тежеше на неговата глава. Погледот му беше вперен долу кајшто молскавично се трупаше зрнестото чудовиште што непрестајно блуеше низ отворите озгора.

Тогаш од лево се зачу силен лом. Ламјата што долго беше држена кај прозорците, наеднаш се ослободи, зајачи, ги урна пречките и обвинена со виулици, бувна во просторијата. Белите витли што надоаѓаа од сите страни ко синџири го стегаа мојот Аџика и неповратно го вклетштуваа во менџмето меѓу светилникот и аждајата. Градот биеше, стихијата фучеше, офкаше, виеше, а подот незадржливо растеше, се накрваше, и со секој свој сантим го тераше библиотекарот нагоре.

Првин сосема исчезна светилникот заедно со балконот и нејасните гласови што доаѓаа оттаму, па Ацо со вперениот поглед, па бесното чудовиште кое, на излегување, ги влечеше по себе сите зрна од подот, уште долго јачеше и татнеше сè дури низ отворениот покрив не сирна чисто парче сино небо.

Скокнав од клучалката и се сместив во испразнетиот стол зад бирото а глумчешката форма воопшто не ми пречеше да помислам дека можеби и јас сум еден од избраните меѓу сите овде закопани верувачи што спокојно го чекаат налетот на следниот град.

(1993)

Поштарот

Уште не сфаќам што навистина ми се случи тоа петочно утро во приземјето од она зградиште во Чаир. И, ми се чини, сè помали ми се шансите да сфатам, посебно сега дури се транкам, вака сплескан, со намален мозок, во затворениот вагон на еден од возовите македонски. Додуша, никогаш не сум можел ни да се пофалам со некаква си памет, малку господ ми делил, сполај му, затоа и сум или до скоро бев само обичен поштар. Перо Врвката ме викаат, прекар по мерка, оти годиње наназад, а се најдев малку во тесно, ќе речев ‘работата е врвка’ а на луѓето толку им требаше, врвката овој, врвката оној, врвка ме завикаа иако сега, по сè што сторив и низ кое минав може да ме викате и Перо Мафот оти работата, очигледно, ептен ми е врвка или поточно мав како што велеше покојниот ми татко, бог да го прости. Затоа сум смален, без виделце, телцето насекаде ме боли, не знам во кој правец се дрецкам, дали е дење или ноќе, дали ова сум влегол во пензијата до која бев толку близу или во смртта, или во животот по смртта, не дај боже. Или само ја издржувам божјата казна за она што го сторив па сега морам на темницата-ако има уши да ме чуе-по стопати, фрлен на валканиот под над рапштраканите шини, да ѝ кажувам како се случи сè, во што зорт се најдов и како, ко на мајтап, стигнав до дерецево.

Драги Михајловски

А беше обично, сиво, предбожикно утро. Мошпоркаше снеже по расјето пред влезот од она зградиште број еден. Студ-цибрина. Влегов во приземјето со подноктица во душата и мразулиња на мустаките. Ми се чини, за првпат, поштенските сандачиња ме препознаа и се наежија со зинати усти. Од торбата го извадив единственото писмо за таа седумкатна зграда. И таман сакав да ја смирам возбудата кај накострешените сандачиња кога синото писмо наеднаш се отвори и од пликот излезе еден силен чад и се направи еден облак пред мене и веднаш од облак што беше се престори на црн ѓавол со рогови, крила и опашка за триста стравови и туку ми свика на лутина: “Немој само добро утро да ми речеш, бре никаков еден! Доста лажиш и се лажиш цел век! Арам да ти е на староста што си ја дочекал! Ај, кажи што има добро во твоето утро? Види се каков си! Омацурен, докљавкан, дооден, никој ни мреул не фрла по тебе а ти цело време ‘Добро утро госпожа, добро утро господине’, ко закорен брзаш со тоа чантиштето да не ги забавиш писмата на овие наспани пичлемиња што до вчера лебот папо го викаа. Како не ти е срам! Утре во пензија ќе одиш а главата не си ја кренал да видиш што прави светот околу тебе! Мочковци луѓе станаа а ти поштата па поштата! Кај ти е куќата, колата, точакот барем кажи кај ти е, бре параспур? Утре мочта ќе ти се фати и од подуен мев ќе умриш оти за сè треба да се плати! А ти со пензивчето ни андол не ќе можеш да си купиш! Не ми стој ко здрвен! Прогледај! Она прдешниче од станче што го имаш место за живеење го викаш? А ни тоа не можеш да го купиш! Утре таква кирија ќе ти фркнат не ќе знаеш на која страна да се свртиш, која дупка побрзо да ја затнеш! А и вратата надворешна ти зее, пенцерите ти се откатени, во бањата со години ти капи, утре лајната по душеме ќе ти течат! Да ти е барем малку жал за

Поштарот

жена ти! Од триста промаи половина човек стана! Од лична полична што ти ја даде татко ѝ, вистинска мифка направи, старица брчкосана! И уште умот не ти иди! Само крстот на чело го признаваш! Ај, мавни ми се оттука и мисли малку со тоа тимбата што ја имаш инаку прав и пепел ќе те сторам, така да знаеш!” И невиден бист се стори.

Останав така како заутен, со празното плико во премрзнатите раце, заглавен во студениот бетон и стотонската тромбоза. Сеќавав ме боцка по телото и настинатата душа килавиот потсмев на поштенските сандучиња, на лифтоот до нив, на рамнодушните скали што почнуваа веднаш тука и завиваа угоре кон невидливото небо.

Дома не знам како стигнав, ама сигурно беше ручек време, оти жена ми во ’рѓосаното тавче веќе ја правеше запршката за задолжителното петочно гравче на разгорениот шпорет на дрва. Којзнае како изгледав оти забележав првпат по толку години дека чудно ме гледа. Ме праша што се случило. Јас молчев. Таа пак ме праша а јас пак молчев. ”Арен си, човеку?” продолжи таа а јас амо зјапав ко недоносен, тарашвав нешто по црното чантиште. ”Мисли, мисли!” ригаше нешто во мене а уфунетот што ми надоаѓаше од темницата на мозокот, од мракот на семирот можеби, се закануваше да ме задуши, ме притискаше кај тилот и ми идеше да врештам вертикално до зад небо, до самото средиште на средиштето на познатиот и непознатиот ми свет. Округлата болка направи од мене обичен вртлог од поштенска крв и коски оти вџашен се царев во подгрбавената става на жена ми, во нејзиното брчкосано лице, солзата на десниот образ, обелената коса, закрпените чорапи и искинатите влечки, во некогашната балканска убавица пикната и заборавена во моето несреќно, рисјанско презиме.

Драги Михајловски

Сетив како полека но сигурно ми се топи крстот на чело. И првпат го сетив танцот на промајата по моето отворено чело во тој триесет и пет квадратен дом на ветриштата. Ги видов цепутките на пенџерите, зјапањето на вратата, прегорените сијалици, климавата клозетска шолја, откорнатото душеме, локвите на таванот, пајажините во душата.

Сé што сторив потоа си дојде некако природно. Ја сочекав ноќта. Ниедна ноќ не сум ја чекал толку жедно уште од времето кога бев дете и кога дома, насобрани под слабото светло крај скромно накитената елка, бдеевме за Нова Година, тој весел привид, сега ми е јасно, во тажното наше протегање што се вика живот. А долги се декемвриските ноќи за кривото детско телце. Излегов дури по полноќ. Надвор се пластеше снег а во душата жештина. Со прстите ја стегав црната чанта полна писма. Верувајте ми, реонот си го знаев на памет, можев по тамина да ви кажам кој каде и од што живее. Ама таа ноќ решив сé да заборавам. Бувнав во првата зграда што ми се најде на пат, “легнав” на домофонот и се развикав: “Пошта! Пошта!” Потоа јурнав угоре по скалите, момче не можеше да ме стигне, и свонев кајшто стигнав. Ке да беше два, три сабајле оти луѓето одвај ги отвараа замандалените врати, палеа светла, разбушавени, избезумени. Ке ви кажам само со каков кеф го разбудив оној шверцер со нафта, имењакот мој Перо што самиот бизнисмен се нарекува. Стоеше пред мене небаре фатен во небрано, ококорен. “Што ти стана, Перо бре?” ми рече дури зад него, полугола, сиркаше поспаната му жена. ”Пошта,” реков и му го бапнав писмото в лице.

“Ама јас не сум Гиго, рече.

“Баш ми е гајле,” реков, “Перо, Гиго, од денес исто ми се фаќа. Поштаа!” Не знам како да ви кажам ама бесценета беше, верувајте ми, таа тиха, демонска радост што ме обзеде

Поштарот

во ноќта. Ми идеше да летнам од среќа, толку лесен наеднаш се почувствував, баш како перце.

Во другата зграда се прикрадов ко кодош. Не разбудив никого. Со уживање го сменив методот. Само набрзина ги напикав преостанатите писма долу во сандачињата, кое каде стигнав, се рабира, и ги замислив суратите што утредента требаше да ги примат.

Пет дена и пет ноќи го правев истото а потоа ми скисна. Зошто требаше да се мачам? Затоа почнав едноставно да ја полнам чантата сабајле а ноќе ја празнев по кантите за ѓубре. Си велев, што има уште луѓето да си кажат меѓу себе? Зарем не кажувам јас доволно за сите? Моето излитено палто, скиснатиот сурат, набрекнатите вени, темниот поглед?

Шестиот ден ги заборавив ѓубралниците и почнав поштата да ја носам право дома. Требаше да го видите тој куп писма, чекови, телеграми што се крена во следните десет дена и што полека почна да не гуши.

”Кажи што те мачи,” ми рече жена ми шеснаесеттото утро кога си дојдов дома и ја истурих чантата врз стогот разнобојни хартии што веќе го имаше затворено едното пенцере од станот.

”Ги затнувам цепутките,” реков ”од промајата се бранам.”

”Кажи ми право,” рече и ме гледаше.

”Директорот бара да ме види,” реков.

”Тогаш нему сè кажи му!” рече и мислам сфатив оти под тоа сè ја подразбира приказната наша, пелинот, чирот наш напукнат.

Никогаш порано немав влезено кај главниот. Бев решен сè да му кажам ама огромната, долга канцеларија, признавам, ме збуни. Далеку во дното, зад големото биро,

Драги Михајловски

седеше тој, директорот. Пилишарец. Можев татко да му бидам.

”Влези” ми рече и јас тргнав. ”Што е со тебе?” продолжи тој а јас одев, многу одев, предолга ми се стори просторијата. Имав толку работи да кажам, да го објавам потајниот цагор во мене, клокотот незадржлив во градите. Но, кај бирото веќе беше доцна, нешто се скина во мене, нозете ми се стресоа, снагата ме издаде. Не можев збор да гугнам. Знаам само дека тој многу зборуваше, мавташе со рацете, ме кудеше, ми се закануваше, од сè подолу ме направи.

Кога жена ми се врати вечерта, ме најде спружен на железниот кревет.

”И?” ме праша нежно како да сме пред првата брачна ноќ. ”Сé му кажа?” ме гледаше, ме меркаше, којзана што очекуваше, некој збор, можеби, што ќе ѝ ја врати младоста, прокоцканиот живот, достоинството.

”Сé му кажав,” реков скоро гаволски. ”Пилишарец! Го кудев, му зборував, му се заканив, од сè подолу го сторив!”

”А тој?” ме голташе таа, косата проретчена ми ја галеше.

”Молчеше ко дибек,” реков, ”збор не можеше да гугне. Цело време главата в земи ја држеше!”

”И?” настојуваше таа, бараше уште, видов свежината ѝ се враќа на образите.

”И...така,” пламнав и што сè уште не ѝ изнакажав и не ќе ѝ изнакажев да не ми се запалеше челото од срам и да не ми излезеше пред очи, сега ширум отворен, оној ист син плик од зградиштето во Чаир. Немав каде. По некоја далечна заповед, наеднаш се смалив, се стуткав и таков влегов во него. И би темница. И по тавмин сетив кога се најдов зад

Поштарот

шалтерот од поштата и кога некој силен службеник ми удри тежок штембил по плеќи и ме фрли во купот писма што во ленена вреќа го багнаа во поштенскиот вагон од композицијава со која сега се трантам и од која сето ова морам по којзнае којпат да ви го кажувам, одамна излезен од божјата сенка и длабоко заскитан во сопствените думани темна човечка магла.

А уште не сфаќам што навистина ми се случи тоа петочно утро...

(1993)

Скок со стап

ЕДЕН

Ете, го доживеав и тоа. Луѓето што до вчера ме гледаа попреку и се гадеа од мојата реа, сега, благодарение на оној, сполај му, што е веќе во мене, ми се нафрлаат, се мачкаат од мирото што ми тече од утробата, лижат од овој благословен поток со главата што надоаѓа од средето на рајот, од живото дрво никогаш што не умира чии корени стрчат високо во вселенскиот бескрај а сенката му паѓа ниско над големата ширина меѓу зградата на Македонската телевизија и факултетскиот комплекс кајшто сега лежам со несовршеното телце спружено на вжештениот асфалт.

Чекајте малку, да здивнам. Оти лето е, гори ко под сач а врвулицата спурени тела се тиска, се гмечи, се метежи тука до мене, над мене, не ми дава да дишам. Понекогаш ми се чини дека опашката ѝ е запретана длабоко во земјата, во самиот пекол можеби, толку недогледна е и недобројлива. Постојано ми текнува за она што Христо Каруца, заради кого сето ова ви го кажувам, го велеше, дека луѓето се тврди и несовршени и дека секогаш некој за нив треба да се жртвува за да ги избави, раните, барем привремено, да им ги исцели.

Прв беше мајсторот Борче. И добро е што токму

Скок со стап

тој се случи да биде првиот оти него овде сите го знаат. Има автосервис и тука честопати идевме со Христо зашто колата му беше стара, многу постара од мене, сè нешто ѝ фалеше, де сопирачките (еднаш ептем ќе се отепавме кога ни откажаа на удолницата од Водно) де кумплунгот, еднаш дури воланот му остана в раце, не знам како куртуливме, само удривме во еден семафор и после, помнам, со денови мајсторот потчукнуваше, пеглаше, исправаше, важно, на крајот, Христо пак ја напушти армијата пешаци и стана еден од моторизираните. Овој Борче поткривнуваше со десната нога и многу намќор, ми се чини, заради ова беше и едночудно бесови имаше во себе. Наплаќаше прескапо, доволно беше само да ти ја сирне колата и ќе те опнеше од око, да ти се сврти во главата. Така барем Христо велеше, иако никогаш ништо не му рече на мајсторот в лице, имаше тој многу поважни работи во животот на кои се жалеше. Само еднаш, се сеќавам, благо го прекори кога мајсторот, избезумен, го тресна чирачето со моторцанглата по глава а другите ги построји крај каналот и ги пееше еден по еден небаре е дојден крајот на светот заради некое расфрлано шрафче, искривено навртче, завртче.

Но, вистина е, дека тој прв собра храброст по падот мој и на другар ми на асфалтов, да ни се приближи и да се намачка од мирото што почна да тече од нас. Требаше да го чуете крикот на Борчета, кликотот радост што му ‘рзна од гради кога си ги виде нозете токму и кога исправен истрча како дваесетгодишник до дворот од сервисот и со куп илјадарки ги засипа кутрите занемени калфичиња.

“Не кривам, не кривам!” викаше и низ викотот видов како му излетаа сите бесови од телото и ко полудени отидоа во козите што спокојно си штрипкаа од тревичката покрај сидините на факултетот. И тие веднаш се разсверија, се

Драги Михајловски

стрчаа и ко заслепени се сурнаа и се исподавија во ‘рвеникот до петвековната џамија зад автосервисот. А чираците штом се созедоа, се растрчаа низ градот и секаде, сигурно, раскажаа за тоа што се случи, оти неполн час потоа, цел град излезе и навали кон шинката за да ме видат мене и другар ми оптегнати и разлочени на десеттина чекори еден од друг. Идеа луѓето пешки, со коли, со автобуси, мислам, целиот градски сообраќај се пренасочи во овој правец. Ги имаше секакви. Од сите болести и немоќи. Ви се колнам во сите мои гумени претци, дека на секого, без оглед на годините, верата, расата, и без оглед што немам уши, им ја слушав и уште им ја слушам маката, јадежот, јансата. И едночудо се излечија и се лечат тука пред мене. Присиплева лепрозни се исчистија, илје и милје фатени се отфатија, улогави проодеа, трескави оздравеа, слепи прогледаа, неми прозбореа, криви се исправија, сакати, алипни се исцелија, глуви прослушаа, глупи се опаметија. И мнозина други-ракозни, сидашни и од најблиските веќе отпишани и заборавени, се ободрија и ене ги сега, со полно здравје, ја шират вистината за мене, за другар ми, и пред сè за оној што е во мене. Ако не верувате, пуштете ги телевизорите. Редица од оние во црни, сиви костуми, политичари што ги викате, се веќе миропомазани и сега јасно и кратко зборуваат, ја говорат само вистината, за месечарот, на пример, кој на новина, беснеел по покривите, многу, многу се мачел и често паѓал во тежок оган и матна вода а сега, ене го, исцелен, ја крои благосостојбата на својот народ. Оти знаат: не го осквернува човека она што влегува во него туку она што излегува, а излегуваат зборовите и тоа право од срцето, од тоа меко дувло на љубов и поганост, душност и бездушност, кроткост и возгордост.

* * *

Скок со стап

Христо Каруца го запознав пред едно година и пол. Уште кога го здогледав од излогот знаев дека е мојот човек. Ги накачи двете скалички од платото на кое лежеше и мојата продавница. Висок, црн, со излитени фармерки, косата долга и фатена на кок, се заклати пред стаклото. Лицето му беше испиено, со неколку брчки на чело и кафеава бемка на десниот образ. Издолжениот и малку крив нос кажуваше дека, можеби, има боксерско минато. Но, впечатливи беа неговите средновековни очи. Ми се стори небаре некоја побегната фреска од Нерези или Курбиново ме гледа од каршија со длабок, јасен а сепак срамежлив поглед. Потоа влезе а кога ме зграби со долгите, тенки прсти знаев дека уште многу малку ми има останато од девственичкиот живот. Набргу ја загубив невиноста и тоа веднаш таму на тротоарот пред дуќанот кога, без срам и перде, со сета своја сила, навали на мене. Беше дење, помнам, (тука некаде, всушност, почнува и сето мое сеќавање), некој ран пролетен ден, луѓето како спобудалени се мотаа лево-десно, влегуваа-излегуваа од дуќаните, викаа, пцуеја, ништо не можеше да ги спречи во пониетеното.

На Факултетот не беше многу поинаку. Иако луѓето што се маткаа по темните ходници беа безнадежно млади, сепак по изгледот и по облеката не се разликуваа од оние што секој ден минуваа крај мене во Трговскиот центар. Кога стигнавме во кокошраничето што Христо (разбрав подоцна, се разбира) го нарече канцеларија наеднаш сфатив со кого ми било пишано да го минам векот. Канцеларивчето беше два на два, имаше една дрвена закачалка во едниот агол, двокрилно биро залепено до надворешниот ѕид, една скај столица и една дрвена странично до оваа. Единствената светла точка беше стакларникот низ кој, седнат, човек можеше убаво да ја следи ситуацијата на паркингот, улицата,

Драги Михајловски

чистината зад неа (Телевизијата тогаш не беше изградена) и, што е посебно важно за она што ви го кажувам, пирамидниот врв на Солунска Глава што со шилото го боцкаше спокојното небо над себе.

Многу нешта му фалеа на кокошарничето-простор, воздух, вкус-ама прво што паѓаше в очи беше немањето мир. Секои две минути нечија глава ќе се појавеше на шибервратата, ќе прашаше нешто, ќе се исклештеше оставајќи зад себе, несвесно, се разбира, доволно бацили што кога тогаш ќе предизвикаат нервен кошмар кај сиротиот Христо. А тој само потскокнуваше од скај-столицата, ко црвја да имаше во газот да му се сневиди, толку беше услужлив, љубезен и исклештен особено меѓу десет и дванаесет часот кога фреквенцијата на таканаречената библиотека достигаше максимум. Реков таканаречена оти така самиот Христо ја нарекуваше, ама за мене, уште од тој прв ден, си беше и сè уште си е само обична постојка на корзото што се вика студии по филологија. Нека ми прости Христо, оти може си ја грешам душата, ама просто јас се срамеам, а право да ви кажам, бев и навредена од односот и непочитта на таа безобразна навалица од сурати, гласови и безбожнички гестукулирања што ја сосечуваа дури и можноста за барем привремен спокој.

“Овде е укината концентрацијата. Во оваа држава е укината концентрацијата!” знаеше, честопати, да каже Владимир Нешев, единствениот привремен гостин што секојдневно доаѓаше во канцеларивчето и седнуваше на дрвената столица резервирана само за него. Што да ви кажам за него? Ако Христо ми личеше на испиена фреска, тогаш Владимир личеше за бледа сенка на таквата фреска: поиспиен во образите, со разбушавена, несредена брада, повисок од Христо ама уште послаб, со тенки долги нозе и

Скок со стап

слаби, уметнички раце. Со еден збор, да му ја мереше човек тежината, сосе кревет не би тежел повеќе од еден просечно граден тинејџер. Ама затоа, мислата му беше јака страна. Тој работеше исто таму на Факултетот, постојано за книги зборуваше и со книги се расправаше, не зборуваше многу ама она што ќе го кажеше секогаш фаќаше место. Така барем заклучив по начинот на кој Христо го слушаше; замислено, сосредоточено, од време на време кимајќи со главата и охрабрувајќи го во постановките. Нешев, јас така ќе го викам зошто сите така му се обраќаа на презиме, кажуваше и други работи, разни теории толкуваше, за многу нешта имаше свое мислење а јас сето тоа го впивав како сунѓер оти чиста табула раза бев, немав минато туку само куса иднина.

За среќа, тогаш, во времето кога почна нашето познанство со Христо, неговата лична концентрација, за разлика од општата што Нешев одамна ја имаше прогласено за укината а главен аргумент му беше споулавената трка на луѓето по станови, коли, жени, државни места и пијанки, се наоѓаше на мошне завидно рамниште. Потврда за ова мое тврдење се потезите што Каруца ги правеше или поточно не ги правеше во однос на сопствената семејна и материјална положба. Секој на негово место, со две мали деца, невработена жена и малото потстанарско живеалиште во една од зградите на Чаир, би ја загубил концентрацијата и беспопштедно би се фрлил во “освојување” на благодетите на светот. Но тој ништо не преземаше дури и беспрекорно среќен изгледаше во разговорите-додуша многу ретки-со луѓето од Факултетот кои најчесто се жалеа на немањето италијански мебел во становите или свилени гаќички по дуќаните.

“Срамота! Срамота! Селаништа! Педеришта!”

Драги Михајловски

викаше Нешев секогаш кога ќе паднеа на муабет за ова но Христо остануваше насмеан, смирен, едноставно на човек му идеше да го удри и да го алосо, толку многу одеше на нерви неговата кроткост. Единствено мене не можеше да ме залаже. Оти честопати сеќавав кога нагло ќе му се зголемеше количината пот на телото и ќе ми се заканеше со давење. Но имаше тој кучкин син најдено начин да си го спаси мирот, спокојството, насмевката на тажното лице. Обично рано наутро (Христо работеше од седум до петнаесет) меѓу осум и девет и попладне меѓу два и три часот кога ретко кој влегуваше во библиотеката, ги вршеше своите, како што ги крсти, хоризонтални вежби за вертикално-водорамна стабилизација на телото и духот.

“Знаеш јас што правам?” му рече еден ден на Нешев кога овој се струполи на дрвениот стол исколачен, разбушавен, излезен од сите можни световно-свети координати. “Едноставно седнувам, еве тука, на мојата скај столица, го исправам грбот и главата и со ширум отворени очи гледам во Солунска Глава. Така стојам едно пет минути без да трепнам, потоа замижувам и врз мојот внатрешен, темен сид на душата, со духовната палета ги сликам контурите на врвот. Истото го повторувам неколку пати и свршена работа. Како нов сум!”

Нешев, помнам, го праша зошто токму Солунска и зошто баш врв а Христо со часови му објаснуваше, мавташе со рацете, пена устата му фаќаше, толку настојчив беше во намерата да му објасни.

“Го гледам врвот, совршенството негово и по еден час, а од ден го пренесувам во себе, јас станувам врв, јас станувам совршен. И убеден сум дека секој од нас има свој врв само треба да го најде, да го внесе во себе или себеси во него и еден ден светот ќе стане совршена констелација

Скок со стап

на максимално концентрирани луѓе-врвови. Оти која е разликата? Еве, дојди, од кај мене загледај се во Солунска Глава. Онаа беспрекорно извајана пирамида во ништо не се разликува од една човечка судбина, мислам, принципот е ист. Наутро кога извира од мракот е сам, чист, целата убавина му се протега отаде меѓите на светот. Кон ручек сликата се менува, разни облачиња, маглишта, ко лепешки го грдат, ликот му го кријат за приквечер, пак да се појави, малку потемен но, прочистен, задуман во сопствената самотија. Така е и со човекот. Кога се раѓаме, се раѓаме чисти, нерасипани. Потоа настапува нашето валкање, пластење врз голотијата наша на разни додавки, знаења, жени, деца. На крајот од животот сепак ги сфаќаме сите тие заблуди, ни се лупат струцјата нафрлани од болеста што се вика живот и останува само чистата срж наша а тоа е осаменоста. Баш како онаа на врвот. Значи кога секојдневно го затврдувам стремежот кон вистинската своја природа-самотијата-тогаш го постигнувам она што ми е потребно за да преживеам-максимална концентрација!”

Така велеше, сполај му, и Нешев стопостотно се сложуваше, големи другари беа, нема што, иако Христо и пријателите ги сметаше за времени струцја што порано или подоцна ќе се исушат и ќе паднат. Како и да е, во тие први два-три месеци од нашето дружење, доста работи научив од обајцата. На пример, многу ми се допаѓаше теоријата на Христо за спокојно дочекување на смртта или, како што тој самиот ја дообјаснуваше, за паѓање на лишајот наречен живот и безболно враќање во суштината на постоењето-самотијата. Самото практично спроведување на истата тој го крсти “обестрастување” или постепено очистување од љубовта, омразата, злобата, зависта, радоста, тагата. Помнам еднаш дури лежев будна во ходникот од станчето на

Драги Михајловски

Христо во Чаир, од зад тргнатата шибер-врата меѓу кујната и претсобјето до мене допре цагорот од гласовите на двајцата сопружници. Не чув што точно говореше Христо ама јасно ја разбрав жена му кога му рече: “Ако сакаш да си живееш сам, тогаш вратата ти е отворена!”

“Не зборував јас за таква самотија,” му објаснуваше тој другиот ден на Нешев, “понекогаш се чудни жените. А ја спомнеш потребата да си сам веднаш мислат дека повеќе не ги сакаш или друга жена е во прашање. Јас само мислев на подготовката за вечното самување од кое сме привремено отргнати. Мислам, зошто толку болка на светот, толку многу навреди, недоразбирања? За сè е виновна блискоста наша, потребата да се љубиме, да се дружиме, да се покажуваме и докажуваме. Зошто цел тој циркус, гротници престакулук и неубавина? Едноставно треба да се почне со обестрастување, да се сосечат во корен сите манифестации на страста, да научиме да ја совладуваме, да бидеме сами. Самотијата е гаранција за неповреда. Не те изложува на потсмев туку те свртува кон себе, ти ги отвора внатрешните очи и се осознаваш. И тогаш си кроток. Оти сфаќаш дека заради склоноста кон блискост, другиот кога тогаш те повредува, те унижува, те тепа, те злоупотребува, те фрла во несоници и кошмар. А ти сепак мораш сам сè да сториш во животот. Оти никој не може да се роди место тебе, да сере, да моча место тебе, да умре место тебе!” Така зборуваше Христо, така размислуваше и Нешев во она кокошарниче од библиотека а земјата и натаму се вртеше со мали, од време на време, настрани отклоненија.

* * *

Колата тргна надолу понеделнички и никаква жива

Скок со стап

сила не можеше да ја запре на удолницата што наеднаш се отвори ко ламја и се закани сите да не проголта. А беше рана пролет, денот се капеше во чиста мартовска светлина и провирноста негова мамеше на живот и иднина. Лесни и полнонадежни излеговме од дома, со Христо потскокнувавме по патот (колата му беше расипана па одевме пеш), десеттина минути имаше од Чаир до Факултетот. Кај Јаја паша скршнавме лево да го избегнеме отровниот прдеж што излегуваше од колоната возила и труеше наоколу, животот на сè живо и диво го загрозуваше, и низ тесните сокачиња па преку пешачкиот надвозник и тревникот од Факултетот стигнавме до библиотеката. Читалната беше чиста и суредена а канцеларивчето светло и пријатно. Христо удобно се завали во скај столицата и ги крена нозете на бирото. Морам да ви кажам дека и јас се усрекив зашто по пешачењето добро ми дојде одморот од шеесетипеткилниот товар што постојано го трпев врз себе. Најпосле можев да здивнам. Баш си мислев колку малку е потребно да се ободриш, да сетиш дека не си залудно присутен на светот, кога Христо наеднаш срипа како попарен, главата ќе си ја скршеше да не беше преградното ситче меѓу канцеларивчето и читалната од обичен лесонит, толку силно се багна во него. Видов погледот му се затемни иако очите му се ококорија и така, вшашен и подивен, се цареше низ стакларникот во надворешното обилие од сонце и свежина.

“Нешев, Нешев!” потоа реवेशе во слушалката од стариот, црн телефон, “Нешев, гаду!?” викаше оти знаеше дека Нешев никогаш веднаш не се освива, “Доаѓај веднаш! Веднаш!” рикна наеднаш кога конечно го доби а потоа, незнаејќи што да прави со слушалката, каде да ја спушти, мошне избекумен беше верувајте, едноставно ја тресна од подот зелени плочки и ја остави да квичи како маторица.

Драги Михајловски

“Дојди ваму, гледај!” му викаше на Нешева на уво кога овој, по две-три минути се појави низ шибер-вратата. “Гледај онде на чистината преку улица!”

“Нема ништо!” рече Нешев, “чиста си е чистината, како од мајка родена!”

Христо никако не можеше да се смири, му ја фати главата на Нешева и лицето му го залепи на стакларникот.

“Не гледам ништо!” гргореше Нешев оти изгледа Христо пресилно го стегаше за вратот, може сиот му го посина, не можев да видам, пренизок ми беше хоризонтот. Потоа Христо, со раката на тилот од другарот му зборуваше за некакви работници во сини мантили, за некакви големи лимени плочи. “Скандал, скандал,” викаше, се тресеше, стабилноста на Факултетот беше загрозна.

“Тие не се меткаат онде туку така. Ќе видиш! Со лимовите првин ќе го заградат просторот и по месец-два ќе ги видиш горе на некое зградиште!”

“Можно е!” рече Нешев мртов ладен откако одвај се извлече од вознемирениот стисок на Христо. “А што врска има тоа со нас? Ако решиле да градат нека градат! Нам ни ни влегува ни излегува”.

Но Христо не мислеше така. Ја сети тој својата загрозеност уште во зачетокот и во двата месеци што следеа упорно, како никогаш дотогаш во животот, проба да ја сосече. Но, бидејќи концентрацијата секојдневно му попушташе, ја зголеми вежбовната доза од два на четири часа дневно. Се исправаше на столот, ги пружаше рацете напред, се цареше во Солунска, мижеше, репродуцираше и некако успеваше да се концентрира. Работата со книгите речиси буквално ја занемари. Со странките стануваше сè понелубезен и побезобразен. Единствена преокупација му стана зградата што во мај веќе имаше три ката и горделиво растеше и

Скок со стап

натаму на чистинката преку улицата. А Христо како што ви реков, не седеше со скрстени раце. Ви нагласив дека презеде сè што беше во негова моќ да ја спречи изградбата. Најпрвин телефонираше во градежното претпријатие “Бетон”, упорно директорот го бараше, а кога го доби никако не можеа да се разберат. Само видов каков глуп сурат направи Христо кога остана со слушалката в рака. Но, не се откажа. Седна и со денови пишуваше и испраќаше циркуларни писма до градежното претпријатие “Бетон” што погоре го спомнав, па до Градскиот комитет на Сојузот на комунистите, па до Републичкиот комитет на Сојузот на комунистите, до владата на Социјалистичката Република Македонија, а едно испрати дури до претседателот на претседателството на Социјалистичката Федеративна Република Југославија, некојси Мијатовиќ ми се чини, не можам сега точно да се сетам. Не ги помнам добро ни содржините на писмата оти не знам да читам, но од разговорите меѓу Нешев и Христо можам да ви кажам дека основната нивна тема беше укинувањето на концентрацијата и повредата на личниот интегритет.

Се разбира, никаков одговор не стигна. Христо, во меѓувреме, сосема ја загуби насмевката на лицето, со сите што доаѓаа на вратата од канцеларивчето се однесуваше повеќе од непристојно, мрачно и студено иако времето надвор од ден на ден стануваше сè потопло и потопло и ветуваше пријатни годишни одмори. Не се откажа Христо од пишувањата писма, молби, жалби, па дури и закани до директорот на “Бетон” сè до еден јунски ден кога зградата отспротива го доби петтиот кат а тој итниот повик да се јави кај секретарот на Факултетот. За каков немислечки клатикур, интересција и шмеќер стануваше збор, нема сега да ви говорам иако, според кажувањата на Нешев, можам

цел ден за тој другар Фрчков да ви зборувам. Единствено ќе ви речам дека тој важеше за страв и трепет на Факултетот, за поголем од кадија како што еднаш рече Христо, за човек со канцеларија како што го нарече Нешев зашто никој (ова се сигурно претерувања) не го видел од глава до петици туку само до половина залепен до бирото а заедно со него за канцелеријата. Дури Нешев тврдеше дека намерно доаѓал пред сите службеници а заминувал по нив само да не ја расипе ваквата слика за себе. Од Христо за Фрчков уште помнам дека го нарече множество од врски, човек-нечовек кој во шесетгодишното постоење успеал да стигне предвремено и прекурдно до секое место во Македонија освен до она за кое не му требало врска-гробништата. Ете кај кого требаше за првпат да отидеме со Христо оптоварени уште со реченицата на Нешев дека кај Фрчков немало трте-мрте зашто неговото фрчење, ако, недај боже, дојдело до тоа, најчесто било фатално за оној на кого се однесувало.

Кога се качивме горе во Деканатот и влеговме кај секретарот веднаш ни стана јасно дека ни една од приказните што кружеа за него не била претерана. Седеше тој залепен за бирото а ситните, лукави очиња му играа сред насмевката на чакал кога го тргна погледот од отворената “Нова Македонија” и се загледа во нас. Христо стоеше простум зашто никој не го покани да седне.

“И што е проблемот со тебе другар Каруца?” рече Фрчков.

“Укината ми е можноста да се концентрирам, “ рече Христо.

“Затоа сите оние писма?” продолжи Фрчков.

“Затоа,” рече Христо и сè му кажа по ред. Како чесно работел на Факултетот веќе дванаесет години, како до скоро успевал да се концентрира, му го опиша во

Скок со стап

детали врвот на Солунска Глава, му ја кажа теоријата за поистоветувањето негово со истиот тој врв, му го опиша процесот на обестрастување во кој сега се наоѓа, потоа прејде на главното, му рече дека сите проблеми почнале кога од стакларникот, едно мартовско утро ги здогледал работниците на “Бетон” како почнале да го градат она чудовиште од зграда незнаејќи дека со тоа ќе му го фатат видикот. Му нагласи дека тогаш учтиво телефонираше кај директорот но дека овој му ја треснал слушалката и дека затоа се решил на циркуларно писмо со надеж дека ќе го разберат. “Но зградата, све, веќе порасна пет ката и видикот сосем ми е фатен. Веќе не можам од мојата скај столица да го видам врвот и да се концентрирам. Сфатете ме колку ми е тешко и кажете ми што да правам!” заврши Христо и стоеше токмунозе како некој регрут.

“Варди си го лебот!” фрчна Фрчков и го спушти погледот на “Новата Македонија” што беше знак за нас дека разговорот е завршен а дека ироничниот потсмев што остана зад нас во канцеларијата е доказ дека уште и евтино сме прошле.

Не сакам да си приспомнувам како изгледаше Христо кога се вративме во библиотеката. Знам дека само проба, седнат на скај столицата и загледан низ стакларникот сега веќе во петкатната конструкција што се издигаше на поранешната чистинка преку улицата (зашто Солунска од пред пет дена веќе не можеше да ја види), да дојде на себеси преку реконструкција на врвот по сеќавање. Но, очигледно дека успех немаше зашто сè понервозно мрдаше со главата, со рацете се чешаше по косата и кај тилот, со нозете, особено левата, тапкаше по подот. Нешев, којшто немаше обичај, ви тврдам, да се меша во туѓи животи, доаѓаше сè поретко не оти не сакаше да доаѓа туку од проста причина

Драги Михајловски

што не можеше да се помири да го гледа својот единствен пријател на Факултетот во ваква една, едноставно кажано, жална состојба. Не велам дека не се обиде да помогне. Уште другиот ден по нашето враќање од кај секретарот, тој убаво размисли, мислам единствен го сфати проблемот на Христо, и вака му рече:

“Дојди кај мене! И од мојата библиотека се гледа Солунска! Гледај ја колку сакаш само среди се!”

Мала надеж, видов, се роди во погледот на Христо. Веднаш станавме сите и низ читалната па по скалите десно горе, па лево, па право по катакомбите ја минавме аулата, свртивме десно и се најдовме во читалната на Нешев. Купишта книги имаше по масите, дебели речници и списанија по шкафовите еден до еден наредени и закачени за сидот.

“Ене ти ја!” рече Нешев и со прстот од десната рака покажа низ широките прозорци кон достоинствената убавица што гувееше во далечината. “Седнувај, гледај и биди човек!”

Христо ништо не кажа. Само седна на една од дрвените столици што му ја принесе Нешев, ги исправи плеките, ја крена главата, ги ококори очите и се втренчи. Нешев стоеше така без здив едно три минути, се цареше во пријателот, потта му ја мереше, воздишките му ги броеше, душевното рамновесие на вага му го ставаше. Времето минуваше а јас сфатив што се случува. По нервозните гримаси на Христо сфатив, по чешањето, крцкањето со забите, тапкањето со нозете. Најпосле Христо стана, помнам, сиот избезумен, сломен, на нозе одвај стоеше.

“Она навистина е Солунска Глава,” рече, “ама ова не е мојот агол!”

И станавме, се собравме и излеговме од читалната оставајќи го зад нас Нешева само да ги крева рамениците, да

Скок со стап

ги шири рацете свесен дека најпосле и нивното пријателство станува плен на оној незапирлив процес што Христо го имаше крстено обестрастување.

* * *

Потврда на она дека несреќата никогаш не доаѓа сама беше и нашето враќање дома во Чаир. Стигнавме приквечерина, темнината веќе го привршуваше бојот со светлината. Остануваа уште само мали сирки, просирки што требаше да се затнат за јасно да се знае кој е победникот. Горе кај нас не светеше. Христо заниша со главата, нешто му беше сомнително, видов. Влеговме во лифтот и излеговме на шестиот кат. Штама. Сијалиците во ходникот беа прегорени па Христо мораше да чкрапне со запалката. Ликот уште повеќе му потемне кога го зеде ливчето закачено на рачката од влезната врата на станот и го прочита. Не знам што точно пишуваше на него, веќе ви реков дека никогаш немав можност да научам да читам, ама знам, по реакциите на Христо дека нешто страшно се случило. Како човекот наеднаш да ми остаре, се свитка, се згрбави, многу нерви му се искокинаа таа вечер. Потоа, видов, нешто чепкаше, буричкаше со рацете по џеповите од фармерките, кошулата. Кога не го најде тоа што го бара, се повлече едно три чекора назад, зеде залет и со десната нога силно удри по вратата. Оваа збунета, фатена во небрано, наеднаш се откости, излезе од ментешина и скршена падна врз моето долго, омилено ќилимче што ми беше станато втор дом.

Во чамотијата на домот уште повеќе дојде до израз несреденоста на Христо. Постојано нешто тарашваше, отвораше, затвораше врати, прелистуваше многу од дебелиите книги што потценувачки го гледаа од рафтовите и му се

Драги Михајловски

потсмеваа. Првпат по толку време, заборави и мене малку да ме ослободи, да ми ги даде заслужените часови одмор што секојдневно ми следеа. Се лутев што неговата изгубеност морав и јас да ја плаќам. А уморот и кај мене беше толку очигледен. Но, Христо продолжуваше, нераслечен, несобуен, да се шета горе-долу по станот небаре тој беше самица во која сите бевме фатени во примката на безизлезот. Да имав уста барем ќе му речев да го отвори големиот прозорец од дневната за да влезе малку свежинка оти јунската ноќ што се спушти надвор барем тоа го ветуваше. Но, тој само застапа до прозорецот несвесен за зачмаеноста, застаеноста на воздухот внатре и потната реа што ја донесовме однадвор, и долго се цареше низ окната во светилките што, на десетина километри од нас во скутот на Скопска Црна Гора, мижуркаа од Кучевиште и малку погоре од Бродец. Селава ги знам оти еднаш Христо со жена му говореа за некакво евтино место во Бродец во кое, еден ден, би можеле да изградат некакво куќиче ако дојдат до пари, но помнам добро дека таа го искара. Му рече: “Не живеам јас со волците а опасно е и од гром!” Може баш на ова сега си приспомнуваше Христо дури со мислите лунсаше по далечините а со телото гниеше во полумракот на единствената нормална соба во станот. Да можев, верувајте ми, сигурно ќе му помогнев, ќе му подадев рака, ќе му го изгмечев грбот, ќе му го истриев челото и слепоочниците, ама пушта судбина, секој си е ограничен од сопственото потекло. Затоа само чекав, ништо друго не ми преостануваше.

Требаше да ме видите колку многу им позавидев на тројцата комшии кои, по стишувањето на криците од ранетата врата, дојдоа кај нас и внесоа радост, свежина и надеж. Христо одвај ги забележа, беше студен и нељубезен со нив небаре нивните врати беа скршени а тој сега, скорнат

Скок со стап

од сон, дошол да им ги поправа. Но ова беа обични, нормални луѓе, работата околу поправката на вратата ја сфатија како можност за дружење а не како товар што ќе им ја нагрize суетата. Никој ништо не го праша иако прашањето во тие десетина минути додека ја менуваа бравата и ја лепеа шперплочата рееше во воздухот. Но, се чини, и одговорот на непоставеното прашање го знаеја. Кога завршија, едниот од нив, само го потапка неблагодарниот домаќин по рамо и му рече: “Без гајле, комшија. Ќе помине. Сè ќе се среди!” Таа ноќ првпат го видов Христа натрескан.

* * *

Состојбата на Каруца остана иста сè до почетокот на септември. Од жена му и децата немаше ни трага ни глас а тој, таков каков што беше, не покажа ни желба ни волја да ги побара. Единствено мислење на зградата што во јуни и август ја доби конечната висина-петнаесет ката. Честопати одевме таму а тој ја гледаше попреку, ја меркаше, ѝ се закануваше, еднаш дури во налет на гнев ја плукна во фасадата. Од стакларникот на библиотеката знаеше со часови во долгите летни денови да се свери надвор, небаре повлекуваше некаква замислена чиџија преку булките што растеа веднаш тука зад окното, па преку паркингот, улицата, низ циновската зграда сè натаму до Солунска глава што сега, само замижен можеше да ја види.

Разрешката дојде сосема неочекувано. Во доцните часови од ноќта што баздеше на пржени јајца и зловола започна преносот од атлетскиот митинг во Цирих, така барем рече Христо десетина минути подоцна кога слеговме на првиот кат кај професорот по физичко воспитување Ѓорѓи Пасков. Многу беше возбуден, горчина и радост му

Драги Михајловски

танцуваа на лицето кога говореше. Професорот многу чудно го гледаше, не знаеше кој ѓавол го дупнал комшијата што толку доцна му звони на врата. Овој, сиот вцрвен и бабуњосан во очите, не водејќи сметка дека некој можеби спие, неконтролирано глаголеше, објаснуваше, никогаш не го имав слушнато толку брзо и неповрзано да зборува. Пасков изгледа сфати колку е часот, мрачно буричкаше по полиците на кои шеремедуваа дваесетина книги, изваде една, ја отвори некаде на средината и му ја тутна в раце. Христо ја зеде, трескавично со погледот ја голташе иако читањето беше скоро невозможно зашто рацете му трепереа, буквите му играа пред очи, се закануваа да рипнат од страниците и да го изрешетат. Каруца наеднаш му ја зграби раката на Пасков, нечовечно му ја стегна, го прегрна и го бакна небаре роден брат му беше. Овој стоеше занемен и таков, сиот во чуденки, остана дури не испраќаше со погледот угоре по скалите оти Христо сосема заборава на лифтот, на сопствената среќа во тој миг би заборавил да можеше.

Горе, во станот, возбудата уште повеќе порасна. Одеше така Христо заедно со мене и отворената книга, од врата во врата влегуваше, подголгнуваше, мрмкаше, дури едно време не почна гласно да говори а бладањето му се испомеша со изместеноста на гугутките кои вознемиреи, со чистите главчиња клукаа од надвор на прозорецот во дневната.

“Сложеноста на техниката е во тоа што скокот се врши на значајна висина со помош на подвижен и еластичен стап,” говореше, “стапот треба да се носи в раце и да се развие голема хоризонтална брзина. Потоа истиот тој стап, на крајот од залетот, треба да се постави во специјална кутија и да се отскокне. Гадно е,” велеше, “што едно време треба да се виси на него, па да се свитка над патеката на залетот,

Скок со стап

ефикасно да му се искористи оптегнатоста за енергично да го кренеш телото во вис и да ја прејдеш прачката.”

И сè така до осунот читаше Христо, повторуваше, го извиваше телото, ги дуеше мускулите, синтагмите, “совладување на техниката”, “разновидна физичка подготовка”, “совладување широк комплекс навики”, и “смелост” постојано ги нагласуваше, не давајќи ни пет пари за подмолниот кикот на лебарките што спокојно се надигруваа фатени во сенишното оро на разбудените вештерки.

ДВА

Утредента уште рано-рано ме зеде Христо и повеќе не ме испушти сè до утринава кога заедно со другарка ми што лежи на десетина метри од мене, паднавме овде на асвалтов. Свртете се малку, подобро да ме чуete. Сега јас зборувам, треба другарка ми што до сега ви говореше да дојде на себе, доволно глаголеше на овој пекол од време што безмилосно го суши грлото. Пријдете, не бој те се, јас сум, верувајте, дури поиздржлив, безброј премрежиња ми прошле преку плеќи затоа и многу погусто миро грга од мене. Ете така. Значи Христо од првиот ден страшно ме замилува, постојано ме галеше, ме стискаше небаре млада конкубина му бев, лична наложница, толку силни му беа чувствата за мене. И немерливо му требав. Никому толку не сум требал во сиот мој дотогашен живот како нему.

Иако во деновите што следеа постојано читаше, теоријата за целта што си ја постави ја проучуваше, сепак, во почетокот тренинзите му беа хаотични. Во желбата што побрзо да влезе во потребната кондиција, сосема

Драги Михајловски

се откажа од цигарите и алкохолот, но тешко му одеше одвикнувањето од хроничната несреденост, несигурноста па дури и комплексираноста. Оттука и стравичното безредие во вежбањето што безмилосно си го наметна. Неверојатно загубено и клапнато делуваше по насилничкото угоре-удолу качување-слегување по сто триесет и петте скали, шесте плоштатки и седумте одморишта на зградата во Чаир. Кога најпосле сфати дека ова ќе го докусури реши да се спушти малку на земја, посериозно да ја разбере теоријата и да се придржува до некои веќе напишани правила.

Три ноќи мозгаше да ги разлучи своите слабости од предностите. Четвртата утврди дека слаби точки му се концентрацијата, режимот на живеење и психичката нестабилност. За предности ги сметаше огромната волја, упорноста и возраста. Ги имаше годините на Исус пред да го распнат, доба во која ускладеноста на менталната и физичката сила можеше да доведе до натчовечки остваренија. Затоа со сите сили се фрли да ја подобри физичката кондиција и на таа намера му го посвети целиот октомври. Во овој, како што самиот го нарече подготвителен период (тој постојано зборуваше сам со себе), режимот на живеење му стана спартански, самиот Ликург да беше жив ќе му позавидеше на така прецизната примена на неговите упатства. Единствено имаше проблеми со психичката стабилност но веруваше дека постигнувањето на целта за која се подготвува ќе го реши проблемот.

Трчањето му стана секојдневје. Со мене в раце трчаше, многу непријатно се чувствував, ама сè тоа си имаше своја целисходност. Ми се чини дека првпат тогаш, во тој месец на терезијата, и тој и јас а верувам, и другарка ми што лежи овде, го откривме Скопје. Му ги изнајдовме неговите свети агли сега затемнети од

Скок со стап

човечки пренебрег и скришно му ги љубевме. На Кале доаѓавме секое претпладне. Стартувавме од дома па по Џон Кенеди, кривините на Топаана излегувавме на ритчето со Француските гробишта. Оттука право по сртот покрај Музејот на современата уметност стигавме до под сидините, па преку дрвеното мовче и камениот славолак избивавме на рамнинката. Христо, заради јакнење на сосредоточеноста не пропушташе да протрча по самите бедеми иако многу стрмен и вратоломен изгледаше потфатот. Потоа по истиот пат назад. По скудниот ручек, попладне одевме на Гази баба оти Христо овде ја откри запустената атлетска патека и со задоволство ја претрчуваше за час и половина. Многу цврст му беше чекорот но земјата трпеливо му ја поднесуваше тежината небаре знаеше дека еден нов Колумбо гази по неа. Приквечер тренингот продолжуваше покрај кејот на Вардар. Многу пријатна беше оваа тура од Чаир по Цветан Димов до МАНУ кајшто по скаличките слегувавме на плочникот до самоти река и оттука теравме сè до Влае. Оттаму, по мостот се префрлавме на страна и по паркот трчавме до Камен Мост кајшто вртевме лево и низ Чаршијата се враќавме дома.

Во ноември кога Христо видно ојача и со лес си ги извршуваше поставените задачи почнаа вистинските, плански подготовки. Во една зелена книга Христо прочита дека тренингот за неговата насушна потреба опфаќа два подготвителни периоди (есенско-зимски и пролетен) и еден летен во кој, со секојдневно засилување на интензитетот на работата, треба да се постигне саканата цел. Сега требаше посебно внимание да посвети на ојачување на снагата а во книгата пишувавме и тоа Христо по цели ноќи го повторуваше дека треба да вежба со тегови, да вежба на гимнастички справи и да ги вежба сите скокачки вештини. За среќа, спроти нас, веднаш до паркчето има фискултурна сала

Драги Михајловски

кајшто Христо можеше непречено да ги изведува ваквите подготовки. Таму имаше и други вежбачи се разбира, но тој со никого муабет не правеше, аматери, аматери, само велеше кога погледот случајно ќе му заскиташе по просторијата.

Вака изгледаше неделниот план за тренинг во почетокот на есенско-зимската етапа:

1. ден. Загревање. Вежби со тегови: кревање на теговите до исправање на рацете во лежечка положба на клупа 5x60, 3x70, 1x80, 1x85, 5x60 килограми. Подигање на телото: нозете прицврстени од лежечка положба на навалена клупа (3-7 пати 20 колограми). Влечење на тегот зад глава со спружени раце во лежечка положба на клупа. 5-6 пати 20 килограми (брзо). Одрачување и предрачување на рацете со товар, во лежечка положба 3-10 пати 10 килограми. Меѓу обидите леко трчање и вежби за опуштање. Во сала или во природа трчање 5x200 метри (слободно) за 32-33 секунди, леко трчање(5 минути).

2. ден. Загревање. Вежбање дишење(15 минути). Акробатика. Гимнастика на справи: кругови, разбој, вежби со гумен амортизер (1 час). Скокови во височина со залет (15-17 скокови). Играње кошарка (15 минути).

3. ден. Загревање. Скокови во далечина, троскок од место. Разни скокови последователно. Вежби со тегови: кревање на теговите до исправање на рацете над глава во лежечка положба на клупа, 5x60, 3x70, 2x50, 3x70, 5x60 килограми; влечење на теговите зад глава 5x15, 5x20, 3x30, 3x20, 5x15 килограми; исправање од полуклек: 3-5 пати 60 килограми (брзо). Крос (30 минути спокојно, рамномерно).

4. ден. Загревање. Забрзување 3x70. Скокови во далечина со залет (10-12 скока), фрлање ѓуле (како активен одмор, 15 минути). Акробатика. Гимнастика на спарви: вратило, разбој, јаже (1 час). Трчање 10x100 метри (100

Скок со стап

метри за 12-13 секунди). Лесно трчање (3 минути).

5. ден. Загревање. Забрзување 3x70 метри. Различни скокови последователно (300 метри). Крос (10 минути+10 минути гимнастика и друго, вкупно 1 час).

6. и 7. ден. Одмор.

Се разбира, Христо ни на крај памет не помислуваше дека треба да остане само на ова. Целиот овој распоред важеше за едно претпладне или попладне, па во зависност од тоа дали вежбите ги правеше сабајле или поручек, попладне или претпладне ги вршевме веќе вообичаените тури трчање на Гази баба, до Кале, по кејот. Во сабота и недела кога се придржуваше до прописот и апстинираше од вежбите што ви ги спомнав, дрчен до бесвест ја лапаше теоријата, го испитуваше теренот меѓу Факултетот и изградената телевизисија, секое камче, тревче го истражуваше, со посебна справа ги мереше воздушниот притисок, температурата, загаденоста а доцна во ноќта завенуваше несобуен, крлан од утењето на утките мушнати во штурите чаирски ноќи.

* * *

Така пројде зимата. За среќа не беше многу сурова. Ретко температурите се спуштаа под нулата а кога ќе се спуштеа Христо покажуваше најголема психо-физичка стабилност. Во такви моменти верував дека тоа е резултат на изедначеноста на степенот на ладнотијата надвор со нивото на студенилото во неговата душа. Мислам дека тогаш сосема заборавааше на кој жив вид припаѓа. И беше среќен ако среќа може да се нарече целосната подреденост на целта што си ја имаше поставено. Вежбаше како нетокму а зборовите што постојано ги повторуваше беа “интензивирање”, “неоптоварување на нервниот систем”, “наизменичност”.

Драги Михајловски

Но, во април, неочекувано го зафати емоционална криза особено ноќе кога надвор, фатени рака под рака, се шетаа богот на зеленилото и богот на љубовта и ширеа неподнослив немир кај осамените. Тогаш Христо, легнат несобуен на каучот, со часови бладаше, тешки кошмари го тормозеа, само децата, жената ги спомнуваше а понекогаш и Факултетот во кој немаше стапнато скоро шест месеци. Никој тука не можеше да му помогне. За среќа, дотогаш Христо имаше страшно физички зајакнато, а физичката сила му помагаше побрзо да ги преброди налетите на сентименталност и разни други душогризечки јанси. Најчесто ќе станеше, ќе го впереше погледот во сидот, ќе замижеше, ќе ги испружеше рацете и цели ноќи повторуваше: “И големите осаменици мора да минат по патеките на влекачите. И големите...” и сè така до изутрина кога ќе се измиеше со студена вода, ќе ме грабнеше и ќе летнеше да ги остварува задачите на денот.

Според учебникот, во пролетната етапа, требаше да се засилат тренинзите, да се посвети посебно внимание на спринтот и да се доведе до совршенство техниката. За таа цел, во април, мај и јуни, најголемото време од денот Христо го поминуваше на самиот терен. Ќе потскокнеше (со мене в раце, се разбира) пред стакларникот од библиотеката и ќе се затрчаше како фурија преку паркингот и улицата и за миг, ми се чини, ќе се најдеше пред триесет и три метри високата зграда. За да сфатите колку голема брзина имаше постигнато, само ќе ви кажам дека ниедна од колите што фрчеа ко полудени по широка двонасочна улица никогаш не го поткачи а да беше побавен тоа сигурно ќе се случеше зашто Христо штом ќе се залеташе и штом ќе го фатеше својот правец никакво внимание ним не им обрнуваше.

По однос на техниката, ги имаше совладано сите

Скок со стап

клучни вештини. Многу време потроши во потрага по прикладно место во кое требаше мене да ме пикне. Најпосле се реши за отворената шахта што работниците ја имаа заборавено да ја затворат или пак, едноставно некој од нив си го имаше однесено поклопецот дома. Вака отворена, со време, луѓето постепено ја затрупуваа со песочиште, чакал, скршени тули и одронат малтер. Имаше останато уште малку до нејзиното целосно порамнување со нивото на земјиштето, па така Христо, решавајќи го конечно недоумението, десет до дваесет пати дневно ме пикаше во неа, многу му бев лут, толку гадост и човечка нечистотија немав никогаш пред тоа сетено. Но тој не можеше да ме чуе, се слушаше само себеси, неговиот правец и замислената линија го интересираа, сè друго му беше неважно. На крајот од јуни, духовните кризи му станаа сè помали и поретки а поривите да го стори науменото сè поголеми и почести. Пролетниот план за тренинг му беше ваков:

1. ден. Загревање. Забрзувања 2 x 60 метри. Вежби со стап: извивање на стапот од залет (10 пати), “влез” од краток залет (10 пати), “одвојување од тлото” (10 пати), привлек со завртување (10 пати). Трчање од стартот (пред стакларникот) 4 x 99 метри. Скокови во серија (250 метри). Вежби за опуштање.

2. ден. Прошетка на Кале, Гази баба или покрај Кејот како активен одмор.

3. ден. Загревање. Забрзувања 2 x 6 метри. Трчање од стартот 5 x 30 метри. Акробатика. Гимнастика со справи: карики, јаже, гумен амортизер (30 минути). Слободно трчање 4 x 120 метри.

4. ден. Загревање. Забрзувања 2 x 60 метри. Вежби со стап: поставување на стапот (10 пати), “влез” (седум пати), “одвојување” од тлото (шест пати). Трчање 4 x 50 метри.

Драги Михајловски

Скокови последователно (250 метри). Вежби за опуштање (5 минути).

5. ден. Загревање. Забрзувања 2 x 60 метри. Трчање 5 x 30 метри. Трчање со стап 5 x 40 метри. Акробатика (15 минути). Гимнастика на справи: јаже, вратило, еластична маса (30 минути). Слободно трчање 4 x 120 метри.

6. ден. Загревање. Вежби со тегови: кревање на теговите до исправени раце над главата во лежечка положба на клупа 5 x 60, 2 x 72, 80, 2 x 75, 80, 85, 5 x 50 килограми; извлекувања: 2 x 50, 60, 70, 75 килограми; влечење зад глава: 5 x 15, 3 x 20, 5 x 15 килограми. Крос (30 минути).

7. ден. Одмор.

На почетокот на јули кога големиот ден беше сè поблизу, Христо веќе постигнуваше одлични резултати. На пример во далечина со залет скокаше 11 метри, трискок 23 метри, сто метри ги претрчуваше за помалку од 8 секунди, во височина со лес прелетуваше 3 метри. Тешко кој жив атлетичар можеше во која било дисциплина да се мери со него. Сега беше важно да се зачува целокупниот ритам, да се вежба спојот на душата и телото, да се внимава на забрзувањето на “влезот”, “одвојувањето” од тлото и продолжувањето на кревањето во вис. Затоа Христо по триесет пати на ден на глас го вежбаше ритамот на забрзаниот скок. Реки пот течеа од него, млазеви душа му брзгаа од ноздринките, синцир животи низ телото негово се трошеа.

За одржување на мускулната снага редовно ги вршеше вежбите на справи со тоа што во втората половина на јули престана да оди во салата и вежбањето го продолжи во природа. Требаше да го видите како виси на гаросаните гранки на Газибаба, се јази по мрачните стебла на боровите, како прави прамет напред, прамет назад, двојно салто напред,

Скок со стап

двојно салто назад на кејот, “свезда” на Кале и извлекување во стој со замав меѓу каучот и креденецот дома. Омилена вежба му беше онаа на Кале и тоа од страната на Електро-Скопје. Ќе ме оставеше на топлата земја, ќе замавнеш со јажето горе кон бедемите откако пред тоа ќе го забрзаше кружно како ласо, ќе го закачеше негде на “забите” од бедемите и најмалку десет пати се јазеше и се спушташе по него. Некои од минувачите (веројатно должници на Електродистрибуција оти многу збунети беа, со сметките в раце, ништо друго не гледаа, многу пати најбезобразно ме изгазија) ќе се насобереа да гледаат, само вртеа со главите, ги креваа рамениците, ги триеја очите, но очигледно ништо не им беше јасно, дали на јаве сонуваат или на сонe живеат.

При крајот на јули трипати бевме и на Матка. Ќе излезевме уште со изгрејсонцето, ќе го искачеше Водно како на шака и откај антената право по сртот за половина час стигавме кај горното манастирче. Оттука за две минути по стрмнината ќе се спуштивме долу до езерото. За три минути откако ќе се бувнеш во водата излегувавме на брегот кај планинарскиот дом. Ќе испиеш набрзина топол чај со лимон, ќе влезеш во тишината и студенилото на Свети Андреја, братот на Марко Крале, ќе постоеш како заутен пред фреските небаре сите свои претечи ги бараше и призиваше, а потоа пак назад низ езерото. (Многу внимаваше на мене да не ме наводени, со едната рака ме држеше над водата со другата пливаше). Потоа ќе застанеш пред високата и безобразно вертикална карпа на Ото Худомал, минута ќе се цареш во небото кајшто изложени на проевот од тесното речно грло виеја ненаситните орли и за нула време ќе се испентереш залепен со телото на карпата, без опрема и без јаже. Глетката беше чудесна. Христо изјазен ко месечар на врвот од стената, на покривот од овој несфатен

Драги Михајловски

микросвет на древни мајстори и водени сеништа. Оттука, ко на шега, фрлаше тешки камења преку езерото, во утробата на зачмаените ридишта, дремката им ја земаше па со минути потоа, овие офкаа и татнеа сè дури болката не се стипеше длабоко долу во самото среде на мајката земја. Кога ќе ја завршеше и таа вежба и кога ќе слезеше долу, веднаш ме чапаше и трчаница покрај Треска, низ атарот сарајски, Влае, излегувавме на кејот и, по веќе познатата патека, се враќавме дома.

На почетокот на август Христо го почна одбројувањето. Се чувствувавше апсолутно подготвен, очите му добија некој друг сјај, исчезна сосем срамежливоста во нив а место неа се всели строга решителност и беспоговорна машкост. Беше понеделник а одлучи првиот целосен скок да го направи во недела. Последната седмица ја испланира вака: првиот ден, понеделникот, се реши за лежерен крос по Газибаба со кратки паузи за ручек (кај ширинката на гробот од непознатиот турски паша) и за задолжителниот чај со лимон што го носеше во термосот пикнат во војничката торба обесена преку рамо.

Вториот ден предвиде целосен одмор. Само лешкараше под сенките на Газибаба со главата потпрен на некое од борчињата, го вежбаше дишењето, си го мереше притисокот (со златен прстен вденат на конче) и се цареше низ гранчињата во бескрајот горе којшто, задоволен од мирнотијата на денот, од време на време му намигнуваше.

Средата ја започнавме со вообичаеното загревање. Потоа околу Факултетот вежбавме забрзување. По ручекот Христо интензивно поработе со мене. Дваесет пати ме пикна во шахтата не водејќи сметка за мојот гнев и моето достоинство. Дваесет пати ме исправи и прецизно, сосредоточено се “одвојуваше” од тлото. Потоа ме свитка,

Скок со стап

боже, колку вратот ме заболе, никој што насилно не бил свиткан не може да сфати за каква болка стануваше збор, и повторно се “одвојуваше”. До крајот на денот, особено приквечерината, изведе десет скокови во височина, девет во далечина и пет трскока. Кога се сноќи слободно трчавме до дома.

Четвртокот повторно почна со загревање и со вежби за забрзување. До пладне трчавме заедно од стартот пред стакларникот на библиотеката а потоа спринтувавме до циновската зграда и назад. Попладне Христо работеше акробатика, вежбаше на гранки, трчаше слободно и каскаше.

Петокот го одреди за одмор. Ме однесе и ме качи на кулата од Кале. Под нас кривулкаше Вардар, исцрпен и истрошен од летните горештини, спроти нас Водно се давеше потонато во жешката пот на августовскиот ден а Христо, легнат на плеќи, нацуцулен најзгора, на самоти врв од кулата, ја испитуваше топлотната издржливост на своето херкуловско тело.

Шестиот, претпоследен ден, главно го посветивме на чисто технички проверки. Христо уште еднаш го премери и го утврди точното растојание од стакларникот на библиотеката до зградата. Потоа го стави метрот на врат и ко пантер се изјаци по зградата само со помош на сопствените мускули. На слегување, со молерската четка задената за појас, макаше во кофичето што му висеше отспреди и на секој кат, повлекуваше црна линија врз подлогата со боја на слонова коска. Штом го заврши ова, замеша три лопати цемент со девет песок и убаво го направи парапетчето околу шахтата. Најпрвин прецизно го шалова, па стави железца, го тури бетонот, смилено го испердаши со пердашката, го измазни со мистријата и го остави да се исуши. Само попладнето

Драги Михајловски

отрчавме уште еднаш и го поливме со вода да не пукне на жештината. Кога дебело се сноќи, месечината што јасно огреа и си легна во седелата над прозорецот од дневната, го претскажа утрешното чудо што потоа повеќе никогаш нема да се повтори.

* * *

Неделата, седмиот ден, сонцето изгреа на запад. Се искраде од зад планините и уште рано-рано удри да го гори светот. Опекотините од трет степен како пликови од сипаница ја грдеа снагата на и така воспалената трева во паркчето до игралиштето. Газибаба гореше. Убаво можев да видам зашто ноќе преспивав дополу потпрен на паркетот од дневната а отполу изваден надвор низ отворениот прозорец. Огновите на ридот ја подражаваа бојата на сонцето и ширеа адска топлина. Но Христо беше мртов ладен. Се разбуди спокоен и за сосем да се расони направи педесет склекови на паркетот, четириесет и седум стоеви на раце меѓу каучот и креденецот, триесет колуги напред и триесет назад, пет минути дубеше на глава и уште десет висеше фатен за металната корниза над прозорецот. Потоа се изми, ме зграпчи и по скалите се спуштивме долу.

Надвор, од неколкуте пожарни што со пиштење застаана на крстосницата излегоа двасетина пожарникари и, со цревата в раце, се расштрака да ја гасат Газибаба. Христо воопшто не ги погледна. Очите му гореа со нетукашен сјај. Само потскокна на тротоарот и по три минути бевме кај Факултетот. Сонцето печеше а светот вриеше пикнат под намќорестиот вршник.

Христо седна и со плеките се навали на стакларникот од библиотеката. Тревата пред него се гушеше, асфалтот

Скок со стап

на паркингот чадеше, по улицата, во двете насоки, фрчеа коли небаре војна беше фатила, толку безглавно луѓето го напуштаа градот. Сè беше подвижна возбуда во бегство: гавраните, до бесвест дехидрирани, грачеа и напаѓаа сè живо и диво што се движеше по земјата; пеперугите замелушени од жештината се тетеравеа во летот и брзо им стануваа плен на гуштерите што ги демнеа пикнати во цепутките од бетонот; бегаа лишките која кај ќе стигне по аглите на денот; офкаа чатиите на полурастопените куќи; спраштија кучињата удолу Вардарот, побегна минарето од џамијата.

Само Христо беше мирен. Го впери погледот кон мамутската зграда отаде улицата и ги испитуваше црните линии што ги имаше повлечено на секои два и нешто метри од високата фасада. Лешкарев на земја кога наеднаш, од самиот бескрај, чинам, се појави темна, испотена ѕвезда и ко под команда се закопа во жештината над нас. Преку улицата, веднаш потоа, од запурнината на денот бувнаа тројца мажи, ги растоварија дрвените дисаги од клапнатите мазги и се наредија кај шахтата. Олеснети, животните се плеснаа во правта, се прпелкаа, се грволкаа, цели думани се кренаа и им ги осивија црните шамии на тримината. Но овие ни барем за тоа не дадоа стоеја простум како смраморени и се цареа во потната ѕвезда над Факултетот.

Тогаш Христо се сепна. Ме крена од земја, ме стегна цврсто и петнаесет минути ме меркаше, ме вртеше небаре должината од око ми ја утврдуваше. Потоа ме фати горе со десната рака и ме постави во коса положба. Десет минути стоеше така со главата наведната, очите втрени во спржената земја. На одинаесеттата само потскокна, со левата рака ме потфати оздола, ме поткрена, ме исправи и ме намести паралелно со тлото: на дванаесеттата тргна. Една секунда, две, три и видов ѕвездата тргна по нас а тројцата на

Драги Михајловски

кои сега секавично им се приближувавме, ко маѓосани ја следеа со погледите. Христо одлично владееше со ритамот на спринтот, со дишењето; градите рамномерно му се креваа и спуштаа; устата подотворена во благ грч; ноздринките правилно му се ширеа, нозете совршено му работеа; четири секунди, пет, шест-ја минавме улицата, прашливи беа луѓето лево, жива кисла свездата што запре над зградата; Христо ме пикна во шахтата, душмански ме свитка, се крена со нозете угоре, ја тргна едната рака, со другата ме турна и...

ТРИ...

Ене ја баба Захарија во циџан фустан и шамија од свила косите расплетени крстот на чело избришан во катот нејзин бесно море оди таа по вода со бакарно тенџере на главата аван од туч под една мишка чингено тавче под другата пиштат далгите под камшикот на тврдите сидишта низ клепки сее брашно врз тарунот турипотпечи колпите Посејдоне гладијо само ова ни остана од куќата ја затворија границата и карванот остана во туѓа земја куку куку

Трча Китан од фронтот гонет од облак вошки три војски се бијат тој не знае чија страна држи Захо Захо од сидот се фрла во морето кружат гадинките темна сенка го демне водиштето се арчат меурите бабурчињата добра ноќ добра ноќ добра течна ноќ

Бабо, бабичке од каде сме се мурти се смее Москополе Москополе што луѓе сме ние родени в поле се кикоти црна неверничка говори се лепат зборовите по таванот темен град темен град господ да го изгори Алипаша да го попари

Скок со стап

сојот да му се сотре бел ден да не види в земја да изгние го
урна нашиот град го испушти нашето племе пондилата без
добииц останаа улиштата без пчели полињата без жетвари
пасиштата без овчари реките без риби го снеса нашето
злато гривни и прстење белегзии ѓердани аир да не види
земјата да не го прими земја да го клукне ѓавол да го плукне
неверник боже поможи поможи амин

Ме сирка баба низ пенџерето голото меше ми го трие
билки чемерики ми реди
росник шапа бисерок
слезок рожен костолумка
чичок чичак лепилка
лудо билје старо билје помамница
доцна е угоре се тегнам таванот ѓ го врвам куба-кубани
Сибило сиротице уште гласот од тебе остана

Мама е на овој кат чардакот ѓ е и на земја и на небо лежи
со главата потпрена на разбојот и се пули во чатијата низ
гаросаните греди на ченгели висат низи црвени пиперки
на подот земјен бали тутун суво грозје жолти дуњи по
камарите во одајчето туфка дедо треба срамот да се покрие
селото вели мама од вошка зачнала дојазила од небо и в уво
ѓ се пикнала се белее манастирот горе но ете го тате црн
висок со беретка и кожен мантил на себе тој е градител на
нова Југославија Шамац Сараево Брчко Бановиќи пруги
пини за денешницата е секогаш е на линија не дај боже
возот да го згазне

Ме гледа мама од чардакот вошката на чело ми ја гмечи
мадето потечено ми го лечи билки чемерики ми реди
невен прстен џунџулија

Драги Михајловски

париче думпепе маргаритка
болвач бувач попадика
сина жолчка козја нога голица
се измолкнувам кон свездата итам ме гледа мама коси си
куби темно е црна темница сред бел ден ме следи вулгара
вулгара вришти Сибила долу од потеклото

Знаев на овој кат е уличката шиба ветер од Неолица низ
збиралото крај чешмата па по мовчето преку Киндирка и
нагоре до големата порта па лево срцето ми се стега баш
пред да скршнам десно во дворот на дедо се отвора малото
пенџерче арапалија арапалија вика свинската уста на
Вангелица од камената кочина пак дојде а море арапалија
тетка Невена ја остава лопатата ме гушка не плачи таа е
колната на Свети Игнат ќе ѝ се фати левата рака па левиот
образ па левата нога и за бргу ќе се претстави

Ја зема лопатата и го рини снегот а сред зима е студено котка
не се рини снег пред Божик го отвора шарениот ковчег и го
мести ред шаџи ред сакми ред долами дулачиња бела
шамија за жал црна за радост шајак за свекорот басма за
свекрвата кошула за деверот белило за јатрвата торбе
за лозје сакуле за в поле има седумдесет уште кима за не
одмавнува за да и уште го чипчи ковчегот до срце го чува
брчкосана свиткана го рини снегот ковчестата рака ме
теши грубо на плеќи вендузи на грло билки ми реди
букемиш кукут цркало
таушанка благунка глог
татула гребен биволче
коњски опаш пршлока разделниче
рини Невена а јас ездам угоре дворот нејзин фурната
црницата плевната и сушницата карадутката и буништето

Скок со стап

ковчетот невестински црна темница ми ги голта

Еве ја Солунска 212 сива и расклатена старата Евгенија е на умирање на креветот до неа бдее ќерка ѝ иконата гори во аголот остави го остави го не е тој за тебе многу бол ќе ти нанесе кажи му на оној горе да ги фати капките да ја препокрие пералната да ја исчисти тулумбата нека не газат децата по чиментото ќе го скршат Кате нека го врти рајберот лоши се времињата мачни децата простите ги имаат а не учените варди се варди се грр грр све го мамо врви покрај нас помалиот со главата удолу нозете угоре чиј е на Цола помалиот реков крај пенџери ни лета цел маж станал машала и зема од билките на душа ми ги реди

видец светлик очинка
хмеле повив огојка
кантарија тантур суника
горчица пчелинок матрка

темна сила ме влече угоре гасне свеќата в икона тивнува цагорот под мене секнува водата по чешмите не кљака штркот во душата лека ноќ лека ноќ

Ене го дедо задреман в лозје пладне е пирка ветре од забелот разбуди се дедо бијат тапани од Сива вода тимпа тимпа гајди свират диљ диљ може идат дамите од Париз што пушат на муштикла белите Русинки може идат мачните Украинки ги нема веќе логорите хер Сотир Лена е во Србија Томе партизан Љуба е дете а Цола зачупена стани разбери се гледаш колку сме неуки меѓу себе зависливи за светот неопитни бог да чува и да брани

Ме крева дедо на магаре кржави ми се колената не се

Драги Михајловски

игра фудбал на калдрма дедо што сме ние Макидонци
Макидонци синко ама поарно да не сме црна чума по нас
удрила де не́ има де́ не нема а тука лежи баба Илинка
стани мори види кој ни дошол мавта баба од могилот билје
леџбено по колена ми реди

 божур мижур божурига

 була булка кокоруџа

 анасон аласон разијане

 троска троскот козјавка

стига мракот од забелот зборува дедо на збирало гние баба
на гробишта доцна е гаси ја ламбата ќе ви снема газија
сега спиј спијте велама од над сенката

Еј ене ме со тате во Нижополе седиме на трупецот крај
реката главата му е наведната сака нешто да ми каже
но пијан му е животот само длаби со ножето во оревот
копаничар е по раѓање најубавата грнета во Гопеш јас
сум ја направил ама аир да не види чичко ти ја продаде
во Албанија кога одевме контрабанда немаа дома што да
јадат седум деца а мајка стара и куќата од мрза ја паднаа
и еве ги сите во Битола искинати вошпосани друг да им
го бере гајлето не е државата крава молзница од горе се
заканува езерото колната е Битола еднаш ќе се пушти и сè
ќе поплави ќе исподави билбил камен среде житни пазар
ќе го дотера умот в глава ќе ни го донесе

Ене ја нина Марија од Белица меси зелник сучи кори на
блудот тенки тенки просирни чрчка маслото в тавче ќе
има ќе има корчиња лиги ни течат ете го Личо со гајдата
криви на едната нога невесто невесто денес господ го
видов ми излезе на патот кај светицата од реката ми излезе
ја жими очиве од Трапу маре го гледаме зинати го кажува

Скок со стап

муабетот вели за крајот на светот му зборувал како решил да ги стегне планините за ко во менѓеме сите да сме изгинеле да не си гладен вели нина дај ми само манџа вели леб сум јаден и шлапка од гравот вчерашен божјиот човек гнете како невиден срам да му е

Ме здогледува нина низ пенџерето ја мести шамијата набрзина се прекрстува многу слаб испиен ѝ изгледам со левата рака ми подава пресно корче со десната на желудникот билки ми реди

јаглика иглика петопрет

тринка тринка цинцифил

но темна магла ја прекрива и неа и софрата доцна е за гајдата 'рчи Личо на подот добар сон блажен сон божји сон

Под саат кулата не се чувствувам најсигурен ми се тресат колената низок студ ме колва таа здрава јадра бунар бакнежи ми дава што бара со мене најубавата во класот сите ќе ми позавидат тешка казна ќе ме стигне јас осквернувач на чиста убавина сака дете голем стан и кревет господи накриво си го насадил светот научи ме на женските патишта и еве врне бијат тапаните народот се збира заборавени се домашните караници пцовките пред излегување сите се смеат дарови честитки костумот ме стега кон што води ова многу арно не е на арно ја гризе сомнеж нема опуштање крпиме два живота вденати еден крпен излегува чекај врати се вика од пенџерето не можам никој нигде не се враќа одам горе горе прости и поздрави писка таа стари билки ми реди

розмарин рузмарин китисват

јановденче снивика жалфија

вратика вратиче уманига

Драги Михајловски

жедник копнеж јарче

Смешно е стегната реката меѓу двете бутини гола земја со железни опинци сум близу до господата ене го пие млеко со многу шеќер среде градината мајка му сирота го служи дрвјата доземи се наведени втурени со емиши тажноина мискоина погледни ме боженце од скрит предел ти идам да ме одржиш на висинава и уште метро погоре да ме качиш не шлибај ко невиден свести се светот ти се руши од ковчегот Ноев Пандора излезе треба да се лечи убавината храмовите ти се непривлечни по новите цркви пак старите ликови кој уште нив ги познава требаат нови маченици илјадници ги има само треба да ги познаеш по сидовите фрески да ги сториш еве Никола од село Брусник Битолско дипломира најпрв меѓу првите чесен и достоинствен седум години е без работа од маж четворен костур стана секој ден по сиви врати тропа и врата се стори или Никодинка од урок немажена остана од завист комшиска од пизми недоветни а толку сонот голем ѝ беше да си лулка детенце да му штипка обравчиња нежно да го повива строго да го расне од дева-кула се фрли вратот вајан си го скрши и Симеон Дрчо од градска фамилија роден на Водоци крстен цел свет на кроткост го учеше јадот негов во себе го собираше зрнце по зрнце клетка по клетка му растеше чирот до небо му стигна и ене го прсна до што имаше аливче голтари му го однесоа до што имаше книга глупци му ја изгризаа ни пари за закоп ни фитил за свеќа ко партал на гробишта го фрлија и ред други од мајка родени од тебе забравени

Ме гледа богородица од пенџере единецот сепак си го брани ако ѝ е мрзлив суетен горделив псалат пилци зад неа харфи свират кимбали во погледот нејзин сепак жед

Скок со стап

за ново мајчинство ме пипка дури врвам благослов ми дава
билки чемерици ми реди

глушило млечка ушолка
зрнешник плускавец фенерче
тегаец змијанец жиловка
репка трупка варзило

Чекај не врти ми го грбот црн господине одвај катот ти
го најдов триесет и три години те барам земјата в долж
и попреку ја превртев и сега само уште сантим ми фали
постој малку мистер гнила оперетска опозицијо мајсторе
вешт за спогодби и ујдурми господару на ноќта и зовриената
темница оти сите имиња ти ги знам

Озирис Серапис Анупис
Сет Изиди Хатхор
Нергал Ерешкигал Мневис
Вишну Рудра Кали
Ратри Вртра Асура
Ракшаси Калика Дајсу
Ариман Даева Апаоша
Дионис Посејдон Нереј
Форкис Тетија Нимфа
Горгон Јапет Хидра
Орко Лемур Мана
Аквилон Стрига Дит
Ѓавол Сатана Црнобог

и сите прекари

враг врагуле врагулина
анатемник натемник натема
кусиот куциот накот
наол нечестив скрајата
цацко чрт драк
шејтан

Драги Михајловски

и ти ја сфаќам измамата и над твојот замок божјо сонце
грее остави го коњакот претворнику оној под тебе залежал
почни малку кебиња од пенџере да му тресеш расипи ги
чешмите одврти ги вентилите нека му капи долу таванот
џам скрши му антената искриви му ја затоа си платен не
давај му да се опушти да мисли дека е совршен кажи му
лоша игра со нас почнал суетата на друго место нека си ја
лечи друга играчка нека си направи не ти цветаат ружи во
црната градина ако не ме заушиш и тебе еден ден матната
ќе те земе пијачката ќе ти секне снагата ќе ти папса ни
бела ни црна не ќе распознаваш ѓаволе господине дај ми
уште сантим катов да го минам до себе да стигнам

Се цари здевог од пенџере тешки ишарети ми праќа
потпиши потпиши со тефтерот ми мавта со кондиљот ме
дупи црни вошки в душа ми клава

тафтабити гниди
лебарки болви
вошки вошки вошки
боц буле боц
крц куле кврц
црц ооооп!

Најпосле блесок. Зградата ми е под брада. И бог и ѓаволот ме
чешкаат од неа. Ги префрлам нозете, го собирам стомакот,
штица ми се градите. Полека ги кревам рамењата, главата и
рацете. Преоѓам. Се вртам. Ене ми го врвот. Мојата убава,
чиста пирамида. Од ламтеж и немир доена. Низ мојот агол
коткана, на крајот од мојот правец никната. Ми се смешка
свездата над мене. Од мракот врештат дароносците.
Бајата им е смирната, кисел темјанот, им базди ливантото.
Доскочувам право на цуцката. Врв сум. Телото ми се топи.

Скок со стап

Извирам во поток што брза по падините, ита низ доловите, го сече полето. Понорница станувам, фучам под темелите на светот, со татнеж се најавувам. И еве ме шикам на ширинкава меѓу Телевизијата и Факултетот. Миро сум и грам низ левата патика што ми падна во летот и стапот од кого пред малку се оттурнав.

Сега сум во вас. Ве лечам со миро и вошки а вие сте ми вториот живот. Вардете ме, вардете се. И-на здравје!

(1994)

Коле

Се затвори кругот. Привремен, не знам, не успеав тоа до крај да го научам. Од луѓето. Тие умни, глупи, смешни, тажни, гневни, кротки, сурови, мили суштества толку различни од мене. Ми капат стреите, ме болат тулите без нив. И темница ми ги алка портите. Од нигде виделце, боженце да ме галне. И пилците веќе не псалат. Црцорот нивни да го дошикам. Да ми гугнат. Да узнаам дека светот е жив. Дека има уште светлина недоизрачена. Сушност недолачена што уште гргори, јачи, клокоти во стерна. Дека води ќе надојдат, ко родница сидот да ми навлажни, нови рожби да има, чеда доквакани, цагор вавилонски, иднина за Сим.

Ене веќе и катанецот ми фаќа 'рѓа. Мувлосуваат сидовите, се рони таванот. Во пенцерето врие гадинки, пајажини висат прудолу, лишки во нив се котат. Се клештат гуртни, гумички. Гувеат чекани, зеат клешти од масата. Нераздевени каиши во прашливи најлонки ми го мерат пулсот. Бам...бам...бам бам...бум...бам. Во задув, се мурти менѓемето на столчето во кошот. По светло похоти фасонката. Сираче си метло без чирачки раце. Настинати, зуќосани, киваат клучевите од брутот в душа. Срцево ме боли. Но, ќе говорам, ќе кажувам, ќе пискам, ќе врискам. А вие смејте се, плачете, нека ви е лесно небото. Иако ми студи. Многу, многу ми студи. И грдо ми е, страшно ми е,

Коле

црно е.

* * *

Кррррррррц! - вака секогаш ми крцкаше вратата кога рано-рано, по изгрејсонце, ќе ја отвореше Коле и ќе пуштеше налети живот да ми ги надојат камените дамари, да ми го разбудат дрвеното срце, железниот мозок. И многу го сакав. Тоа крупно, ќелаво мажиште со душа на дете и очи на раце донесени од земјата на филот, од самата глава на реката Јордан, можеби. Светлината ползеше по него кога ќе го отвореше пенџерето, ќе ги засукаше валканите ракави од евтината блуза под маслосаниот работнички комбинизон, ќе ги затегнеше прерамките и ќе седнеше на столчето до сидот.

“Дете!“ ќе викнеше со баритонот. И детето, едно кусо, слабичко Албанче ќе се створеше од никаде со тафтата в раце на која лежерно се кадеа штотуку испразнетото бакарно ѓезве и полниот филџан тазе кафе.

“Шкон, шкон!“ ќе речеше потоа онака како што доликува на мајстор којшто се обраќа на неопитниот чирак, и детето веднаш почнуваше да ми ги гали облините, да ми го стружи приштот фатен по плеките и тилот, да ми го бели мамурниот сурат жеден за нежност и топлина. “Добро утро, газда Коле! Аирлија работа!“ велеа недорасонетите комшии тргнати по леб и малку сирење на своите работни места во индустрискиот дел на Скопје, дел за кој само слушав оти не можев таму да појдам и покрај желбата што несопирливо ми надоаѓаше.

“Аир да имаш! Аир да најдеш! возвраќаше Коле секогаш со насмевка на лице небаре задоволен од редот на стварите во универзумот или од некоја ноќешна работа

Драги Михајловски

што одлично и на време ја завршил и бестрашно сркнуваше од жешкото кафе за да покаже на лице место, пред сите, пред Господа, можеби, дека не се плаши ни од жената ни од светот што тогаш, на крајот од осумдесеттите, полека ја покажуваше сопствената настрана, невротична природа.

“Арен?” ќе речеше Ранко од третиот кат на зградата извишена спроти мене кога дооден, скапан, со црни венчила под очи, на идење дома, ќе подзастанеше да изведе нешто за Колета од она што секоја ноќ го изведуваше некаде во Петровец, во некоја биртија или селска крчма, не знам веќе точно.

“Ме врти коленото! Ќе мени времето. Може малку Тито?” ќе побараше автоматски Коле и ќе се поднаместеше на дрвеното столче нестрплив да го чуе многупати чуеното.

“Сé за тебе мајстор Коле!” беше обично одговорот, “само малку да дојдам на себе!”

И ќе тргнеше еднаш од пагурчето извадено од внатрешниот џеб на долгиот мантил, па уште еднаш, па уште еднаш и кога очите ќе му засветкаа небаре утринското сонце се вселило во нив, ќе се поклонеше како прваче на првата своја приредба и ќе почнеше:

“Другарице и другови, пардон, друг. И ова тисучу осамдесет и девета година, само осам година након моје смрти...”

И ќе тераше така, некој мрсен виц ќе кажеше со гласот на Тито, па ќе свртеше на Милошевиќ, неговото хеликоптерско слетување на Косово ќе го имитираше, па Доланц и неговата хаотична прес конференција по интервенцијата на ЈНА на Косово и редовно завршуваше со некој измислен фудбалки натпревар коментираан малку од Делиќ, малку од Михајлов а најмногу од Миrowsки или Ивко Панговски.

Коле

За тоа време Коле паѓаше од смеа, се мешколеше на столчето, од време на време стануваше сиот вживен во говорите што ги произведуваше Ранко како на шака, па повторно ќе седнеше, ракоплескаше со сето свое крупно, несмасно тело и со десната рака само му даваше знаци да дојде на чирачето кое, сиротото, неупатено многу во претставата што течеше тука, на три чекора од мене и од него, идеше и одеше празнејќи го ѓезвето сега веќе полно со топла ракија во чингеното канче на возбудениот мајстор.

“Цар си, Ранко, цар!” ќе речеше Коле кога Ранко ќе завршеше со имитациите, ќе се поклонеше вадејќи ја црната шапка и полека ќе се загу беше зад свиокот на кусиот пат кон својот заслужен одмор.

Преубав ми личеше Чаиров тогаш. Наконтен и светнат со сета своја сиромаштија и беда во утринскиот насмев на октомвриското сонце. Паркчето потонато во жолто-зелени бои, кафеаната”Меркез” недорасонета и мамурна од синоќешниот пир на фудбалерите на “Балкан” по нивното повторно влегување во македонската лига, а малку потаму, Газибаба, згрбавена од ноќешниот сув студ и сабајлешната слана што сега бргу се топеше и се губеше на својот залуден пат низ утробата на земјата до некоја поинаква, можеби поблагопријатна светлина на другата страна од земјината топка.

Во еден таков октомвриски ден се појави учителот. Рано на сабајле. Таман Коле го имаше испиено кафето и две-три ѓезвиња топла ракија и таман Ранко ја имаше завршено претставата и имаше завртено зад свиокот. Се појави сув, висок, во зелен “ѓубретарац”, со беретка врз долгата, црна коса фатена на “реп” и со очила, најмалку со диоптрија двојка оти му тежеа на носот и постојано со левата рака си ги поткрваше како да сакаше себеси да се поткрене, нешто

Драги Михајловски

не му беше пријатно на земјата, или да ја смири нервозата што очигледно го имаше опфатено и не му даваше на ниедно место да се смадри.

“Аирлија работа!” рече со подзасипнатиот глас небаре говореше низ менѓеме што постојано му го стегаше грлото како да стега дебело парче ѓон или искривена женска штикла што бара итна и неодложна поправка. Сигурно имаше или имал несовесни родители што малку од неукост а повеќе од немарност и заради сопствениот мир, не му ги извадиле загноените крајници на време, па сега, како возрасен маж, само голташе големи пилули несвесен за опасноста што можеше да му ги уништи бубрезите, жолчката или, не дај боже, срцето.

“Аир да имаш!” му одговори Коле без да го погледне в лице зашто веќе беше влезен во фаза кога погледот му стануваше нетукашен, малку забеган преку плотовите и покривите на блиските ниски куќарчиња во кои сега, главно живееја Албанци, небаре сосем излезен од ѓонија, што се вели.

“Вие работите овде?” продолжи мажот и нестрпливоста полека му се претвораше во нетрпеливост и одбивност кон она што мораше да го каже и кон оној кому мораше тоа да му го каже. Рацете, мислам, видно му трепереа, со нозете тапкаше во тврдоглавата земја, ја будеше веројатно, ја дорасонуваше од под веќе ретката слана преживеана уште само во мојот осој.

“Ние,” рече Коле отсутно и почна да чепка во алатите истурени тука крај мрачниот канал, бескрајно долго буричкаше, тарашваше, се чинеше со рацете, откако не го најде бараното, зарил во самиот бетонски под и сега задоволен продолжува да џбара по тајните на самата мајка земја.

Коле

“Поправате спачеци?” речиси крикна човекот, видов душата ко да му беше повредена и сиот се претвори во уво за да го чуе потврдниот одговор на мајсторот зашто само овој крупен, мошне нељубезен и намуртен маж можеше да биде мајсторот, Месијата за неговата болка, за неговата попарена душа, за неговата тешка, несмадрена нервоза.

“Надвор го чуваш?” рече Коле којшто веќе, свртен со плеќите кон човекот, низ моето единствено пенџерче, сиркаше во дворот зад мене, во пожолтената бреза, куќарката зад неа и двата бунари покриени со дрвени капаци и цврсто замандалени со по еден ‘рѓосан катанец.

“Го купив станот без гаража!” рече човекот и ги крена рамениците сакајќи да му каже дека тој не е виновен за тоа, “денеска тешко се купува стан а камоли стан со гаража. Не може да се бара преку леб погача!”

“Далеку седиш?” продолжи Коле, сè уште свртен со грбот и со погледот вперен во двата катанци како да сака, со некоја магична моќ надојдена од некаде, од дворчето можеби, од далеку да ги отвори, да ги крене капациите и од внатре да го извади она што му треба и што толку упорно го бара.

“Одма тука на ќошот, карши “Меркез”, во новата зграда!” многу нервозно одговори човекот и замавта со рацете, сакаше веројатно директно да му покаже но кога сфати дека зградата, иако висока, на девет ката, не се гледа поради двокатните куќи што многу блиску се извишуваа од пожолтеното расје, само се заврте на место, си ги прибра рацете и направи чекор напред кон мене.

“Многу лош свет, велат, се доселил!” говореше Коле и нагло се заврте и го погледна човекот право в лице.

“Главно наши!” одговори човекот голтнувајќи ја навредата иако видов сиот позелене од гнев, “да ги разбиеме

Драги Михајловски

малку Албанците!”

“Националист, а?” рече Коле и направи два чекора кон човекот којшто веќе нервозен и гневен збунето го гледаше со намера да му тресне една и да го закопа засекогаш во мојот темен канал што зјапаше и зееше по својата идна жртва.

“Донеси го!” наеднаш пресече Коле и седна на столчето кое закрчка под неговата валкана тежина.

“Треба да го туркам!” рече човекот. “Не е запален од лани! Сега се вратив од Мала Преспа и ме фати голема желба да го поправам!

Коле го погледна, сакаше онака тенок и висок да го пресече на две, да го пикне во фрижидерот и, по два месеци, да им го фрли на кучињата за Божик.

“Сигурно немаш ни алати!” рече Коле, зеде неколку клучеви што уредно висеа закачени на мојот сид, му кажа на чирачето да внимава и потоа, заедно со човекот, одејќи еден до друг како да се маж и жена, се загубија зад аголот од зградата спроти мене.

По десет, петнаесет минути, можеби, повторно се зададоа од кај аголот, Коле седнат на возачкото седиште од синиот “Спачек” со левата нога извадена надвор, а човекот туркаше од назад, тешко збиваше, офкаше, низ задното стакло од колата само беретката му ја гледав како се крева и се спушта и грдите очила што светеа непријатно на октомвриското сонце.

“Дообаар!” рече Коле кога стигнаа пред мене, излезе од колата и му остави можност на сиротиот човек да се исправи, да ги стави рацете на слабини зашто тешко дишеше, душа, мислам, береше, во овој свет се враќаше или од него си одеше, не знаев.

“Ќе биде, мајсторе?” најпосле праша човекот и

Коле

нервозата повторно го совлада, со левата нога тапкаше по земјата, со десната рака си ја кубеше брадата а со погледот, малку уплашен, многу повеќе збунет, ги бараше очите на мајсторот за да му речат, онака без збор, дека сè ќе биде како што треба, дека за час или два повторно ќе седне во својот “Спачек”, ќе стисне на педалот и ќе лета по скопските улици.

“Што не било?” рече Коле неодредено, “ама “Спачеков” ти е за никаде! Исто како и државата! Пред нос ни се распаѓа!”

“Други нека берат гајле за државата!” рече човекот, а гласот му подзастана зашто одвај го контролираше да не шикне и сета работа да ја расипе.

“Првин ќе ја оплескаме, а после други нека ни го берат гајлето! Сум ја чул таа приказна!” рече Коле мирно и седна на столчето. “Седи!” додаде потоа и му го поттурна другото столче и тој да седне.

“Немам време!” рече човекот и видов како косата му се костреша под беретката. “Морам на часови!”

“Даскал, а?” рече Коле и спокојно си нали од ракијата што му беше веднаш тука десно, на дофат од раката. “Знаев,” рече, “само даскали и автомеханичари може вака да си ја запустат колата. Што не си купиш нова?”

На човекот му идеше да полуди од мака. Очигледно навикнат тој да дели лекции, не сакаше и не можеше да прима лекција од еден ваков лежерен но строг и безобразен мајстор.

“А каде ви е вам колата?” рече гневен човекот и само малку требаше да ја истури лутината врз ќелавиот мајстор.

“Немој ти мене на вие!” рече мајсторот, “ми идат морници кога некој ќе ми дојде овде и ќе ми се обрати на вие. Не е ова училница, да му се сневиди!” И продолжи да

Драги Михајловски

пие иако мене лично сето време ме фаќаше срам, црвенееш зад грбот од мајсторот, не се согласував вака да ги примаме муштериите, многу ми идеше да го карам Колета, да го поучам, ама збор пустото си немав.

“Глупости!” рече Коле и го остави шишето со ракија на старото место до сидот, “каде ми е колата. Мене најде за кола да ме прашувааш? Илјадници низ раце ми поминале. До носот ми се! Не можам веќе да ги гледам!”

“Тогаш не работи! Затвори ја фирмата и прави нешто друго!” свика бесно човекот и брзо погледна на рачниот часовник што голем и тркалезен подизлегуваше од време на време од под десниот ракав на “ѓубретарецот”.

“Седи!” повтори Коле уште еднаш и покажа со прстот кон празното столче. “Јас сум мајстор Коле!”

“Ако ти си мајстор тогаш јас сум Икар” свика човекот и му идеше да експлодира на лице место.

“Дојди утре во девет!” додаде строго и отсечно Коле и, воопшто не грижејќи се за учителот што полудуваше, излегуваше од памет пред него и пред мене, се разбира, го дофати шишето, стана, му го сврте грбот и се загледа низ мене во дворот кајшто бавно, но сигурно навлегуваше утринското сонце со своите не толку остри октомвриски заби.

* * *

Ова се случи во понеделник. Вторникот, една минута пред девет, Икар се нацрта пред мене и пред мајсторот којшто, кога го виде, како да му се стемна, како сето октомвриско небо, делот негов над Чаир да му се урна врз ќелата, му го крена притисокот и сега, црвен во очите, рееше над своето столче пред мене.

Коле

“Готов е?” праша Икар, нервозен од мерата надвор, венчилата под очите издолжени ко црни ќеси под очилата, јасно беше дека минал една непроспана ноќ.

“Седи!” му рече Коле и му тури една ракија во чавчето што стоеше на тафтата принесена од недокваканото чираче.

“Немам време!” рече Икар и многу гласно му пројдоа морници низ телото. Убаво ги чув како му тропотат по кожата, како му го монатат ликот и му го стемнуваат.

“Во девет ги летам гулабите!” рече Коле.

Икар како дамка да го удри, видов многу му се брзаше, некој или нешто или некоја го тераше некаде да брза, му требаше овој син “Спачек” заринкан овде, со долгата муцка, во мене, во мојата тиха, заробена темница.

“Добро, а кога работиш?” праша најпосле откако се врати малку на себе, откако се присети зошто е овде дојден, откако малку успеа да ја совлада нервозата што го давеше и сопнуваше сето време.

“Сега!” рече Коле, стана, отиде до голубарникот прилепен до мојата десна страна и во следните десетина минути го слушав како говори со гулабите, како еден по еден ги вивнува угоре во воздухот, како ги следи во нивниот лет, им довикува, ги брка од погрешните покриви таму кајшто некој злобен комшија може незгодно да ги перне по главчињата, да им ги свитка и по брза постапка да ги испрати на оној свет.

Икар сето време го гледаше, сето време де се цареше во шајнот што леташе напред пред другите де погледнуваше во часовникот, си ги триеше очите како да сакаше на време да се отрезни од пијанството во кое беше, не по своја волја, западнал, па да седне во проклетиот “Спачек” и засекогаш да го снеса од пред мене, од пред моите ширум отворени врати.

Но прашање беше дали веќе има избор. “Спачекот” не работеше. Ова е, веројатно, единствениот мајстор во Скопје, овој дебел, мрсен гулабар, што сепак, на свој начин, му даде некаква надеж дека колата ќе проработи. Затоа, можеби, ништо не преземаше. Стоеше во својот “ѓубретарец”, тука пред мене, тапкаше во место и сигурна бев, се чувствувааше како ѓубре.

Коле најпосле ги слета гулабите, со грубите рачишта ги галеше по телцата едно пет минути а потоа, лека-полека ги пикна внатре во гулабарникот.

“Ќе сирнеш сега?” го смекна нагло гласот Икар свесен дека денот, неделата, месеците што следат му зависат од добрата волја на ова страшно гулабарниште.

“Ја чекам Маре!” рече Коле и повторно седна на столчето и си нали од ракијата. “Седи!” повтори по втор и последен пат тој ден нудејќи му чавче на мушеријата. “Веруваш во живот по смртта?”

“Не верувам во ништо!” рече Икар и очигледно одбивајќи ја понудата да седне, само малку се приближа и се истопори онака висок пред мајсторот. “Сакам само да го видиш “Спачекот”!”

“А дали тоа го велиш и пред учениците?” продолжи Коле со својот тежок баритон, “дали тие ти веруваат?”

“Не знам во што тие веруваат! Знаам само дека знаат што треба да прави еден автомеханичар!”

“Ти си лош учител!” рече Коле и ја голтна на екс ракијата. “Си пливал некогаш во Атланткот?”

“Молам?” рече Икар и видов како сосем му се менува лицето, како му се собираат веѓите, му се шири устата, му се вцрвенуваат носот, ушите. Се исплашив да не цркне од гнев и лутина.

“Да го слушаш Атланткот како ти гровта ноќе под

Коле

пенцере, како неспокоен и полн закана ти се вселува в душа и те вика полугол да се нурнеш во неговата безмерна темница додека светилниците никнати над мракот благопријатно ти кимаат со главите, тоа е возбуда!” рече Коле наеднаш и го сврте погледот кон бунарите во дворот кои наеднаш заклокотија и благ земјотрес ме разниша мене и малово парче од зелениот Чаир.

“Види го ти него!” рече Икар вознемирен и збунет, “па ти си бил поет! Ама мене ме интересира само Спачекот! Што бладаш, човеку?”

“Ти велам Маре, жена ми, ќе дојде! А таа ептен верува во задгробен живот!” рече Коле и повторно се врати во својата банална позиција со погледот вперен во високиот муштерија на којшто сега му беше толку блиску што овој можеше со еден потег, со еден замав на раката, да го мавне и да му го истури Атлантикот од главата. Но ништо не се случи. Сиот наплив сопре тука некаде во теснецот помеѓу нив.

“Дојди утре во единасет!” рече Коле а на Икара не му остана ништо друго туку да се соземе, да се соочи со ситуацијата во која се најде и нервозно да исчезне зад аголот од нашето бедно маало сега веќе сето поклопено во раскошот на есенското жолтило по кое бездомнички колваа неподносливо здодевните црни чавки.

* * *

Средата осамна темна и никаква. Дождот почна да лие од сабајлето како невиден. По стреите удираа капките со тешка силина и се закануваа да го потопат сиротото маало како во 1962 година кога, велат, се излил Вардар и го подготвил Скопје за големиот земјотрес од 1963. Јас сум

Драги Михајловски

многу стара, може сто години имам, уште дедото на Маре, жената на Коле, ме има направено и оттогаш верно му служам на семејството за најразлични намени. И помнењето ми е големо. Дури помнам кога Коле, млад и со бујна црна коса, дојде домазет кај нас, ги зеде работите под свое и го најави просперитетот на мошне пропаднатото фурнициско семејство.

Икар дојде точно на време иако дождот, ми се стори, токму тогаш, кон единаесет, се имаше засилено и немаше никаква намера да сопре. Застана тука пред отворените врати толку нерешително што Коле мораше да му каже или да влезе или да излезе зашто дождот му го киснеше само половината “ѓубретарец” а другата половина безбедно се вардеше под мојот сигурен покрив.

“Не сум за седење,” рече Икар и сепак направи чекор внатре, “го сирна?”

“Маре е тука!” го пресече Коле како да сакаше да го опомене дека пред неа не смее да говори за Спачекот, небаре таа грда, мала, остарена кола е некаква тајна што треба да се чува само помеѓу двајцата нив. “А кога е Маре тука обично се зборува за гробишта!” додаде Коле, “имаш купено место на гробишта?”

“Сега наполнив четириесет!” рече Икар нервозно, “а и ти не ми изгледаш многу постар!”

“Убаво е да се има семејна гробница!” рече Коле седнат, се разбира, на неизбежното столче до сидот. “Замисли умреш на ваков скапан ден а луѓето не знаат каде да те закопаат! На твое место јас би размислил!”

“Глупости!” рече Икар и нервозата повторно му се зголеми, де ја вадеше де ја ставаше искисната беретка, сиркаше нешто внатре во водениот “ѓубретарец”, му идеше да плаче, да вика, да рика, да го фати мајсторов сосе столчето,

Коле

сосе овој проклет Чаир и да ги фрли угоре во натаженото небо.

“Не се тоа глупости. Човек треба понекогаш да биде практичен. Размисли!” продолжи Коле со рамномерниот баритон што се мешаше со дождот и изгледаше небаре тој ги контролира грмотевиците што безмилосно го рушеа спокојот на идиличната маалска атмосфера. “Си видел слика од Бројгел?”

“Молам?” молеше Икар вчудовиден од прашањето и веќе сосема свесен за замката во која, се чинеше, се има неповратно фатено. Очигледно не можеше да сфати што навистина сака овој ќелав автомеханичар седнат карши него, каква е неговата врска со Бројгел, зошто го вика Икар иако тој само, во обидот да иронизира, го употреби тоа име. “Каква врска има Бројгел со мојот Спачек?”

“Кога сме млади ја живееме бесмртноста,” продолжи Коле да го бомбардира Икара со плитка филозофија, “а кога ќе почнеме да старееме, сфаќаме дека сме смртни и кусовечни. Во младоста сме како птици. Не ја чувствуваме земјината тежа и со лес летаме каде што ќе ни прдне. Во староста ни треба мудрост за да го продолжиме летот. Така е и со твојот Спачек. Сега е стар и за повторно да лета му треба мудрост. А таа мудрост, на ваков дождлив ден ти ја бараш од мене. Или седи или дојди утре во дванаесет!” и му го поттурна другото столче кое, видов, со радост ја чекаше топлината што ќе се спушти врз неговата мазна површина.

“А зошто Бројгел?” сè уште се чудеше Икар, со устата подзината небаре тука, на самите мои порти умрел, и сега во својот послеживот слуша некаква лекцијашка филозофија што во там-там ритам удира врз неговата шабачка беретка и му ја искривоколчува полуседата глава под неа.

“Зашто Бројгел, познатиот фламански сликар,

Драги Михајловски

реалист и колорист, еден од првите пејзажисти на светот чишто слики претставуваат снажна сатира на луѓето и приликите од неговото време, а којшто умрел кога Шекспир, на пример, имал само пет години, го слика твојот Икар!”

“И?”

“И кај него, како што вели Одн, англискиот поет што во 1968 година беше кај нас во Струга да го прими “Златниот венец”, никому не му е гајле за падот на Икара. Можеби орачот го чул плесокот ама за него неуспехот Икаров не бил важен. И сонцето продолжило да грее иако пред малку, како сведок на трагедијата, светело врз белите нозе што исчезнале во зелената вода. А оние од луксузниот брод кои сигурно виделе чудо, момче што паѓа од небото, продолжиле по својот пат како ништо да не било!”

“Што сакаш да ми кажеш?” речиси крикна Икар замелушен од енциклопедиското бладање на мајсторот.

“Велам баш ми е гајле за падот на Спачекот! Денеска тука е Маре, а Маре се интересира за гробишта. И велам купи си место, практично е, да не те фрлат во калта пред Радишани!”

“Значи ништо од Спачекот?”

“Дојди утре во дванаесет!” рече Коле по вторпат, стана, ја покри главата со еден од валканите најлони што му се најдоа при рака и по, една минута, откако спокојно го мина дворот патем удирајќи два-три пати по капаците од бунарите, се пикна во ниската трошна куќа згрбавена веднаш тука, на само десет метри зад мојот широк грб.

* * *

Четвртокот уште изутрина болсна прекрасен ден. Чист, горделив и безобразен. Со рака можеше да се дофати

Коле

Рамно, врвот на Скопска Црна што измиен и расонет виркаше помеѓу двете згради и се подготвуваше да го доручкува синото небо легнато над него ко на голем, природен послужавник. Ваквите денови, за жал многу ретки во текот на годината, велеше Коле, потсеќаат на вистинската клима на Скопје, која сега, потисната од огромното загадување, се имаше повлечено на други, многу посреќни места по долината на Вардар.

Икар дојде точно на пладне. Малку светнат во лицето под влијание на преубавиот ден но сè уште нервозен од помислата дека Спачекот не му е ни чепнат. Мене лично, право да ви кажам, ми беше многу чудно што имаше толку запнато околу оваа грда кртија со жабји очи и несмасен долг нос. Не гледав што имаше тука да се поправа. Едноставно векот му имаше поминато, го имаше отслужено своето, што би рекол Коле, и сега му имаше дојдено времето за на буниште. Но човекот беше упорен. Сум слушала и порано, од други муштерии за посебноста на луѓето што имале спачеци. Дека само тие имале право, со блендирање, да се поздравуваат на патиштата, на пример. Или дека сите до еден биле некакви уметници или филозофи што уживале во бавното возење. Или дека Спачек не се продавал. Демек исто како улиштата. Кој продаде пчели или Спачек голема несреќа ќе го снајдела, немаштија голема или друга слична страд. Значи Спачек можело само да се даде на некој избран, некој посебен. Цело време се прашував во тие три-четири дена колку што свраќаше овде кај нас и се тресееше како спобудален небаре од нас му зависеше парчето леб, дали овој Икар, или како навистина се вика, беше некој посебен, некој од избраните? Го гледав, го меркав сето време онака свиткан и збунет и се прашував по што би можел да биде посебен. Да не беше некој светец преправен во наивен, збунет и нервозен

маалски учител? Никако не ми изгледаше за таков иако толкавото внимание што му го посветуваше Коле требаше да ме натера убаво да размислам иако мислата не е мојата силна страна.

“Проба барем да го запалиш?” праша Икар срамежливо застанат токму пред моите ширум отворени порти зашто ваквите денови ми ја грееја душата и ми влеваа надеж дека светот сепак до крај не се изопачил, “Знам дека ништо не му е, знаел да пали и сред зима, маслото само да зоврие, да се крене, свеќиците ми се нови, платината е нова, карбураторот лани го сменава!”

“Не го почитуваш пладнето!” рече Коле намуртен, сосема во несклад со насмеаната светлина што болскаше од сите страни и ми ги топлеше пазувите исто како што го галеше неговото крупно, маслосано тело клапнато врз сиротото, трпеливо столче, “ти никого и ништо не почитуваш! Ти си загубен, човеку! Бегај во самотија!”

“Денеска имам намера да останам подолго,” рече Икар како да не го чу Колета, како воопшто да не ја зауши неговата мудречка строгост, “ги одложив часовите и сакам да видам што е со Спачекот!”

“Седи!” рече Коле и со левата нога рутински му го поттурна другото столче.

“Сепак ќе стојам!” рече Икар и пак почна да тапка де со левата де со десната нога по земјата што соголена се печеше на речиси пријатното сонце.

Коле стана, се повлече длабоко во мене, пет минути сиркаше низ пенџерето во бунарите што убаво се гледаа издигнати над расјето во дворот, потоа, како да се сети на нешто, се врати назад, со десната рака го удри два-три пати Спачекот непријатно пикнат тука во мојата утроба, за миг направи потег небаре ќе ја отвори вратата и ќе седне на

Коле

возачкото седиште но наеднаш се премисли, се испружи крај колата, направи набрзина десет склека и повторно седна на столчето.

“Концентрација,” рече потоа, “секогаш треба концентрација инаку сите ќе станеме Американци!”

Од Икара стигна само молк. Стоеше само и упорно чекаше нешто да се случи, како да знаеше дека ова не може вечно да трае, дека најпосле и овој дебел мајстор, или квази-филозоф, сèедно, ќе се отрезни од оваа негова занесеност и ќе се фати за работа. Затоа и трпеше сè што ќе му се каже иако којзнае што сè му се вртеше во главата, што мисли и лудости му идеа.

“Почитувај го пладнето! По него се познава дека ќе стигне вечерта а по неа новиот ден!”

“Па тоа и врапчињата го знаат!” се осмели најпосле Икар и сета негова циничност вешто скриена зад благата нервоза наеднаш дојде до полн израз.

“Ти говорам за пладнето на Заратустра,” рече Коле сега потпрен со плеќите на мојот сид, “по него доаѓа залезот, па раѓањето на новиот човек! Пред тоа треба сè човечко да се презре!”

“Се гледа дека си блиску до надчовекот!” продолжи во истиот циничен тон Икар, “не можеш ни еден Спачек да средиш!”

“Дете!” свика Коле наеднаш и веднаш, од никаде се створи чирачето со тафтата в раце, “оди и кажи ѝ на Маре да ти го даде албумот од фиоката под кафезот! Да не чуваш папагали?”

“Во станот нема место за нас а камоли за папагали!” рече Икар, “Како не ви е грев така да ги мачите?”

Коле како да се сети на уште нешто, потстана да викне по чирачето но брзо се предомисли кога виде дека

Драги Михајловски

ова веќе се изгуби во куќата што се мешколеше во сјајот на прекрасниот ден.

“За сè е виновен уморот!” рече Коле како да не ја слушна циничната забелешка на соговорникот, “Тој не тера да измислуваме богови, задгробен живот! Да не беше тој јас и Маре и денеска ќе бевме среќни!”

“Добро. Сега те молам сирни го Спачекот!” рече нервозно Икар и тргна да ја отвори вратата од страната на возачот.

“Седи!” нареди Коле строго и се смурти, “седи кога ти велам. Сакаш сè да расипеш?”

“Кое сè човеку?” свика Икар решен да влезе во Спачекот, да проба сам да го запали или да го удри и со саати да го удира како што, претпоставувам, го удирал години наназад секоја зима кога овој тврдоглаво одбивал да запали наутро додека не се сети која му е основната работа.

Коле со еден потег цврсто го стегна за рака и како пердув го истурка надвор од гаражата.

“Ве знам јас вас нервозните!” рече Коле кога повторно се пласна на столчето, “сакате сè наеднаш! Веднаш и тука! Како другите да пијат мастило! Многу самотија ви фали, многу!”

“Ми фали мене Спачекот! Види што ти фали тебе и остави ме мене на мира!”

Во тој миг се врати чирачето со големиот, замастен албум в раце и застапа пред Колета. Коле со дебелите, не многу елегантни прсти го отвори и патем му додаде уште малку маслосаност и препознатлив мирис на бензин и нафта.

“Види овде!” му рече на Икара, “Гледаш? Најголемиот дуќан во Маџари го држевме со стариот! Немаше кола во Скопје што од нас не беше сервисирана! Ама тој умре

Коле

и наеднаш сетив умор! Не можев ни алатите овде да ги пренесам! Тажно ми е во Чаиров! Си чул за Дан?”

Икар гледаше де во албумот де во мајсторот а преку него низ мосто задно пенџерче првпат, ми се стори, ги здогледа бунарите во дворот. Нешто во ликот му се смена, нешто наеднаш се смири, Дан можеби му беше омилен автор, не знам, па мајсторот го погоди право в срце или в душа, господ знае.

“Седи!” му рече Коле во пладнето што одминуваше и му го поттурна столчето а Икар, малку неочекувано, ја прифати понудата и седна. Замислете сцена! Портите мои отворени, надвор се капи Чаирот во светлиот ден, а на секој од сидовите се потпрел по еден маж на околу четириесетгодишна возраст, едниот ги врти страниците од албумот и мафта нешто со рацете, а другиот кима со главата, потпрашува нешто, па пак кима со главата.

“Од каде го знаеш Дан?” најпосле праша Икар кога албумот беше разгледан и вратен дома по чирачето.

“Предавање за сенката!” одговори како од топ Коле “сенката ја нема само на пладне и тогаш љубовта е најсилна! Наутро и навечер ги крие двајцата што се сакаат од зависта на другите луѓе, а навечер, како мене и Маре, на пример, не крие еден од друг!”

“Фантастично!” рече Икар и првпат ми се чини, во тие неколку дена, го сфати мајсторот сериозно. “Ќе ми го поправиш Спачекот сега?”

“Дојди вечер!” рече Коле благо, со погледот втрнчен кон бунарите како да најавуваше некоја посебна свеченост за таа ноќ, некое бегство во толку споменуваната самотија, крај, можеби, на неговиот умор или слично. Верувајте само тој тоа го знаеше. Само тој и никој друг!

Драги Михајловски

Вечерта дојде многу брзо. Го поклопи Чаирот и го зави во црна неизвесност. Овде, кај нас, има многу малку улични светилки кои најчесто не работат па кога се снокува, снокувањето е навистина темно и непросирно. Популарните бандери сè уште се пополезни како места на кои се лепат некролози одошто за осветлување на нашиот мрак. Единствени ориентири во темницата остануваат слабо осветлената фискултурна сала и белите кубиња на црквата Свети Ѓорѓи која, во долгите есенски и зимски ноќи, бескромпромисно се бори еднаш засекогаш да ја победи црната ламја која, од сите страни, ѝ се заканува да ја голтне со многубројните мрачни, безобразно дрчни глави.

Икар ни се прикраде како сениште. Бувна од мракот и се истопори пред мене и пред Колета којшто спремен го очекуваше. Коле ја запали батеријата. Таа мала и со тесно грло направи кружно снопче светлина кое, со движењето на неговата десна рака, шараше низ мене и, во делови, ја покажуваше мојата утроба. Полусмрзнати и скукулени, се клештеа клучевите пресечени на спање небаре се спремаа за некој чуден бунт што ќе ги вработи и ќе ги направи, барем во тоа, рамноправни со измрсената дигалка пикната и затегната под предната десна страна на овој непожелен натрапник, Спачекот, што непристојно се имаше оптегнато преку длабокиот канал во кој се спушташе расклатена, дрвена скала. На нечистата масичка десно од каналот, прицврстено на едниот крај, зееше менѓемето во кое беа стегнати некакви железца смртно преплашени пред подмолната закана на бонсекот, подза'рган и спрострен веднаш тука на другиот крај. Во аголот, до моето задно пенџерче, к'узеше некаков стар креденец, од чеизот на Маре, можеби или отслужен дел од богатиот мебел на нејзината покојна мајка во чии витрини, собрани во пет или шест стари конзерви, вриеја

Коле

гуртни, шајбни, шајки мали, шајки средни, шајки големи, бруќа, навртки, завртки, разни гумчиња, патенти, делови од штекери, приклучници. Единствената, примитивна сијалица, непристојно гола, со пајажини кај фасонката, висеше од нечистиот таван во луда невртка зашто одамна имаше прегорено а Коле, зафатен страшно со себеси и со својата креативна самотија, немаше никаква намера да ја смени.

“Седи!” му рече Коле на Икара а Икар, овојпат, смирен, послушен, веќе навикнат на тонот, без збор се спушти на столчето. “Како во срцето на темнината сме!” додаде и самиот седна на своето легендарно место.

“И Конрад го знаеш?” рече Икар невидлив во мракот зашто Коле ја имаше свртено батеријата кон Спачекот.

“Доцна почнав да работам на себе!” рече Коле, “тоа е единственото нешто во животот за кое жалам! Полјакот ме натера!”

Икар од другата страна на мојот мрак како да потстана на столчето, како да замавна со рацете, како да мавташе некое време, како да подлетнуваше со невидливи крилја. Тишината, речиси мртвата тишина, штатамата легната врз мене, дворот назад и куќата, го кажуваше тоа.

“Некој на завидна возраст, да научи одлично англиски јазик, да пишува на него и да постигне толкав успех, тоа е за мене волја! Волја да се надминеш себеси, да се презреш и да стигнеш до висини на кои се лета! Што е со тебе? Уште те јаде нервозата?”

“Може едно ракивче?” замоли Икар а Коле спремно му го даде замастеното шише со домашна комова, “се чувствувам...се чувствувам како дете!”

“Тоа е затоа што си искрен кон себе!” рече Коле, “а искреноста посебно кон себе, е благородност! Ти можеш навистина да бидеш Икар! Првиот успешен Икар! Колку си

Драги Михајловски

тежок?”

“Шеесет и пет-шест!”

“Одлично!” рече Коле, стана, ја отвори вратата од Спачекот и влезе внатре. Едно време не се слушаше ништо, само крцкањето на сината кола под тежината на многу крупниот мајстор, а потоа наеднаш, ко по некоја нетукашна команда, се чу звукот од клучот што се заврти во бравата, па брмчењето на моторот што првин со грот, со чкрипење, со тешка мачнина, а потоа јасно и гласно проработи, моќно придвижувајќи ја тешката елиса и потресувајќи го молкот зацарен во последните неколку часа. Младешкиот крик на Спачекот од мојата утроба ечеше наоколу довикувајќи го радосно вчудовидениот Икар седнат со шишето ракија в раце на столчето околу кое, за нула време, се насобра, се згусти црниот како ноќта чад насила теран низ долгиот зар’ган ауспук.

“Тргни се!” му свика Коле кога со помош на механизмот од внатре го спушти стаклото од прозорецот, “излези надвор и чекај!”

Потоа се слушна како левата нога на Коле притисна на кумплунгот, ја стави во рикверц, па го испушти кумплунгот и стегна на гаста. Спачекот полека се извлечка од мене назадгазум, а кога застапа на три чекора потапу од мојот праг, видов како жабјата муцка и подуените очи триуфално ми се клештат.

Коле излезе од колата, со грубата, десна рака ја погали малку по платнената глава а потоа, давајќи му знак со другата рака на Икара побегнат малку потапу во мракот пред налетот на густниот гараж и неподносливата смрдеа, седна на своето столче.

“Да наздравиме!” рече тој, “за Спачекот!”

“За Спачекот и мајсторот!” повтори по него Икар и

Коле

тргна една голтка од подаденото шише.

“Сега може пак да лета!” рече Коле кога го дофати шишето, “иако пладнето одамна му е пројдено!”

“А како?” праша Икар за кратко збунет од она што го виде и што ни на крај памет не го очекуваше.

“Така!” рече Коле и првпат, по долго време се насмеа и уште повеќе го зашемети Икара, “Дење летам гулаби, ноќе коли! Си го читал Цепенков?”

“Каква врска има тој прилепски терзија и собирач со летањето и мојот Спачек!”

“Како прво тој е собирач колку што јас сум Маркез! Како второ мудроста што во овие неколку ноќи му ја позајмував на твојот Спачек во голем дел е негова! Никој подобро не летал од него! Никој! Има што да се учи од неговата самотија! Дојди!”

“А Спачекот?” праша Икар подисплашено.

“Нека работи! Ништо повеќе не може да го запре! Ти само дојди со мене.”

“Идам, идам!” рече Икар и тргна веднаш по Колета. Многу сенишна, признавам, беше глетката. Коле, со батеријата в раце одеше напред, низ тесното сокаче покрај мојот десен сид а Икар, малку подгрбавен небаре сè уште исплашен дека некоја надворштина ќе го зграпчи, по него. Кога дојдоа во дворот зад мене, Коле му даде знак на Икара да застане. Коле почна да се свери во бунарите ко два авети насадени среде дворот под дуњата. Икар во сè го следеше. Коле, многу внимателно и полн почит, пријде до нив. Со грубите раце го дофати првин едниот а потоа другиот катанец, ги вртеше, ги превртуваше како првпат да ги гледа. Тешки морници ко да го лазеа по тело.

“Донеси ми тринајска!” му рече на Икара небаре овој му беше новото чираче или подостарен калфа.

Драги Михајловски

“Молам?” рече Икар.

“Може и дванајска. Донеси сè што ќе најдеш. Не заборавај моторцангла и штрафцигер!”

Икар беше збунет, многу, многу збунет но послуша и видно снобејќи се пред опасната темница, се врати назад во мене, изваде од некаде кибрит и палејќи неколку чкорчиња едно по друго, зеде сè што му рече мајсторот.

Ноќта беше чудно скожурена. Се чувствуваше дека во нејзините студени поли се готви сланата што утредента ќе треба да ги изненади Чаирчани и да ги натера да мислат на престојната долга, скудна и, за мнозина, последна зима. Коле ги прифати алатите што му ги донесе Икар и, како вешт хирург со остриот скалпел, почна да чепка, да гребе, да сече нешто околу капаците и катанците. Потоа, малку ко да се подисплаши, се поттргна наназад и пак нешто му шепна на Икара. Овој се врати во мене, го допотроши кибритот, зеде нешто и пак отиде до Колета.

“Еге и бонсек му е мајката!” рече потоа Коле и потонат во возбуда, долго стружеше, гребеше, сечеше сè дури не се чу тивок тропот на тлото, зашто нешто се откина, шклоцна и, очигледно, падна долу. Потоа, со бескрајно трпение и концентрација Коле ги крена капаците и ги остави исправени на едната страна.

Од бунарите нагло изби речиси неподнослив баздеж. Од нивната длабочина, верувам, од нивната подмолна, полна со закана тајна, од нивната тага.

“Брзо донеси ги двете шишиња!” нареди Коле со глас што не трпеше противење.

“Кои шишиња?” се тресеше повеќе од возбуда одошто од студ Икар.

“Оние до вратата! Брзо да не испарат!”

“Што да испари?”

Коле

“Оди!” рече Коле и го поттурна Икара небаре му даваше залет, небаре овој најпосле и вистински ќе влезе во новото име, во името што му го измисли мајсторот - Икар и од сега ќе треба соодветно на него и да постапува.

“Сега врзи си го добро околу вратот!” му рече Коле на Икара кога овој се врати со шишињата, “другото ќе си го врзам јас!”

Кога ова се заврши, Коле поџбара малку околу бунарите и брзо ја најде кофата врзана за долгото јаже намотано и пикнато во неа. Ја преврте со десната рака, ја протресе малку да испаднат тревките и сламките пиканти во неа, а потоа, со благ замав, ја фрли долу во едниот од отворените бунари.

“Отвори го шишето!” му нареди на Икара а кога овој послушно го стори ова, Коле, со полната кофа почна да тура вода и да ги полни првин шишето врзано околу вратот на Икара, а потоа и своето.

“Убаво затвори го! Да не може ни да писне!” рече Коле кога заврши со турањето, го спушти капакот врз бунарот и ја врати празната кофа на старото место под дуњата.

“Сега што?” праша Икар којшто, очигледно, од возбуда, имаше подзаборавено на лечбениот звук од моторот на “Спачекот” што и натаму, сам и спокоен, брмчеше рамномерно во студената и трудна ноќ.

“Спремен?”

“Спремен!” рече Икар неподготвено.

“Сега се спуштаме во другиот! Додека не дојдеме до водата, а потоа треба цели да се накиснеме, од глава до петици!” И не чекајќи го Икара, иако крупен и тежок, лесно се искачи на бунарот а потоа вешто почна да се спушта во неговата длабочина.

Драги Михајловски

“По мене!” слушнав како му вика на Икара и овој, иако несвесен, ко да пливаше во некој чуден, несонет сон, ја послуша сенишната заповед оздола, од долна земја, можеби, и беспоговорно, тргна по мајсторот.

Не минаа минута или две, три најмногу, мислам, а од бунарот видов како првин еден огромен бел штрк а потоа веднаш по него и друг со по едно шише полно вода врзани цврсто околу нивните бели вратови, излетаа од длабочината, се вивнаа мошно над мене и како на шака, лесно ми излегоа од мојот ограничен видокруг и исчезнаа во небесните вилаести на ноќта.

* * *

Кога слетаа во ширинката пред мене, надвор се разденуваше. Спачекот сè уште работеше и го нарушуваше спокојството на петочното утро. Лично видов, зашто јас никогаш не спијам, кога со клуновите ги одврзаа шишињата и ги отворија. Потоа се потурија со водата озгора надолу и, по само една минута, пред мене повторно се створија Коле и Икар исти како претходната ноќ само што сега рацете, нозете и, посебно, носевите им беа малку чудно издолжени.

“Да наздравиме!” рече Коле и му ја подаде раката на Икара, “пријатели?”

“Пријатели!” рече Икар и ја прифати подадената рака.

* * *

Сè ова се случи во октомври, осумдесет и деветтата. Веќе во ноември го снима Колета. И оттогаш, до денеска никој не ме има отворено. Една држава се распадна, друга се

Коле

роди а јас сé уште сум затворена. Помнам, честопати ќе го чувев звукот на Спачекот како ми се доближува, го сеќавав Икара како ќе застанеше пред моите затворени врати, ќе гледаше, некогаш со часови, во мојата негостољубива поза и само ќе потпрашаше некој од комшиите. “Каде е мајсторот?” Никој не знаеше точно да му каже. Само студено ќе му речеа: “Штом гаражата му е затворена значи и него го нема!” Некои дури нафрлаа по некој збор и правеа разни претпоставки. Велеа заминал кај сестра си во Канада, други дека живее некаде во Маџари, трети дека можеби не е веќе меѓу живите, четврти дека е во Швајцарија.

Последниот пат кога дојде Икар и срамежливо сирна во двата ширум отворени бунари во дворот зад мене, мислам дека сфати. Осамена и темна го видов како замавна малку со рацете небаре земаше залет, тргна неколку чекори напред, но наеднаш застана како, баш во тој миг, додека наведнат гледаше во едниот од бунарите да ја виде сликата на Бројгел или ликот на светлиот Заратустра побегнат на дното од ‘рвеникот во потрага по чиста самотија. Кога се исправи, на лицето му играше широка насмевка а на левото рамо, блиску до срцето, му болскаше малку замастено сонце кое набрзо го стопи мразот под дуњата и го растера сињакот згрутчен под хмурното чаирско небо.

(1995)

Антологичар

Се викам Ричард. Американец сум од Ричмонд, Вирџинија. Не знам колку ви е јасен овој, барем за мене, оксиморон Ричард – Ричмонд за да имате претстава со каков човек имате овде работа. Затоа, за секој случај, ќе ви појаснам. Во мене има две личности: Ричард, оној што постојано губи и Ричмонд, оној што постојано победува. Погодувате, се разбира, дека губитникот е Ричард зашто сите кралеви од мојата англиска прататковина со ова име Ричард Први, Ричард Втори и Ричард Трети биле губитници! Ричард Први, можеби, навистина имал лавовско срце но факт е дека, речиси, целиот свој не многу долг живот, го поминал како скитник надвор од Англија водејќи крстоносна војна за дебелот папа од Ватикан за, еден дождлив ден, да заврши како ранета сверка под ѕидините на неосвоивиот дворец Хале. Ричард Втори имал само триесет и три години кога бил симнат од престолот и малку подоцна убиен по наредба на Булинбрук, идниот Хенри Четврти. Ричард Трети, грбавиот убиец на своите внуци владеел само две години по што бил предавнички убиен на босфортското поле близу Лестер. По него ниеден крал на Англија веќе не се осмелил да се вика Ричард! Убиецот на последниот крал Ричард бил Ричмонд, идниот Хенри Седми, дедото на големата Елизабета Прва! Гледате колку крвава историја, колку безимени трупови

Антологичар

лежат зад оксиморонот меѓу моето лично име и името на мојот роден град. Ќе речете каква врска има еден Американец по име Ричард плус со германска крв во себе со сета оваа крвожедна историја. Има. Никој од нас случајно не влегува во своето име. Дури влегувањето и да е случајно, наследството на името набргу станува негово.

Затоа велам дека во мене има две страни: победничка и губитничка. Секогаш кога ми е тешко во животот особено сега по двегодишниот престој во малата Македонија кога сè ми е поинакво овде, во Калифорнија, земјата на мојата рана младост кајшто неодамна се вратив, вината ја фрлам на многубројните губитници пикнати и енергизирани во моето име. Зашто духот повторно ми е слаб и ми иде да се фрлам од третиот кат на зградава во која живеам како последен питач, сам, без семејство, без пријатели, како некој што нешто страшно згрешил во својот претходен живот па сега мора постојано и безмерно да плаќа. Од жена ми се разведов уште пред престојот во Македонија. Едноставно не ни одеше. Таа премногу инсистираше на својата деловна кариера, а јас, како човек од литературата, мислев дека сепак, најважен е домот и нашите четири деца кои, кога видоа колку е саатот, се разбегаа на сите страни од светот оти, горе-долу, беа стигнати до возраст на која можеа сами да се снаоѓаат во животот.

Фактички токму за да го преболам својот неуспешен брак решив да побегнам што подалеку од Америка. Почнав да ги следам конкурсите што нудеа професорски места по литература а кога еден ден наидов на името Македонија нешто веднаш ми рече дека тоа е доволно далеку и доволно непознато. Пријателите од Универзитетот во кој работев ми велеа да не правам глупости, да не одам во земја за која светот толку малку знае, земја која не е ни призната како што

Драги Михајловски

треба, земја околу која сè уште се водат тешки војни, земја во која платата е колку мојата тродневна заработувачка овде и слично. Не дека не им верував, но решението веќе беше донесено. “Ќе видам па ќе ви кажам!” им реков привидно оптимистички иако разумот ми велеше да подразислам уште малку. Но, победи срцето. Тоа беше толку рането и повредено што бараше итно лекување и тоа во некоја далечна и егзотична земја, а Македонија токму на тоа ми асоцираше особено зашто знаев од историја за Александар Македонски и неговите верни Македонци со кои успеа да го освои речиси целиот тогашен познат свет.

На помислата на овој војсководец и неговите воини и на чуеното за опасната ситуација во која се наоѓаше пред пет години Македонија, во мене како да се разбудија сите ричарди и почнаа да мафтаат со своите сабји и копја што инаку не е својствено за мене зашто и тогаш бев и сега сум многу мирољубив човек. Знаев дека тоа, будуњето на ричардите, не е многу на арно но истрајувањето во намерата ја темелев свесно или несвесно врз можноста, ако дојде до критична ситуација, да стапат на сцена ричмондите, да ме извадат од зортот и да ме кренат на победничкиот пиедестал.

Потоа го напуштив Ричмонд еднаш и веројатно за секогаш. Авионската карта за Европа ми беше од Вашингтон, Ди Си. На “Далас” аеродромот, седнат надвор на една од клупите пред влезот, ја пушев можеби последната за долго време, американска цигара. Во далечината гледав како се влечкаат тенки облачиња таму кајшто требаше, на триесеттина километри од овде да се протега широкиот Потомак. Во душата не ми беше баш арно. Ме болеше големата американска ширина, ме болела децата, ме болеше Изабел, мојата хипичка љубов со која пред да се вратиме во Ричмонд и да создадеме семејство, поминав неколку куси

Антологичар

и сјајни години во Сан Франциско, градот во кој, млади и занесени, мислевме дека со цвеќиња во косата, ќе ја промениме суштината на светот. Сите тие сега како да се имаа закачено за мене и не ми даваа да мрднам. Но судбината имаше решено поинаку. По петнаесеттина минути бев во воздух, на седиштето од ербасот што ми овозможуваше низ пенџерчето да го гледам морето облаци над кое летавме со илјада километри на час и, повремено, кога тие ќе се разретчеа, градовите и земјата над кои поминувавме. Можеби бев првиот човек што чувствува носталгија по Америка. Во Цирих, по долгото и брзо одење по подвижниот аеродромски килим, на време го пресменах авионот и по кусиот лет од час и нешто слушнав како го најавуваат на англиски јазик местото во кое требаше да слетам – Скопје.

Крајот на септември е вистинско време да се дојде во Македонија. Уште озгора, додека го правевме оној голем круг за слетување (дури година дена отпосле, во пријатниот стан на плоштад Слобода, сфатив што значи шегата на еден мој пријател од Факултетот којшто на моето прашање ”Колкава е денес Македонија?” ми одговори: “Одвај се избегнува меѓународен инцидент кога еден нормален авион слетува на Петровец!”) ја видов и сфатив шарената топлина бои и светлина што нежно го прифати авионот и го слета на малиот аеродром. Тука мирисаше на душа, душа слична на онаа што, не толку одамна во сега далечната Америка непромислено ја продадов цабе на ѓаволот. Чувството ми се продлабочи кога на излегување од аеродромската зграда видов двајца средовечни мажи, моја врст приближно, како држат транспарент со моето име напишано на среде – Ричард! Мои луѓе, си реков. Потоа, по кусото возење со таксито гадно се опивме некаде во старата чаршија, Три јавора мислам дека беше или Т’га за југ, сега веќе не сум сосема сигурен.

Драги Михајловски

Страшни луѓе беа Владо и Јосиф на кои и ден денеска со радост се сеќавам. Срдечни, отворени, образовани, моите најдобри колеги на Факултетот! Да не ми се спомените на нив не знам дали сега со толку радост и милина на срце би говорел за Македонија, за она што таму ми се случи и за кое сакам овде да ви говорам.

Првата година што ја поминав на Факултетот направи тотален пресврт во мојот живот. Замислете! Јас, Ричард, гнездото на мракот, песимизмот и нихилизмот почнав повторно да се смеам. И тоа онака детски, од срце. Мислам дека дури душата, еднаш така горчливо оттргната од моето огромно англо-германско тело, полека ми се врати. Чувствував како ме галка одвнатре, како ми ги шири образите, како ми дава благост и јужњачка топлина. Си реков, Македонијава е чудо. Мала, мала ама недоодна. По секое ќоше манастир, на секој ачик цркве, под секоја педа земја, ископини, древни, древни од памттивек. Првиот шок ми беше кога Владо, уште вториот ден кога стапнав на Факултетот, ме викна и низ пендерето од библиотеката ми покажа една џамија на дофат, што се вели, од раката. “Петтнесетти век!” ми рече, “не сме ние за фрлање!” и небаре не забележа дека очите и срцето ми се ококорија, продолжи, “Кај нас е хаос, ама ние имаме чуден ред во хаосот! Внимавај, не си ни прв ни последен странец што работел овде! Ако успееш да го фатиш редот во хаосот, ќе те биде, ако не поарно веднаш враќај се од кајшто си дошол!” Тоа беше најчудниот совет што сум го добил во животот но верувајте ми, денеска сосем го разбирам и истиот би му го дал на секој што сака таму да работи.

Од таа прва година, освен љубезните лица на колегите и студентите помнам едно чудесно патување до местото Гопеш. Врнеше цел ден а ние со неколкумина грчки

Антологичар

пријатели возевме како луѓи да стигнеме денски за да земеме камен од старите гробишта за недојдениот грчки пријател чиј татко бил роден таму. Но кога стигнавме нé стемна. И уште почна да врне снег. Беше средината на ноември. Солунчаните се радуваа на снегот како мали деца а ние, ми се чини, остваривме неверојатен контакт со мистичноста. Таму си а не си таму. Гледаш а ништо не се гледа. Само преубава свежина и чувство дека сме го допреле рајот!

И уште средбата и разговорот со еден чичко кај кого отидов пролетта следната година да купам черце или нешто слично од богатиот македонски арсенал на везени работи зашто веќе поднаучив малку македонски и сé почесто шетав низ Бит пазар и старата чаршија. “Јас Ричард!” му реков, “Јас Американец, професор!” А тој на течен англиски ми рече: “Вие професорите имате женски срца, затоа ќе ти попуштам!” И ден денеска не ми е сосема јасно што сакаше со тоа да ми каже но сé уште јасно можам да го видам неговото интелегентно лице како педантно пребира по везените работи и стрпливо, една по една, ги реди пред мене и чека да чуе што ќе речам.

На почетокот од втората година од мојот престој на Факултетот, решив и јас нешто да сторам за возврат. Толку бев психички закрепнат, толку бев физички зајакнат што решив да направам нешто што ќе остане по мене и по кое вечно на мене ќе се сеќаваат. Зашто многу опасно во животот е да си само еден обичен ограничен професор, просечен ној со главата зариена во дебелиите книги. Овде, навистина, случајот беше малку поинаков. Се чувствував должен кон оваа мала земја што повторно ме извлече на површина и ми ја врати животната енергија. Сакав на најдобар начин да ѝ возвратам. Решив да направам антологија на македонскиот кус расказ на англиски јазик. Кусиот расказ ми лежел секогаш на срце.

Драги Михајловски

Уште како многу млад ги голтав сите книги раскази. Имаше и сè уште има раскази од Хемингвеј, на пример, што можам наизуст да ви ги кажам со блага парафраза, се разбира. Или раскази од Карвер, Форд, Ен Филипс, Мекјуан...

Пријателите ми ја прифатија идејата со одушевување. Ова беше многу важно зашто сè уште не стоев многу добро со македонскиот јазик за да можам сам да работам. Навистина ме обземаше срам кога ќе се сетев колку овие луѓе на Факултетот се пообразовани од мене иако платата им беше десетпати помала од мојата. (Јас примав американска плата.) Си велев, боже кога јас ќе говорам македонски како што овие луѓе го говорат мојот англиски? Кога јас ќе знам за нивната литература колку тие што знаат за мојата? И тоа ме тераше да работам на македонскиот како луд. Уште од почеток земав часови кај една колешка два пати неделно но како времето одминуваше, станував сè понезадоволен од степенот на знаењето, па сè почесто влегував во разговор со обичните луѓе на пазар, во кафеана, со комшиите. Најпосле, во втората година од мојот престој таму, можев да кажам дека солидно се служам со македонскиот но тоа, во никој случај, не беше доволно да се нафатам со читање на македонскиот расказ посериозно иако постојано се трудев. Едно е говорниот јазик друго литературата. Затоа помошта што ми ја ветија пријателите високо ја ценев. Помнам, во долгите ноќи пред Божик како со саати седевме или кај мене (јас живеев, како што веќе ви реков, во една од зградите на плоштад Слобода,) или кај Владо или кај Јосиф а најчесто кај Владо којшто, иако имаше мал стан, топлината и пријатноста што зрачеа од него беа огромни. Со мезе, добра ракија расправавме за сите аспекти на идната антологија. Најголем проблем беше изборот. Мојата идеја беше да се направи антологија на македонскиот расказ од осамостојувањето наваму. Но по

Антологичар

кои критериуми? Најпосле се согласивме клучен критериум да биде “Рациновото признание”, најмногу за да ми се обезбеди мене покритие. Значи, рековме, сите добитници на “Рациновото признание” од 1991 година наваму плус добитниците до 1991 година кои објавиле книга по оваа година. Еден мошне цврст, беспоговорен избор што си имаше свое покритие во секое време и пред секого. Потоа напишавме циркуларно писмо кое го пративме до сите автори и со кое баравме тие самите да ги посочат своите најомилени раскази и нормално, да дадат своја согласност за нивно преведување на англиски и објавување. Сè беше смислено до ситница. Испратив циркуларно писмо до неколку американски издавачи и по кусо време ми се јавија тројца кои покажаа интерес за печатење на една таква книга. Со Владо решивме сами да направиме преводи од петмина автори а го замоливме Јосифа и уште неколку колеги да ги преведат другите со тоа што јас требаше да ја направам последната редакција и да го напишам предговорот. Цветав од радост. Со толкав ентузијазам не сум работел уште од времето кога ја правев докторската дисертација од областа на современиот американски расказ. Дури овде имаше и нешто повеќе, нешто што може да се крсти љубов кон земјата што така благородно и несебично ме врати од смртта и ми даде можност да си дојдам сосема на себе.

По Божикот работата толку напредна што почнав да ковам и други планови. Размислував дури да останам во Македонија засекогаш. Што можев да загубам? Во Америка немав постојана работа, немав кука, немав семејство, децата повремено ми пишуваа и ми се јавуваа. Овде можев да имам сè. Навистина ќе морав да се навикнам на живот со македонска плата но секогаш имав и друго да работам. Можев, на пример, по оваа книга, да направам избор од

Драги Михајловски

поезијата или да седнам и да преведам десетина романи. Всушност, така живееја и сите мои пријатели. Со тешка работа но задоволни и исполнети. Дури видов ни жените не беа рамнодушни кон мене. Американецот Ричард со своите четириесет и пет години и сигурната работа на Универзитетот можеше да биде добра прилика за многу тамошни жени. Бев свесен како ми приоѓаат, како ми се додворуваат, како се подготвени искрено и чесно да ме сакаат. Што уште ми требаше во животот? Но, за жал, домашниот есап не се покажува секогаш точен на пазар. Се случи нешто, ме погоди нешто кое на почетокот изгледаше сосема наивно и пренебрежливо но кое подоцна, така барем се покажа, го потисна Ричмонда победникот во мене и повторно му даде место на Ричард губитникот, Ричард што никој не сакаше да го гледа а најмалку од сите јас.

Беше убава априлска вечер. Таман се имав вратено од прошетката на Кале и се спремав да го почнам предговорот за антологијата зашто расказите веќе беа преведени и лекторирани кога некој ми засвони на вратата.

“Да?” реков малку подисплашено зашто никого не очекував.

“Ричард?” ми рече непознатиот човек во шлафрок и влечки.

“Да,” реков и очекував да го објасни своето појавување на мојата врата.

“Може да влезам за кратко? Јас сум твојот комшија од долу!”

“А, комшија!” реков, “влезете, влезете!” и ширум ја отворив вратата чувствувајќи се должен да бидам љубезен со кој било створ во Македонија. Ова, се разбира, тука во Америка не би можело ни случајно да ми се случи. Но таму, верувајте ми, глушец да ми засвонеше ќе му отворев и ќе бев

Антологичар

љубезен а не комшија!

“Слушам правиш антологија,” ми рече човекот, “ашколсун, ашколсун!” и си седна на масичката во светлата дневна соба.

“Молам?” реков зашто не сфатив што точно му значи она ашколсун.

“Браво, браво, велам!” ми објасни човекот и си го поднамести шлафрокот во бордо и кафени риги, “така треба, така треба. И нас некој да не извади на бела виделина!”

Навистина се чувствував непријатно. Во мојот едногодишен престој таму ова никогаш не ми се имаше случено – некој да ми дојде дома и да ми говори за моја приватна работа. Не дека кај мене не доаѓаа луѓе. Доаѓаа секакви, од колеги до најобични работници што имав можност да ги запознам за време на моите секојдневни прошетки низ градот и неговите привлечни места. Најчесто, освен колегите, тоа беа пријатели што ги запознавав или во Багдад кафе или во Три јавора кајшто барем секој втор ден одев на ручек или вечера. Но на никој од нив не им паѓаше ни на крај памет директно и без посебна причина да ми говори за мојот животен проект.

“Убава вечер,” реков за да ја сменам темата и да му дадам до знаење на неповиканиот гостин дека имам работа и дека немам време за гости.

“Остави го времето!” рече човекот строго како да е лично мојот покоен татко, “Знам дека друго ти е на ум! Знам и какви сте вие Англичаните! А зборувате за времето секогаш мислите на нешто друго!”

“Јас сум Американец!” реков и сетив како љубезноста ми се губи и исчезнува низ малку подотворената врата.

“Уште полошо!” продолжи човекот, “од кога почнаа Американците да говорат за времето?”

Драги Михајловски

“Што е вашиот проблем?” го прашав директно и со многу концентрација зашто кога ќе се вознемирев многу лесно правев почетнички грешки во синтаксата; тешко ми доаѓаа зборовите а кога ќе ми дојдеа никако не можев да ги ставам во некој пристоен ред.

“Антологијата што ја правиш,” директно и ми одговори, “кој ти е критериумот?”

“А зошто тоа треба вам да ви го објаснувам?” се побунив зашто само дотука си допуштив да стигне мојата нељубезност. Во Америка, за вакви нешта, се вади пиштол!

“Зашто јас сум македонски раскажувач којшто случајно е и ваш комшија.”

“Одлично, мило ми е,” наеднаш ми олесна и со повторната љубезност што од некаде ми се врати го понудив пијачка па дури бев спремен да ја оставам мојата работа на предговорот за утредента доколку така испадне зашто Македонците се многу непредвидливи. Можат така да ти тропнат на врата барајќи лајче кафе или шеќер или шолја зејтин а лесно, ако ги понудиш една пијачка, да ти останат до сабајле. “Дали сте добитник на Рациновото признание по 1991 година?”

“Не сум!”

“Дали сте добитник на Рациновото признание пред осмостојувањето а сте објавиле книга по 1991 година?”

“Не сум, но сум објавил две книги раскази по 1991 година.”

“Тогаш жал ми е, ама не сте влегле во мојот избор!” му реков без заобиколување, онака директно, американски, на најпрофесионален можен начин.

Човекот ме гледаше како нетука, видов му идеше да ме фати и да ме фрли од петтиот кат за да станам пифтиеста маса под тркалата на многубројните возила што долу на

улицата, во колона офкаа и пиштеја по некаква пристојна жртва. Стана, ми пријде блиску, недозволено блиску, ми се стори и со змиските очиња, видов, ми се внесе во мојот неизбричен американски сурат небаре сакаше да види што има внатре што тој го нема, како дошло еден Американец така со него да говори, овде, на негов терен, во неговата Македонија во која, веројатно, веруваше дека само тој и никој друг е без конкуренција, најдобриот писател.

“Смирете се!” му реков и му ја тргнав десната рака со која веќе ме држеше за мојата нова македонска кошула. “Секаде има некакви правила, нешто врз кое се крепи светот ваков каков што е. Вие, едноставно не влегувате во мојот избор и тоа е тоа!”

“Не може тоа така!” ми рече кога се повлече назад на своето столче и малку се прибра, “едноставно не може. Вие Американците навистина премногу си дозволувате. Мислите светот е стадо овци па ќе го стрижите како што ќе ви текне. Тоа во Македонија не проаѓа. Има тука ред!”

“За каков ред говорите?” реков. “Четири долги месеци работам врз книгава и таа е моја. Јас го правам изборот. Постојат критериуми и точка.”

“А дали некогаш си помислил како се делат наградите во Македонија, а?” збесна човекот и повторно стана од место, “триесет години пишувам раскази, објавувам, за мене знаат и врапчињата овде, а ти сега ми зборуваш за критериуми. Немам Рациново зашто него го делат луѓе како колегите твои од Факултетот. Тие мислат дека сè знаат па си дозволуваат да ти ја полнат главата со глупости. Ти велам, врска немаат тие од литература! Тие се мочковци што ги наследиле местата од своите татковци и вујковци па сега уште си зедоа право да кажуваат кој прави овде литература а кој не! Срам да им е! Срам да ти е што ги слушаш! Литературата

Драги Михајловски

секогаш е надвор од Универзитетот! Ја запомни го ова што ти го велам!” и лут, гневен, со луња во очите излезе низ врата и ме остави да седам на место како здрвен, како некое учениче што добило тешка, несовладлива лекција од својот гневен учител.

Останав така уште долго. Се мислев дали добро постапив, дали требаше да бидам толку крут и строг, дали можеби премалку го знам јазикот за да разговарам пристојно со луѓето. Дали нешто згрешив? Навистина не ми беше јасно. Дури слушав како од Водно пиркаше свежо ветре и ги брануваше долгите сини завеси наеднаш, по долго време, се почувствував како туѓинец. Како мал, неважен и осамен туѓинец. Почна да ме јади јанса. А што ако човекот е во право? Што ако, навистина, за овие година и пол, сум стекнал само едностран впечаток за оваа земја? Што ако се дружев само со луѓе што свесно или несвесно го потхрануваа само Ричмонд во мене, ме оставаа да се чувствувам важен и силен без да го поттикнат оној подзаспан Ричард во мене, оној што го симболизираше сето губитничко во мене, оној што со сиот свој глас и цело време, потиснат во длабините на мојата душа, залудно викал – ти си сепак само еден губитник, само губитник, губитниик?

Уште утредента разговарав со Владо за ова. Кога ме виде скиснат и замислен како да му беше јасно дека нешто се беше одлемило во мене, некој таен мрак ми имаше избиено, можеби, на лице што тој знаеше да го види и протолкува. А кога слушна во што е работата, само се насмеа и ми рече:

“Глупости, глупости! Ти само терај си ја работата а за таквите немај гајле. Тој е успешен адвокат и со години, не знам по кој начин, објавува некакви блувотници, некакви аматерски лични творби за кои, се разбира од свој аспект, смета дека се генијални книжевни дела. Никогаш, верувај

Антологичар

ми, никогаш, ниедно жири, без оглед на составот, не му зело предвид ниедно дело за каква било награда а камоли за Рациново признание. Дај боже да имавме непризнат автор. Јас прв ќе ти предложев да го вклучиш во изборот!”

Ова, признавам, малку ме смири, дури одржав одличен час тоа попладне иако, по наставата, кога отидов на Кале малку да се издувам, наеднаш, дали со облаците што се спуштија од Водно или со ветрот што задува од кај Скопска Црна, видов како од под градите се подаде валканата, темна муцка на некогашниот Ричард и почна безмислосно да ми се криви. Ме обзеде страв и горештина. Чувствував дека ќе паднам среде патеката што води накај Музејот за современа уметност. Во обид за концентрација, пробав да ги повторам зборовите на Владо, она што тој денеска ми го рече но никако не можев да се сетам на нив. Некаква голема празнина ми се беше отворила во мозокот, некаква црна дупка во која, сигурен бев, се имаше пикнато мрачниот Ричард и неповратно ме влечеше кон бездната на губитништвото. На првата клупа, долу под сидините, со контрола на дишењето што ја имав научено од некои поранешни јога вежби што многу ми помогнаа во деновите по разводот со Изабел, успеав некако да се смирам. Си велев, зарем до таму си стигнал? Толку ли ти се нервите за никаде? Зарем си престарен? Зарем сега, по толку напори и труд, да подлегнеш на една обична грубост и да се повлечеш?

Во Багдад кафе најпосле дојдов на себе. Некои од младите луѓе што седеја таму и навистина пиеја кафе или чај ме препознаа. “Ричард, Ричард” ме викнаа и набрзо станав дел од убавото друштво што ме врати во стварноста, на моето тешко заработено место во Македонија. Ноќта кога се вратив дома светот веќе не ми изгледаше така црн. Го отворив компјутерот и, за кусо време, напишав две страници

Драги Михајловски

од предговорот. Добро ми одеше. Видов како зборовите го изразуваат токму она што сакав да го кажам кога го замислував предговорот. Моето интимно доживување на Македонија преку гласовите на многу добрите автори што тука беа застапени. Си мислев колку не е важна големината на земјата. Убеден бев дека ова ќе биде една оригинална книга што ќе го натера американскиот читател да сфати дека постои една друга убавина толку поразлична од американската. Една друга вистина. Малку конзервативна во однос на нашата но, од стилски аспект, ни малку понемодерна.

Околу полноќ како да чув некои неразбирливи звуци што доаѓаа од станот под мене. Не знам дали навистина стануваше збор за некакви гласови, крици или пак самотијата и мојата распламена вообразба си измислуваа стварност за себе. Едно време сирнав надвор низ прозорецот и видов дека од ниеден стан не доаѓаше светлина освен од мојот. Сфатив дека сум уморен. Се оптегнав на креветот и набрзо, со отворено светло, заспав.

Утредента станав околу единаесет, а надвор веќе беше набујатил преубав пролетен ден. Изгледа ноќеска дувал ветер па сега воздухот беше толку свеж и чист што ми се стори дека од прозорецот, со мал напор, можам да го погалам Водно и неговото зелено тело што моќно се креваше угоре до небото предизвикувајќи го бога или неговиот симулакрум, којзнае. Кога излегов надвор, лифтот не работеше што не беше многу трагично зашто знаев дека убаво ќе ми дојде мало раздвижување удолу по скалите. Но тоа само јас така си мислев!

На првото одмориште од четвртиот кат, застапат пред својата врата во шлафрок и влечки стоеше тој – адвокатот, писателот!

Антологичар

“Ричард!” ми рече строго и ми го фати патот да не можам да поминам, “размисли малку за она што ти го реков?”

Боже, си реков, каква агресија, каков безобразлук, каква перверзија! Веројатно и лифтот го расипал за да може да ме начека! Можно ли е ова? Ама збеснат изгледа ништо не реков зашто тој критичарски продолжи:

“Добро, момче, уште не ти е јасно какви автори си вклучил? Кој уште во светот чита автори во чии раскази цело време врне дожд? Дождот како афродизијак, се надевам дека и сам знаеш, е одамна исцрпена тема! Преголема зиморливост има во нив!”

“Зиморливост?”

“Гледаш каков збор не знаеш а правиш антологија. Расказите им се зиморливи, цело време се тресат зашто се песни, нема ништо во нив. Само симулакруми, по некоја француска шега и многу, многу беда, македонска беда!”

Дали малку го поттурнав човекот, дали навистина го фатив и го преместив пред неговиот праг сега воопшто не ми е јасно. Но помнам кога тргнав надолу по скалите во обид да бидам што подалеку од тој неподнослив зајадливец, цело време му го слушав ехото од злобниот глас: “Не може тоа така, не смееш така, некој треба да те спушти на земја” и она навредливото иако никогаш не сум учествувал во Виетнамската војна, “Јенки гоу хоум, Јенки гоу хоуууум!”

На Факултет ми беше страшно. Дури и студентите забележаа дека нешто чудно со мене се случува. Говорев, помнам, нешто за мојот омилен Харт Крејн, но јасно беше дека тешко ми оди. Си го слушав сопствениот глас, а кога предаваш и си го слушаш сопствениот глас, тоа е најстрашното што може да ти се случи. Го знаев ова од порано, особено од искуството што го стекнав од лошо

Драги Михајловски

одржаните часови во периодот по разводот овде во Америка. Се слушаш и ти се гади од чуеното, ти се гади од тебе и од цела таа симулација и неподнослива лага. Мислев дека ова е минато. Но ете истото ми се случи и во Македонија. Дотогаш имав убави часови, студентите бараа столче повеќе за да ме чујат, насекаде се говореше, “Ричард е добар, Ричард е одличен!”, дури и колегите ова го потврдуваа. Но стекнатото со години лесно се губи за еден ден! Ми идеше взема да пропаднам, го прекинав часот и излетав надвор во кругот на факултетскиот комплекс кајшто малку ме смири глетката среде која еден мој колега во паузата собирав шампињони наизлезени со белите главчиња од зеленилото кое копнееше, преку градот застанат на среда, да се спои со моќното торзо на зелениот витез Водно исправено отаде терасите на црвенкастите згради.

Цела среќа што доаѓаше викендот. Уште поручекта се качив на првиот воз за Кичево зашто натаму одамна немав појдено. Низ прозорецот на возот што иташе покрај надојдениот Вардар размислував за пролетта, за Елиот, за суровоста на април кон осамениите. Од Кичево пеш отидов на Света Пречиста кајшто љубезните домаќини ме примија на конак и ми овозможија во тие три дена одмор, полека да се вратам на себе. Повремено се прекорував себеси што сум станал толку осетлив но тој прекор полека се топеше во тие три тивки и мирни богородични ноќи и во широкиот дневен видик од зеленило и спокој што пукаше од работ пред бездната зад самата црква која во градбата личеше на џамија а на гробот до влезната врата од 1876 година, убаво се гледаше изгравираната ѕвезда на Вергина, куклишкото шеснаесеткрако сонце!

Но понеделникот, мислам, беше кобен за мене и за мојот престој во Македонија. Таман бев станат и по обичај

Антологичар

тргнав кон прозорецот да вдишам малку свеж воздух, наеднаш нешто однадвор, од кај прозорецот ми го затемни видикот. Се приближив, ја извадив, за кратко, главата надвор и се стаписав. Не можев да верувам на сопствените очи. Ги триев, ги триев ама она што го гледав си остануваше исто. Од прозорецот на катот под мене, две влакнести раце цврсто држеа долг стап на чиј горен дел, веднаш спроти мојот прозорец имаше закачено транспарент на кој со дебели, масни букви пишуваше: Ричард шпион! Како гром да ме удри од ведрото априлско небо. Изабел, ми текна наеднаш и со огромна брзина во мислите се вратив во мојот Ричмонд. Боже, колку ми недостигаше нејзиниот топол здив, искрената насмевка, срцето што знаеше безмерно да ме сака! Изабел, секогаш сум припаѓал таму кај тебе! “Изабел, душо!” изгледа викав како луд низ прозорецот зашто најразлични глави се подаваа од прозорците и гледаа де во мене де во оној подол транспарент што ми висеше пред носот. Ова “Изабел душо” сигурно ми дојде спонтано како автоматско негирање на она “Ричард шпион” што се мавташе пред мене. Изгледа посилено оружје немав. Некаде од душата, од мојата сирота, ранета душа, со сета нежност и со сета чиста убавина плачеше мојот кутнат Ричмонд и се обидуваше да го турне побеснетиот Ричард што сакаше да мава, да удира, да вика, да убива!

Не треба, веројатно, ни да ви кажувам надолго како сето ова заврши. Уште истиот миг се разведов од моите планови да останам во Македонија а уште истиот ден и од идејата да го завршам предговорот и да ја објавам антологијата. Не ни дозволив Владо или Јосиф да ме разубедат. По година и пол престој, сфатив, дека нагазив на нешто, на некоја мина која од секогаш тука била темпирана и трпеливо чекала да ја стапнам за да експлодира. Не, јас не припаѓав таму! Јас немав подготовка да останам таму! Јас

Драги Михајловски

немав такво семе за да пуштам таков корен! Не, јас не бев Византиец!

Сега кога сето ова го запишувам, овде во куќава во Калифорнија во која некогаш ја сакав Изабел и во која, сè уште се надевам, дека еднаш ќе се врати, сонот и јавето ми се станати исто. Ми се чини дека полека се враќам на себе, речиси неразумно заљубен во кусото но моќно царство на Ричард којшто дефинитивно го протерал Ричмонда со се бродовите отаде каналот во Франција и му ги разбил и последните илузии за неговото преземање на англискиот престол. А што е со Македонија? Добро прашање. Како бледнее надежта во враќањето на Изабел така бледнее и споменот на мојот речиси двегодишен престој таму. Интересно како со времето добрите работи ги забораваме а остануваат лошите. Најлошата секако. И ден денеска, секогаш кога нешто ќе ми тргне за напред, секогаш кога барем и ќе помислам дека во мене се враќа Ричмонд, наеднаш од темнината на мојата соба или од аглите на мојата душа ќе бунне издолжената фигура во шлафрок и влечки и на она мое “Јас Ричард, јас Американец!” цинично ќе ми врати: “Ти Ричард, ти Американец, ама ти и губитник. Губитниииик!”

(1996)

МИЛТОН

Јас сум првиот на планетава земја што мина низ промените на телесниот ум. За друг таков не знам. А мислам дека ни историјата не чула и не видела иако има уши на магаре и очи на сокол. Моите преобразби, за среќа, остануваат надвор од неа како некој неверојатен, зафрлен апокриф, нечепната вонканонска тајна што, можеби, еден ден, ќе буне сред некое ново племе сонувачи кои, со иста страст како мене, ќе веруваат дека живејќи се присутни на исчезнувањето на последните траги од земскиот рај.

Мојата кратка, позната хроника почна во 1608-та година, а непознатата по мачната, прва смрт во 1674-та кога цели три ноќи, под мрачните ноемвриски магли легнати врз Банхил хауз, испуштав душа, што се вели, уплашен како никогаш дотогаш пред непознатиот хаос во кој требаше да се претворам. Повремено бев свесен за строгото англиско лице на мојата Елизабет надвиснато над мојата тешка постела и бледата силуета на докторот Џенингз којшто одеше горе долу низ глумата соба кревајќи ги, од време на време, рацете во беспомошност. Потоа, помнам, третата ноќ, телото почна да ми се скаменува од нозете нагоре, невиден студ ме тресеше дури не се смраморив. Пред очи ми се замати, до уши ништо не ми допираше, срцето ми сопре...

Само внатре, во скришните ќошиња на мојот душевен

Драги Михајловски

ум што се бореше да се ослободи од скаменетата месна маса и конечно да се спаси, ми се вртеше многу брзо некој познат но подзаборавен филм. Го видов татко ми, Џон, како бескрајно се радува на моето голо, крeвкo телцe свиткано во тенки пелени, фрлено во прегратките на мама која сè уште збиваше уморна од тешката породувачка и силното крварење. Потоа збрчканото лице на вештиот Корнелиј Јансен, луто што не може мене, десетгодишно момче да ме задржи мирен дома, во *Сиредиџл* на улицата *Бред*, за да ми го заврши портретот како што беше обичај меѓу побогатите семејства во тогашниот Лондон. Па мрачните сидини на Кембриџ и светлото лице на Диодати, мојот најмил пријател што го снима во август 1638-та. Па прекрасното патување до Франција, Париз, Ница... Па неверојатната Фиренца, учените, неповторливи пријатели Гади, Дати, Фрескобалди, Култелино, Бонматеи, Клементило, Франчини, нивните весели, неповторливи лица... Па неверојатниот профил на Галилеј побудален по својот вртечки свет. Па темниот амфас на ватиканскиот библиотекар Лукас Холстаин, занесниот концерт на Барберини, волшебниот глас на Леонора Барони. Па женачката со мојата многу љубена Мери Пауел, бегањето нејзино по само месец дена брак и враќањето нејзино по три години, почетокот на слепилото во 1644-та, испитувањето во Домот на лордовите пред лутите, нервозни фаџи на иследниците и раѓањето на милата ќеркичка Ана во јули 1646-та. Па нежната Мери во 1648-та, болешливиот Џон во 1651-та. Па тешкото надоаѓање на целосното слепило во 1652-та, раѓањето на Дебора и неочекуваната смрт на жена ми Мери, само три дена потоа, па на Џон месец и пол дена подоцна... Па повторната женачка со Катерина Вудкок во 1656-та, раѓањето на ќерката Катерина година потоа и смртта нејзина во 1658-та во март само месец дена по смртта

Милтон

на нејзината мајка, мојата втора жена. Па палењето на моите книги во 1659-та, апсењето и затворот, повторната слобода, лошите кавги со децата, женачката со Елизабет Миншал, пожарот во куќата на Бред стрит, маките од костоболката, претсмртната постела, лицето на Елизабет, па темница, куса спија, смрт, можеби...

* * *

Будењето во 1674-та ме убеди во спротивното. Ми требаше долго време да сфатам дека сум станал еден од убавите, украсни чинари по кои Лондон е препознатлив до ден денешен. Луѓето доаѓаа под моите крошни, вревеа, глаголеа, не им беше јасно до крај моето потекло. Честопати, заради мојата убавина, големина, стаменост ме сметаа за симбол на моралната чистота и надмоќ, а многу почесто, во својата бујна несреденост ме споредуваа и посакуваа да станам родна јаболкница, симбол на здравјето, вечноста, љубовта и плодноста за Лондон да заличел на Шандигарх во Пенџаб кајшто улиците вриеле од стебла праски и сливи или на Нанкинг во Кина кајшто една шестина стебла биле овошни дрвја најмногу манго. Но јас ги трпев навредите и си молчев цели 277 години. Во овие, речиси, три века постојано слушав и за делата што ги создадов уште во мојот прв живот. Луѓето, навистина, главно ме фалеа, за големите, чисти идеи, високиот стил и огромната ученост што деноноќно уште од својата дванаесетта година ја зголемував до денот кога сосема ми го снема виделцето но некои, иако помалубројни, дрско ме напаѓаа заради блискоста со Кромвел и големата чиста револуција за чие остварување дваесет години ги одлагав големите писателски планови. Не ми беше сеедно. Ги гледав онака мали и лукави како, уплашени од својата

Драги Михајловски

беда и кусовечност, се збираат на куп во ситни, безобразни змиски гнезда што ги викаа друштва на писатели и ги касаат, гризат послните и повредните од себе.

Напати жалев за моето неостварено патување во Грција, а најмногу за земјата на Александар, Македонија. Смртта на Диодати ме спречи во тоа и веста за војната во мојата Англија. Ке беше чисто богохулие јас да се царев во термите на Пела, а пријателите да ми умираат од суровите мускети и голите мечеви. Но сега имав време. Долго, непредвидливо, растегливо време. Самата вечност, чинев, ја живеам. А срцето ме влечеше да го завршам патувањето. Доста ми беше искуството од стоење на место. Убаво е да бидеш чинар, да си нешто како мост преку кој врви најразличен свет и остава траги од сопственото искуство врз мојата затапена кожа зголемувајќи го секојдневно моето искуство на трпител, но, по толку време, посакав повторно да го сетам радосното искуство на водата и нејзиното постојано течење до сопствената смрт во едно од многубројните мориња.

* * *

Желбата ми се оствари во 1951-та кога повторно се родив како човек во градот Монастир што во превод од грчки на словенски би било Обител или Битола како што Македонците до ден денешен го викаат. Не знам дали сте чуле за него, но голема штета е за вас ако не сте чуле зашто тој, особено по својот стар центар со “жолти куќи високи” како што вели една од многуте песни во кои е опеан, во многу нешта е налик на секој пристоеен европски град што се држи на земјината тежа. Денеска, сигурен сум, би ви паднало жал за неговата провинциска состојба згушен близу

Милтон

до неприродната и непроодна грчко-македонска граница особено ако можете да го видите онака украсен со кич божикни сунсурки и шунд зградички испрчени сред старите, достоинствени семејни куќи и несоодветниот асфалт потурен по шармантните сокаци низ кои до скоро врвеле пајтонџии со впрегнати игриви вранци и дами во долги здолништа со шарени чадорчиња кренати над нивните нашминкани главчиња за да ги штитат од пеколното летно сонце секогаш зинато и надвиснато над градот небаре похоти да ја засуши секоја непристојна влага раширена по дуќаните и ниските железни ќепенци.

Семејството во кое глумев мало, невино бепче живееше на улица Солунска, во една стара еврејска куќа на два ката со убава сина фасада свртена кон рекичката Курдерес и со голем двор од задната страна во кој имаше една голема црница и перална зад која сиркаше ниска дуња со бунар и тулумба под ветките. Куќата беше на само десетина метри од железниот мост преку кој, во тоа време, можеби еднаш месечно, поминуваше по еден товарен камион. Таа што ја викав мајка, беше здрава селанка од блиското село Буково во чиј манастир, ако сте чуле, на пат од Албанија кон својата смрт во Мисулонги, преспал двестри ноќи мојот англиски следбеник од деветнаесеттиот век, лордот Џорџ Гордон Бајрон. Честопати оној што го викав дедо идеше кај нас со натоварено магарче лук, кромид, јајца, пршки, сланина и пипер, оној надалеку познат буковски пипер, зашто во тоа време граѓаните беа сиромашни од мерата надвор, сè се купуваше на купони, па каква-таквата поткрепа од село идеше како добивка на лотарија. Едно јајце испржено на око во стопената сланина, идеше како мевлем на рана по деновите поминати со сув леб или леб натопен во вода со малку шеќер и какао. Многу го засакав

тоа кусо човече со орловски нос и меки раце. Не само поради храната што еднаш неделно ни ја дотураше туку, пред сè, поради бистрината и релативната ученост за тоа време. Говореше седум јазици од кои најдобро ги знаеше грчкиот, германскиот и францускиот: грчкиот затоа што учел грчки на училиште, францускиот затоа што бил пет години во Мец и германскиот затоа што на двапати по три години бил во Германија. Таму уште го научил рускиот и украинскиот (вториот пат, претпоставувате, работел во германска фабрика заедно со многу пленници од покорените територии од страна на Третиот рајх) а се служеше и со влашкиот и старословенскиот зашто едноставно познаваше многу Власи со кои си имаше давање-земање и подолго време пееше во селскиот хор на црквата во која, за богослужење, сè уште се користеа евангелијата размножени од првиот превод на Библијата на црковнословенски јазик што го направил светиот Методиј во деветтиот век. Мене посебно ме трогна кога еден вторник (обично доаѓаше кај нас во пазарните денови а во Битола пазар е во вторник и петок) седнат скромно на дрвената коклица до шпоретот за дрва (значи сигурно било зима) ми кажуваше за малата револуција од 1945-та кога цела Битола излегла на Широк сокак и со пароли кренати до небо викала:

“Нечемо краља, очемо Тита, народ се пита!”

Тоа ме потсети на сиротиот Чарлс што го обесивме во 1647-та, ми се чини, па онака мал и малку, заради неисхранетоста, рахитичен, искрено заплакав не толку поради лошата кралска коб, колку за себе и за својата незавршена судбина. Дедо мислеше дека плачам од радост што победил народот но јас плачев заради својот долг и непрокопан живот. Колку неферски однос кон благото седмаче што заедно со Илинка ја имаа родено мама, а него го имаа родено Петре и Ѓурѓа,

Милтон

Петрета Илија и не помнам кој (тука завршува помнењето на женската линија), Илија Константин...Оној што го викав татко беше посебна приказна. Тој не помнеше дури ни баба му како се вика. Кога ќе го прашав како поголем како се викала баба му, само ќе ја наведнеше главата и ќе речеше: “Не оти знам...” Мајка му Захарија, таа што ја викав баба, живееше со нас, ниска, згрбавена и со крст на чело, одвај говореше македонски оти беше Влаинка родена во Албанија. “Мусакија, Мусакија, Каваја..” велеше често дури еден ден во 1962-та не го отворив првокупениот атлас и не ја пронајдов областа со таквото име и градот залепен за Јадранскиот брег. Но повеќе ништо не научив. Само дека татета го родиле Китан и Захарија, Китана Михајло, Михајла којзнае кој...

* * *

На Солунска, во куќата на Марика Јефтиќ и мајка ѝ Евгенија, го чекав првиот потоп во мојот втор живот како човек. Немав повеќе од единаесет години, бев слабо, не многу високо момче, со кратки панталони и бела маичка подарена од Џан Спиро, вујкото на Марика, што беше дојден од Америка да ја изгради камбанаријата во родното Магарево. Со лицето залепен за прозорецот и срцето в петици го прецвакував сето она што тие денови се говореше низ Битолата. Ќе имало потоп. Потоп ќе имало. Втор по Ноја. Ама многу полош. Овојпат ни живинче не ќе куртулело. Не знам кој прв го пушти таквиот глас но знам дека наскоро сите говореа за тоа. Најмногу Чече и Цаки, двајцата браќа што беа најдаровити за раскажување приказни. Три вечери, збиени еден до друг крај тешката авлија на Белчевци дури куќите наоколу сенишно потврдуваа и ни ги смрзнуваа коркачките срценца, го слушавме гласот на Чечета и

Драги Михајловски

самиот призрачен и нестварен, како ја повторува блиската закана. Ќе има потпоп. Ќе се удавеме. Ќе не снема до еден. Ќе надојде Драгорот, ќе надојде Курделес, мостовите ќе ги однесат, дрвените, железните, сè живо и диво по куќите ќе исподават... Стоев така и гледав во рекичето долу па во наоблаченото небо горе што се муртеше од кај Пелистер. Умирав од страв. Единствено ме смируваше, иако само повремено, мирната атмосфера дома: баба дремеше, како и обично на креветот во ќошот, мама шиеше на рачната сингер машина а тате на наковалната самоделски го ставаше половината ѓон на штиклите од чевлите на мама. Никој не покажуваше вознемиреност. Само тате понекогаш ќе опцуваше нешто ако го промашеше брутчето со чеканот и се пернеше по прст или ако чуеше нешто револуционерно на новото радио:

“Свињи капиталистички. Кастро ќе ви дојди до ак!”

Јас се препотував крај прозорецот и чекав. Не верував дека не знаат. Тате беше порезник и ги шеташе сите дуќани во градот. Сигурно чул. Но тој само маваше со чеканчето по ѓонот дури не го намести и не ѝ го покажа на мама. Потоа заедно се смееја. Тогаш некој затропа со бастунот оздола. Коските ми се стресија. Тоа Евгенија, стара и некадарна тропаше врз тенкиот таван. “Оди, види што е!” го натера мама тате а овој послушен, како мало дете, стана ја отвори стаклената врата и од салонот праша гласно, “Што е?” “Мама се плаши,” го чув јасно гласот на Марика зарипнат од пушење, “вели фати ги капките пред да заврне и да биде доцна!” “Надвор е ведро” вели тате, “не врни од ведро небо!” “Фати ги, те молам, не можам да ја слушам!” Тате потоа го слушам како се качува на кров, ги отвора ќерамидите, ги знае добро сите слаби точки, нешто прередува, потчукнува, “Нема да врни,” вели потоа кога се спушта и кога повторно

седнува на сандукот зад наковалната, “на старата чавките ѝ го испиле умот!” Но не ми го имаа испиено и мене. Уште долго, со саати клинчев крај пенџерето и чекав да се случи она за кое ни говореше Чече, она за кое со денови шепотеше целата Битола. Но ништо не се случи. Буквално ништо. И натаму залепен за пенџерето се прашував што можело да биде во прашање. Дали секнале божјите моќи, дали му пресушиле издашните извори? Дали, едноставно се премислил и решил да не остави на свет? Дали тоа имаше некаква врска со моето тајно англиско потекло? Тогаш ми текна дека ни во Новата Македонија не пишувавше ништо. Тате редовно го купуваше весникот, а јас редовно му го крадев од порезничката чанта и го читав пред тој, најаден и полупоспан, не го земеше и легнат на дрвениот кревет не го читаше дури очите полека не му се затвореа и не загрчеше во длабок, послепадневен сон. Зошто не би пишувало во весникот за една таква голема несреќа? Воопшто не ми беше јасно. Малку се успокоив но јансата се уште ме јадеше дури ноќта сосема не се спушти над Курделес и дури здрави светли ѕвезди не болснаа на спокојното небо. Утредента ми стана малку појасно кога се врати тате бесен од работа и кога, задишан, уште од врата ѝ се развика на мама:

“Гадови капиталистички. Не ни можат со друго туку со суеверија ќе ни ги трујат децата. Таквите не се за денешницата. Голи оток е за нив!”

“Што е тоа суеверие?” прашав.

“Суеверие е суеверие,” рече отсечно, “од каде јас пак да знам што е? Само знам дека не е добро и дека на капиталистите им служи против народот!”

Толку за потопот зашто не сакам сега премногу за тоа да глаголам. Срам ме фаќа. Јас магистер од Кембриџ подлегнав на суеверие и требаше еден сиров, полуписмен

Драги Михајловски

Влав од Македонија да ме врати на земја и да ми го покаже патот!

* * *

Кога сме веќе кај магистратурата, да ви кажам дека најголеми проблеми имав на училиште. Сè ми беше здодевно. Како и да не му е досадно на еден кембрицки дипломец вака неразумно фрлен (барем тогаш така ми се чинеше) во едно основно социјалистичко училиште некаде во срцето на Балканот! Единствена утеха ми беше учењето на мајчиниот јазик и тој предмет најмногу го сакав иако лично сметам дека учењето странски јазик само ја затапува интелектуалната моќ на поединецот и во многу го спречува неговиот брз развој. Во многу случаи тоа е покритие за незнаењето и немоќта да се излезе од сопствената ограниченост. Но и покрај моите внатрешни недоумици, таму сите ме сметаа за гение освен тате. Тој постојано ми велеше:” Учи, учи да не копаш!” А јас учев, учев, го совладав македонскиот речиси како родниот англиски. Посебно станав добар во пишување состави и во сликањето. Еднаш нацртав толку добар портрет на мојата соученичка Маре што наставникот веднаш ме пофали, а гласот за тоа, преку Марика која предаваше музика во истото училиште, стигна и дома. Мама и тате со денови расправаа како ќе биде што ќе биде со детето, големи планови почнаа да коваат за на крајот тате да рече “Ќе го дадам кај Иван Мелников!” А Иван Мелников, белогардец, емигрант од Русија по чистките на Сталин, живееше веднаш зад Театарот во една двокатна, жолта куќа што влеваше почит особено кај нас децата што секојдневно, освен недела, со чантите на грб, минувавме тука крај неа на патот до училиштето “Гоце Делчев” што беше само стотина метри

Милтон

потаму. Сонував за денот кога повторно, по толку многу векови, ќе добијам личен учител. Секојдневно, на минување, се загледував во големите светли прозорци и убавиот, готски балкон со надеж дека наскоро ќе мидам низ огромната дрвена порта и ќе се предадам на таинственоста на таа неверојатна куќа и наукот на тој речиси, барем за тате, свет човек! Но ништо од сето тоа! Кога по втор и последен пат наставникот, преку Марика, ме пофали за пејзажот што го имав нацртано според една чудесна разгледница што внукот на тате, Миха, ја имаше пратено од Вараждин кајшто служеше војска и кога тате, нервозен од мерата надвор, грубо ја разбуди мама и ѝ рече: “Што велиш, мори, да го дајме кај Мелников или не?” ми стана јасно дека од учењето кај мајсторот Мелников нема веќе ништо. Зашто тате беше таков човек. Првин ќе рече дека сè е во ред и дека нема никаков проблем, а потоа, во зависност од расположението кое најчесто му беше никакво, ќе почнеше да се колеба како да не е дете на социјализмот туку некаков балкански Хамлет, и ќе почнеше на чистото решение да го додава она “или не” и мене ми стануваше јасно дека тука, што се вели, леб нема за никого па ни за мене. Многу надарен бев и за музика. Дарбата ја наследив уште од мојот прв татко Џон, којшто и самиот беше познат музичар и имаше своја цена во високите лондонски кругови. Газдарицата Марика имаше клавир што во тие скудни времиња (во Македонија, колку што сетив, сите времиња се скудни!) беше добар извор за дополнителен приход. Клавирот ѝ беше во единствената нејзина соба на горниот кат и таа редовно даваше часови на децата од побогатите битолчани ако тогаш воопшто можеше некој да се нарече побогат или посиромав. Добро, да речеме, имаше малку побогати во сиромаштијата чии деца, на пример (ете за колку беа побогати!) можеа на големиот одмор да си купат перек

или пинерлија а не обична солена која беше за пет динари посфтина! Значи, јас редовно, кога бев дома и кога Марика даваше часови, ќе се залепев до стаклената врата што водеше во салонот и ќе се заслушав во звуците на клавирот што доаѓаа веднаш тука од собата покрај нашата чија врата редовно остануваше отворена. Не знам дали Марика, поттикната од колешката Морфа, мојата наставничка по музичко, и нејзините фалби за мојот слух, или затоа што можеби од седечката позиција до најчесто неталентираните ученици ја забележа зад перденцата ставени од мама преку стаклениот дел од вратата мојата скукулена и заслушана силуета, еден ден едноставно ме запре и ми рече: “Сакаш и ти да учиш клавир?” А јас, (боже колку се срамевам од неа!) фатен во небрано, не можев да ѝ кажам не па така, по само два дена се најдов во големата приемна сала од нижото музичко училиште (замислете какво понижување за некој што го напишал во хексаметри, по угледот на Хомер, “Загубениот рај”!) а старата Хрисула, седната на клавирското столче ме праша “Која песна ја знаеш?” “Марина” испалив како од пушка и во следните пет минути таа ме пратеше а јас пеев свесен дека на старата учителка не ѝ се допаѓа изборот зашто “Марина” тогаш ја знаеја сите млади и се пееше во придружба на гитари, на улица и тоа сигурно не беше песна што треба да се учи во едно сериозно музичко училиште какво што беше битолското со својата голема репутација ширум Југославија. “Има одличен слух!” ѝ рече потоа Хрисула на Марика и јас, покрај обврските на училиште, си добив уште една. Требаше да ме видите како со виолината (“сирото дете,” велеше мама, “поголема е од него!”) в раце и со чантата на плеќи одев “по крајот” од улицата како што ме учеше мама, ќе го минев железниот мост, ќе дојдев до влезот од старата болница свесен дека доттука ме следат загрижените очи на

Милтон

мама, ќе свртев десно во сокачето кајшто живееше мојата соученичка Уранија и, по едно педесетина метри одење низ него, ќе излезев на ширинката по која веднаш доаѓаше музичкото училиште.

Мојот прв македонски учител по музика беше Таки Хрисик. Тој ме учеше солфеж и ми ги покажа првите чекори во свирењето виолина. Понекогаш ме караше кога ќе забораев да донесам калифорниум или така нешто, една восочна маса со која се мачкаше гудалото за да не чкрипи. И тој, ама и јас, имахме изострен слух и секое чкрипење не вадеше од памет, него повеќе зашто можеше да си дозволи да реагира а мене, се разбира, помалку, зашто едноставно, не смеев да гукнам. Потоа, помнам, ми се сменија уште неколку учители, Џика, мислам, беше најстрог и најмногу се лутеше за секој фалш отсвилен тон. Потоа дојдоа и концерти на кои, помнам, доаѓаа и тате и мама и горди на својот син (тие немаа поим, се разбира, за моето потекло!) ми мавтаа од време на време, колку да ги видам, да ги забележам во нивната ретка важност. Еден куп пофалници добив, тате ги редеше, се сеќавам, кај ќе стигне за да се фали пред колегите порезници или пред некој заскитан роднина што ќе дојдеше кај нас на чај или кафе.

Но како и ликовната, така и мојата музичка кариера брзо заврши. Крајот си дојде некако сосема природно со завршувањето на основното училиште. Требаше или да одам во средно музичко или во гимназија. За двете истовремено бев физички преслаб. Тате долго се бунеше што сакам во гимназија. Стегнат од немаштијата во која се давеше сиот свој живот, тој мислеше дека си успеал во животот, на пример, ако станеш воен музичар! И малку требаше, верувајте ми, во мојот втор живот, со сето свое вековно искуство, да станам воен музичар! Можеби оној што оди со исправена глава на

Драги Михајловски

крајот од поворката и удира на чинели! Сепак победивме јас и мама а во тоа многу ни помогнаа слабиот карактер на тате кој набргу стигна до она свое “или не” и не остави на мир и мене и мојата непредвидлива судбина. Мојам уште многу да ви говорам за тие сиромашки но чудесни денови од моето повторно детство во Битола но има други работи што сакам да ви ги кажам. Намерно не ја спомнав првата љубов зашто би било смешно и цинично еден искусен маж по зрелата, цврста љубов со триесетипетгодишната Елизабет Миншал да говори за својата детска заљубеност во некоја десетгодишна плачка! Но таа постоеше и беше доживеана! Со сето црвенење, тресење на нозете, чукање на срцето!

* * *

Потоа дојде случката со мачката. Една година по смртта на старата Евгенија и два месеци по повторното доаѓање на Џан Спиро во Битола кога се разоткрија вистинските цели на неговото идење кај нас. Ич нему не му било гајле за камбанаријата во Магарево туку сето време се токмел да ја земе за жена нашата Марика, неговата внука! Мама ова го дознала од Кате, прислужничката на Марика која по својата несреќна мажачка со некојси ‘рчпал од Крушево буквално останала на улица и уште како осумнаесетгодишна распуштеница дошла во куќата по парче леб и останала цели четириесет и две години! Марика и самата разведеница од бракот со некојси офицер на кралската Југославија којшто по доаѓањето на Бугарите во 1941-та, заминал од Битола и никогаш не се вратил, се нашла на големи маки. Џан Спиро ѝ нудел убав и комотен живот во Америка кајшто наводно имал три куќи и големо богатство но таа не можела да го

Милтон

остави гробот на мајка си на Буковските гробишта. “Што ќе помисли мама!” шетала по дневната и се туфкала со денови, “Нејзината ќерка се премажила за сопствениот вујко и оставила гробот да ѝ се запустит!” Барала совет од Кате, а Кате и самата во длабока, многугодишна врска со инкасаторот Бурме, не знаела што да ѝ каже. Се уплашила да не остане на улица зашто Бурме никако не сакал да ја земе. А како ќе ја земел кога веќе имал жена со две деца а пустата Кате немала појма?

Најпосле случајот се реши сам од себе. Второто утро по новата 1963 година осамна без американскиот гостин. Наеднаш го снема. Чувме долу викање, плачење, вриштење. Мама слезе да види што се случува а јас застанат на дрвените скали ја видов Марика како ги куби косите, како рони солзи, како за првпат можеби по толку години, ја гушка мама, паѓа на колена. И по три дена сè се смири. На крајот за сè беше обвинета црната мачка Мица, мојата миленичка. Наводно многу мјаукала од кога дошол гостинот, не му давала да спие, го гледала со зелените очи и го урочила. По куса постапка ѝ беше судено а пресудата, смрт во вреќа, требаше да ја изврши кој друг ако не тате. Тој имаше нешто садистичко во себе. Не можеше животинче да смисли. Кога беше решено тој да ја погуби сиротата Мица, со уживање реши да ја жртвува ленената вреќа во која секој месец земаше зајре од бакалот Трифун. “Ќе најдам друга!” ѝ рече на мама, ја фати Мица, ја пикна во вреќата и ја заврза со дебел сицим. За нас Англичаните животните од секогаш биле светиња. Го гледав тате и никако не можев да ја сфатам неговата возбуда од блиската смрт на мачката. Трескавично мислеа што да сторам. Се влечев по татета, го молев да се попишмани но тој не сакаше да чуе. “Их, мачки!” велеше, “да не сум јас да турам отров во визбите, глувците ќе не изгризат!” Потоа ја

Драги Михајловски

крена вреќата во која се мешколеше Мица и тихо мјаукаше, ја намести дрвената скала, излезе на таванот, размести неколку ќерамиди и безмилосно ја фрли вреќата од врвот на покривот! Од пенџерето во кујната гледав како вреќата багна долу на чиментото во дворот зад куќа. Срцето ми се стегна. Сонцето блескаше низ црницата а во вреќата, долу, бесмопомошно преткаше удреното животно. Беше жива. “Не плачи!” ме тешеше мама застаната до мене, “мачките имаат девет животи!” Но веќе тате беше долу, повторно ја зеде вреќата и се изгуби во тунелчето што покрај клозетот водеше до долниот салон а потоа по дрвените скали до горниот кајшто беше дрвената скала за на таван. Гледав како пет или шест пати ја правеше истата операција и си мислев што можам да сторам. На седмиот пат тате изгуби душа, калдиса, како што велеше мама и во налет на несигурност само ја фрли вреќата преку ѕиданата авлија, си ги истресе рацете и свика по мама да му донесе чашка ракија. Додека седеше на ниските скалички и полека ја топеше ракијата, од другата страна на авлијата се слушаше тихото цвилење на сиротата Мица која никако не испушташе душа. Тогаш дојде спасоносниот глас на мама озгора, “Те бараат од работа! Преслечи се, изми се и оди!” Тате како што беше верен и послушен кон работата, веднаш заборави на злосторството што не успеа да го заврши, скокна и по нецели пет минути го снеса од дома. Со солзи в очи отрчав од другата страна на авлијата, ја кренав вреќата со сиротото живинче внатре кое болно мјаукаше во паника и излегов на улица. “Барај некој камион!” ми подвикна мама од пенџере, “само да куртули!” Застанав на патот и чекав. Знаев дека кога тогаш ќе најде некој од камионите со кренати церади. Тие одеа со толку мала брзина што дури и јас, момче од дванаесетина години, можев лесно да ги стигнам. Кога ја фрлив вреќата во првиот

Милтон

камион што најде и забрмчи од мака на угорницата пред железниот мост, стоев така уште долго и го гледав возилото со скопска регистрација како полека ми исчезнува од пред очи. Плачев. Како да знаев дека со одењето на Мица ми замина цел еден свет тука зад свиокот кај жолтото влашко црквиче врз чии ѕидови, со години, од пенџерето на мојата куќа ги замислував и цртав новите светови во кои наскоро требаше да стапнам.

* * *

Не знам дали беше казна или судбина која треба да се изоди што по извесно време повторно се појавив на овој свет како мало црно мачорче. Се појавив наеднаш и без најава во станот на еден црномурест господин во скопската населба Чаир. Поради приказнава што ви ја кажувам ќе го викам газда зашто името, во крајна линија и не е важно. Требаше токму таму, во тоа станче на шести кат со фантастичен поглед на Скопска Црна и Шара да ја извршам својата македонска мисија, да го довршам неверојатното патување низ синорите на времето започнато во Лондон во далечната 1674-та. Првата ноќ ми беше најстрашно и најтешко. Се моткав онака мал и слабичок низ темницата под големиот телевизор и не сакав да се мрднам од таму. Од сите агли на станот овој ми се виде најпријатен зашто необично ме потсеќаше на топлите прегратки на мама, мојата прва лондонска мама што сега мирно почива на скромните гробишта малку подалеку од Банхил Хауз. Од време на време си го гледав телцето и се прашував зошто сум стигнал до таа катастрофална состојба на несклад и телесна параноја. Ми требаа точно три дена да се смирам и да сфатам дека телото повеќе не ме интересира. Почнав да се приврзувам за предмети. Најпрв беше црвениот

Драги Михајловски

леѓен што секогаш стоеше во бањата со специјална песок во него што уште првиот ден од мојот престој таму, газдарицата ми го тутна под нос и ме натера да ја извршам првата нужда. Оттогаш тој стана мој неразделен дел и газдите никогаш, кога и да излезеа со мене и со двете ќерки во малото корејско коле, не го забораваа да го понесат. Тој беше како магнет за мене, прва и последна желба во денот. Потоа многу ги сакав каучите особено оној во големата дневна соба зад кој честопати, бидејќи мал по зафатнина, бегав да се скријам од здодевните потреби на ќерките да си играат со мене секогаш кога ќе дојдеа од училиште или кога, едноставно, не знаеја што да прават со себе. А ни газдата од почеток, многу не го сакав. Особено ме нервираше неговото навалување со часови да ме гали кај ушите, по вратот и кај опашката зашто веруваше дека милувањето на мачките го смалува притисокот. Многу му бев лут зашто не сфаќаше дека не сум мачка туку мачор и дека таквата педерастрија ме вади од памет. Во Македонија, всушност, најмногу од сè ме нервираше тој несвесен педерастриски однос меѓу мажите. Ми идеше да побудалам кога ќе видев дедо како гали внук или татко како бацува син! Или просто кога двајца мажи ќе се сретнат на улица, ќе се прегрнат и ќе се избацат! Знаев дека најлошото влијание што некогаш го имале Грците врз Македонците е токму ова и многу ми беше криво! Јас ова неколкупати и му го покажав на газдата. Секогаш кога ќе го оставеше компјутерот и ќе се упатеше кон мене со она негово одвратно “Мац, мац!” ќе побегнев во најтемниот дел од станот (зад некој од каучите) и молчев како заклан додека не се откажеше. Но времето и мојот брз раст си го сторија своето. По само шест месеци веќе не ме збираше никаде. Ни зад каучот, ни зад телевизорот, ни зад шолјата в бања па полека се препуштив на милоста и немилоста од

Милтон

грчкото влијание. Затоа пак најмногу ја сакав газдарицата. Таа беше спротивна од газдата. Спокојна и бескрајно чувствителна полека ја стопи омразата што од почеток јасно ја покажуваше кон мене, и вистински ме засака небаре ѝ бев толку пожелното трето дете во куќата. И што е најважно, никогаш не ме пипкаше. Јас тоа страшно го ценев и секогаш кога нешто ќе спремаше на шпоретот, а спремаше редовно само прва лига јадења и никогаш не забораваше да ми даде прв да пробам, ѝ се моткав меѓу нозе и ја минував нежно со опашката во знак на почит и безрезервна љубов. Таа знаеше да сака и мислам дека никој во станот освен мене, не знаеше вистински да ѝ врати. Дури ни газдата којшто беше навистина многу мек човек со интелегентно лице и полуседа брада но се чини, премногу беше зафатен со својата интелектуална работа за да може вистински да го цени и сака она што му го нудеше животот околу него. Станот беше полн книги, одбран алкохол и добра музика. Страшно ме потсекаше на татковата куќа во Лондон, особено затоа што повеќето од две-три илјадите книги на полиците беа англиски. Честопати ноќе кога сите ќе исполегнеа и ќе заспијеја, тајно ги листав со шепите, една по една и добив претстава за она што го работат моите наследници денес. Особено се радував, можеби првпат по толку векови, на една дебела книга во тврд повез во која беа собрани сите мои песни на латински и англиски јазик. Ја читав и си мислев колку денешните умови не се отидени подалеку од нас, од мене, од нашите мечти и соништа за поубав и посрекен живот. Всушност, ништо не беше отидено подалеку. Ова не е нарцисоидност, верувајте ми, туку објективно согледување на еден црн и многу искусен маchor! Вестите што ги емитуваа преку целиот ден, а посебно оние вечерните кои редовно ги гледавме со газдата, не кажуваа за некои којзнае какви промени напред. Само Македонија сега

Драги Михајловски

беше независна држава но никако не и побогата од времето кога живеев како дете во куќата на Солунска во Битола. Луѓето што се јавуваа на екранот, исто како и тогаш беа тврди, недоверливи и сиромашни, полни суеверие и страв за блиската иднина. Кутриот Александар! И самиот би се разочарал од овој кревок остаток од неговото моќно царство вклетен меѓу безобразните грчка, бугарска, албанска и српска држава. Доволно беше само да ги види мртвите риби во неговиот сакан Аксиј како се капат во киселини и нафта и да му се згади! Тој некогаш, барем така сум читал, седнат крај брегот близу до родната Пела, дури Аристотел на уво му ги откривал тајните на светот, можел лесно да ја замени фрлената трска со четка и загледан во беспрекорно чистите води на реката, да си го наслика сопствениот портрет!

Газдата сепак наскоро сфати дека јас не сум тука да му го смалам притисокот туку да му го зголемам. Можеби несвесно, можеби свесно, јас сега не можам точно да кажам, тој почна на мене да гледа како на некој створ пратен од бога да му помогне во остварувањето на неговите амбиции. А тој беше амбициозен од мерата надвор. Иронијата да биде поголема, тој беше дипломиран англист заинтересиран главно за, мене ми се чини, најгенијалниот период од англиската книжевност - 16-от и 17-от век а беше роден во Битола! Завршил средно во горната гимназија, а Факултет во Скопје! Ептен ми звучеше познато! Тој како амбициозен човек на самостојната Македонија многу ретко се навраќаше на минатото зашто сметаше дека тоа е сопирачка и знак за старост. Но сепак, понекогаш, особено во студентите јануарски ноќи на 1994-та, кога во чаирското гнездо ќе се собереа сите дома кајшто јас цело време ги чекав оптегнат крај настеганата термо печка, знаеше да каже по нешто од своето минато. Разбрав дека не со многу радост говореше за

Милтон

гимназиските и факултетските денови. “Глупост! Глупост!” најчесто велеше, “колку потрошено време, а колку малку знаење! Тиквари, тиквари!” Ова тиквари не знам дали се однесуваше на професорите што го учеле или пак на него, на нив, учениците, студентите но главно беше јасно дека не му се допаѓа образовниот систем во Македонија иако честопати знаеше да ја истакне несоодветноста на стекнатото знаење со реалните состојби во општеството, “учи, учи шекспири, милтони, дановци, џонсоновци, свифтовци а ваму реалноста пишти по тиквари! Ете ти совршен извор за несреќи!” Многупати го споменуваше некојси Темелиев од гимназија којшто со наостреното моливче пикнато меѓу заби ќе му се потпрел на клупата и гледајќи го право в очи со остриот, непријатен поглед ќе го прашал, “ти како хипик и шизик, колку џепарац имаш месечно?” и тоа со источномакедонски акцент зашто бил дојден од Пиринска Македонија по кавгата на Тито со Димитров и по затворањето на македонските училишта таму. Потоа говореше за некојси Љанго, незвршен математичар што ги вадел на табла само девојките и ги терал да пишуваат само најгоре на таблата додека овој седел долу на катедрата и им виркал под мини сукњите. Женските, бидејќи сепак биле жени, го научиле мањаков и секој час, по наговор на машките кои гледале да се спасат како знаат и умеат зашто никој абер си немал од математика, се натпреварувале која покусо ќе облече а потоа, на големиот одмор или на еден од малите, ги терале машките да соберат пари и да ги честат најпровокативните со тазе кифли од бутката што тогаш некаде ја отвориле во дворот гимназиската управа и градскиот совет. Уште ја спомнуваше матурската вечер во Офицерскиот дом, неговиот прв костум на зеленкасто со кафеави штрафти сошиен по тој повод, непреспаната ноќ и утринското шетање со пајтони низ Широк сокак до

Драги Михајловски

гимназијата и назад, последниот школки час, зарипнатиот глас преку звучниците на инаку многу строгиот директор и толку. Три четири настани и неколку избледени лица за четири години секојдневно (освен недела) вјасање од дома крај болницата, покрај Свети Димитрија до саатот, па преку мостот, покрај Драгорот со длабокото сидано корито, војската, пожарната, народната банка до гимназијата, стара трикатна зграда со многу тесни пенџери или “Бастилја” како што тогаш ја викале учениците.

* * *

До тој јануари веќе станав главен во станот. Сите дома паднаа на моите штосеви. Имав прекрасно црно кожувче, просирни зелени очи, долги мустаки и убави долги нозе. Ретко кој мачор па и човек, би рекол, можеше да се рамни со мојата убавина. Полека и упорно во таа година дена ги оцртував синорите на мојот атар. Дома само си мислеа дека тие се главните не сфаќајќи дека, всушност, живееја кај мене, во мојот не многу голем но сепак доволно таинствен посед. Ако тие владееја со средниот и високиот воздух нискиот неприкосновено беше мој. Јас бев негов апсолутен господар. Дома беа просечно сиромашни како и речиси секое друго семејство во Македонија но сепак, што и да правеа, како и да врзуваа крај со крај, прв на списокот секогаш бев јас. Ми купуваа само одбрана храна зашто стомакот од долгите многувековни варења не ми примаше сè. Газдата и газдарицата барем еднаш неделно специјално за мене одеа во *Веро* и ми купуваа посебна храна. Најомилена ми беше шибата. Неа ја јадев како нетокму. Да не ве бунува ова шиба, тоа е, всушност, англиска варијанта на она што во македонската библија стои како савска царица, славната

Милтон

нилска конкубина на Соломон заради која тој се свртел против својот Јехова и почнал да ја обожува Асторет или Астарте, божицата со рогови на полумесечина и ја навестил скорешната пропаст на израелската држава. Посебно ми паѓаше жал кога гледав како сите дома, седнати на заедничкиот неделен ручек по секојдневните трчаници и нервози во градот, го бркаат месото низ тенџерето а јас, спокоен и безобразен си шлапкав од вискасот, спарот или грицкав од вкусните кит-кет соленки. Но тоа беше мојата цена. Мошне, мошне висока.

Најтешко ми падна крајот на јануари кога наеднаш газдарицата, од чист мир што се вели, реши да ме скопи! “Иди февруари,” му рече таа на газдата дури седеа крај греалката во сончето кајшто тој работеше, “на шести кат сме, што ќе правиме кога ќе му се присака за надвор!” Газдата ништо не рече, само кимна со, во тој миг за мене, глупавата глава и продолжи да се цари во компјутерот.

Во Ветеринарната станица пиштев до небо. Сите симулантски доблести ги употребив, се превиткував, молев, ја врвев газдарицата со опашката но ништо не помогна. Таа имаше решено од мене да направи интелектуалец. Кога ме зеде в раце и ме предаде на тројцата касапи во бели мантили така молежливо ја погледнав (за ова бев цар) што сиротата жена, видов, за малку ќе се попишманеше и ќе заборавеше на целокупното производство на интелектуалци во овој свет. Но таа не беше како газдата, мека и плашлива, туку имаше цврстина и решителност на војсководец. Само одмавна со главата што беше знак за касапите да ме легнат на едно дрвено масиче и да ме средат. “Ден два ќе биде малку чуден додека се отрезни сосем од анестезијата, а потоа главно ќе биде само гладен!” рече еден од касапите со крвавиот скалпел в раце како ништо да не се случило и, заедно со

Драги Михајловски

другите двајца, исчезна засекогаш од мојот живот.

* * *

Рака на срце, мојата нова интелектуалност, на која толку инсистираше газдарицата, набрзо дојде до израз во февруари. Не само што не покажав никакво интересирање за некаков вулгарен секс со некоја мачка, туку нагло почнав да се врткам околу книгите и едноставно, во долгите чаирски ноќи крај термо-печката, да ги голтам како бонбончиња. “Интелектуалец на мама!” ми велеше денски газдарицата и ме полнеше со тони најпребрана храна, “поубав и попаметен ми си од човек!” Навистина ме сакаше. А и јас нејзе. Што и да правев, каде и да се маткав, сè за нејзе се држев. Како слеп за стап. Баш така. Дури и газдата, иако онака навидум сметен, загулен и заблудан во своите англистички студии, од време на време, во чудо го гледаше нашиот несекојдневен однос и, ми се чини, љубомореше. “Види,“ ѝ рече тој еднаш кога подуен ја крена главата од компјутер, “тој сепак е само мачор. Обичен, црн мачор со антена кај газот!” “Тој не е обичен!” му рече таа, “види колку долги нозе има, види му го телцето, совршените влакна, види колку паметно те гледа!” Јас видов дека таа е забегана и знаев како понатаму. Премногу искуство, главно лошо, имав со жените за сега да правам глупости. Главната грешка на мажите, ми се чини, во односот кон жените е што забораваат дека жената треба постојано да се заведува и освојува. Посебно онаа избраната. Затоа постојано работев на себе, ноќе, по прочитаната книга, мислев што и како ќе направам утредента само да не излезе газдарицата од спобудаленоста по мене. И навистина имав резултат. До крајот на мојот престој во станот во Чаир барем таа до крај и без задршка ме сакаше.

* * *

Но наскоро сфатив или некој таинствен порив во мене ме натера да сфатам дека сепак јас бев таму заради газдата. Само за него и за никој друг. Кога пукна пролетта, а тоа се случи мошне рано во таа 1995-та и кога еден куп гугутки долетаа на нашиот голем прозорец свртен кон Скопска Црна и со бистрите главчиња почнаа да ни чукаат на стаклото што мене, навистина, ме вадеше од Ѓонија, сфатив од еден настан што се случи во Битола дека постои тајна врска меѓу него и мене. Врска која ме натера до крајот на таа година и речиси целата следна да се посветам само на една работа заради која, всушност, сум бил сторен мачор и дојден да поживеам со тоа благородно семејство во скопскиот Чаир.

Значи пролетната емоционална испразнетост што најчесто се изразува низ тага, го подбуцна газдата уште во март да се мавне барем на кратко од теснотилакот во Чаир. “Одиме Битола!” рече тој наеднаш еден петок кога стана од компјутер и виде дека сите сме тука и не знаеме буквално што да правиме со себе. Силно руменило му ги имаше облеано образите и првпат, по долго време, ми заличи на енергичен, средовечен човек со волја и авторитет. “А мачорот?” праша газдарицата. “Ќе се снајдеме некако,” рече газдата, се облече и го снема едно два часа од дома. Кога се врати, во рацете носеше една голема плетена кошница со капак одозгора во која, по малку, влегов јас и ги почувствував, по долго време, благодаетите на самотијата и темницата. Потоа ме слегло по лифтот, ме пикнаа в кола и сетив брмчење на мотор којшто, признавам ептен ме вадеше од памет и постојано ме тераше на лошење. Газдарицата буквално ме држеше в скут, а јас

Драги Михајловски

во склад со мојата теорија за држење на заводничка тензија кон жените, од време на време ќе го турнев капакот и ќе ја подадев главата за да замјаукам неколкупати за, занесени од пролетниот пејзаж, да не забораваат на мене и моето величествено присуство. Газдарицата веднаш наседна, ме погали по главчето, “мил, мил!” рече неколкупати и му свика на газдата да не вози многу брзо за да не ми се лошело и така. Газдата забави малку и видов му идеше да ме фати онака истопорен за глава и да ме цитне безмилосно во бескрајната пелагониска рамница низ која сега минуваше магистралниот пат. Знаејќи точно до каде е границата, јас се прибрав и слушнав како капакот, со лес се спушти врз мене.

Во Битола немав стапнато од 1964-та, од оној дождлив ден во октомври кога со две рачни торби, едната со алишта, другата со тегли ајвар, туршија и лутенка заминав на студии на Филозофскиот факултет во Скопје. “Сега ќе ви ја покажам куќата во која сум роден, “ рече газдата кога нагло сврте десно, застана и го угасна моторот. “Видете ја оваа сината!” Го подадов главчето низ кошницата и сирнав надвор. Ова беше Солунска, сигурен бев. Спроти нас ја гледава куќата на Марика, само сега беше многу тропна и стара. Некогашната убава сина боја сега беше бледа и изгребана а фасадата ѝ наликуваше на лице од мачор тукушто вратен во сабајлињата по долгата ноќна, февруарска кампања. На големата предна врата сè уште се држеа двете чукалки а на двете пенцериња со големи букви пишуваше *Се продава*. Сфатив дека и реката и железниот мост ги нема. На местото од првата се протегааше асфалтна улица а на местото од вториот имаше крстосница со семафори од четирите страни. Кај старата болница се креваа големи, непознати и непријателски згради и ја покажуваа малоста на моето маало за кое некогаш мислев дека е огромно и недопирливо. Од куќата излезе

Милтон

една црна бабичка и кога газдата ѝ пријде убаво ги начулив ушите оти сакав сè да чујам, секој збор да го голтнам. “На Цола велиш дека си, а?” говореше бабичката, а газдата кимаше со главата, смален и стопен во чувства и емоции. “Ами ме познаваш мене?” Газдата одмавна со главата иако мене веднаш ми текна која може да биде, “Кате сум јас, Кате, помниш? Марика умре пред десет години од срце и мене ми ја препиша цела куќа. Ама што ќе ми е толкаво куќиште? Затоа го продавам. Живи се твојте? Штета што се иселивте. Таа мислеше тебе да ти ја остави куќата. Секогаш велеше дека си како нејзино дете. Како таа да те родила!”

Слушав така, слушав и тешко можев да поверувам дека јас сум живеел дел од животот на мојот газда или обратно, тој дел од мојот. Сеедно. Важно од колата, само со главчето подадено надвор низ кошницата заслупан во чудниот разговор меѓу Кате и газдата ја сфатив тајната поврзаност меѓу мене и него и смислата на моето појавување во форма на мачор во неговиот скромн овоземен живот. Додека гледав како газдата се поздравува со старицата а оваа влегува во куќата и ја затвора зад себе тешката дрвена порта размислував трескавично која може да биде задачата што треба да се исполни а што ќе ме ослободи од стегите на моето сегашно постоење и ќе му даде слобода на мојот душевен ум.

* * *

Штом стигнавме дома во Чаир, немате појма колку му се израдував на својот атар. Се прпелкав, се тркалав, се мешколев. Мачките се приврзани за домот а не за луѓе. Тие не се кучиња. Газдарицата тоа го сфати како добар предзнак. Веднаш ми отвори нова шиба и ме остави цела, на рајат, да

Драги Михајловски

ја исплапкам. Многу ѝ бев благодарен. Но штом заврши оброкот нешто внатре ме штрекна, ме насочи, ме управи да се качам горе на полицата за книги веднаш до телевизорот и да ја душкам, да ја гребам само дебелата книга што ги содржеше старите мои трудови. Сакав или нешто ме тераше да сакам да го свртам вниманието на газдата токму на таа книга. Не беше суета во прашање, верувајте ми. Од таа болест одамна бев излекуван. Едноставно стануваше збор за некоја виша сила која така ме тераше и не ме оставаше да правам што сакам како што обично правев во попладнињата оптегнат на фотелјата или испружен крај печката до џамот.

Газдата одамна се занимаваше со некакви преводи, главно од англиски на македонски, ќе ги завршеше на компјутерот, ќе ги отпечатеше на игличниот печатар и ќе ја седнеше газдарицата до себе да ѝ чита. Притоа, морам да кажам, дека малку се занесуваше. А ќе дојдеше до некое критично место кајшто беше свесен дека не успеал да најде солидно решение, го надополнуваше тоа со интонација и глума. Многу му се смеев кога му ги слушав не толку успешните преводи на Дан, свештеникот од катедралата свети Павле во Лондон, или преубавата *На својата колеблива сакана* од мојот пријател и следбеник Марвел, оној кому му го должам првиот живот зашто кога ми беше најгусто по реставрацијата на кралот, тој се заложи во Парламентот за мојата сирота и слепа глава, па сонетите на маестроото Шекспир, некои сонети од *Астирофел и Силела* на Филип Сидни, англискиот јунак што и самиот умирајќи на бојното поле во Холандија му ја даде својата чутура на друг воин на умирање, па некои сонети од *Аморетти* на Спенсер, човекот кому многу му должам зашто неговата *Самовилска кралица* ми беше клучен извор за мојот *Загубен рај*. “Сé се ова мали работи,” ѝ говореше газдата на газдарицата, “време

Милтон

е да направам нешто големо, нешто што ќе се памети и со кое Македонија ќе се гордее!” А тоа големо му беше на дофат од раката. Требаше само да ме види мене како деноноќно се вртам околу мојот *Загубен рај*, како се фрлам врз неговите корици, како ја лижам правта и постојано го грепкам.

Најпосле сфати. Беше петок, помнам, ден кога се јади гравче во секое нормално македонско семејство и кога ниедна нова работа не се започнува. Ме забележа (кој би рекол!) свиткан во клопче крај спомената книга кога ми пријде тоа дождливо претпладне и почна да ме гали. Дали притисокот сакаше да си го намали или ете така судбината го натера, истата таа која и мене ме донесе под неговите меки раце, не знам. Но баш тогаш ја виде мојата стара книга и прочите му светнаа. *Загубениот рај* свика, *Загубениот рај!* Тоа е она што ќе го правам, токму тоа!” Многу се израдував, почувствував како ми се буди згаснатата суета и како повторно ме прави да се чувствувам млад. Скокнав од место и радосен им се заканив на гугутките што невинно клукаа по саѓосаните прозорци. Млад, многу помлад наеднаш заличичи и газдата само минута откако го донесе ова тешко решение. Брчките на челото и околу прочите, видов, му се исправија, лицето му светна, мускулите под лошите алишта му се затегнаа, газеше низ станот како некој млад планинар што првпат освојува некој планински врв, одвај чека да го превали патот до цуцката за отаде, пред очи да му пукне непознатиот, величествен видик.

* * *

Работата врз преводот навистина започна во првиот понеделник од март месец 1995-та. Газдата се внесе во него

Драги Михајловски

со сиот свој жар и умешност. Тој веќе имаше направено три пеења во почетокот на осумдесеттите, но сега не беше воопшто задоволен. Му требаа месец дена да ги дотера по свое зашто во минатиот период работеше строго на проучување на Библијата и грчките митови. Јас сето време се врткав околу него, му скокав по компјутерот, мјаукав кога ќе видав дека го утнал она што сум сакал некогаш да го кажам. Важно имаше влезено во еден свој ритам, во една своја шема на која можеше да се каже веќе кажаното пред толку години. Бев мошне задоволен. Доцна ноќе кога газдата најпосле ќе ги тргнеште уморните очи од компјутерот и ќе се мушнеште калдисан во спремената постела јас тајно го земав напечатениот текст, го препрочитував а потоа тихо, на увото, на свој начин му ги кажував решенијата или сугестиите. Затоа тој, уште рано-рано сабајле стануваше свеж и полн енергија и во еден здив што се вели, го запишуваше чуеното. Тој не знаеше дека сме станати едно тело и душа. Знаев дека без моја помош не ќе прокопса и затоа воопшто не се штедев. Дење му висев над глава и контролирав што прави, а ноќе му го шепотев текстот. Газдата изгледаше како препороден. Во едно такво креативно лудило го дочекавме летото. Сонцето спече и температурата се крена до небеса. Газдарицата не можеше веќе да издржи. Ги собра децата и едно ужасно жешко попладне во кое здивот се фаќаше, замина за Битола. “Работи што ќе сработиш а ако ти згусти фаќај го возот! Не заборавај да го раниш господинот!” Ова господинот, се разбира, се однесуваше на мене. Благодарно ја минав газдарицата со опашката и тоа трипати што беше знак за мојата голема приврзаност кон неа.

Во летната чаирска самотија му го скршивме, што се вели, ‘рбетот. Петтото пеење беше готово и го започнавме шесттото. Единствено почна да ме загрижува уморот што се

јави кај газдата. Дали од пребрзото темпо или од мачнината што е сам без своето семејство, наеднаш ќе станеше од компјутерот со болки во грбот и црвени, подуени очи и онака висок и несмасен ќе се спростреше на паркетот. Чекав момент да се заврти на плеќи а тој момент редовно доаѓаше па го газев по грбот со сета своја мачорска тежина. Понекогаш со саати го оставав да ме гали зашто тој навистина веруваше дека така ќе си го спушти притисокот и ќе се смири. Но сепак до откажување не дојде иако секој нормален, во таква ситуација, би се откажал. Летните горештини беа пеколни, пари имаше малку, телото откажуваше. Но духот издржа.

На почетокот од септември се врати газдарицата и кога виде до каде стигнал нежно го прибра в постела и му ја внесе онаа толку потребна енергија што сето време дури беше со мене му недостигаше. Времето тивна, денот се скуси а ноќите уште рано станаа пријатни за работа. Преводот беше готов во февруари следната година, а промоцијата беше закажана за мај. Остана уште газдата да ги среди белешките, да направи глосар и да го напише моето прво, познато житие. Првпат по мојот двеиполгодишен престој овде, почувствував нервоза. Не само што место не ме држеше туку станав и многу несмасен. Порано знаев со најголема брзина да мидам крај многуте ситници наредени низ станот нешто од ќерките нешто од газдарицата без ништо да допрам или да турнам. Тоа безмерно го крена мојот углед кај сите дома а посебно кај газдата којшто беше пимпирлија над пимпирлиите. Но сега сосема ја загубив таа прецизност. Некаква друга енергија ме контролираше што никогаш не беше токму, туку претекуваше низ сите мои пори и ме правеше чуден, несоодветен, несмасен. Честопати додека лежев спрострен на симсот од прозорецот ми се чинеше дека слушам некои дебели и нејасни гласови што постојано ме довикуваа од

Драги Михајловски

темницата. Ќе го начулев увото, ќе го залепев до окното за подобро да ги чујам зашто единствено тие, иако тревожни, ме смируваа. И така до сабајле. Верувајте око не склопував.

Дента на промоцијата брзо дојде. Газдата беше видно возбуден. Газдарицата го дотера, го намириса, му ги исчисти очилата и му рече да слезе долу и да ја чека. “А мачорот?” праша тој како да го јадеше некаква јанса. “Мачорот ќе си седи дома!” рече таа, ми отвори храна и ми ја тури во специјалната чинија што си седеше постојано тука во едниот агол од кујната. “Биди умен!” уште додаде пред да излезе и пред да чујам како го заврте од надвор клучот во бравата на надворешната врата.

Се најдов многу, многу сам. Си реков колку е грдо да работиш нешто година и пол дена за кога ќе дојде денот сработеното да се промовира, да те заклучат дома па макар со куп шиби, кит-кети и вискаси. Ми идеше да пукнам од мака. Нервозно трчав низ мојот чаирски атар, низ тоа мало уредно станче не знаејќи што да правам со себе.

Тогаш видов дека едното крило од прозорецот е подотворено. Се качив горе на симсот и со шепите успеав сосем да го доотворам. Беше приквечерина. Од Скопска Црна дувкаше пријатно ветре. Не размислував многу. Токму во миговите кога, можеби, газдата го величеа и му изразуваа лицемерни пофалби, без колебање се фрлив од прозорецот и се препуштив на чистото слободно паѓање што ме носеше надолу и надолу во големата темна бездна. Пред сосем да ме снема уште ги чув пискотниците и плачот на газдарицата од шестиот кат во Чаир и лесните стапки на Елизабет што тажно се оддалечуваа од могилката во дворот на Банхил Хауз на која скромно, со обични латински букви пишуваше: *Милџон (1608-1674)*.

(1996)

Заем

Не знам кој ѓавол ме дупна, па на Вељота му дадов сто марки на заем. А беше убав сончев и чист ден, што се вели, којшто, уште утрото, кога од мојот прозорец го видов пирамидниот бој на Љуботен и посакав да го фатам и да го внесам дома на доручек, ми ветуваше, барем за тие десетина саати виделце, спокој во немирната “оаза на мирот”, Македонија. Оти пред два дена се пукаше во Гостивар, а ние (јас и жена ми), веќе отапени и глуви на пукотници и сверства по телевизиите а и по скопските улици, ненапнати, небаре гледаме некој евтин американски филм, се царевме во морбидните слики од екранот и рамнодушно грицкавме соленки или нешто слично, веќе не можам ни да се сетам, толку, всушност, е тоа неважно за приказната што сакам овде да ви ја кажам.

“Ха!” само рече жена ми кога ѝ кажав а, значењето на тоа “Ха!”, почнав да го сфаќам три недели подоцна но, само почнав, зашто, дури сега, година дена по настанот, кога седнувам сето тоа да го запишам, се обидувам докрај да разберам што навистина се случи. А се случи! Верувајте ми дека се случи! Ја видов душата Вељова, буквално ја видов, мала, стуткана, унижена, одвај видлива, ама ја видов! И в раце ја носев! Пет жешки, неподносливи, септемврски денови ја носев без да знам кој сум, што сум и зошто ја носам!

Драги Михајловски

А ви велам, обичен човек сум, пообичен од мене, здравје! Проќелав, остатокот од косата прошаран со бели влакна, стомакот видлив и под најширокиот џемпер што ќе го облечам, писателските амбиции во мене згаснати, помирен дека библиотекарската работа што ја работам е мојот највисок дострел; дома и в кревет сум здодевен сопруг, децата одамна не ме “шмирглаат” (тие, всушност, и не се повеќе деца), немам љубовница, немам пријатели, немам некој карактер, постојан сум само во откажувањето од цигарите, иако сега, и од тоа ми се смачи, па редовно пушам по дваесет до триесет дневно. На мое име, освен тековната на која редовно, сега за сега, ја добивам платата од триста марки месечно, гласи двособниот стан во кој живееме ние, четворицата, и мачорот Милтон, “југото” старо дваесет години и двата хектари земја во Кравари што ги измоли од татко ми, мама, кога в болница, и донесов пресна вода од Магарево, три дена пред да умре од слабо срце.

“За закоп ми се!” ми рече Велјо, мојот комшија, кога, смален, стуткан, избразден од тага и сиромаштија, ме замоли долу крај јасиката пред вратата од нашата зграда, што заедно ја спасивме од смрт петнаесеттина години порано и која, на некој начи, стана симбол за нашето познанство кое никогаш, заради мојата воздржаност, веројатно, не прерасна во блиско пријателство.

“Добро,” реков, едноставно му ги дадов парите, по две недели, за секоја сигурност, и кажав на жена ми, и, забораив.

Ама не било сè така сигурно и едноставно! Во нашава Македонија ништо не е едноставно и сигурно! Од сите можни реформи, стабилизации и транзиции што ги паметам, единствено едноставно, постојано и сигурно ни се случува преминот од младост во старост и тоа многу побрзо и

Заем

позабележливо отколку кај другите! Така стана и со Велјота! До пред некоја година игравме фудбал на игралиштето, тука, пред нас, преку улица, а потоа наеднаш го снема, рекоа нешто не бил арен, го штрекнало нешто во градите, па отишол Крушево да закрепи - и потоа пак се појави, ама сега веќе свиткан, бабуњосан, лицето бледо и темно, погледот отсутен, не сакаше веќе за ништо да слуша а камоли за фудбал. Дури ми рече, еднаш кога го сретнав на враќање од училиштето во кое предаваше физика, со чантичето под мишка, палтенцето стуткано на подгрбавеното, суво тело, дека веќе ни телевизија не гледа!

Но, заемот си е заем, намузот тука е во прашање, а Велјо, како што ќе видите, намуз имаше или мене, барем, така ми се стори кога, една вечер, доцна мислам дека беше, некаде по вторите вести, ми се истопори на врата и ми рече:

“Види, комшија, за оние сто марки, нешто секретарката ни е болна. Ќе се врати по една недела и тогаш ќе ни ја префрли платата. Добро?”

“Добро, де,” му реков, “не сме дојдени до сто марки, да му се сневиди!”

“Ама долг си е долг,” ми рече Велјо и почна да ми држи професорска лекција за долгот, дека уште татко му му велел дека борчлијата бил полош од арамија, дека борчот, како што рече, бил најлошиот другар, дека “борч со платвање, пат со барање” одело, дека борчот бил полош и од волкот, дека должникот и на Божик бил тажен. Да ти се смачи, што сè не ми изнареди и не ми изнакажа за тие пет минути колку што висеше на врата зашто не го поканив дома, сакав на мир да си го дорешам крстозборот, бесмислата да си ја галам, црниот мачор, празнината...

Потоа, од рамката на мојата врата, го гледав како уморен, дооден, кљофнат се спушта по скалите и, полека,

Драги Михајловски

небаре нема ништо во животот заради кое вреди да живнеш и да се исправиш, ми се губи кај свиокот удолу во темницата од неосветлениот ходник. Внатре, во безобразната жештина на станот, уште пет минути ми се врткаше Велјо во паметот, мислев малку за него и за она што ми го кажа, а потоа само ги кренав рамената, затресов со главата, од некоја чудна и непозната болест како да сакав да се спасам, го отворив ширум прозорецот од дневната и плукнав двапати во мракот надвор, бремен со отров и лилјаци.

“Ти ги врати?” ми рече жена ми од под ќебето во кое ќузеше со денови и ме погоди со стрелата точно под пазуви, кајшто најмногу боли.

“Спиј си!” ѝ реков во обид да си го вратам и онака загубениот авторитет во куќата.

“Ти само решавај си крстословки и гледај да не ти побегне библиотеката,” ми се нафрли и ме напаѓаше уште десетина минути, а јас стоев како посран во незакрпените пижами, босоног, до збор не можев да дојдам, не сфаќав што фуртуна ме рерна по тимба, уште колку удари ќе морам да истрпам од тешкиот чекан што, како пеколна направа, неуморно ме маваше по тилот, по шијата, по сета опачина на мојата сирота креатура. “Од која кожа”, “нему најде”, “не сме ние милионери”, истураше таа порој пелин врз мене, дури не сетив дека се смири, пикната под белиот чаршаф и црното, барем тогаш така ми се виде, мое презиме.

Потоа дојдоа одморите. Петнаесет дена платена неработа, безуспешен обид за бегство од монотонијата, апатијата, очајот, премалку сонце и свеж воздух за вистинска промаја во животот, а потоа, шеснаесеттиот, пак Велјо. Ми застапа кај лифтот, сув и кривоног, ме меркаше, ме штуреше и ми рече:

“Се врати!”

Заем

“Се вратив!” реков несфаќајќи му ја интонацијата и сакав да влезам во лифтот и да се искачам горе на шести.

“Секретарката се врати,” ми рече, малку навреќнато, небаре бев виновен за нешто што му тежеше на срце или слично. “Ама и сам знаеш какви се денес секретарките. Никој ништо не ѝ може. Баш ѝ е нејзе гајле дека децата бараат леб!”

“И?” реков чекајќи најпосле да ми ги даде парите и да го прекрати овој недоветен циркус.

“И... ништо, ти велам. Ги примаат со врски. Директорката цело село си го намести, ни срам ни перде има. По цел ден седат, со малиот прст не мрднуваат. Мијачишта едни расипани!” И потоа бладаше уште половина час, мавташе со рацете, во огнови паѓаше, де вака било, де онака било, сè живо и диво изнапцу, ама главно секретарките, нивната неработа ја кудеше. Потоа се нафрли на државата, Министерството за образование го подбра и госпоѓата министерка лично, сè македонско на крст распна и уште многу малку му требаше да се расплаче по Тито и Југославија, побудален југо-носталгичар беше.

“Добро, де!” реков кратко, притиснав на копчето и уште пет секунди го гледав од лифтот како сè уште гори во трески и мафта со рацете пред да се кренам и да му исчезнам од пред закравениот поглед.

Два дена подоцна, замаен и папанан од горештините, животот смачен, на влезот од зградата, се судрив токму со Велјота. Тој одеше а јас се враќав од работа. Лично ѓаволот имаше смешано прсти во мојата живеачка, сигурен бев, иако ни во Господ ни во Ѓаволот не верував.

“Извини, Дац! (Тој мене секогаш ме викаше Дац иако не знам зошто и како дојде до тоа). Парите”, рече, “сакаш во марки или во денари да ти ги вратам?”

Драги Михајловски

“Господе, Велјо”, реков, “сеедно ми е. Сакаш во марки, сакаш во денари, сакаш ич не ми ги враќај. До носот ми е од нив!”

“Од пари ти е до носот?” се распали Велјо со ококорени очи. “Глупости. Како можеш вакво нешто да кажеш? Од пари никогаш не им е доста на луѓето. Што се правиш ти некој посебен? Ги знам јас таквите како тебе. Велат едно, мислат друго.” и, потсмевајќи се ѓаволски, милион други работи ми знаекажа, цела тирада за парите одржа, одеднаш, без причина, мислам, од ведро небо, ме осуди, неодговорен ме нарече, неприземјен, незнамакин, а потоа малку се потсмири, се потсреди и вака некако заврши: “Не е сеедно дали ќе ти ги вратам во марки или денари. Знаеш денарчињава наши ништо не вредат. А јас сум чесен човек. Во марки ми ги даде, во марки ќе ти ги вратам!”

“Добро, де!” само реков, помнам, и стоев како загулен, обидувајќи се да се одбранам од нешто што никогаш дотогаш не го бев имал за противник, додека не му го видов крајот од кошулата со кратки ракави како исчезна од пред мене и ми го расчисти видикот на улицата низ која спобудалени, смачкани, празни во погледите, јуреа недобројните возачи пикнати во усвитените лимени кутии на четири тркала.

“Никогаш нема да ти ги врати,” ме дочека жена ми уште од врата. “Те гледам долу како стоиш со Велјота и јасно ми е! Колку е лесно човек тебе да те измавта! За кого се мажив! Кај ми беа очите!” И, да не ве давам повеќе со сè она друго што следеше, со порцијата понижувања што морав да ја голтнам иако во ждрелото, желудникот ми се гадеше, само ќе ви кажам дека страшно ми беше меѓу двата огна што се најдов. Угоре високо, удолу длабоко. Сфатив дека средениот живот што решив, каков таков, да го туркам, бил само привид што наеднаш пукна и испари како меур од сапуница при

Заем

првиот шилест допир од карфицата што можам да ја крстам - сто марки. Се обидував да се смирам, да се убедам дека секое чудо три дена трае, дека фуртунава бргу ќе пројде, дека сè полека ќе си се врати на нормала, а јас, оставен на раат, пак ќе можам да си легнам на брашното.

Но Велјо веќе ми имаше влезено дома. Духот негов, мислам. Почнав ноќе да го сонувам. Баш тоа мало, суво, криво човече почнав да го сонувам, јас, што со соништата имав раскрстено уште пред некоја година, кога собрав сили и сам себеси си ја признав сопствената неспособност, тешката, крастава мрза што ја љубев како господ и од која, верувајте ми, никогаш, до ден-денешен, не сум посакал да се разделам. И сега еден Велјо, татко на безделништвото, бадијалциството, сеирциството, батакчилакот, ми се пикна во мислите и ми ја наруши совршената бесмисла во која живеам.

Три дена подоцна, крајот на август беше, летото спласнато, ете ти го Велјо иде од кај берберницата “Томи”, наведнат, подвиткан, се клати во одот. Го видов уште оддалеку, оти за диоптерот барем редовно се грижам а и тој, видов ме виде и малку ко да се стресе, се вознемири, сакаше да ме избегне ама сфати дека е доцна па, неочекувано за мене, уште оттаму почна да ми мавта небаре сум му драг пријател што не го видел со години.

“Ќе биде, ќе биде,” ми рече кога ми се доближа, “ич не му ја секирај. Дobar си, а?”

“Dobar сум, добар,” му одговорив и сакав веднаш да заминам, многу ми беше непријатно, верувајте ми, се чувствував како јас да сум во таа негова збрчкана кожа што непристојно се сонча на неисцрпното сонце.

“Ти барем нема за што да се секираш,” ми рече и ме пресеке со полузатворените очиња, “дечињата ти пораснаа,

Драги Михајловски

работичката ти е арна, чешмичето ти тече. Кој е како тебе! Ех, бе, бабачко!” додаде и на ова “бабачко” со тупаница ме удри првин во левото па потоа во десното раме, пријателски поздрав од нашето подзаборавено минато.

“Велјо!” му реков и се смрачив. “Велјооо!”

“И јас сум арен,” ми одговори, “сполај му на господа, дечињата ми учат, големиот ги шие сите во класот, а малата ми е бистра, учителката само неа ја фали на родителски. Уште жена ми некако да ја пикнам на работа, после нека умрат душманите!”

И толку. Си замина како ништо друго да нема, да немало меѓу нас, ми мавна без да се сврти, од што требаше да сфатам дека сè е во ред, дека тоа што се свиткал, побелел, исушил, му дава за право деноноќно да ме тормози, дома, на улица, на сонце. Ќе полудев! Ќе полудев на чисто, верувајте ми!

“Само уште утре,” ми рече Велјо утредента кога ме сретна на скалите, зашто веќе го имаше насекаде, на скалите, во лифтот, пред врата, во дворот, во паркот, “да ѝ истераме четириесет дена на старата. Знаеш и сам какви се браќата. Никој не сака ни денар да даде. А ваму мајка! Не е кучка, да му се сневиди!” И со саати ми објаснуваше какви биле децата денес, дека јас не сум можел да сфатам, неговото искуство само го истакнуваше, неблагодарноста кон родителите ја кудеше, а јас стоев ли стоев, тромбоза на лице место можев да добијам, дамла да ме удри, срчка да ме фати, дури не сфатив дека мора чаре да најдам, да збеснам, од кожа да излезам, од магијава.

“Слушај, Велјо...! заустив, но тој не ми даде да продолжам, во речта ми влезе, ме затна, ме замолча, нем ме стори за навек.

“Ами ти немаше мајка? А? И што стори дури беше

Заем

жива? Ништо! Си го дрвеше низ Скопјево за пријатели! Дури кога ја немаш сфаќаш дека си ја имал, не? Погани сме ние, Македонците, погани! Во светот не е така! Во светот го ценат живиот, ама и мртвиот! Кај нас само мртвите се ценеа ама сега и тоа време пројде! За корка леб, луѓето прочите си ги копаат! Браќа, браќа, кој ги измисли, да му се плукнам? Ни срам ни перде да се немало. А мајка е во прашање, еј, мајка! За неа до гуша сум борчлија, до гуша!” И ми изнареди еден куп примери како се ценела мајката во светот, ми изнакажа за земји и обичаи во кои, знаев, никогаш не бил! Потоа наеднаш се смири, ми ги пушти трегерите што цело време, додека ми зборувавше, му служеа како играчка, и одмавнувајќи луто со раката, замина угоре по скалите.

“Господе боже, господе боже!” само си повторував како некој тазе побегнат од Бардовци и заминував, на работа можеби, или на неработа, не знам веќе што да кажам, само знам дека бев распаметен, излезен од ментешпиња, ко удрен со воден чорап се клатев на бирото, чукајќи ги на машина и редејќи ги со нервозните прсти жолтите фиши во долгите, ореови фиоки.

Најпосле решив да го избегнувам Велјота. Цела стратегија подготвив. Проучив кога има часови, кога тргнува, кога се враќа од работа, кога оди на пазар со зимбилчето од дедо Ноа, кога шета во паркот пред зградата и - по него се приспособив. На жена ми, за да го згаснам едниот оган што постојано ме печеше и душа ми вадеше, ѝ реков дека ми ги врати, “налет да се сторат” си реков, ѝ дадов сто марки од мојот “црн фонд” и сосема се посветив на вториот оган што повеќе не ми даваше око да склопам. Оти имаше во овој втор оган пламенчиња што знаеја до срце да ме жегнат, во слабите точки да ме удрат, закопаните соништа да ми ги отпретаат и сериозно да ја разлишаат мојата просечност, мојата мила,

Драги Михајловски

драга, неодљублива просечност!

И така проживеав дваесетина дена. Пред крајот на септември и сонот ми се врати, па дури и волјата да седам со жена ми пред телевизор и да ги гледам долгите, попладневно-вечерни претстави од Парламентот, грицкајќи соленки и потпивнувајќи “Скопско” од убавите, студени лименки. Спокојот ми се врати, повторно си ги засакав белите влакна, непослушното меше подизлезено низ прерамките, ќелата...

Но Велјо никогаш не се предаде. Никогаш! Само јас бев простиот што поверува дека туку-така ќе ме остави на раат! Пет дена пред да заврши септември (добро помнам зашто тие пет дена беа исклучително топли, небаре јупското лето, пред да умре, ја покажуваше својата душа) наеднаш, доцна во ноќта, засвони телефонот. Се исправив од “оптегнатата” позиција пред телевизор, ја кренав слушалката и реков “Ало!”. Некој машки глас ми рече “Тука си?” и ми спушти пред да сфатам со кого зборувам. И додека се свестив, ете ми го Велјо право во дневната, оти надворешната врата многу ретко ја заклучуваме.

“Така значи!” ја најави Велјо новата канонада и сакаше да ми се тупоса во фотелјата.

“Велјо!” реков, го фатив под мишка и речиси го истуркав надвор од страв да не гугне нешто за парите пред жена ми оти уште тоа ми требаше, да сфати дека сум ја излажал, па готов ќе бев, ќе требаше да се селам, јабана да фатам и тоа заради ова мало, никакво човече што со издолжениот нос стоеше пред мене и се закануваше да ме прободува еднаш за секогаш, баш како кула од картон што се прободува. Ја затворив вратата зад себе и чекав. Пристоен бев. Што можев да сторам?

“Јас мислев дека си човек!” продолжи Велјо недошикувајќи ја опасноста истопорена пред себе, “а ти си

Заем

бил ѓубре! Даваш пари на заем, а не сакаш да ти ги вратат! Каде го има тоа? Мислеше мене да ме понижиш! Мене најде, а? Па јас не сум растен на дрво? Од мене најде да се криеш? Што мислеше? Ќе ми се приарни, па ќе заборавам? Не сум јас дојден до сто марки! Многу ме разочара! Многу!” И, во следниот миг, итро како лија, ми ја отвори десната тупаница што мора несвесно да сум ја стокмил, ми пикна нешто стуткано и книжно внатре, пак ми ја затвори и, нишајќи со главата, неочекувано брзо за него, ми исчезна, пет скали подолу, во мракот.

Кога се свестив, веќе беше доцна што било да кажам. И што требаше да кажам? В рака ги имав стоте марки што најпосле, на ваков начин, ми ги врати Велјо. Но, одеднаш, онака застанат како суруклеме пред врата, во потна маица и куси гаќи, сетив неподнослива тежина што безмилосно ме килавеше, ме влечеше удолу во мракот, ме гризеше, ме јадеше, крвта ми ја смрзнуваше. И тогаш ја видов! Ја отворив тупаницата и, клекнат, се царев во душата Велјова, мала, никаква, тажна, лигава, валкана, мемлива, ситна. Ми преткаше, ми глочкаше меѓу прсти. Се чувствував како Мефисто што, спречен од некоја божја дубара, заскитал на полпат до сарајот сатански, па сега, шеста, дума кое паде да го фати во темницата.

Цели пет дена од крајот на септември ја носев, а за сето време таа, стуткана и грда, ми тежеше по цеповите, ми говореше, можеби мојата душа ја бараше, дури шестиот, гневен и избезумен, не отрчав покрај Вардар и, застанат крај брегот карши Автобуска, не почнав, да ја туткам, да ја удирам од земја, да ја гмечам. Потоа ја цепев, ја кинев, во бесознанието, можеби, мислев дека денарот конвертибилен го правам, македонската држава наново ја градам. Садистички, душмански, во исчекување на олеснението што

Драги Михајловски

требаше да дојде, ги гледав парчињата книжна душа како, наведените и смешни, се дават и потонуваат во ѓаволскиот вир под мостот. Плачев од радост...

(1997)

Кошница и костум

Скогаш кога седнувам да ја напишам приказнава, а сум седнувал барем седумпати досега, левата рака автоматски ми оди кон темето и потоа барем минута нишам со главата и се клештам со онаа моја, ни за мене неразбирлива, презриво-цинична а сепак спонтана насмевка што честопати ме прави непријатен за луѓето околу мене или “гад” како што знаат да кажат и тоа во мое отсуство, се разбира, соседите овде во Чаир. И обично тука завршува сé. Го затворам *Krkul.doc*, со *mouse-oīī* одам на *Games*, го поправам евентуално рекордот на *downhill* и потоа, откако ќе го исклучам *processor-oīī*, со саати се ладам во апатија и тапост. Но, овојпат нема. Лето е, деведесет и петта, пребогато сиромаштија, отсуство, комарци и тага, а јас првпат знам што ќе направам кога со веќе споменатата лева рака ќе стигнам до споменатото мое теме. Тука ти бил клучот. Во *ножицијѝе*. (Така рече и госпоѓата Калина Кркуљ, за која овде понатаму ќе ви зборувам). И еве. Едноставно го сечам со *cut* (подоцна, со *paste*, за атер на реченицата ќе го вратам) она “и потоа барем минута нишам со главата и се клештам со онаа моја, ни за мене неразбирлива, презриво-цинична итн...” и останувам кај темето. Од него, всушност, почнува сé. (Нема поприроден збор за почнување: ем асоцира на *тѝема* ем се римува со *семе*; семе е Сем, синот на Ное, а и физички, кај човекот,

Драги Михајловски

вертикално наденати на замислената парадигматската оска, стојат *йеме* и, еден тил, плеќи и газ подолу, *семе*).

А почна вака. Се враќав пролетоска од часови. (Работам карши Бит-пазар на факултетите, така барем се чув дека му реков на дедото на Шефкет од први кога завчера, додека заедно го чекавме лифтот, ме праша “Каде работиш?” и потоа додаде: “Ако, ако синко, што било. Син ми е механичар...”). Глупо ми е сега да ве давам дека бев исцрпен, бабуњосан во суратот, дека се готвеше да врни, дека ја поздравив повисоката аптекарка излезна со пониската пред празната аптека, дека од стадионот на Балкан гровташе занесената публика, немирот го збогатуваше, дека на вториот кат од мојата зграда, како и секогаш, на прозорецот висеше графичарот Илија разбушавен и смрачен, скаран со себе, со светот и сите познати и непознати богови од Палестина и Арабија додека, долу, во дуќанот на Реџо, развикани до небо, се расправаа за висината на рабушот, болничарот Коста и вцрвенетиот газда, дека на клупата пред фирмата за изработка на светлечки реклами “Елан” со пивата в раце, седеа Пивце и Цариникот од Табановце, обајцата дебели и недоквакани и жестоко “бистреа” политика, Милошевиќ, Босна, Глигоров ги спомнуваа, те вака ќе било те онака ќе било, зависи од ова, зависи од она, ах, тие Грците...

Наеднаш сетив тап удар по главата (особено кај темето го сетив) и нормално од што ми беше сметено уште ми се досмати, ми се стемни, црна Гехена ми се отвори пред очи, онаа на Соломон, од преубавата долина Хином створена во која, на ридот сладострасен, заљубен до уши, “премудриот” крал изградил богохулен храм за преличната паганка Астарте. Помислив дека ме треснала една од саксиите (или поточно конзервите со цвеќиња оти овде само отепана сиромаштија живее) несвесно наредени по симсовите од

Кошница и костум

прозорците на осумкатицата. Ми текна за жената што пред две-три години баш вака настрада во Карпош или Тафталице, се сетив на громот што од ведро небо го отепа Буцо кај мостот на Вардар пред шест-седум години, си приспомнав на Драган историчарот што го стрефи нешто в када ноќта пред да го брани докторатот, ми пројде филмот од сите живи и особено мртви што ги знам зашто одамна сум влезен во години кога човек познава повеќе мртвовци одошто живи...

Кога ги отворив очите, на само два сантима од мене, во висина на челото, врзана за ортома испуштена од горе, од некој прозорец, се клештеше корпа. Обична, плетена корпа од врбови прачки сечени веројатно крај Лепенец, па варени и сплетени во оваа безобразна форма од вештите раце на некој Ром од Шутка. Внатре имаше две празни шишиња од кисела вода, едно зелено пивско шише, едно ливче пресвиено на две и банкнота од сто денари. Ми зовре. Ништо не гледав, само намонатен, во катови, ја броев должината на ортомата на чиј крај висеше кошничкава. Еден, два три, четири. И уште еднаш: еден, два, три четири...И уште двапати: еден, два, три, четири; еден, два, три, четири. И се здурнав нагоре по скалите. Еден...Два...Три...Четири. Десно, лево, не, десно. Srrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr...

“Повелете!” - ми рече љубезно госпоѓата што ширум ми ја отвори вратата. “Ве здоболи многу?”

А сега? Што требаше, ви се молам, да сторам сега онака залауфен и понистен да истурам тајфун пцости, лекции и гадости а вака нагло пресечен со речиси лудачка кроткост? Дали требаше да го одврзам разбеснетото животно во мене па да гризе, каса, беснило да шири или требаше како и секогаш досега во слични ситуации, да му оставам на разумот полека да се врати на место, да ме предаде и студено да ме претвори

Драги Михајловски

во малаксан набљудувач на сопствениот пораз? Погледнете ме малку однадвор, ви се молам. На што ви личев? На маж со потечени (да ми простите) јајца првин надразнет а потоа оставен “гладен” од префригана, блудна жена. Се сложувате? Стоев стаписан на прагот, сиот црвен и уфунетосан, очите ококорени, крвта надојдена од пресечениот порив. Само како несвесна реакција на последните зборови раката ми појде кон темето но, небаре теледиригирана, застапа тука и, не знаејќи што понатаму, почна да прави смешни крукчиња околу болната точка.

“Влезете, нема да ве изедам!” продолжи таа како да не ја забележа темпираната бомба во мене што се закануваше да експлодира, да ја разнесе зградата во парампарчиња и барем привремено да го реши станбениот проблем на мнозина скопски бездомници.

“Јадете ако има што!” се чув како велам со зајадливост и презир откако потта нагло ме облеа и јасно ме извести дека сум поразен и дека спобудаленото животно во мене веќе се повлекло во темното дувло на душата.

Пречекорив и седнав на каучот во малата дневна соба што гледаше накај Газибаба. На жиците меѓу испуштените две железа од прозорецот, закачени за штитки, висеа една сина кошула со куси ракави и две рала пембе гаќи. На масичката пред мене послана со рачно плетен прекривач имаше послужавник, а врз двете миленца во него, чинивче со слатко од дуњи, лажиче и чаша чиста вода.

“Како да чекате некого?” реков и расеано почнав да се царам во четирите слики (а каде е најнепријатно да се свериш кога наеднаш си се нашол во ваква ситуација?), сите пејсажи во маслена техника од Охрид: едниот мотив од Св.Канео, вториот од Св.Софија, третиот од Св.Наум, четвртиот од Трпејца.

Кошница и костум

“Да, чекам,” рече таа, “вас ве чекам. Послужете се од слаткото!”

“Мене?” реков. “Од цел свет мене најдовте да ме чекате? Поарно змија да си викневте!”

“Глупости!” рече таа и седна на столчето карши мене. “Сакам да ме ислушате. Вие пишувате, не? Ви ги читав книгите! Сакам и јас да ви кажам една приказна!”

“Каква приказна, ви се молам?” реков речиси бесен што некој вака незаобиколено ме фаќа на суета, “повеќе нема приказни. Сите се напишани!”

“Оваа не е!” рече и мала нестрпливост ѝ се јави во долгите прсти од левата рака што почнаа да подигруваат на прекривачот. “Оваа е моја приказна!”

“Немојте, ви се молам,” реков, “кажете ми човек, жив или мртов што нема своја приказна. И, што е најстрашно, сите горе-долу се исти: Овде се родил онде се родил, вака растел онака растел, несвесен се вљубил свесен се одљубил, млад се женел стар се женел не се женел, болен бил не бил болен, пред умирање кажал нешто не кажал ништо, умираше бавно умрел брзо и точка. И пак од почеток. Не знам зошто вашата би била нешто посебно!”

“Затоа што е посебна!” настојуваше таа и ме гледаше право в очи. “И затоа што од душа ќе ви ја кажам а вие сакам да ја напишете онака како што ќе ви ја кажам: без многу занесувања, без описи, без измислени имиња, без ништо. И зашто мислам дека вам можам да ви верувам!”

“А зошто?” реков, “сум ве видел само два-три пати во лифтот и тоа којнае кога.

“Кога се вселував,” рече сигурно, “три години оттогаш немам мрднато од станов! И ви реков дека сум ве читала. Затоа ви верувам!”

“Па...како, мислам, како живеете затворена

Драги Михајловски

госпоѓо...?”

“Кркуљ,” рече, “Калина Кркуљ. Бидете малку трпелив и сослушајте ме, па се ќе дознаете, добро?”

“Па...добро,” реков, ги собрав рамениците, се поднавалив на каучот и се препуштив на нафаката.

* * *

Таа малку се поднакашла и ми се загледа право в очи.

“Приказнава е за мене и за маж ми Коле Кркуљ ама главно за него ќе ви говорам,” почна таа заедно со дождот што истовремено забаботе на прозорските окна и го спушти притисокот на нормала. “Што да ви кажам за Коле? Беше лајче-човек ама имаше очи. ‘Космосот, мор, да виркет низ мене!’ велеше секогаш кога ќе му ги спомнев очите, убаво знаеше да се изрази кога сакаше, се разбира, оти најчесто беше груб со мене, особено десеттата година од бракот. Тогаш нешто наеднаш се скина меѓу нас и никогаш повеќе не се состави. Тој имаше полни четириесет и пет години а јас ја терав триесет и шестата. Живеевме во Охрид, во наш стан, близу до езерото. Обајцата сме родум охриѓани само што мене и татко и мајка ми се од градот а нему мајката, свекрвата моја, му беше јанкоштанка, една бистра и опасна жена. Татко му беше познат терзија, дуќан имаше тука кај чинарот, со многу калфи и чираци. И ви велам, еден ден, еве, речиси четири години има, од ништо, туку ми дојде дома, ја тресна вратата и ми се развика: ‘Селанке, мор една, простоо!’ И многу други работи ми изнакажа. Мирисаше на ракија. ‘Шчо ти стана мор Кољо?’ го прашав. ‘Ам’ не си на работа?’

‘Работа?’ рече, ‘каква работа, мор? Она работа го

Кошница и костум

викеш? Цел ден седиш, чирот в газ го коткеш, го мамиш шефот гоа нешто маткеш, тој се мамит оти не го мамиме, и се така до три. После еве те дома, отепан си ко полено оридско да си го орал! Ебати мор таквата работа!’

И тогаш ми ја скрши најубавата вазна, мама во чеизот што ми ја кладе за да ми го краси кога ќе дојдат сватовите по мене. Како срцето да ми го скрши. Многу му бев лута, сакав да го акнам со нешто по главата, да му ја расцепам и да видам што змија го клукнала. Ама го сакав. Го сакав тоа мало, никакво човече од метро и шеесет и затоа си премолчав, ништо не му реков, само чекав како утка да се смири, да се состави, оти умот доста му беше подизлезен.

‘Немој мор сега да ми се линсуриш! Ебати вкусот селански! И таа знаела нешто за вазни! Селанишче едно недоквакано! Секој втор во Охрид ваква вазна имет! Пичка ти материна, пичкатиини!’ И тогаш масата ми ја скрши и детето почна да врешти. Летка ми имаше девет години. Ја грабнав и побегнав низ врата.

‘Оди, мор! И не се врашчај! Иста си ко сите, племето да ти го ебам! викаше по мене дури бегав удолу по скали а на осми кат живеевме.

Мајка ми ме прими малку под око. Ме тешеше, ме галеше, ама вина сè во мене бараше. Кога не ја најде рече такви биле мажите, понекогаш ни господ не можел да ги разбере. ‘Нека се истушит, ќе му пројдет!’ И толку. Повеќе ни збор не гугна.”

Седев така на каучот заслушан во жената. Имаше убави манири и сега со уживање гледав како елегантно го јаде слаткото и сталожено ја пие водата. Беше прељубно привлечна, една од оние жени кои не се нешто посебно од надвор а во кои смртно можеш да се заљубиш. Косата офарбана и прибрана на кок, лицето младолико, речиси без

Драги Михајловски

брчки, долгиот фустан чист и нациџан ширеше свежина и радост во овој љубезно мрачен, тажен стан.

“И навистина му пројде.” продолжи таа откако се поднамести малку на столчето. “ Другиот ден ете ти го кај мајка ми. Ме молеше да се вратам. Ми рече дека нешто наеднаш му се свртело в глава, дека не мислел така, дека му требам и ред други излитени фрази што денес ми се смешни но тогаш беа доволни да му простам, се чувствував уште млада и заљубена, мажот, детето и куќата ми беа светиња. И некако сè си дојде на место. Само од време на време, на сон, ќе си го видев јазот што се отвори меѓу нас и што од ден на ден се полнеше со горчливо водиште, растеше и ми навираше право в грло.

По некој месец пак дојде пијан. Се бувна некаде пред ручек и ми се развика: ‘Курво една! Роспијо мор расипана!’ И сè така ми викаше, без објаснување, без причина. Го молев, го колев, рацете му ги бацував, ама тој само кршеше низ куќата, викаше, сите комшии на нозе ги крена. А еден господ ми е сведок, друг маж не сум опулила. Овојпат не мислев да бегам. Го зедев детето со мене и се заклучив в бања. Тој како полуден удираше со тупаници по вратата, со клоци, со ѓонот од чевлите што никогаш не ги собуваше, па дури ни љубов кога водевме, да ми простите. И по едно време сè се смири. Завладеа штама. Мислев дека излегол. Ја отклучив вратата. Во станот немаше никој. Таман сакав да поспремам, од кршот место за живеење да направам, кога оздола, од седмиот кат ја чув комшивката Ицана како вика избезумено: ‘Калино, Калино мор, Коле, Коле!’ Што Коле си реков и излегов на балконот. И што ќе видам. Фатен со едната рака за крајот од балконот висеше мојот Коле оптегнат прудолу. ‘Ќе се фрљам, мор, ќе се фрљааам!’ ми се развреска кога ме виде, ама денот не му беше дојден. Грчевито се држеше за

Кошница и костум

шипката, очите превртени, полни гнев и лудило, дури не го собраа мажите оздола.

Цел месец потоа не ми прозборе ни збор. Само јадеше, пиеше, стануваше кога ќе му текне и, се разбира, одеше на работа кога ќе му текне. Наскоро и го истераа. Не оти имаше којзнае каква работа, беше мал неважен референт во градежното претпријатие *Трудбеник* ама сепак од таа една плата живеевме. ‘Работи сега малку ти, мор!’ ми рече и повеќе не сакаше ништо друго да објаснува.

Не дека не сакав да знам што му е. А ќе видов дека малку е на арните, ќе пробав одоколу да го потпрашам, да го закоткам, ама тој побудалуваше и после со денови го немаше дома. Првин мислев дека некоја друга жена е во прапање. И си реков ако е така, така нека биде. Ќе се разведеме, па секој со очите в раце. Не сме ни први ни последни. Ама не ти била таа болката. И на сета мака малку ми олесна. Видете, јас не сум проста жена. Ама суета имам. Признавам. Ја имав тогаш, ја имам и сега. И не сум неучена. Го дадов детето кај мајка ми и се вработив во училиштето, тука близу до нас. Јас имам книжевност завршено. Убаво беше со дечињата. Ти се пулат в уста и те впиваат. Само треба да знаеш како со нив.

Но, работата со Коле не само што не чинеше, ами од ден на ден стануваше сè полоша. По цел ден седеше дома, ништо не потфаќаше. Само седи, мисли нешто, гледа во една точка и туку наеднаш ќе се насмее па ќе почне да вика на мене: ‘А мор, роспијо, к’ј ет момичето? Го давеш таму сељанкана да го учет’. ‘Добро, ќе го донесам!’ ќе речев. ‘Не е мор да го донесеш, туку з’ш го давеш!’ И сè така до бескрај. Инает некој проклет, мака некоја, господ еден ќе знае.

Потоа почна да ми заклучува. Ќе свонев на врата, никој не отвора. А знаев внатре е. Јас свони тој молчи, кузи, таи се. Најпосле, ете го, ќе се прикраде до врата и небаре не

Драги Михајловски

знае кој е, однатре ќе праша: ‘Кој е?’ Кога ќе кажев дека сум јас најразлични работи бараше. Најчесто ме тераше да пејам. ‘А, ти си, курво, ај попеј мор нешто?’. И пеев што да правам. Маж ми беше. Може веќе не го сакав ама го жалев. Си велев ќе му пројде. Како дошло така сјошло.

Само еднаш додека седевме заедно на маса како малку да ми се подотвори. Ми рече: ‘З’ш мор работиш? Кому му требит твојта работа? Шчо ќе бидет дечињана утре? К’ј ќе живее?’ Не треба да ви кажувам што му одговарав. Дека за него работам, дека за нашето дете работам, за наше добро. А тој само нишаше со главата, ‘Кое наше добро, мор? Знаеш ти шчо е светот?’ ‘Е шчо е, де?’ Ќе прашав ко недоносена. А тој ќе ме натераше цела ноќ на една нога да ја преседам. А се побунев дебел ќотек добивав. Мало човече ама тешка рака имаше. Уште ми се чини коските ме болат.”

“Па, зошто не го оставивте?” прашав иако беше непристојно да ја прекинувам. Преголема доза наталожен чемер примав, па станував малку нервозен, а тогаш обично крцкам со столот, се чешам кај бакембардите или со левата рака си ја чепкам брадата.

“Лесно е да се рече,” продолжи госпоѓата Кркуљ и прекорно ме погледна, “ама тешко можев тоа да го изведам. А ќе сетеше такво нешто, веднаш стануваше мумија. Тогаш обично се фаќаше за четката. А имаше смисла, верувајте ми. Сликаше со денови. Упорно и педантно. Еве, видете ги сликиве на сидот, негови се. Тоа беа вистински денови на среќа за мене. Не ми заклучуваше, не ме тепаше, не ми викаше курво, спиев мирно.”

“Се надевам дека го подржавте, мислам му влеавте надеж?” реков.

“Надеж, нему?” рече таа и пак се помести на столчето. “Не, вие не сфаќате за каков човек ви зборувам. Едноставно

Кошница и костум

тој беше над надежта или под неа, не знам како поточно да ви кажам. Па јас бев таа што му купував бои, четки, цели купишта сум влечкала дома, само да работи. Му велев јас ова, ти тоа работи го. Па јас бев среќна што имав маж-сликар дома. Ама ви велам, тој беше над сето тоа.

Еден ден кога се вратив дома, ете ти го пак пијан, крш и лом дома, ги исфрлил четките, боите низ балкон, ги искинал платната. ‘Шчо ти стана мор Кољо, сега, а?’ на коленици го молев да ми каже. А тој ‘Бегај мор, тикво една, шчо знајш ти? Ај кажи ако знајш з’ш го прам ова, а? З’ш го прам мор кажи?’ И натопорен, побелен во очите сакаше да ме задави. ‘Кому му требет мор мојте мачкајнци? Кажи мор ако знајш? Ко референт сум станал саде сега место кондиљ четка држам в раце. Светот ми се смејт: Никола Кркуљ, виш самостоен сликар, ха, ха, ха.’ И повеќе никогаш не фати четка в раце. Никогаш!”

Дождот продолжуваше и понатаму. Упорени здодевен како политички говор или научно предавање на Симпозиум за водениот потенцијал на Република Македонија. Од левото око на госпоѓа Кркуљ потече солза, за миг се задржа на образот небаре се колебаше дали да остане тука или да им се придружи на капките надвор, но, сфаќајќи дека не е нејзин изборот, едноставно се стркала и умре во skutот на таа што, триесет секунди пред тоа, најженствено ја роди.

“Потоа го снема цели три месеци. Како наеднаш сосема да ми се испразни куќата. И денес не можам да си објаснам зошто така се чувствував. Ќе дојдев од работа, врти се, сучи се само кај него умот ми одеше. Кај е човекот, жив е, мртов е, па жена му сум. А кога се појави, уште од врата ми се нафрли. ‘Ушче си мор тука? Не си в манастир? Тебе само манастир те перит! Таму пепуни и карпуси да садиш!’ И потоа почна за политка да зборува. ‘Јас сум македонски

б'лгарин!' рече, 'ти мор, србокомунисто, марш надвор!' Се разбира не го заушував ама многу лош ми се виде сјајот што му гореше во *космичкиите* очи, многу злоба и нетрпеливост имаше во нив. Потоа ми велеше дека е срамота што не си ја знам историјата, дека Питу Гули не се борел на Мечкин камен, туку пијан, од шанкот на некоја кафеана, само го набљудувал влегувањето во сопствената легенда, дека сите историчари треба да се наденат на кол горе на Калето.

Многу се исплашив. Си реков ќе загази човекот. Сакав само да знам кој му ја полни главата со мушички. Ама верувајте ми, тоа беше невозможно. Почна да ме следи во чекор. На училиште ми доаѓаше. Големите, клапнати уши на вратата од училницата ги лепеше само да не кажам нешто накриво на децата. Пушти брада. На сите собири одеше со бајракот напред. Никој позанесен од него не изгледаше. Еднаш дури и на телевизија го видов. Пцуеше ли пцуеше.

И толку. Како му дојде така му пројде. По два месеци пак си седеше на масата карпи мене, сега малку нервозен, малку ко усрамен. А и годините, мислев, малку го подбраа. Само понекогаш ќе ми рече: 'Јас сум, мор, она шчо не сум. Јас сум сè она, мор шчо не сум. Требет во него да се пресељам. Да напрам нешчо со она шчо не сум. Да ме паметвет!' 'Сликај мор, Николче,' му реков, 'еве нови боици ти купив, четки од Скопје дури ти порачав!' 'Е, трубо една!' рече, 'јас ти зборвам за нешчо големо, а ти мене сликај. Ама ти е мал умот!' И ред други нормални и ненормални навреди ми изналепи.

Потоа почна да ме тера прва јас да каснувам од јадењето. 'Сакеш да ме отруеш, а мор?' ми викаше и со тави, пјата, тендериња фрлаше по мене. 'Како сум сакала да те отрујам, мор, Николче?' се бранеа, колнев, молев. А тој 'Мене, мор да ме отруеш, мене Нико Кркуљ, мор, иљачот на

Кошница и костум

светот? Ќе видиш, мор, кој сум јас. Ќе ти покажам. На сите ќе ви покажам!’ И ми забрани да готвам. И главно на сува храна бевме. Мислам тогаш и го заработив чирот.”

* * *

“Простете,” рече наеднаш госпоѓата Кркуљ и го прекина кажувањето. “Јас се заприкажав а ништо не ви понудив за пиење. Сакате една домашна?”

“Со задоволство,” реков, “само да е комова!”

“Комова е, комова,” рече, “од Коле варена!”

“Зарем варел ракија?”

“Секоја есен,” ми рече кога се врати со шишето и ми нали една чашка. “Кај татко му во дворот имаа казан. Што и да правеше а главно ништо не правеше, ракијата никогаш не ја забораваше. Единствено по тоа личеше на охридски домаќин!”

“Блазе си му!” реков и тргнав една голтка од чашката.

“Простете,” рече, “може малку издолжив ама пустиот мој живот дури и мене ми изгледа некако издолжен и раширен. Сега ќе прејдам на главното.

Еден ден, идам од работа а Коле како одвај да ме дочека. Му горат очињата, ја чепка брадата. ‘Кај ни е мор златото?’ ‘Кое злато?’ реков, ‘не сме златари мор Нико, низ дома злато да ни се врткет!’ ‘Давај го, мор оти те убив!’ И видов невидов ја извадив бурмата, петте наполеони со петлиња што ни ги даде тате за свадбата, едниот наполеон од свекор ми кога се роди Летка и ланчето што ми го даде свекрвата кога правевме строј. Ги зеде како нетука и ценом фати низ врата. Останав како попарена. Ме заболe нешто в душа, ме параа зборовите од мајка: ‘Чувај си го ќерко

Драги Михајловски

златцето, за црни дни ќе ти се најт!’ Ама не било, пустото за да се дочува. И си реков: ‘Поарно мир в куќи. По пустината нека фати златото. Ќе даде господ и друго!’

По пет дена ете ти го Коле, смирен, ненапиен. Ми рече: ‘Ама се испостра и з’ш?! Знајш мор оти за топот на Илинден сите крушевчанки накитот си го дадоа? Ами селата наши од к’де камбани? За ними, мор, дури од Америка злато било праштано, од потта печалбарска делено! Знајш мор, просто, колку невести и момичиња се раскитиле само да се сменат клепалата со к’мбани? А ти, туф, туф, златото, па златото! Ситна душа си мор ти, ситна и неважна!’ ме јадеше, ме понижуваше, на голема мака се најдов. И потоа ми покажа ножици, долги и без врв како кај кафтанциите. Кај абаџиите, знаете, се со врв. ‘Еве, во шчо го стопив златото, мор!’ рече. ‘Сега ќе бидет шчо ќе бидет!’ Не знам, верувајте, што имаше наумено. Да сакаше да ме убие, логично би било нож да направеше ако, со оние дома што ги имавме, не му фаќало окото. Ама друго ти имал на ум. Друго. Сосема друго, на крај памет да не ти падне!’

Гледав во жената, потпивнував од ракијата, како стражар фатен на спање се чувствував и сè понестрпливо го чекав крајот на приказната. Надвор окапан по окната се беше вчулил дождот небаре пес-чувар врзан таму да моча.

‘Бев многу исплашена. Не оти се плашев за себе, ама детето, си реков. Кајшто е одамна без татко, не бива и без мајка да остане. Затоа потајум почнав да се распрашувам кај оди, што прави, кој му ја полни главата, што има на ум. Но, никој изгледа не знаеше точно да ми каже. Луѓето, колку да се малографани, сепак првин својата работа си ја тераат. А изгледа од Колета одамна имаа кренато раце. Само ќе речеа: ‘Кој, она пијаничишчено? Тешко на жена му и децата ако ги имет!’ И толку! Само Ицана еднаш кога дојде на кафе кај

Кошница и костум

мене ми поткажа нешто, дека наводно Коле мој со месеци се врткал околу езерото, дека со кајче одел до среде, па по Дримот до Струга и Калишта, па оттаму назад, до Заум и Свети Наум, па во Лабино, седнат врз карпите над тезгавот, со часови мерел, премерувал со ендезето, нешто запишувал, па ќе фрлел поглед кон водата и ѝ се заканувал со златните ножици. Имало тука на плажичето и сè друго од терзискиот занает: јадици, черпии, напрстоци, утии мали, утии големи, басаџаци, тутаџаци, колтави, игли небаре сиот дуќан од татко му тука го преселил.

Вечерта пред да се случи тоа што се случи, дојде многу доцна. Лицето му беше испиено, брадата коштрава и разбуричкана. Ми рече: 'Готово е! Готово е мор! Утре, пред да се обденит сакам да бидиш на Канео! Слушна?'

Слушнав, како не слушнав јас сирота ама ништо не реков. Да знаев што се случува можеби и ќе сторев нешто. Ама тој одамна и мене, а ми се чини и сиот свет, нé имаше исклучено од своето постоење.

Предзори се најдов кајшто ми рече. Во темницата пред себе ги слушав вознемирениите далги на езерото. Како некој од внатре да го бодеше, да го параше, игли ибришимарки како да му качеше по снагата. Ми се стори некој е пикнат долу во водиштето и без прекин врти на машина за шиење, свирка и потпевнува. А тоа само завиваше, реवेशе, тихи крици испушташе небаре со ножици сечено по снагата и со утија притискано по рабовите. Небичас и со разденот, видов ми се крева езерото. Угоре, угоре ми се креваше. Гровташе водиштето, се пенеше, се виткаше небаре водено од некој невидлив диригент и по минута-две, по час-два или по цела вечност, можеби, пред мене, малку потама од брегот, блесна најубавиот костум што го имав видено во животот, скроен и утелисан со сите мастрафи. Едниот ракав, ми се стори,

Драги Михајловски

течеше до Струга, другиот до Свети Наум. Пачавиците ко водопадите на Воден, ама сега скротени од мајсторска рака паѓаа право надолу во недокваканата темница. А најгоре, најгоре, од самоти јака извираше главата на мојот Кркуљ, мала и неизбричана: ‘Гледаш мор шчо можам?’ ми рече, ‘Езерото го скроив! Сега космосот со гордост мојт да гледет низ мене!’ И тоа беше сé. По пет минути, по десет, по милион можеби, езерото си се врати на себе, се распосла и легна тука пред мене, оттушено, спокојно како наеднаш да се ослободи од некој голем, канџест и здодевен крлеж.

Три дена потоа чекав да му го исфрли трупот на брегот. И уште три месеци. Ама не дочекав. Кога на сон се го видов јазот веќе пикнат в мозок, ја продадов куќата, ја оставив Летка кај мајка ми и се доселив овде во Скопје. И првпат го послушав Никола. Се затворив овде во стан. Тој ми е манастир. Кој уште оди по вистинските? Ми ги носи поштарот парите секој месец, а храна набавувам со корпата долу од кај Реџо. Му ја пуштам секое утро со нарачката и парите внатре, тој ми ја полни и си ја тегнам до горе. Никаде не излегувам. Надвор е гадно и тажно, а може и Коле да се врати! Што мислите вие?”

Седев така на кострешен, ококорен, сетив водениот пес надвор се одврзува и се мавтосува од прозорците.

“Што мислам јас?” се сепнав. “Не знам,” реков, “навистина не знам. Веројатно ако човек има талент а кога ќе му дојдат годините за зрели дела нервите му се тантела, тогаш сé е можно!”

Сега кога го привршувам запишувањето на приказнава за Коле и Калина, само уште ќе додадам дека на излегување од манастирот на госпоѓата Кркуљ, таа, малку со прекор малку со страв, ми рече: “Ве молам, напишете ја како што ви реков. Без додавања. И простете за она со

Кошница и костум

кошницата. Намерно беше.”

“Нема зошто,” реков, “напротив, мило ми е!”

И навистина ми е. Еве, читајте!

(1998)

Тасичо

Не знам точно што се случи таа предвелигденска вечер во Битола, ама денска, кога седнувам да запишам нешто за неа, по малку ми се темни и денски мрак ми паѓа на очи. Дали тоа беше од претпразничната треска што отсекогаш сум ја мразел или од многуте заклани јагниња обесени по излозите на претрупаните битолски касапници или од ненадејното доаѓање на Тасичо, не знам. Но, како поминуваат пролетните денови проследени со задолжителното ноќно гровтање и бување на бомбите од авионите на суетната Алијанса, сè повеќе се уверувам дека темницата, како и секоја друга темница, ми идеала а и тогаш ми дојде од човек – во случајов Тасичо. Оти таман ни имаше тргнато на поарно, таман ја имавме сварено грозната возбуда од блиската војна, таман навиката да се живее и со најлошото ни имаше некако влезено во крвта, токму тогаш, баш во пресудниот миг на нашиот душевен пресврт, се појави тој и безмилосно не врати во мракот. Жена ми и јас сме мирни луѓе, не сакаме на мравка да згаземе а камоли некого да не примиме дома и да не го угостиме. Така се случи и со Тасичо. Значи си седевме дома јас, жена ми и татко ми, од убаво поубаво ни беше зашто надвор, по долгата и скапа зима, по првпат се спушти спокојна, пријатна ноќ и мајчински ја прегрна лозницата што со своите ластари имаше дојдено до самоти прозорец

Тасичо

и како некој воајер, од мракот, сиркаше внатре во кујната небаре чекаше да ѝ понудиме од вапцаните јајца собрани во длабоката пајнца останата уште од времето кога мајка ми беше жива и редовно, без оглед на времињата, си ги тераше адетите. Не случајно ви ја споменувам лозницата зашто сè почна од неа. Две недели пред тоа имавме дојдено од Скопје за викендот зашто татко ми лежеше в кревет фатен во левата рака и левата нога и прво што ни падна на памет да направиме беше да се изреже лозницата. Оваа операција години наназад ја правеше татко ми но бидејќи сега не можеше ни да стане од кревет, јасно беше дека работата требаше да ја завршам јас. А јас немав појма како се прави тоа.

“Викни го Тасе!” рече татко ми и пак си задрема пикнат во јорганот.

“Тасичо знај?” реков и брзо-брзо отрчав преку плотот да го викнам зашто тој живее во куќата карши нас, в уста ни се или ‘в уста му сне’ што би рекла мајка ми. Среќа тој беше дома. Широко ми се насмеа кога виде дека му го пречекорувам прагот, ме викна на една лута, на едно пиво, на чаша лачено винце, на сè ме викна, ама јас безобразно го одбив оти само лозницата ми беше во главата. Лозницата та лозницата.

“Ќе можеш и нашата да ја изрежиш?” го прашав кога тој ми рече дека наскоро ќе ја режи неговата.

“Што е това,” ми рече на неговиот специфичен, македонско-бугарско-српски јазик. “Час ќе биде готово!”

“Не мора денес!” реков снобејќи се, “во текот на неделата, кога ќе можеш!”

“Ќе ја биде!” рече Тасе и се пикна во темната визба зашто таму лете зиме живееја со жена му иако имаа убава куќа на два ката!

И навистина Тасе го одржа зборот. Кога дојдовме

Драги Михајловски

вчера лозницата беше уредно изрежана, скротена и насочена во правецот за кој се договоривме.

“Ти должам пијачка!” му реков кога го видов во задолжителната тренерка како седи на клупата во својот двор и замислено слуша вести на радио Приштина, Белград или некоја друга српска радио станица.

“Ништо не е тоа!” ми рече и, како да не ме забележа, продолжи да слуша на големиот, црн транзистор. “Само терај работа!” додаде и молкна.

Но поканата за пијачка добро ја беше запаметил. Тоа, сите дома го сетивме на сопствената кожа, а најмногу татко ми којшто и ден денеска уште ми е лут. Можеби звучи неверојатно, Тасичо и жена му ни се први комшии но, верувајте, не паметам кога дошле кај нас дома. Ни едниот ни другиот. Дали таква навика се имаше створено меѓу нас, дали секој премногу се занимаваше со себе, дали времето до толку ги оттуѓи луѓето па дури и првите комшии повеќе не си го пречекоруваат прагот, не знам. Знаам само дека таа предвелигденска вечер, од никаде, од самата априлска глувотија или од облачното битолско небо наеднаш никна Тасичо на нашата врата, влезе и заборави да излезе!

Веднаш рипнавме на нозе, мислам жена ми и јас а татко ми само ја измолкна главата од под синиот јорган и си ја поднамести на белото зглавје готов да фати муабет за партизаните, балистите, Идризово, болестите или нешто слично од неговиот, за нас, здодевно познат и избанализиран репертоар.

“Седи!” му реков и му го подадов столот на кој дотогаш седев. “Што ќе се напиеш?”

“Една лута, ако имаш!” рече и се залепи за столот со најголем кеф.

“Ова е домаќинска куќа,” реков, “малку домаќинот ни

Тасичо

е во аут ама затоа јас сум тука!” И отидов до другата соба во која беа децата коишто, кога чуја кој ни влегол дома, направила чудни фаци и до крајот на вечерта не стагнаа во кујна.

“И како врвите?” рече Тасичо кога ја голтна првата чашка на екс и го зеде шишето што го имав оставено на маса да си тури втора.

“Врвиме!” реков и погледнав во жена ми која седната во нишата ми даде знак да внимавам на времето зашто се имавме договорено некаде околу десет да излеземе во град и малку да прошетаме низ Битолата. Погледнав дискретно во часовникот и видов дека е само седум па со раката ѝ дадов ишарет дека сè ќе биде во ред.

“Ти не пишеш?” рече Тасичо и веќе си тури трета чашка од шишето.

“Пијам антибиотици,” реков.

“Добре, добре!” рече Тасичо на неговиот карактеристичен говор и се сврте малку да прави муабет со татко ми, за здравјето нормално го прашуваше, а овој де кимаше де нишаше со главата во зависност од тоа што беше прашан.

Тасичо беше, нормално, облечен во сините тренерки и сè нешто му беше жешко, сè нешто скиташе со погледот низ кујната како да го бараше прозорецот за наеднаш, со крупните, влакнести раце да го отвори и да го пушти внатре студениот воздух од надвор.

“Тешки времиња!” рече потоа обраќајќи ми се мене, “што мислиш ти за ова, а?”

“За кое?” прашав како да излегував од некоја неподносливо здодевна дремка што ми паѓаше врз очните капаци.

“Па за Србија, за Натовците, за војната!”

Драги Михајловски

“Ништо,” реков, “ова не е наша војна. Тие што си ја измислија тие нека му ја мислат!”

“Како не е наша?” рече Тасичо и ме погледна божем строго додека си ја наливаше следната чашка, “Ми смо многу повржани со Србите. Ми смо браќа. А и ја знаемо народната: кога игра мечка кај комшијата бргу ќе заигра и каде нас!”

“Уживај бе Тасич!” реков онака без врска зашто ова ми беше омилено обраќање до него, “никој нас не не удира, ние одамна сме удрени од Господ!”

“Уживам, уживам!” рече Тасичо, “ама братот горе ни ги турна браќата ваму доле! Утре до Битола ќе ни дојдат!”

Ужасно го мразев муабетот. Со години сум слушал вакви муабети од најразлични луѓе но веќе ми беше дојдено до нос. Зашто, на крајот, сè завршува на истото. Пијаното друштво се растура со тешки ветувања за брза средба што никогаш нема да се оствари. Ама сега пред мене седеше Тасичо. Мојот прв битолски комшија. Мојот прв фудбалски тренер од пред триесет и кусур години. Човекот кому јас му го измислив прекарот. Се викаше Тасе но од милост го завикавме Тасич а на тоа го додадовме членот от којшто во Битола ја губи последната согласка и задолжително завршува на о па така стана Тасичо. Беше тоа прекар наденат со љубов, измислен од благодарност за човекот кој го донесе првиот прописен фудбал и првите нормални дресови и копачки во нашето маало за да го основаме толку саканиот тим што потоа се натпреваруваше во штотуку оформената градска лига на Битола. А тој сега беше дома кај нас можеби по првпат во последниве триесет години. Барем љубезноста мораше да се сочува. Што можеше друго да се стори за човекот што, како невиден, ја локаше ракијата и сè повеќе се заковуваше за столот запаѓајќи пополека во неверојатни парчиња монолози?

Тасичо

“Србија е јака!” рече Тасичо, “не можат лесно со неа Американците. Не е ова Садам и Ирак!”

Се обидував некако да одржувам активна неутралност, да се држам до ставот дека ова не е наша војна, дека Србија одамна е друга држава а ние друга, но дека сите сме луѓе, дека ми е жал за бомбардирањата и за луѓето што во неволја сосема го изгубиле компасот, дека не е храброст тоа што на знак за тревога место долу во скривниците се качуваат горе на покривите и гледаат огномет туку манифестација на апсурдниот балкански ум, па му ја тутнав сликата за бегалците од Блаци, убиените на својот пат до спасот во Албанија или Македонија, но очигледно до неговите светнати и затапени очи не стигаше ништо, тој само својата мисла ја следеше и постојано се удираше по широкото чело небаре сакаше од зад него да извади уште нешто, уште некој аргумент што требаше сите да не разоружа и да не сврсти во негови истомисленици.

“Е, Србија,” продолжи тој, “тоа ти е земја. Овде, овде сите сме мочковци! Сме се фатиле со НАТО. И што бомбардираат, знаеш? Макети. Картонски макети. Милошевиќ е мудар! Не ќе им даде фабрики да рушат!”

Ја погледнав жена ми барајќи некаков спас но таа мрачно ми возврати од нишата и нервозно запали една од цигарите што стоеја на фрижидерот. Татко ми веќе се загуби и сега само беспомошно нишаше со главата обидувајќи се да не му падне и да не го засрами пред снаата, пред синот и пред првиот комшија.

“Тие само цева дигаат!” продолжи Тасичо, “а ваму брат ми ми вели во Вршац нема ништо! Ама буквално ништо! Си бил во Вршац?”

“Еднаш!” реков кога го чув часовникот во салонот како отчука осум, “уште кога бев во војска. Убав град!”

Драги Михајловски

“Леле!” рече Тасичо и стравично се удри по главата на која, некаде од темето надолу, висеа неколкуте долги влакна преостаната коса, “не знаеш ти какво место е Вршац! Лани бевме таму со Наталија за нова година. Како не пречекаа!”

Нервозата во кујната растеше. Нервозна беше жена ми, нервозен беше татко ми, нервозен бев јас. Од надвор наеднаш се зачу брз и неконтролиран вресок на подивени мачки а наеднаш и гласот на Наталија, жената на Тасе, која свика првин по мачките и ги растера а потоа и по Тасичо.

“Тасе, Тасе!” викаше таа, “ајде прибирај се!” и потоа исчезна во длабините на куќата зашто јасно се чу тресокот на вратата што, веројатно се затвори зад неа.

“Сега, сега!” свика Тасичо од нашата кујна и не се помрдна од место.

Малата надеж дека комшијата најпосле ќе стане и ќе не остави да излеземе како што планиравме веднаш исчезна. Станав и запалив цигара сакајќи да му дадам до знаење дека треба да си оди, жена му го вика, мачките го викаат, темницата го вика. Но тој спокојно си доли од веќе полупразното шише и пак се удри по челото.

“Леле, бе, леле тој Вршац! Какво пиво имаат! И те служат надвор у едни бавчи со дрвени клупи и буриња пиво. И не во чаши! Ти седиш а ти иди една келнерка, со кусо сукњиче и ништо те не пита! Само те мери овака, од глава до пете и на Наталија ѝ дава пола кригла а мене цела! Па си пијуцкаш, милина една. И нема мезе како кај нас. Домати и пиперки и крастајци. Таму тоа го фрлат на свињите. Туку ти носат месо, мешано месо, овака насецкано и наредено на пијата. Јади, пиј, јади, пиј и тамам си се напунил ете ти пак пршута, кобаси, ладно печење, што да ти кажам, рај! А местото не е како каде нас туку рамно, рамно, тепсија еееј!”

И наеднаш замолча. Молчеше, молчеше така едно

Тасичо

минута време и таман помислив дека сега ќе стане и ќе не остави да направиме нешто свое во тој дел од нашите животи, кога Тасичо повторно со големите рачишта се тресна по тимбата и продолжи:

“Лееле! Па таа Панонија! Рамно, рамно, море житарици, јачмен, педа земја нема необработена, абе некој делкал, делкал тука, милина да ти е да гледаш. А горе небо, мислиш се споило со рамницата, си се љубат така, си се сакаат, ееј Банат, ееј Срем! Абе што сме ние овде. Една Пелагонија а и таа е трчај, трчај па некое нивче, вози, вози па некое лозје! А таму, еееј!” вели Тасичо и удира по масата а татко ми се сепнува од дремката, ги кокори очите и кога не сфаќа што се случува повторно го вовлекува вратот, ја пика главата под јорган и загрчува како да го колат. Седиме уште ние со жена ми, разменуваме погледи, што таксират не снајде но тука завршува сè. Ништо веќе не може да ни помогне. Часовникот безмилосно отчукува десет а Тасичо налева нова чаша од сиротото шише кое збунето од сопственото брзо празнење глупаво се топори на масата.

“А Београд ти е посебна приказна. Еееј! Прошеташ по Теразије, питоми луѓе одат околу тебе. Гледаш - господа! Со шмек беее! Како одвај да чекаат да ги прашаш нешто и сè ќе ти покажат. Душата ќе ти ја дадат да им ја побараш! Еее Срби - тоа се луѓе. А не ние овде! Сељак до сељак! Те гледа и те мрази. Магарето да му цркни на комшијата. Не бе, не! Не сме ние луѓе! Или београѓанки! Жени бе, госпоѓи! Натнале кусо па фрц, фрц – елеганција! Очите ти се пунат! А не ко оваа мојата. Само стега, стега, нема па нема. Е нема! Да си бевме во Југославија што ќе ни фалеше? Глупи се, ти велам, ова Европјаните! Тие ќе рушат што кралеви и цареви не срушиле! Срам их било!”

Јас и жена ми веќе корзираме од кујната в ниша

Драги Михајловски

и назад од спротивни правци, пушиме како побудалени а Тасичо ништо не забележува, говори ли говори, ги спушта нашите и ги крева Србите до небеса и уште погоре.

“Срам да му е!” вели најпосле жена ми, “заборава чиј леб јади, кој му ги учи децата, кој му даде толку куќи да направи! Ми иди да ја исечам лозницата од корен што ми го донесе дома Србоманов!”

Јас ја стегам, ја сопирам, срам ми е а и жал за Тасичо, со него и за него имам сè убави спомени, зарем сега да се скрши чинијата? И малку се средуваме, седнуваме секој на своето место а Тасичо пак се удира во челото и сега е веќе во родниот Босилеград.

“И тој пусти Босилеград,” го слушаме, “луѓе се това бре, вредни, вредни луѓе. Го паметиш татко ми Ефтим, довагал тука каде нас, па ќе донесе компир бре еееј, сладок, сладок прсти да си полижеш. Една пиперка наа, бабура, зелена, зелена па ја туриш у гравче па мискојна шири!”

“Да не сакаш кафе?” вела м кога забележувам дека шишето е празно и дека овој класичен Тарантиновски тип цело време зборува за јадење, пиење, за Срби и жени. Ова ми беше сламка надеж дека можеби ќе му текне дека помина единаесет и дека сиктер-кафето ќе го крене од кутриот стол и ќе го однесе во неповрат. Но тој само кимна со главата небаре му беше страв да не му побегне некоја надојдена слика или мисла. Наеднаш се удри по челото по којзнае кој пат во таа велигденска вечер и сврте кон она што задолжително го прави секој маж здодевен и одвратен.

“А и ова! Служам јас војска у Београд. Ама војска не ко оваа нашата еден без двајца. Служам горе на Вождовац – топчија прва лига. Млад, здрав, прав ко пушка! Многу ме сакаше капетанот! Еден ден ме викна и ми рече: ‘Ела ваму ти бе бабачко! Ти ќе бидеш десетар и нишанџија!’ А јас,

Тасичо

брковите нафрчени, главата горе, се дујам, се дујам еееј! Ама ич опште тогаш ги некев Словенците! Себични, бре брате! Ќе добијат това пакетите и ќе се скријат в ќош никој да не ги види, иаз'к да му е! А Србин! Србин сé дели, брате! Нема тука трте мрте! Това се луѓе! Еднаш дури ќе задавев еден Словенец. Ми рече нешто, мамката да му ја ебам, не помним сега точно што, а јас онака набиен оти тогаш две години бокс тренирав, го фатив за гуша и го стегам, го стегам и ништо не гледам. Вратот почнал да му посинува и готов бил да не скокнеа другите да ме спречат. Чудно многу чудно, давиш а не осеќаш!"

Му го пикнав кафето под нос а тој од навал, без чувство едноставно го шмркна во две голтки и продолжи да мели, да мели веднаш тука на два чекора од креветот на татко ми којшто тешко дишеше и офкаше во сонот небаре самиот Тасич го сонуваше во велигденската ноќ оти веќе беше поминал полноќ И имаа приближено првите мугри. Ми се стори ко да ги чув првите петли како се огласија во глувотијата на надвор спокојната априлска ноќ. Но Тасичо продолжуваше да ломоти, да слика, да реди, нижи парчиња спомени иако сé понеповрзано, сé понедоизречено, пелтечеше веќе, пена на уста му излегуваше. И таман ќе замолкнеше и необично долго ќе седеше така со клапната глава а ние таман ќе помислевме дека е готово и дека барем во раните зори малку ќе прилегнеме тој пак, наеднаш и неочекувано ќе се вратеше во погон, ќе се удреше по чело и пак започнуваше нешто за Србите, за бомбардирањата, ги шуеше Натовците, Европејците, Русите.

И наеднаш сé се сврши. Во еден, единствен неочекуван миг. Можеби сме задремале или можеби самиот господ бог смеша прсти но знам дека кога добро ги отворив очите во столот на Тасичо немаше никој. Буквално никој!

Драги Михајловски

Само горната тренерка бесрамно висеше префрлена преку потпирката од столот и ни се клештеше. Со жена ми отрчавме до влезната врата но и таму немаше никој. Ни во клозетот, ни во визбата зашто имаме внатрешни скали што директно водат до неа. Настана збрка, настапи кошмар зашто немавме рационално решение каде, кога и како исчезна нашиот Тасич. Се плеткавме така уште малку, го подбуцнавме татко ми да не грчи толку гласно, го угаснавме светлото и лека полека небаре преплашени од некаде, од самите пазуви на ноќта да не ни никне повторно Тасичо и да не ја продолжи својата долга, испрекината, Тарантиновска приказна, тргнавме кон спалната. Уште еднаш подзастанавме, но бидејќи ништо не се случи, кроце-кроце влеговме во спалната и крадешкум, со олеснение во душите, се пикнавме в постела.

Дури по два дена, кога ги собиравме пљачките и се подготвуваме да тргнеме назад за Скопје, го видов Тасичо како клекнат, скукулен покрај црниот транзистор сместен на симсот од прозорчето на неговата визба слуша втренчено вести на Радио Приштина, Радио Белград или некоја друга српска станица. Го поздравив а тој некако срамежливо, со ситна грижа на совеста, можеби, загледан во прозорецот од нашата кујна низ чие перде сиркаше белата глава на татко ми, само ми мафна со раката без ништо да ми рече.

“Живот!” ѝ реков на жена ми две минути подоцна кога со колата свртивме лево и излеговме на главното цаде што по два часа не одведе многу поблиску до мирисот на војната а многу подалеку од секојдневната, банална болка на битолското мирнодобие.

(1999)

Триполската капија

Михајло Тамила по дваесет и пет години работа на Факултетот стигна до звањето редовен професор. На денот кога стигаа крвави вести од Косово заедно со илјадниците бегалци од блиските погранични места а дрвјата во Чаир зацутуваа небаре мирот во Македонија ќе биде библиски илјадогодишен, тој се искачи на врвот од факултетската хиерархиска скала. Застана за кратко на новодостигнатата духовна плоштатка, се промешколи за да видат птиците колку е голем и колку може да лета и задоволно плукна на светот. “Сега можам да се договорам со себеси на што ќе мислам пред да умрам!” рече и задоволно се врати во големата предавална во која го чекаа поседнатите студенти. Откако стана доцент пред шест години доби право според напишаните правила на Факултетот, часовите да ги држи сабајле, а тоа беше навистина слатка привилегија. Ем можеше на време да ги заврши работните обврски ем му остануваше време за работа врз неговата најнова книга, четириесет и петта по ред, во која реши да ги собере сите свои есеи за англиската книжевност која толку долго време ја предаваше. Студентите чувствуваа дека тој пролетен ден нешто посебно се случува со нивниот професор, нешто што го правеше уште похаризматичен од обично. Предавањето беше за ирскиот поет Јејтс а песната што ја

Драги Михајловски

обработуваа се викаше *Сцхоларс* нешто како академици, учени луѓе, професори. Во неа Јејтс го искажуваше својот револт против, според него, дебелиите, ќелавите, алчните и безмилосни академици кои, стари и импотентни, безмилосно буричкаат низ животите на несреќните, млади поети кои столчени од невозвратената љубов, од несовладливата младешка страст да се зграпчи денот, болката, се убиваат во своите стуткани постели во ноќните мигови на подмолна и непремостлива темница; и токму врз нивните непрокопсани судбини потоа ги градат своите валкани универзитетски кариери разубавувајќи го мрачниот и недоживеан миг на прераната, насилна смрт.

Убавото читање на песната (во оригинал, се разбира – ова беа часови по англиска литература и тие се изведуваа на англиски јазик) ја создаде потребната атмосфера за анализа и дискусија. Михајло задоволно и надмоќно погледна кон дваесеттината студенти. Очекуваше часот да се одвива како и секогаш. Првин тие да ја замесат тортата а потоа тој, спокојно и супериорно, да го стави шлагот врз неа уживајќи во нивниот младешки восхит. Но работата, како што ќе видиме, тргна во сосема друга насока и го смена правецот на целокупниот негов живот. На полошо или на подобро, ќе видиме. Вие умни и благородни како што ве дал господ, ќе треба сами да процените. Значи, токму во мигот на “замесувањето на тортата”, еден од студентите, младо неугледно момче кое одвај да го имаше почувствувано гребешот на првиот брич, стана и го постави судбоносното за Михајло, прашање.

“Дали вие се чувствувате дел од овие академици за кои говори Јејтс и ако се чувствувате зашто очигледно сте дел од нив, кое е вашето мислење за ова?”

Михајло како по вторпат тој ден да слезе од својата

Триполската капија

духовна плоштатка, ја навре, но овојпат мошне невешто, вообичаената маска кога професор треба да одговори на прашање од студент и рече:

“Не е така едноставно да се одговори, колега!” свесен дека ова што го рече не значи ништо. “Јас сум дел од академиците, неоспорно, мислам, нема тука сомнение, денеска дури станав редовен професор, звање што се добива по долга и макотрпна работа, но, да бидам искрен, секогаш сум чувствувал отпор кон тоа. Јас сум, јас сум, на некој начин различен од нив!” и најподло, како првокласно ѓубре, заигра на проседата брада, на излитените фармерки кои, поради среќната мршавост, сè уште можеше да ги носи и на ситната обетка закачена за левото уво. Студентот и натаму стоеше и очекуваше да дојде вистинскиот одговор. Михајло најпосле ја сфати сопствената неподготвеност. Се вцрви, работа што одамна не му се имаше случено, пот почна да му избива кај носот и кај ушите. Мораше да се соземе. Должноста тоа од него го бараше, угледот долгогодишен, новото звање...Требаше само да биде искрен, да одговори јасно и чисто на ова толку јасно, чисто и логичко прашање што го постави овој млад човек. И можеше. Дури имаше и многу логично контра прашање. На пример да прашаше дали се тие млади луѓе, вклучувајќи го тука и Јејтс, свесни како му е нему што мора, иако веќе одамна по возраста, образованието, духовната зрелост далеку над возраста, образованието и духовната зрелост на тие несреќни млади занесеници, да говори за некакви младешки глупости кои ги спречиле предвреме умрените девственици да лижнат од насладите што ги носи зрелото доба иако му се гади од сето тоа, му се повраќа но мора да го варди својот леб, својата егзистенција низ долгата низа здодевни часови што уште треба да бидат привлечни а она што на нив се зборува дури

Драги Михајловски

и романтично? Но дури ни ова не можеше да го каже. Колку повеќе гордоста го тераше да изнајде некаков одговор, толку повеќе совеста му велеше дека дошло времето да си признае што е, каде навистина припаѓа и до каде всушност стигнал со денешното ново звање. Одетнаш сиот привид му се урна. Се сети на станчето во Чаир во кое живееше заедно со својата Георгина, ги виде децата како си одат секое на своја страна, го допре, во последно време, непослушното тело кое безмилосно и сè повидливо ги следеше законите за еволуција на материјата и му се стемна. Гледаше во студентите, ококорен и црвен и ја сфати сета лага на својата блескава факултетска кариера. Јас им говорам за патот до бога, си велеше, за себеизнаоѓањето, за свесноста, за божјите закони што треба да се следат а самиот, цело време, несвесно го прекршував еден од основните – не лажи! До која свесност сам сум стигнал? Зошто толкав страв и таква кривост? Каков бедник, каков бедник, си велеше и се јадеше, “извинете, простете, извинете, простете” повторуваше излегувајќи од предавалната и оставајќи ги студентите, вчудовидени и збунети да нагодуваат што навистина се случи тој пролетен ден со нивниот омилен професор што го натера да излезе од факултетската предавална и никогаш повеќе да не се врати назад.

* * *

Надвор наиде на не многу љубезниот ден што се имаше побудалено и збунет од чудните умишта на марта тураше влажен снег со таков занес што човек можеше да помисли дека зимата е напред и има уште многу да каже. Навистина жално изгледаа измамените дрвја што, прерано распутени, сиркаа од тешките авлии на куќите од сокачето

Триполската капија

низ кое сега, во правецот на Бит пазар, одеше Михајло несвесен за трагедијата што се случуваше тука, крај него, зашто само со себеси беше зафатен, со својата нејасна болка што пред малку му се роди во загушливата предавална и сега, во одење, се претвораше во силна, моќна јанса која никако не му даваше да се смири. Кај малата крстосница заврте десно и по скаличките се накачи горе и изби пред црвено обоената саат кула која, вкоренета во рамниката на ридот, се извишуваше угоре кон стемнетото и луто небо. Наоколу немаше никој. Михајло клекна на колена, главата ја крена кон недогледниот бој на кулата и вака заробен и смален од нејзината тишина и побеленото Скопје под него, се молеше:

“Господе мој, настаменет во вишите сфери кајшто не стига летот ни на најсмелата птица ни стремежот на најдоблесниот ум! Кажи што ми се случува денес? Каде е синорот на заблудата? Можно ли е толку време да сум се залажувал со мислата дека навистина правам нешто корисно? Што имам навистина со тие несреќни младичи кои така лесно и развратнички ги уништуваа своите куси животи? Повеќе не сакам да чујам за нив! Сакам од денес да научам нешто за себе! Да те пронајдам тебе во делот твој што се вика Михајло! О ти што кислородот и водородот ги правиш вода, што јаболкниците и крушите ги товариш со светол плод, на водата ѝ даваш сол, ми го притискаш копчето од мојот лифт, ми го пушташ компјутерот и дождот го правиш снег, приближи ме сега до себе и научи ме да те сакам! Покажи ми дека мина времето на мојата илузорна бесмртност и дека сега доаѓаат денови кога бесмртноста треба да се учи! Време е да ја прифатам дедуктивната ука! Индуктивната со години ме влечка низ присенот на ѓаволот! Те молам под кулава чија става, верувам, до твоите скутини стига, името свое кажи ми го! Дали си Крист, Христ,

Драги Михајловски

Кришна, Алах, Шаман зашто и детето има татко но секој татко има свое име! Дали материјата е заблуда а животот вечен? Дали оздола нагоре е погрешниот правец а озгора надолу правиот? Дали навистина досега сум живеел како пес, како мачор, како мрава несвесен за единствената благодет што ме разликува од нив - духовноста, проста и чиста која единствено води повисоко, ме враќа дома, дома кај тебе? Кажи ми, речи ми, господе, господине?”

Се молеше така Михајло, новиот поранешен редовен професор, учителот без учител, свиткан и бабуњосан на влажната земја, душа кутра и сирота, симулакрум над симулакрумите, суетник над суетниците, грешник над грешниците а пред очи, веднаш тука над скочанетиот Бит пазар, срцето на растегнатото, распифтиено Скопје, ко ненадејна, летна поплава, му се редеа слики од материјалниот живот во ова негово несовршено човечко тело. Се виде себеси завиткан во неизлуфтираното ќебе, на сламарицата од железниот двокатен кревет во една од собите на студентската барака и наново го сети вкусот на излапаниот грав што му тежеше во стомакот како живо олово и не му даваше око да склопи. Потоа предавалната во која семоќните професори му ја полнеа главата со нечиста ука, па жарта по бас-гитарата што ја купи во Софија со парите што ги заработи кревајќи вреќи кафе на железничката во Битола, заминувањето на возот, безбројните заминувања на возот и плачот на мајка му на перонот секогаш побезнадежен и поболен, лицемерието на пријателите, неуспехот на брат му и гневот на татко му разнебитен од скапотијата и тешката немаштија. Па ноќните враќања во родниот град наметнати од истоштеност и глад, вкусниот зелник месен од мајка му уште во рани зори, полнењето кисела вода со стариот точак од татко му, берењето лешници во

Триполската капија

буковско, капењата во Китап и Топла вода, вечерните корза, пешачењата. Па болните враќања во смрдеата на бараката, тешката реа од неизмиените со денови христијани, Палестинци, Јорданци, црнци, криците на гладните гаврани над Газибаба, привлечните лекторски часови, убавите и арогантни скопјанки, хипи-настроението под Камен мост, смешниот говор на Тито по бунтот на студентите во Белград и Загреб, јунската неподнослива жештина и нервоза, кршењето на шишињата во ходникот од бараката, брзото терање и преоѓањето во “илегала”, брилирањето на неколку испити, неколкуте срамни киксови, брзите заљубувања и одљубувања, практичната страст на колешките. Па пак назад во Битола, работа на железничката, одмор во Претор, па пак испити, полнети пипирки, мазници, исто палто и нов апсолвентски костум, црн, шиен кај мајстор Веле на Илинденска, диплома, магистратура, докторат, тремата од првите часови, ракоплескањата од студентите и колегите на многуте симпозиуми, патувањата низ светот, бесконечните дискусии во бифето, смртта на мајка му, наградите и интервјуата, првите посериозни болки и навестувања за смртноста на телото, бракот со Георгина, децата, кириите и првиот свој стан во Чаир, доцентурата, професорството. Толку многу и толку малку за само четириесет и седум години. Клучеше така уште долго Михајло под надмоќната саат-кула, се молеше и сонуваше, се јадеше и се чипчеше дури еден глас што доаѓаше од самоти врв на црвената убавица не му рече:

“Јас сум гласот на тој што пред многу векови се вознемири од суетата на Нимрод, ја забрани градбата на небесната кула и го расштрка еднојазичното племе на Сим настаменето на широката Сенарска висорамнина. Ти си дел од мене Михајло. Како што ти сега, на работ од смртноста,

Драги Михајловски

ме сонуваш и призиваш, така јас секојдневно те сонувам и призивам сиот твој живот. Но требало дури денеска да се чуеме. Затоа чуј ме и запомни: само материјата од која си создаден е смртна и осудена да минува низ познатите фази но не и твојата душа која е дел од мене и, според тоа, полна вечен живот. Заблудани по лажниот сјај на материјата, вие луѓето страдате и се измачувате сè дури, најмислечките од вас, не ја сфатите измамата, не го отфрлите стравот и не се вратите кај мене, чисти и невини, во вечниот, неменлив живот. Оди и побарај ја Триполската капија а кога ќе ја најдеш ништо повеќе не ќе може да те одврати од вистинскиот пат. Таму лежи тајната на сиот живот!”

Михајло стана и уште долго не можеше да дојде на себе. Му се чинеше дека сонот што го виде сега ги заразува црвените покриви од трошните битпазарски куќи под него, па понатаму калето, Вардарот и цело Скопје раздолжено во бучава и ефтин разврат под побелената Водњанска планина. “Триполската капија!” велеше, “Триполската капија!” повторуваше дури пешки, со нов сјај во очите и нова снага во дамарите, поминуваше првин покрај здравствениот дом, па преку надвозникот, по асфалтната улица што водеше кон неговиот дом, на самиот почеток од водниот, сè уште неразбујатен исконски Чаир.

* * *

Дома не го чекаше никакво изненадување. Георгина се правеше дека не забележува ништо чудно во неговото однесување. Без да го прашува му принесе топло млеко. Потоа му ја покажа новата икона која ја имаа порачано од Битола и која во меѓувреме, на некој начин, имаше стигнато во нивниот дом на шестиот кат. Таа, нова и сјајна, со ликот

Триполската капија

на свети Михаил, висеше на сидот во единствената пристојна соба од станот и ширеше мир и спокојство наоколу.

“Повеќе не се враќам на Факултет!” рече Михајло и несигурно погледна во Георгина.

“Ова требаше одамна да го сториш!” рече Георгина мирно, му се доближа и го погали по проседата, куса коса. “Не сум прочитала за интелегентен човек што толку долго време се мачел да го потисне природниот стремеж за ослободување! Зошто да се носи толкав товар за цабе? Ни телото ни умот не можат да издржат. Слободата е единствената цел на вистинскиот ум! Одамна не ти се потребни ни Факултетот, ни колегите, ни студентите! Тебе ти треба слободата како насушен леб да се вивнеш во вилаетите на бесконечното и да говориш со малкуте слични на тебе што постоеле и постојат низ вековите! Што сакаш јас да правам?”

На Михајло му се симна и последниот товар од срце. Секој нејзин смирен збор му доаѓаше како мевлем на рана, како лечбен кромид на навинат глужд. Боже колку ја сакаше Георгина, колку среќа и благодет имаше во оваа едноставна и паметна жена! Сфати дека имал голема среќа што решила токму нему, на амбициозниот, компликуваниот и мошне наивниот Михајло, да му биде сопатничка во грубава реалност на ова материјално царство. Му идеше да си ја скрши главата што бил толку заутен и не сфаќал каков билјур има до себе. Ја приближи Георгина до себе и нежно ја прегрна небаре со тој заграб сакаше да се искупи за сета своја дволичност и подлост што му се имаа натрупано врз, инаку чистата природа, во долгите години на градењето кариера и сурова бесмисла.

“Прости ми, прости ми!” велеше и ја стегаше, “прости ми го слепилото и глупоста! Прости ми ја засенетоста и лажното одење кон рајот на улавите кајшто царуваат

Драги Михајловски

суетата и симулантството! Од денеска сакам заедно да правиме нешто друго, нешто со кое обајцата ќе се гордееме и ќе бидеме среќни. Веќе го имам првиот знак!”

“А да ја отвориме најпосле таа наша книжарница?” рече Георгина и намерно не се истргнуваше од неговата топла и искрена преградка.

“Да ја отвориме,” се согласи Михајло, “но првин да ја побараме Триполската капија и кога ќе минеме низ неа ќе ја отвориме!”

“А каде се наоѓа таа Триполска капија?” праша Георгина.

“Во нашите души, претпоставувам,” рече Михајло, “каде на друго место!”

“А како се патува до нашите души?” праша Георгина.

“Со желба, умешност и знаење,” рече Михајло, “тоа е она до кое човекот може да стигне. Тоа е како потрага по светиот грал или потрага по земскиот рај истиот оној по кој трагале големите Поло и Колумбо.”

“А што е со љубовта?”

“Неаја нема меѓу луѓето. Постои некаква привлечност, признавам но таа е повеќе како очајнички крик на деловите по загубената и недостижна целина. Вистинската љубов е онаа кон бога настаменет во нашите души. Него треба да го најдеме, но пред тоа треба да минеме низ Триполската капија. Потоа ќе мислиме на книжарницата!”

Над Чаир сè уште се мешколеше ден. Чавките, од врвот на големото дрво до “Меркез”, спобудалено се нурнуваа во просирните пазуви на не многу чистиот воздух, се залетуваа кон зградите спроти паркот за нагло, пред да изгинат во нејзините тврди сидови, да се вивнат над покривите начичкани со голубарници и антени. Михајло и Георгина, од

Триполската капија

својот прозорец, свртен кон паркот, заедно гледаа во сè уште побелените сртови на долгата Скопска Црна, од кајшто очекуваа, секој миг да изникнат змиулестите проектили на побеснетите заради Косово Срби и да го изгорат до темел половина Скопје. За тоа не се говореше но тоа постојано висеше во воздух.

“Сепак најважна е книжарницата,” рече Георгина и престана да гледа кон планините, “таа треба да ја симболизира нашата конечна слобода или, поточно, свесниот стремеж кон ослободување. Помниш кога пред 24 години задоцнивме на регистрација?”

“Од каде ти текна сега тоа?”

“Денес ни е годишнина,” рече спокојно Георгина, “вистински ден за нов почеток! Многу ѝ должиме на онаа глупонема двојка што толку се задржа со венчавањето инаку денеска којзнае каде ќе бевме!”

“Да го оставиме минатото,” рече Михајло, “смртта е во иднината. Да имаш иднина значи да имаш смрт. А смртта единствено те прави човек. Подобро да се подготвиме. Дај ми го, те молам, Цепенков!”

“Кој том?”

“Сите!” светна Михајло во очите, ги засука ракавите од памучната кошула небаре се подготвуваше да го впрегне заборавениот плуг и да ја заора првата бразда од угарот во неговата душа. “Таму го видов знакот!”

Георгина, на двапати ги донесе десетте тома, а Михајло со нејзе седната до него и втренчена во томовите што ги листаше, трескавично пребаруваше со умот, чепкаше нешто во сеќавањето, буричкаше, тарапваше, нетукашен ламтеж му го имаше зграпчено срцето. Најпосле, во седмиот том, го најде бараното. Под број 674 беше запишано необичното предание за расипаните градови Градиште

Драги Михајловски

(Трипола), Влашко градиште и Виноградиште.

“Овде ќе почнеме!” рече свечено и ја погали Георгина по долгата, црна коса, “меѓу селата Железник, Журче, Врдино и Бучин. Тука некогаш имало некој голем град што го викале Трипола. Ќе ја накачиме таа стрмалија и ќе го побараме влезот во овој расипан град направен од Александар, царот македонски. Црна ќе ни биде показател. Таа минувала среде низ Градиштето. Таму е Триполската капија. Таму!”

“Ќе земаме нешто?”

“Доволни сме ние,” рече Михајло, “низ капијата можат да минат само двајца!”

“Може и Библијата?” рече Георгина.

“Може,” рече Михајло, ја отклучи замандалената врата и обајцата, фатени рака за рака, небаре Адам и Ева на излегување од земскиот рај, се спуштија по тесните скали долу на падето кое, раскашкано од ненадејниот ранопролетен снег, стрпливо ги очекуваше.

* * *

Во пеколот на Мефисто вриеше како во улиште. Георгина и Михајло (Михајло возеше а Георгина, седната до него на предното седиште, исто така “возеше”) со малото корејско “Тико” јуреа по автопатот од Скопје кон Градско. Од спротивниот правец, тогаш кога делниците од автопатот се спојуваа и беа паралелни, ја гледаа како непрекинато се тегне во змиулести меандри, реката ципови, тенкови, камиони со ознаки на НАТО чија глава, знаеја, беше кај солунското пристаниште а горе, над нив, низ облачното мартовско небо се провираа и брмчеа железните тела на недобројните авиони и хеликоптери. Сите одеа кон север.

Триполската капија

Кон Србија и Косово.

“Ќе има лоша војна,” рече Георгина и ја навали убавата глава на неговото рамо.

“А кога имало асолен мир?” одговори Михајло со прашање и притисна на гаста. “Мирот со бога е единствениот вистински мир кој има изгледи да трае вечно. Мирот меѓу луѓето е само валкана лага што произлегува од човечката природа која е вечно променлива и несигурна. Војните овде, на земјата, се вечни а животот кус. Кој може да им го види крајот?”

Георгина не рече ништо, ја држеше едно време главата на неговото рамо, а потоа, кога минаа низ тунелот кај Катланово и повозеа уште малку, како наеднаш да се сети на нешто и го замоли Михајло да запре по големиот свиок, некаде среде Таорската клисура.

“Сакам да запалам свеќа,” рече, “овде има два манастира, Света Богородица и Свети Јован Крстител. За нас, за децата.”

“Барем тие излегоа од калта,” рече Михајло и очите му се насолзија кога се сети на двете ќерки, едната во Бон, другата некаде на Флорида.

Долу, педесетина метри под нив, течеше надојдената Пчиња и му даваше посебен шарм на белата црква вградена во карпите на десниот брег над кој, стотина метри погоре, на самиот врв од варовничкото стење, беше закачен огромен бел крст што, поради достапноста, се чинеше, дека самиот господин бог го пуштил, некој чист, ведар ден од бескрајното небо за одовде, од ова свето место, да ги смирува и храбри безбројните патници што решиле да застанат и да залеат питка вода од двете чешми направени веднаш покрај патот, на левата страна од реката. Михајло и Георгина стоеја едно време на работ од провалијата загледани во спокојството на

Драги Михајловски

чудесната природа, а потоа Георгина запали по една свеќа во двете свети места подигнати веднаш тука до чешмите и се прекрсти. Михајло, за тоа време, со вежби го размрдуваше стегнатото тело и го тераше од себе лекиот замор што му правеше тежина во градите и тромост во нозете.

“Одиме,” рече потоа и со освежените очи кои набрзина успеаја да ја соберат магијата и свежината на светово место, продолжи да вози.

“Мислиш ќе удрат на Србите?” праша Георгина кога платија патарина и кога во далечината го насреа зачадениот и загаден лик на сиромашкиот Велес.

“Никогаш толкава војска не се влече за дабе,” рече Михајло, “гледај колку е загаден град! Што направија од сиромашкава Македонија! А сето го донесоа оние што се влечкаат по патот! Жртви на материјалната култура! Кога би можеле да сфатат дека тие не се нивните тела!”

“Мислам дека малку претеруваш со Индијците!”

“Не, туку тие одамна претераа! Сега се срамам што цел живот ја проучував нивната култура! Мислам дека целата е освојувачка и се заснова врз стравот од стареење и смрт! Бог е изигран од нив зашто мислат дека е мртов! Замисли ти држиш час пред жедните за учител млади души, им говориш за Шекспир, Киич, Дан а во, исто време, потомците на овие големи имиња, фрлаат бомби врз она што го граделе нивните и моите дедовци и татковци! Страшно!”

“Помисли на злото што го уништуваат!”

“Човекот нема моќ да го уништи злото. Уништувањето на злото секогаш раѓа поголемо зло!”

“Мислиш дека Албанците се подобри?”

“Нема подобри и полоши,” рече Михајло засилен со “Тикото” по удолницата кон мотелот “Македонија” и мостот на Вардар. “Сите се лоши. Ни едните ни другите никаде не

Триполската капија

ги собира. Сè им е нешто тесно и неповолно. Нека уживаат во пределите на Мефисто, во овој суров физички и ментален склоп што се вика Балкан! Земјата секогаш има доволно место за нивните незрели херои!

“А што да правиме ние, Македонците?”

“Нема ние што да правиме! Години мислев во множина, се трудев да бидам за државата, за нацијата, за Европа, за светот! Време е да се свртам кон себе! Сега називите патриот, Македонец, демократ, космополит ги сметам за струпје од кои треба да се ослободам. Сите тие се однесуваат на моето материјално тело во кое привремено престојува невидливата душа, единственото парче што може да ме врзе со мојот бог и да ме врати дома, дома кај него! Да се ослободиме Георгина од сите тие материјални називи што нè врзуваат за земјата, предметите, страста, привлечноста. Да го бараме Бога, да се прочистиме и да го молиме да нè прими! Нема ништо поубаво од чистите предели на неговото кралство преполни зеленило и спокој, светлина и амброзија, бистри води и благо небо, предели без страв и ужас, без омраза и ниска завист! Само таму може да се биде човек, духовна душа среќна зашто е споена со своето потекло и корен, зашто е сплотена со својот духовен создател и татко!”

“Вози!” рече Георгина и уште повеќе се припи до него зашто многу му веруваше а и тој нејзе. Дваесет и трите години брак не направија никаква лузна врз нивната среќа. Како млади љубовници, штотуку запознати и жедни еден за друг, тие јуреа кон Градско среде вредно обработените горјански лозја. Таа го галеше по испишаната глава а тој ѝ возвраќаше со нежни, топли погледи зашто таа му беше и му остана најдобриот, најверниот и најискрениот пријател што воопшто го имал во овој мефистофелски свет во кој се

Драги Михајловски

мачеше повеќе од Фауст зашто ја имаше надминато онаа фаза од животот во која би можел да биде излостен и да ја продаде душата на господинот ѓавол, па барем во тој закупен период, да живее со илузијата дека човекот може да има моќ и дека знае со неа да управува.

Пред Стоби, Михајло заврте десно, излезе од автопатот, па заврте лево и, со Георгина, се најдоа на патот што одеше кон Плетвар а преку него кон Прилеп. Во пресрет, од време на време, им излегуваа војници и џипови на НАТО, изгледаше дека цела Македонија се пикнала в дупка и сега, по неа газат само светнатите чизми на високо испишаните момчиња и неизлижаните гуми на светнатите, темнозелени џипови. Озгора, од стемнетото небо, доаѓаше неподносливата бучава од млазњаците која ги параше грубите уши на ретките селани излезени по нивите да видат, можеби, до каде им е родот или колкава е штетата од предолгата, сурова зима. Малку потаму, од левата страна на патот, се појавија оџаците на *Фени*, немо и безродно зазјапани во моќната брана на Тиквешкото езеро небаре заборавиле зошто се тука па сега се само матна закана за многуте работници останати без работа кои деноноќно штрајкуваа истурајќи го својот бес кон околните лозја, нивниот исконски извор за троа лебец, за преживување. На свиоците угоре кон Плетвар, Георгина и Михајло и натаму ги среќаваа камионите и шлеперите со странски регистрации, како со запалени светла, во колони одат на извршување на својата нејасна мисија.

“Секаде ги има,” говореше Михајло, “само господ знае колку се!”

“Гледај право кога возиш!” го опомена Георгина првпат тој ден кога виде дека Михајло полека но сигурно се деконцентрира, сè повеќе се поти и ја губи контролата

Триполската капија

над себе, над возилото, над светот оти нешто како сукало му се имаше провнато во вратот и го држеше исправен и здрвен како да е седнат на забарска столица а не на удобното седиште на белото Тико.

“Гледам, гледам,” рече тој отсутно а Георгина која одлично го познаваше, му го избриша челото и му даде едно Негро бонбонче за да сети блажина во устата, грлото да му се прочисти, да се смири. “Каква глупост!” сепак продолжи тој откако ги чу најновите вести за бомбардирањето на Југославија и веднаш потоа нервозно го исклучи радиото, “тие бомбардираат, експлозии се слушаат до Скопје, а ние воведовме американски културолошки студии и ги стимулираме децата тоа да го учат. Колку залудно потрошени пари за американски професори, струја, вода, шапилографи, зирокси а нивната култура можела практично и бесплатно да се учи! Таа едноставно паѓа од небо!”

“Смири се и внимавај!” рече Георгина која малку поинаку гледаше на работите. Строго, како и секоја жена, врзана за мајката земја, темниот модел за секое женско однесување и размислување, таа беше повеќе загрижена за илјадниците бегалци откорнати од своите огништа, за убиствата што секојдневно се случуваа или, кажано поинаку, како секое темно тело беше во потрага по светлина и малку навалена и накривена кон прозорецот, наликуваше на брезата во нивниот битолски двор која, нежна а бујна но загрошена од борот до кој беше преблиску засадена, во потрагата по светлина, се имаше накривено и навалено на другата страна која ѝ нудеше топлина и живот.

“Внимавам, внимавам!” велеше тој како да не велеше зашто не го сеќаваше вкусот на зборовите туку само така, од навал, ги говореше а тие, празни и суви, се прпелкаа под нивните здрвени нозе како главици стар кромид во пролет,

фрлени и заборавени да гнијат зашто веќе стигнало новото кокарче и сега сите него го купуваат.

Горе на Плетвар, пред нив пукна широк видик. Во далечините се насираа трите врва на Пелистер никнати од сивото море магла што ја давеше и мачеше недогледната рамница. Ниско, под полутемните облаци летаа необично многу јата птици меѓу кои најбројни беа грабливките.

“Сега имаме и орнитолошки проблем!” рече Михајло додека се спуштаа по големата удолница што водеше право во Прилеп. “и птиците побегнале од експлозиите и се преселиле тука. Колку мислат птиците, а?”

“Птиците не мораат да мислат,” рече Георгина, “Бог е во нив и тој мисли за нив! Инаку не би можеле да летаат!”

“Но човекот мора,” рече Михајло сега многу повнимателен во возењето зашто коловозот беше влажен и лесно можеа да се струполат во провалијата лево од нив, “замисли што би биле кога не би мислеле а немаме појма од летање! Само нам, од сите живи суштества ни е дадена можност да станеме свесни за својот бог. Само ние, освен што како животните и птиците се размножуваме, јадеме и се браниме, можеме низ мислата која води во свесност и да бидеме религиозни, да станеме вечни! Знаеш дека и дваесет кафеави мечки пребегале во Македонија за време на босанската војна?”

“Немам ништо против мечките,” рече Георгина, ”единствено малку ми пречи женскиот свет. Сакам да се одлепам од него. Многу е расипан и непредвидлив. Со мажите сум многу поспокојна!”

“Затоа и те водам до Триполската капија!” рече Михајло и со десната рака повторно ја прегрна, “ти знаеш да сакаш и умеш да стигнеш до светлината и чистото знаење!”

Триполската капија

“Има уште многу?” праша таа.

“Уште малку трпение,” рече тој кога излегоа од Прилеп и тргнаа на запад по асфалтниот пат што преку Македонски Брод водеше до Кичево.

* * *

Кај Другово, на крстосницата, свртија лево. Патот водеше кон Битола а Георгина, која сега го имаше заменето Михајло зад воланот, возеше со 70 на час зашто коловозот беше тесен со многу свиоци што се редеа како свински коленица начичкани на излогот од некоја чаршииска касапница. Насакаде мирисаше на пролет. Горе во планините, лево од патот, за миг го видоа големото, бело здание на манастирот Света Пречиста, прибежиште и лечилиште и за христијани и за муслимани, како исправен на работ од длабоката бездна, гордо им пркоси на ветриштата, волците и времето. Овде некаде, над овој простор, од Кнежинскиот манастир деноноќно летала несмирената икона дури не се успокоила еден убав ден кога некоја луда жена од Србјани ја виде на сон и кренала голема цева овде да се гради манастиров.

“Нема уште многу,” рече Михајло опуштен на предното седиште зашто не мораше повеќе да се напиња со и онака не многу јаките очи.

“Во Македонија сè е блиску!” рече Георгина, “нема далечина за која ти треба повеќе од три часа возење.

“Некако мене ми се виде далеку!” рече Михајло.

“Тоа е затоа што не си сигурен! Цело време говориш за триполската капија, цели теории направи а сега, кога сме толку близу чувствувам како да ти се топи цврстината.

“Само не сум спан!” рече Михајло, “не е малку во еден ден да си го видиш поразот, господ, надежта! Сфати ме,

те молам!”

Георгина возеше прецизно и безгрешно. Ги фаќаше кривините сложно а од време на време дури успеваше со погледот да влезе во волшебната глетка на мајката природа, да ги поздрави, на осојничавите места, остатоците од снегот, а на присојот, маѓосниот танц на сончевите зраци по мазното лице на асфалтот. Од благите падини ѝ се насмевнуваа првите качунки а од небото ретките бели облаци кои, со своите тенки снациња, залудно, како и секогаш, се обидуваа да го скријат сонцето.

“Како изгледа Триполската капија?”

“Таа е влезна порта за три града,” рече Михајло и се загледа во рекичката која, надојдена и здивена бучеше крај нив и со своите непредвидливи, водени заби се закануваше, секој миг, да одгризне дел од патот и да го голтне, “кога ќе стигнеме верувам дека самата ќе ни се покаже!”

“Да не е иста како портите што сме ги гледале во Битола?”

“Ни случајно. Сите тие железни, дрвени, лимени порти водат до обичните македонски домови во кои се јаде солца и пиперца и се штеди за некое несигурно идно време. Оваа капија треба да не внесе во нешто ново, во некој друг свет, свет на нашето совршенство во кој нема црнчење за гол денар, во кој нема сомнеж, ниски страсти, војни, бомбардирања, сенишни бегалски градови, сурово понижување на човечкиот род, плач по загубеното дете, колери, тифуси, сушици, неразбирање. Во тој свет, светот зад таа капија во која ќе ја кренеме најсуптилната книжарница на сите времиња, бог нас, со радост, ќе не служи како што и ние со радост ќе го служиме иако потребата од служење, всушност, сосема ќе биде непотребна. Зашто совршени и полнокрвни служењето ќе го правиме само за да ја покажеме

Триполската капија

добронамерноста. Таму нема поделба на господари и слуги. Сите таму, дури и бог, радосни се ако имаат можност да служат. Служењето е совршенство.”

“А не треба пред тоа нешто да сториме?”

“Тоа сега и го правиме. Патуваме. Секое патување е прочистување на душата од наталожената тага на материјалниот свет, тага што треба да ја снеса за да бликне чиста, исконска радост насочена кон нашиот вечен бог. Баш би сакал тогаш и таму да го одржам своето последно и најдобро предавање.”

“Не биде смешен,” рече Георгина, ја поднамали брзината и спокојно влезе во следниот свиок, “најпрвин сфати дека твоето учителствување беше глупост, непотребен струп врз твоето чисто умче насочено кон бога. Никакви пари не можат тоа да ти го платат. Од искрен, незауздан, бистер извор стана матна вода, симулакрум што глуми пред масата некој и нешто за да не видат дека си станал никој и ништо. Да се прашував јас, книжарницата ќе ја направевме уште пред дваесет години. Страшно мразам глумци!”

“Те молам не се враќај во минатото. Грешат тие што велат дека од минатото треба да учиме. Од минатото нема што да се учи. Тоа е сенка, привид, моќ на таканареченото помнење да мами. Него го нема. Постои само сегашност што вртоглавно ја гризе иднината и умира во неа.”

“Ти така мислиш,” рече Георгина зашто денеска ти се урна глумечкиот свет и ти го расштима и онака расипаниот компас.”

“Ама за разлика од други,” рече Михајло и малку го нафрчи носот, “бргу се свестив. Сега ми е јасно дека од целиот овој свет ми требаш ти и мојот бог што со чисто срце не чека отаде Триполската капија! Намали малку!”

Георгина продолжи да вози со истата брзина. Имаше

Драги Михајловски

божја смиреност на долгото, средновековно лице преку кое минуваа сенки на богатото животно искуство полно радости, таги, раѓања, умирања но и надеж. Таа го сакаше овој брз, вознемирен, нескротлив, наивен но сепак добар човек што сега, седнат крај неа, со ококорени очи очекуваше да се појави нешто од блиската иднина, нешто што ќе ја скроти големата возбуда, ќе го оствари нивниот долг, заеднички сон овде среде тврдиот и преубав Балкан предодрен од моќните да го јадат орли и врани.

“Влегуваме во клисурата!” викна таа неочекувано кога патот нагло се стесна и од двете негови страни наеднаш никнаа грамадни карпи што се вишеа во недоглед угоре кон намуртеното парче небо кое, смижурено, безобразно сиркаше озгора во темните поли на теснецот.

“Железнец!” рече Михајло, “тука сме некаде!”

Клисурата делуваше величествено. Од десната страна синкаво болскаа карпестите грамади наредени една врз друга како да ги клесал слепиот Фидие и тука го правел своето непознато ремек-дело а од левата, десетина метри под нивото на џадето, веднаш до самоти надојденото рекиче, на неколку платоа, згрчени во теснецот, се редеа древните куќи од селото направени којзнае кога од вештите градителски раце на некои одамна починати мијачки или брсјачки сидари.

“Влеговме во триполскиот синор!” рече Михајло и ја замоли Георгина да го паркира Тикото кај првата ширинка на која ќе наидат. Веќе беше доцна попладне. Обајцата знаеја дека во вакви места брзо се сноќува.

“Тука ќе запрам,” рече Георгина, даде десен мигавец и вешто го смести колето во малото проширување веднаш до патот.

“Што правиме сега?” праша таа.

Триполската капија

“Ништо,” рече Михајло, “ќе побараме преноќиште, а утре, здравје боже, угоре во планините. Таму мора да е стрмалијата за која говори Цепенков а зад неа – капијата!”

“Добро,” рече таа и се пикна во него за да го избегне студениот провев што наеднаш го сети кога излегоа надвор, ги зедаа неопходните пљачки и се упатија преку железното мовче кон речиси, на прв поглед, аветското село.

* * *

Утрото беше како создадено за пешачење. Георгина и Михајло, фатени за раце се искачуваа нагоре по ридовите што се нижеа еден по друг како листови тутун на стара, ‘рѓосана игла. Сабајлешната свежина им ги полнеше градите и се чувствуваа лесни како птици тргнати да го свијат своето седело среде преубавите ветки на овој волшебен предел. Сонцето болскаше од сите страни и благо им ги грееше светнатите лица.

“Веќе немам чувство за времето,” рече Георгина и уште поцврсто го стегна за рака, “како да газиме низ вековите. Сè ми е така лесно. Мислиш дека вака лесно ќе го најдеме и местото за нашата книжарница?”

“Првин да ги исфрлиме зборовите мислам, верувам, можеби, веројатно и да користиме максимална точност без никаков обид за релативизација,” рече Михајло одејќи сега напред и разгранувајќи ја самата душа на темниот забел што се истопори пред нив и им ги затвори и избриша сите човечки патчиња и врвици. “Да говориме малку и прецизно. Да веруваме. Да немаме недоумици што го гризат умот и го закочуваат дејството. Иди по мене!”

“Постои триполската капија?”

“Постои!”

Драги Михајловски

Наеднаш, во далечината, отаде големата шума се слушна ехо од зарипнат и заглушен машки глас небаре некој се обидуваше да ги довикне но, некаква тешка сила, се чинеше го притиска и не му дава да се огласи јасно и чисто низ крајниците. Кога наближија уште, чуја звуци од бранување на подвижна вода божем некакво тајно, скрито море, тука зад планините, да бучеше и се прелеваше од една долина во друга. Георгина и Михајло избија на чистинката и седнати на светликавиот лискун се загледаа во правецот од кајшто доаѓаше гласот. Долу, под нив, навистина се беше распослало огромно, бескрајно водиште што се пенеше и побудалуваше под блескавото сонце а на само десетина метри од нив, длабоко од синилото на непрегледниот ѓол се подаде главата на еден огромен кит којшто на суво исфрли еден забраден човек во бела долга мантија со вишпан крст на челото. Човекот ештен им се доближа а тие го гледаа вчудовидени.

“Јас сум Пиморе!” им рече и, без покана, седна до нив на големата мермерна стена. “Кои сте вие?”

“Луѓе како тебе,” рече Михајло и ја припи Георгина до себе, “ја бараме триполската капија!”

Човекот ги погледна и уште долго ги гледаше небаре не сакаше да поверува дека пред него седат две човечки суштества. Потоа им се заврте со грбот, се наведна до водиштето и зашмука со големата уста. За неполна минута го исуши сето разбранувано море и го собра во себе, во својата утроба или во своето минато, ни Георгина ни Михајло, не можеа тоа да го сфатат.

“Зачекоривте во триполскиот предел,” рече потоа Пиморе, малку се засркна и во следната минута повторно го пушти морето слободно да ужива во делкањето на каршите и подражавањето на синото небо легнато над него.

Триполската капија

“Што правеше во китот?” праша Михајло со смирен глас иако одвај ја сокриваше возбудата од идеите што му се раздвижија низ главата и му ги отвориаа ширум очите.

“Одбив да му служам на својот бог!” рече Пиморе “па тој ме фрли во утробата на оној кит да се покајам од време на време, за казна, голтајќи го и пуштајќи го морето.”

“Па ти си Јона, пророкот Јона!” рече Георгина и зажали што го остави Светото писмо некаде долу, многу долу во Тикото кај Железнец.

“Три дни и три ноќи се молев во утробата на китот за да ме исфрли на суво. Вака се молев: ‘Господе, ти што ме фрли во длабините, во срцето на морето, и вода ме опколи и сите води Твои и далги Твои минеа преку мене. Ме отфрли од очите Твои, но сепак, пак ќе ја видам светињата Твоја. Ме притиснаа водите до душава, бездната ме затвори, со трева морска главава ми е обвинена. Слегнав до основите на планините, земјата со резињата свои за навек ме затвори, но ти, Господи, Боже мој, ќе ја изведеш душава моја зашто она што сум го ветил ќе го исполнам.’”

“Каде е Триполската капија?” праша Михајло.

“Уште многу пат имате дотаму,” им рече Пиморе или Јона и тага го прекри неговото бабуњосано лице, “но што барате таму?”

“Сакаме таму да ја направиме нашата книжарница!” рече Георгина.

“На добар пат сте,” рече Јона и се загледа во убавата Георгина која мора да го потсеќаше на саронски нарцис, на долински крин а нејзината коса на неговите стада кози кога слегуваат од Галадската гора. “Убава си,” додаде потоа, “цела си убава и дамка нема на тебе!”

Михајло сиот поцрвене но не од завист туку од среќа. И тој се загледа во Георгина и како сега, во тој миг, конечно

Драги Михајловски

да ја сфати убавината што извираше од неа. Ја гледаше, ја голташе така и во себе повторуваше: “Затворена градина си моја невесто, извор затворен, кладенец запечатен. Твојот насад е градина од дрвја со вкусни плодови, кипар и нард, нард и шафран, трска и цимет, смирна и алој, кладенец од жива вода што истекува од Трипола!”

“Газите по вистинскиот пат и низ вистинското време,” рече Јона, “овде, во триполскиот вилает живеат сега среќни и очистени сите мои некогаш мачни но харизматични души, моите современици и собаќа Исаија и Језекиил, Михеј и Малахија, Конфучие и Буда. И уште многу други. А сега одете зашто времето овде има значење уште за вас. Ние ги полагаме нашите души во вашиот сон, вашата книжарница.”

Сонцето го имаше минато зенитот над триполската стрмалија кога Михајло и Георгина продолжија натаму кон втората густа шума што се насираше во далечината. Далеку зад нив, пред да стапат во густижот, видоа како Пиморе или Јона заедно со неговите славни собаќа полека, ко ученици на првиот час, влегуваат и достоинствено се редат на првите, најдолни рафтови од нивната жива книжарница.

* * *

Георгина и Михајло сега навлегуваа во втората корија која почнуваше веднаш по големата рудина начичкана со гороцвети, зумбули и штркови цвеќиња. До нив одвај допираше сонцето привремено засенето од непробојните ветки на буките и дабовите што овде растеа како да се создадени да ги кријат топлиите зраци на моќниот бог од збувнатата земја. Насекаде се слушаше роморот од надојдените суводолици што упорно и без престанок го

Триполската капија

носеа штотуку стопениот снег удолу по несфатливо веселото течение кон сопствената смрт во еден од бистрите потоци што го чинеа извориштето на Црна. Патот или беспакето ги носеше угоре и само угоре. Понекаде ќе најдеа на некакви гробишта, камења или само плочи обраснати во цагорливото расје. Михајло одеше прв, ги растргнуваше гранките а веднаш по него, фатена за неговата рака се накачуваше и Георгина. Не многу висока, витка небаре е во своите дваесетти, решителна во погледот и здрава во умот. Потоа избија на ачик. Наоколу се гледаа планините и нивниот највисок врв на којшто сè уште се белеше недоволно за смрт подготвениот снег. И сртовите беа чисти ко жени кибарници легнати на грб во исчекување жедно да ја примат до крај машката топлина што од самоти божјо скровиште требаше сосема да ги засити некаде во јули. Толку беше ведро и бистро што на Георгина ѝ дојде да посегне со рака по сè уште несоздадените плодови и вешто да ги убере.

“Местово е како од приказните,” рече Михајло и гризна од сендвичот со виршла што го извади од ранецот заедно со другиот сендвич што молчешкум ѝ го подаде на Георгина. “Една од кориите на Трипола,” додаде и покажа со слободната рака, “ како што таа го сокрива сонцето од земјата така и нашиот бог е сокриен од нас од нашите материјални тела и нивните сетилни наслади. Имаме уште за одење!”

“Гледај!” рече Георгина наеднаш зашто беше, како женско, многу посуптилна во забележувањето на детали од Михајло кој, како и секое машко, ги гледаше работите главно во целина и секогаш разликуваше помалку бои и промени во пејзажот.

Од далечината, од самото небо можеби или од висините на снежниот врв, се зададе сјајна, болскотна фигура

Драги Михајловски

на човек кој газеше како газела од еден врв на друг, од една планина на друга, од едно ритче на друго. Зад него се вееше блескав турбан врзан околу челото а на главата му светеше моќно сонце. Имаше црна брада и долга кадрава коса а во рацете покриени како и телото со бела сакма навезена со сончеви зраци, држеше право, мазно жезло.

“Кои сте вие и што барате во триполската корија на Чекор-планина?” згрме неговиот моќен глас кога застапа пред нив и се истопори во сиот свој сјај и величественост.

“Ја бараме капијата, триполската капија кајшто треба да ја кренеме нашата книжарница, нашиот сон!” рече Михајло покривајќи си ги очите од неиздржливиот сјај што ги приклекшти и се закануваше да ги ослепе.

“Како Семела сме,” рече Георгина, “што ја заслеле и изгоре моќниот Јупитер кога незадржливо и нескротливо се вљуби во неа па ѝ пријде заборавајќи на сопствената уништувачка моќ!”

“Јас сум светлина,” рече Чекор-планина и удри со жезлото во тлото, “и со брзина на светлина ги минувам далечините на земјата и умот. Сте чуле за Гата, Авеста, за текстовите Пахлави?”

Георгина и Михајло ги наведнаа преосветлените глави. Седеа скукулени и малку засрамени пред величината и моќта на овој непознат горостас.

“Знам, знам,” рече Чекор-планина намуретен и лут, “знаете сè за животот на Мухамед, знаете по нешто за животите на Буда и Исус ама, сигурен сум, ништо не знаете за животот на Заратустра, за оној што е чиста светлина!”

Георгина и Михајло или Михајло и Георгина зашто беа сè повеќе сплотени и стануваа едно тело и еден дух во својата потрага, молчеа и слушаа што имаше да им каже велелепниот господар на далечините.

Триполската капија

“Татко ми е Ахура Мазда којшто ми го створи зародишот. И славата, во негово присуство, полета и падна врз тој зародиш а оттука легна врз светлината која е бескрајна. Од неа која е бескрајна полета и легна врз сонцето. Од него врз месечината. Од неа врз ѕвездите. Од нив легна врз огнот што гореше во куќата на Зои а од тој оган легна врз жената на Фрахимрвана-зои која ја роди девицата што ми стана мајка.”

Георгина и Михајло потонаа во пштама. Чекор-планина продолжи.

“И тогаш девојката-девица ме роди односно јас се спуштив од небото низ пламењата на етерот. И кога ја видов светлината денска гласно се насмеав а сите други новородени се расплакаа. И сета куќа се осветли. И мозокот толку силно ми биеше што ниедна рака не смееше главата да ми ја допре. И радост ги обзеде родното ми село и родната куќа осветлени од славата на среќниот Ахура Мазда. Од друга страна, смртен страв и гнев го обзеде Ахримана и неговите кохорти на злото кои, во паника и бес, пробаа да ме сотрат. Но залудно. Раката крената против мене согни, ѕверовите ништо не ми можеа ниту огнот. Ми беше судено да станам маж со ум поголем од сиот свет, со полна страст за правда и со неимоверна сила на врховен свештеник, воин, земјоделец и занаетчија. Мојот единствен порив беше борба против злото. На седум години зедов завет на молчење и потоа појдов во осама во пустината кајшто живеев во планинска пештера на еден врв покриен со снег хранејќи се само со изварка и млеко. Кога наполнив триесет ми дојде Ахура Мазда и ме учеше како да ги учам луѓето на напредок, како да сопрат војните, прогоните, како да се води грижа за животните, како да се одржува огнот, што да се прави со рудите, како да не се прават смртоносни оружја од металите, како да се грижам за земјата, за водата,

Драги Михајловски

растенијата. И најпосле ми го прифатија учењето. Ме уби на седумдесет и седум години еден безверен турски вештер иако велат дека сум загинал во светите војни со уште осумдесет свештеници во големиот Грам на Балкиниот оган или ме растргнале волци, слуги на Ахриман или пак сум бил жив изгорен како казна што сум се занимавал со астрологија.”

“Што треба ние да сториме?” праша Михајло, “за да ни го покажеш патот?”

“Само одете натаму кон третата гора,” рече Чекор-планина, “кајшто ве чека вашиот водич. Но ви заповедам: Тоа што го видовте и што го чувте запомнете го за да го гледате и видливото и невидливото. Сè што е светло и сјајно, не заборавајте дека е сјајот на мојата слава. Почитувајте ме и свртете се кон светлината. Ако ме слушате Ахриман ќе го снеса од вас. Ништо на светот не е поарно од светлината. Од светлината се створени ангелите и рајот, а потоа пеколот од темницата. Каде и да ве наведе патот во овие два света не ќе најдете на место во кое нема да сјае мојата светлина.”

Георгина и Михајло станаа, се поклонија пред овој човек и полека тргнаа по угорницата кон блиската шума што жедно ги очекуваше. На работ, пред самиот влез во забелот, се завртија и видоа како Чекор-планина или Заратустра следен од тројцата маги што го најавија раѓањето на Исус и сите оние што ги напишаа Гата, Авеста, Зартуси-намах, Пахлави, полека се редат под нив на вторите рафтови од нивниот голем, амбициозен сон - живата книжарница.

* * *

Штом влегоа во третата шума од високи борови, Георгина и Михајло почувствуваа олеснување. Овде сонцето многу побрзо и понепречено стигаше до стрмото, многу

Триполската капија

покаменесто земјиште, а тоа, желно за неговата основна топлина и светлина, се имаше натокмено како млада невеста која го чека зетот да ја допие последната чашка вино со другарите и гувеше во исчекување. Којзнае кој дел на денот беше. Насекаде околу нив се слушаше црцорот на ситни чучурлиги испикани по кошињата од недогледното дрвје.

Кога стигнаа кај една голинка, пред нив се створи еден побелен во долгите коси маж со долга бела тога преку цврстото, ковчесто тело. Човекот седеше крај една долга, дрвена маса преполна со казани и тенџериња.

“Добредојдовте во мојата шума.” рече тој и ја крена десната рака во знак на поздрав, “јас ќе бидам ваш водич до триполската капија!”

“А како те викаат?” праша Георгина охрабрена од мекиот, кроток поглед на човекот.

“Брашнојадецот!” рече мажот и за да го потврди името, во еден здив, ги испразни сите казани и тенџериња од масата. “Овде, во Трипола, така ме викаат!” И кимаше со главата, довикуваше нешто во благиот ветрец што задува од сртот извишен веднаш над пошумениот појас, сè дури една голема, цврста рака што се појави од никаде, со огромна црпалка, не му ги наполни повторно празните казани на масата. Тој повторно шмркна и ги испразни, а неуморната рака повторно му ги наполни.

“Каснете малку,” им рече тој, “сигурно сте гладни по толку долг пат до мојот сегашен вилает. Заголнете душа дури има!”

Георгина и Михајло пријдоа до масата.

“Што јадеш?” праша Михајло.

“Сопствената мака!” одговори Брашнојадецот, “го јадам триписот на Трипола, ситниот брашнест прав од плочниците на некогашниов град и го залевам со напитокот

Драги Михајловски

на Виноградиште. Тоа е мојата казна!”

“А за што си казнет?” праша Михајло и сркна малку од едно од тенџерињата.

“Некогаш, во родната Атина, ме викаа Сократ. Таму, умен како што бев, отфрлајќи го пишаниот збор како непотребен, строго се залагав и спроведував улична педагогија. Луѓето седнати по скалите од плоштадите сакаа да ме слушаат. Им говорев, им мелев, најубаво и најумешно што можев. Ги учев на однесување, ги учев на воздржување, на култура и образование. Им велев да го воспитуваат својот ум, да излезат од животинскиот синор и да станат луѓе. Со еден збор ги учев на она што ме научи мојот бог!”

“А што те научи твојот бог?” праша Георгина која исто така го следеше примерот на Михајло и тивко ја заситуваше надојдената глад.

“Мојот бог беше многу умен. Тој ме научи постојано да го барам а кога ќе го најдам да ги научам луѓето да си го побараат својот. Тој не беше себичен, суетен, болен бог. Но ми позавидеа и бргу ме наклеветија дека го учам народот на туѓи богови. Се собра градскиот сенат и со просто мнозинство, 501 граѓанин за, ме осудија на смрт. Уште го чувствувам отровот од букемиш како ми тече низ жилите, стегнати и непропусни од староста!”

“А зошто не го бранеше својот бог?” праша Михајло веќе заситен и седнат на клупата од масата на Брашнојадецот.

“Го бранев, бог ми е сведок. Надалеку е прочуена мојата одбрана во која ја застапував слободата на интелегентниот човек да мисли со своја глава. Но сè беше залудно. Мислам дека уште и сега се бранам овде пред вас, на плочниците од урнатата Трипола но сè дури не дојдам сè што сум сомлел како уличен педагог во Атина одбраната

Триполската капија

нема да заврши!”

“Ќе не поведеш до целта? праша Георгина и се загледа угоре кон стрмајлијата што се извишуваше низ обраснатите со мов и лишај плочници од сокаците и плоштадите на некогашната Трипола.

“Блиску сте,” рече Брашнојадецот, се тргна од масата, го зеде бастунот потпрен на еден од боровите и речиси со младешки чекор тргна пред нив.

Георгина и Михајло одеа по него како послушни ученици. Сонцето светеше сè посилено и почисто.

“До овде ми е синорот!” рече Брашнојадецот кога стигнаа до ачикот, до една зелена ливада која со едниот, најдалечниот раб, се спојуваше со небото. “оттука ќе морате сами. Тргнете по ливадата и, ако сте доволно цврсти, убедени и верни еден на друг, ќе ја видите!”

Георгина и Михајло воопшто не се двоумеа. Стапнаа на ливадатта, а далеку назад, близу до работ на шумата го видоа Брашнојадецот или Сократ како полека, заедно со Платон, Аристотел, Питагора, Талес го дојадува својот триплис или го допива својот отров од кукут, букемиш или цркало и потоа величествено, со крената глава и центлеменски, пропуштајќи ги првин своите ученици и следбеници, влегува во најгорните рафтови од нивната книжарница со живи, цагорливи сидови.

* * *

Георгина и Михајло сега газеа по зелената ливада. Околу нив, пред нив, зад нив, немаше никој. Бела светлина им го постилаше патот, нежна топлина што сосем им ги полнеше лицата и ги бодреше во одот. Нивните две тела, припиени едно до друго, како два чисти неразделни гулаби,

Драги Михајловски

се клатеа угоре кон работ од широката ледина чиј праг овозможуваше влез во бескрајното, чисто, необлачно небо.

“Гледај!” рече наеднаш Георгина и покажа горе кон зелената оптока што ја заоблуваше ливадата и ја правеше на тоа место да личи на засводена срмена пантафла во која секој миг требаше да стапне нечија боса, непозната нога. “Триполската капија! Она мора да е Триполската капија!”

На самиот праг од зелената ливада, од самото небо или од неговата утроба, можеби, беше никнала и нараснала широка огнена порта чии пламени јазици болскаа како злато и рејеа во воздухот. Од самата нејзина внатрешност се слушаа милозливи звуци како хор ангели да го пееше утринското, пладневното или вечерното божјо слово а самата песна ширеше мирис на амброзија, алој и смирна. Мирисот беше толку опоен, толку сононосен што Михајло и Георгина веднаш паднаа на зелената, бујна трева и заспаа како заклани.

Помина така едно време, ден, недела, месец, година можеби и две пилиња, едното шарено, другото жолто, излегоа од устите на Георгина и Михајло, направија еден круг околу ливадата а потоа брзо и итро се провнаа низ пламтешката капија и исчезнаа од пред очите на светот. Долго, долго лежеа така, речиси полумртви, во тежок, неимоверен сон Георгина и Михајло додека наеднаш, со ветрето што нежно записка не се вратија пилињата од капијата и не влегоа повторно во нивните усти.

“Каков сон,” рече Михајло.

“Убав сон,” рече Георгина.

“Ми се стори, не моето тело, туку душава ми летна низ капијата и влезе во прекрасниот сарај, од рака негибнат, од око невиден, и ја виде конечната убавина на светот!”

“Истото ми се случи и мене,” рече Георгина сега

Триполската капија

гордо исправена покрај Михајло среде ливадата, “се молев на плоштадот од празниот град дури благопријатната музика ми ги полнесе ушите а милиони раце ми го миропомазуваа телото. Го видов својот бог!”

“Дали беше светол и лесен како мојот?”

“Ми рече: Јас сум вкусот на водата од сите извори, јас сум плодот од дрвјата што го јадеш, јас сум кибарното синило што ти ги одмора очите, ти си мојот заскитан дел. Сега можеш да ми се вратиш!”

“Мене ми рече: нигде не е толку сладок вкусот, нигде не е толку чисто синилото, нигде не е толку моќна музиката. Сега ти се открив, врати ми се!” велеше Михајло клекнат на зелениот тепих од трева и загледан во божествените очи на Георгина кои пламтеа со сјајот на огнената капија пред нив.

“Гушни ме!” рече Михајло и цврсто ја прегрна Георгина.

“Те сакам!” рече Георгина и му се пикна во прегратката.

Исправени, прегрнати на зелената ливада до самоти праг на триполската капија, обајцата го чинеа живиот врв на својот одамнешен сон - книжарницата на чии рафтови сега цагореа најумните луѓе од материјалната цивилизација.

“Овде повеќе нема потреба од здодевни, извештачени предавања,” рече Михајло, “ја гледам светлината, те имам тебе, слободен сум, среќен сум!”

“Нека другите сега стигнат до нашата книжарница! Можеби тие, некои нови сонувачи и ќе прашаат кој го научи нашиот бог да биде вкус, мирис и светлина! Навистина, што мислиш, кој го научи нашиот бог на ова?”

“Фауст за мене е мртов без оглед дали бил женско или машко. Сега научивме и знаеме дека отаде зборот е светлина, бесконечна, неменлива светлина. Се чувствувам

Драги Михајловски

неизмерно лесен. А ти?”

“И јас,” рече Георгина.

“Сега сме духовни души. Можеме да полетаме.”

“Ајде!” рече едноставно Георгина и обајцата, подготвени да служат и да ги служат, оставајќи ја материјалната тежина на сонот зад себе, фатени рака за рака како Адам и Ева кога еднаш излегуваа од рајот, леко се вивнаа и спокојно, бестрашно ја минаа распламтената рамка на речката Триполска капија.

Пред нив, зад нив, околу нив цагореше чиста, вкусна, неподносливо лесна, бескрајно умна светлина.

(1999)

Нови раскази

Ресторант

Кога човек, сè почесто вели, чекај првин да ја прашам жена ми, да видам дали утре ќе ме осуну, не е Чаиров како што беше, најарно некој ден од понеделник со господ напред, како сака нека биде, можеби и овие се арни, не одам никаде-врни, да поминат празниците, не можам денеска има фудбал на телевизија, тоа ви е сигурна гаранција дека треба да му се пише крст, дека е готов, забеган во внатрешноста од ѕидините на баналниот свет што сам, несвесно си ги кренал, камен по камен, тула по тула, тага, можеби, по тага. И тука тешко може да има спас. Таквите типови, а такви овде во Чаиров се котат секојдневно како плевел, ништо повеќе не може да ги возбуди, ни елегантниот од на некоја убава жена по новопоплочениот тротоар на широкиот булевар што го носи името на убиениот, за мнозина веќе заборавен американски претседател Џон Кенеди, ни жестоката врева на фрустрираната маса што урнебесно се празни во предизборните ноќи од 2002 година на вресокот од фашистичките фрази од устата на некој иден пратеник, ни мената на годишните времиња што постојано се случува пред нивните слепи очи низ тихото кокетирање на стамените јасени во паркот, ни валканите, челичарнички дупки во коживот на бујната Газибаба преку патот, ни постепеното откажување на сонцето пристојно да свети и да грее...

Драги Михајловски

Но, како и секогаш во животот а можеби и во смртта (којзнае да ни каже?) постојат исклучоци. За таков еден исклучок, за таков еден блесок во темницата, зрачец живот во смртта на живот, сакам овде да ви проговорам и тоа на сопствениот пример. Зошто, можеби, ќе прашате на сопствениот пример? Што има примерно да се најде кај еден шеесетгодишник, еден типично забеган чаирчанец, одамна потонат во водите на сопствениот заборав, сам, без пријатели, бавен во потезите и духот, брз на нервозата и суетниот изблик, одамна напреднат во редот на кандидатите за подземниот парламент во Бутел, затапен до немајкаде од секојдневното читање секакви текстови за парче леб, малку сирење и плаќање на безобразно високи сметки? Што може нему нешто значајно да му се случи? Е, може. Некој, господ можеби, рекол дека може. Само имајте малку трпение па ќе чуете!

Значи, настанов што се случи и што ја размрда мојата речиси старечка застаеност која не успеа да ја вознемири ни војната што пресно беше помината тука, пред носот на сите нас, имаше врска со ресторанот овде на патот, на самиот влез во паркот, близу опасната крстосница на улиците Цветан Димов и Џон Кенеди. Тој ресторан до неодамна се викаше Меркез и беше, по добриот балкански обичај, првиот ориентир ако сакаш некому да кажеш каде живееш или ако ти текне да викнеш такси или, не дај боже, брза помош или слични некои такви возила на нужните услужни дејности од кој и да е вид. Знаам дека години наназад добро му одеше. Дури и најсиромашниот чаирчанец ќе влезеше наутро на кафенце или, во подобри околности, на топла чкембе чорба, а можеби и на жолта со зелена салатичка пред ручек особено кога ќе запролетеше и кога масите надвор под раззеленетите јавори едноставно мамеа да седнеш, да поприкажеш малку

Ресторант

со овој или оној, или, просто да си поседиш без некоја посебна причина, да се почувствуваш дел од животот што тече пред тебе, зад тебе, околу тебе. За ручек секогаш беше полно. Тешко можеше да се најде слободна маса. Особено густо беше на вечер кога, како што велеа овде, се собираа чаирските романтичари, пееја старомакедонски песни, весело си прикажуваа и безмерно, ко деца се радуваа на победата на нивниот Балкан небаре тој играше во купот на Европа а не во третата македонска лига.

Доаѓаа мнозина и од другата страна на Вардар, од сите делови на Скопје, толку беше прочуена пустата по јадењата и по атмосферата. Честопати, помнам, многу мои колеги од издавачката куќа во која работев до скоро, ме зајадуваа и ми велеа: ”Киро бе, шо кафанче е това кај тебе у Чаир, а? Де бе викни не некој пут, да му се сневиди, да сетиме и ние романтика. Не мора да плаќаш. Секој сам ќе си плати!” И ги викав, не велах не! И убаво ни беше. Дури ми послужи да се вадам што не можев да ги примам дома. Им велев: ”Што бараме горе кога е тесно? Зошто да седиме на игли кога може овде, во мојов двор, убаво да се раскомотиме! И никогаш за ова не ми се налутија. Навистина ни беше убаво. Неколкупати дури и главниот уредник дојде. Ќе се најадеше, ќе се напиеше, ќе се опуштеше. Подоцна дури и ми призна дека само тука, кај мене, во мојот двор, можел да ги заборави проблемите. За какви проблеми ми говореше нема да ве заморувам, важно е дека секогаш од овде, од кафанчево, си одел дома насмеан и бодар.

Но како околностите во државата се влошуваа, така и кафанавата почна да ни пропаѓа. Од ден на ден, сè помалку луѓе влегуваа во неа. Првин престанаа да доаѓаат оние од преку Вардар. “Бегај бе таму со белокапците. Кој уште сака да пие на окупирана територија? Уште не си иселен?”

Нормален си ти или не? Таму повеќе нема наши!” Попусто ги убедуваа, особено пријателите, дека не се во право. Дека луѓето си се таму каде што секогаш си биле. Точно е дека мнозина си заминаа. Ама ние сме таков народ насекаде, не? Народ на заминување а пак го има. Што сте се уплашиле? Каде сте тргнале? Зарем сите ќе ве собере таму во Аеродром или Ново Лисиче? Ќе изгинете од комарци и од магла! Дали сте нормални? Ќе се задушите во сопствената глупост и сопствените лајна! Врвен аргумент секако ми беше оној што луѓето најмалку сакаа да го чујат: “Луѓе бе, ако во Чаирот нема ‘наши’ како тоа на сите избори досега победуваат само ‘наши?’ Големо зло правите,” им велев. “Ширите глас дека тука, пркеу Вардар, нема ‘наши’, не мислејќи дека еден ден навистина така може и да биде. Нема ништо пострашно од гласини и полувистини!” Пцуев, викав, докажуваа, ама ништо не помагаше. Едноставно луѓето ги снеса. Ни опусте крајот, се затвори народот по дома, ни се омацури кафаната.

Последно, помнам, ги сретнав жените од кафаната во дуќанчето на Белиот. ”Ќе може малку леб за доручек?” Господе, тие, божиците на храната и вкусот стигнаа дотаму да бараат леб и тоа на заем! Кај се погодив таму да му се сневиди. Сиот свет, видов, ми се заниша и ми се урна! А Белиот, еден ситен алашверџија, скапчија најголем во Чаирот, со цинична насмевка им даде од лебот, а кога заминаа, само проговори: ”Тоа ти е комшија, беа што беа, сега ни за јадење немаат!” ”А дали некој ќе ги купи?” ”Велат ќе ги купат од први,” вели Белиот. ”А дали ‘наши’ ќе ги купат?” велаа несвесно прифаќајќи ја глупавата терминологија ”или некои од браќата, можеби? Некои комбетаре и така натаму, велаа?” ”Не знам,” вели, ”сé е можно. Кој уште наш овде купува?” ”Така и ни треба, додавам. Ќе не купат и тука нема што да се прави!” Волјата ми беше сведена на нула. Излегов

Ресторант

и се прашував: Што ни се случува, госпoде? Зарем до толку се скуси народот, зарем до толку ни отиде паметот?

Но се случи, речиси, невозможното. Кафаната ја купи 'наш.' Се виде тоа веднаш по расположените лица на жените, по нивната несекојдневна заложба да ги исчистат прозорците, да ги фатат сагите, да го исчистат покривот, да ја средат терасата. Ми се стори, во тие априлски денови од две илјади првата, кога војната сè повеќе земаше замав, дека сета кафана спроти мене, сето тоа шармантно но мувлоосано чаирско минато, за миг се најде во воздух и остана таму неколку денови за да се проветри и да живне. Цела една жива историја крената на стап да се луфтира и да се прочисти! Ништо нејзе не ѝ пречеше во забавувањето и обновата. Ни бомбите што речиси секојдневно одекнуваа од Скопска Црна, ни киселите лица на ретките минувачи, ни несекојдневниот мрак на чаирското небо. Неверојатно! Додека сè друго, државата, маалото, луѓето, задушени во страв, бесмисла и војна несопирливо итаа кон старост, пропаст и заборав, кафаната ја доживуваше својата втора младост! Никогаш не била посветла и поубава отколку што беше сега во својата нова, сјајна, болскотна промена! Стаклените прозорци-врати поминати два-три пати со влажните бришки закачени за долги дрвени рачки од неуморните раце на готвачките светкаа ко најчисти огледала и во нив се гледаа контурите на ретките автомобили што брзо поминуваа по широката улица. Дворчето пред кафаната до скоро губриште за гнасни отпадоци и буниште за храна на заскитани кучиња и кози, наеднаш си ја покажа својата зелена руба а среде него, за едно претпладне никна нова скара во која секојдневно, гледав, се вртеа на ражен по десетина пилиња. Гостите почнаа да се враќаат. Не толку како порано но почнаа да се враќаат. Гледав како редовно надвор, пред главниот

Драги Михајловски

влез, со крпа преку рака, ги дочекува и љубезно ги внесува внатре дотераниот висок келнер. Неверојатно! Сигурно добар газда ја зел работата во свои раце! Не знаете каква милина ми идеше на срце од самото чувство дека има нешто, нешто толку блиску и толку дофатно кое, ко за инает на злобниците, тргнало на арно во ова лудо и непредвидливо време! Ми идеше да заплачам од радост, верувајте ми!

Но радоста ми ја снема уште утредента, не знам точно кој ден беше, кога неколкумина силни бабачковци излегоа од дуќанот за светлечки реклами долу кај нас во зградата и на раце го пренесоа преку улицата новиот натпис на кафаната. И тоа откако го закачија, убаво лепо, што се вели, да се гледа од секаде а најмногу од нашата зграда! Гледав, читав и не можев да поверувам! Убаво пишуваше, сигурен бев: ресторант Парк! Не, немав ништо против новото име, од Меркез на Парк! Тоа беше во ред. Ама она ресторант! Веднаш ми удри в мозок она погрешно *iii* на крајот! Ми удри и ми го замати мојот лекторски ум и тој, верувајте ми, уште не ми е разбистрен до ден денеска! Неверојатно! Ни војната, ни глупите, мрачни, безнадежни изјави на политичарите, ни подмолните, површни, одвратни сплетки на странците не успеаја да ја мобилизираат мојата затапена свест да се разбунтува и крене како што тоа го направи она мало, неважно, бедно *iii* на крајот од зборот ресторан! Како можеше тоа да се случи? си велев. Толкав труд, толкава инвестиција, толку голем обид да се врати во живот веќе мртвото, а да не се обрати внимание на една олку ситна, бесплатна, безнапорна работа како што е точното испишување на инаку преубавата, нова фирма! Господе, ќе полудев! Можеби проблемот беше лично мој, можеби премногу му давав значење на она што не беше толку важно во споредба со навистина важното што се случуваше во

Ресторант

нашиот чаирски мрак! Можеби навистина ме спобудали нејасната, подмолна војна, па сега барав во јајцето влакно, или од влакно правев ортома, или едноставно не можев да поднесам нешто убаво да се случува без да му се најде, по стариот наш балкански обичај, некаква мана. Со часови висев на прозорецот и се царев само во новата фирма која со доаѓањето на ноќта убаво си светна и се така си светеше како полудена небаре никогаш порано не светела! Ќе пукнеше од светење да можеше! Боже! Гледав, гледав и ништо не можев да видам, ни новата убавина и сјај на кафаната, ни пријатниот амбиент на надеж што беше на мрзлив дофат од мојата рака, туку само тоа проклето *iii* го гледав! *T* па *iii*! Што бара *iii* во ресторан?

Море да не не сум во право, ќе си речев од време на време, ќе се пикнев во длабината од станот, ќе ги ставев тешките цвикери, диоптер шестка, ќе го дофатев правописниот речник покрај кој го поминав најубавиот дел од животот, ќе завртев на *p*, ќе по'рчев по стариот лош обичај ко некој забеган манијак, *rrrrr*, ќе приближев до зборот што го барав, ќе ги прочитав претходните два збора како во случајов реституција, ресто и со моќ на пророчко откровение ќе го крикнев бараниот збор: Ресторан! Ресторан! Баш така! Ресторан а никако ресторант! Тоа е катастрофа! Катастрофа! Крај на писменоста и просветеноста! Смрт за Кирил, Методиј, Климент, Мисирков, Конески! Сирот наш јазик, си велев и ми идеше од полуденост да си ја искршам главата од првиот сид спроти мене! Но помош немаше! Ко некоја невидлива сила да ме тераше на секои пет минути да ја подавам главата надвор во влажната априлска ноќ со надеж дека стварноста ќе се промени но ништо не се менуваше! Секогаш, таму надвор, на десетина метри од мене, среде

Драги Михајловски

раззеленетите јасени, под црвениот чист покрив на кафаната, надуено стоеше во сиот свој сјај и презриво ми се потсмеваше тоа грдо, никакво, прилепено, диво, накалемено без усул *iii*! Ресторант! Ресторант!

* * *

“Господине!” му реков на елегантниот келнер што ми пријде кога ме виде дека седнав на една од слободните маси надвор под јасенот. Беше крај на април, сонцето пристојно грееше, чаршафот на масата беше бел цут, свежото цвеќе на едниот агол залеваше и ја амортизираше колку што може повеќе смрдеата од издувните гасови што безмилосно се ширеше од колите на патот. “Каде ви е шефот?” прашав намкоресто небаре со тонот сакав да заглушам некаква неправда што ко тешка јанса гласно ме јадеше пред малкуто гости населнати по масите. “Момент!” веднаш ми одговори келнерот и се загуби во внатрешноста од еднокатниот објект. Небаре од небо падна шефот, толку брзо се најде пред мене, ме збуни и ме стаписа. Што барав всушност таму? Што сакав да направам? “Повелете!” рече човекот и не ми даде време да се свестам, “денеска куќата чести. Порачајте што сакате.” Ми дојде многу незгодно, како во тој час да ми удри шлаканица некоја долга, невидлива рака од зад првиот јавор. За миг го видов широкото срце на шефот како благородно бие од под белата кошула и наеднаш сетив колку е мало, ситно и неважно моето. Што барав таму? Зарем требаше моето заспано лекторско манијаштво, мојата подзаборавена зборовна изопаченост, мојата бедна надмоќ на човек што нешто знае повеќе од другите по однос на писменоста да се разбуди баш тогаш, по толку време, да ме извлечка мене, забеганиот стаорец

Ресторант

од глумчешката дупка и да побара да се истури тука надвор, врз главите на овие добри, креативни, полни живот луѓе? Зарем сум заборавил да го сакам животот? Со кој памет слегув овде долу по толку време за да ги растревожам со мојата глупост овие вредни луѓе што единствени болснаа од мракот, ја навестија светлината, можноста од подобро утре? Каде беше мојата долго градена култура? Мојата воздржаност, ценење на креативното, надежното? Господе! Зарем до толку се имав изопачено во ова чаирско дувло што сега не можев да ја препознаам величината и симболиката на величенствениот објект за да ја претпочитам пред она мало, ситно, неважно, прошверцувано *iii* на фирмата од ресторанот? Зарем до толку ми имаше станато важно она гнасно, одвратно *iii*? Господе! И толку. Можеби погледнав кон човекот, можеби не, ама наеднаш сетив дека закоченоста ме стегна кај гушата и почна да ме дави зашто, верувајте ми, ништо не можев да кажам иако додека слегував полуден по скалите од мојата зграда, заслепен, испотен, избезумен, смислив илјадници клетви, шцовки, наравоученија што требаше да им ги истурам на луѓето и тоа право в лице. Но овде долу, наеднаш соочен со сопствената беда, сопствената ситност и неважност, заборавив на сè. Ми се зеде зборот, ми се затна устата, ми секна мислата. Само потта и натаму течеше и се закануваше да ме потопаи во сопствениот гол на срамот. “Добро ви е господине?” слушав како ми повторува неколку пати човекот додека ми ја држеше главата одзади и ме напиваше со студена вода од чистата чаша. “Простете,” му реков, ”простете! Не знам што ми стана. Само сакав така да слезам и да ви кажам, мислам, одамна немам слезено, цел живот ко да сум онде горе, без нозе, без раце небаре отсечен сосем од земјата и светот. Простете уште еднаш, еве одам!”

Горе бавно, со саати го дојадував срамот. Се црвенеув,

Драги Михајловски

се потев, се убедував дека требаше да им кажам. Но никако не најдов здрави аргументи за тоа. Во ниедна варијанта мојот, во тој миг циничен мрак, не можеше да ја совлада нивната нова, чиста, со ништо незаменлива светлина. Бев во право, па што? Што значеше моето 'тапење', моето ситно дрндање за, во ова наше време, сосема безначајна ситница? Ништо, ама баш ништо! Токму затоа, најпосле, успеав да се смирам. Подобро е што се воздржав. Подобро и почесно. Има време и за моето време. Сега е безвреме. А во безвреме не се бара преку леб погача. Го отворив прозорецот, ја пуштив сета пролет брзо и незадржливо да влезе во станот наречен живот. Ми беше добро, верувајте ми! Нешто сепак се случи! Се размрда крвта, се побунтува, се крена адреналинот, свикав и се истурив, на погрешна адреса, можеби, но најважно е дека свикав и се побунтував, и покажав дека сум жив. Сигурно е дека претерав. Но кој не би претерал кога после толкаво сивило од мрак, војна и небиднина, наеднаш добие можност да биде жив, да каже што мисли, да измени? Знам дека и сега кога ви го кажувам ова некој ќе рече навистина си давеж, жива сафра, манијак над манијаците. Токму тоа и самиот ви го велам. Токму и јас така се чувствувам. А кога така се чувствувам, значи давеж и сафра, само тогаш сум жив!

Тука некаде и би требало да заврши приказнава за тоа што ми се случи тој април две илјади и првата година и како успеав да се воздржам од незадржливата желба да го расипам единственото убаво нешто што се случи во нашиот Чаир. Но има уште нешто на крајот. Од тоа пролетно попладне навистина повеќе никогаш не ми паднало на памет да слезам со намера да им попувам на оние добри луѓе долу и да им кажувам што треба да пишува на нивната фирма. Всушност многу ретко излегувам од дома. Ама, да бидам искрен, оттогаш и нешто друго, до ден денешен, ми се случува.

Ресторант

Навистина сé поретко и поретко, но ми се случуваа. Најчесто приквечер, кога ќе падне првиот мрак и кога во потрага по воздух ќе излезам на прозорец и без да сакам ќе погледнам во силно светнатата, искочоперена, безобразно истопорена фирма спроти мене, наеднаш ми текнува: $\bar{u}, \bar{u}, \bar{u}$! Да! Што бара она \bar{u} таму? Тогаш брзгнуваат крупни капки пот на челото, снагата почнува да ме јаде, градите ме стегаат, крвта ми зоврива, ми се враќа некое подзаборавено блиско минато, војната ми се враќа! Ми иде да викам, да викам! Но тогаш ми излегува и белата кошула на шефот и широкото, благородно срце под неа! И ништо не преземам! Само се повлекувам бргу внатре, ја покривам главата со чаршаф, ќебе, тенџере, што било што мислам дека ќе ме оддалечи и ќе ме спаси од она одвратно, неуко, смешно, гадно закачено \bar{u} до ресторан и, за да се смирам, забегано мантрам до бесвест: $\bar{u}, \bar{u}, \bar{u}$, што е едно \bar{u} спрема вечноста? $T, \bar{u}, \bar{u} \dots$!

(2002)

Нушиќ

Не беше никакво помодарство, верувајте ми, што едно жешко јунско попладне од две илјади првата, со топло пиво и ладна глава, седнав да пишувам драма. Велам помодарство зашто добив впечаток дека мнозина добри писатели (во Македонијава, за жал, ги нема многу), најверојатно поттикнати од борбата за гол опстанок, се изнапишаа лоши драми и се изназедоа пари на разните конкурси што ги објавија театрите. Кај мене не беше таков случајот. Не дека не бев во кусок од пари, туку затоа што едноставно сакав да се испробам и на ова поле. А признавам, и си реков: место повторно да пишувам роман за кој ќе треба да се исцедам како лимон или да седнам да преведувам некое книжиште од пет-шестотини страници и потоа цела година да ме боли грбот, да слушам како очниот ми вели дека диоптерот повторно ми забегал, поарно е, со неспоредливо помал напор, за истите тие пари и нешто повеќе, да си напишам драма. Драмата, си реков, бара педесетина странички. Што се педесетина страници за мене? Понекогаш, во добро расположение, со добра претходна подготовка, со бистер ум растоварен од дневните гнасотии и глупости (уште се пукаше кај Радуша, во Кумановско, Скопско, Тетовско) би можел да ги списам за пет дена. Повеќе убедување не ми требаше. Седнав и ја напишав.

Нушиќ

Се разбира, вака како што ви кажувам, изгледа многу лесно. Седнав и ја напишав. Но, не беше воопшто така. Имаше тука јазични тумби и ридишта што требаше да се премавнат. Се појавуваа тучни планини и врвови од зборови што требаше да се искачат. Таман ќе ги премавнев едните, се појавуваа други. Баш како кај Поуп, оној забеган Англичанец што се обидува да ја објасни тајната на знаењето или незнаењето, сеедно, да ги дофати недофатливите синори на заумното, небесното, божјото. Потоа морав да мислам на едноставноста на изразот, леснотијата на репликите без оглед за колку тешки работи станува збор. Знаев дека луѓе треба тоа да го научат, да го запаметат и да го говорат на сцената. Токму така, луѓе а не некои таму актери кои, само затоа што се актери, мора сè да проголтаат, сите недоветни, перверзни глупости на текстописците. Ги замислував како огорчени и гневни подголгнуваат и се дават на и така прашливите штици под нервозниот притисок на некој, амбициозен, брзоплет и, лаком за пари, режисер. Сакам да ви кажам дека мислев на сè. Како вистински професионалец. И на она што треба да го кажам, и на тоа како ќе го кажам, и како актерите истото ќе го прифатат и кажат и како ќе реагираат оние што сето тоа требаше, на крајот од процесот, да го чујат - публиката.

Кога ја завршив, убаво помнам, беше рано наутро, крај на јуни. Бев убеден, како и секој писател кога ќе се тргне од својата рожба, ќе застане уплашено на работ од јазичната шума и ќе го остави текстот сам понатаму да се бори за својот живот, дека моето го сторив, дека стореното воопшто не е лошо, дека, можеби е многу добро, па дури и одлично, зошто да не. Ни самиот не очекував толку од себе, да бидам искрен. Ја отпринтав со задоволство на убава, чиста бела хартија, се истуширав набрзина колку да дојдам на себе,

Драги Михајловски

тркнав до Бит Пазар (иако не беше препорачливо да се плетка Македонец, па макар и рано наутро, низ сопствената чаршија), ја захэфтав и ја укоричив, како и секогаш што правев, кај мајсторот Албанец којшто не можеше да се изначуди што сум таму (ме гледаше сомничаво но му беше мило) и отрчав право в театар.

“Седи,” ми рече директорот инаку мој стар познаник па дури можам да кажам пријател, “седи и земи душа. Сакаш нешто?”

“Сакам да ја прочиташ драмата!” реков нестрпливо.

“Мислев дали сакаш нешто да се напиеш?” рече.

“Сакам ти да се напиеш од моето знаење, ама длабоко. Или длабоко или никако. Малкуто знаење е најстрашното и најопасното нешто на светот. Потоа ќе се тепаме по планините!”

Воопшто не ја прифати мојата зајадливост, мојата прецизна слика за бедната сегашност, за грдата иднина можеби. Веројатно беше во право. Таман беше дојден на работа, веројатно ни утринското кафе го немаше испиено. Имаше сигурно куп проблеми што му се вртеа во главата, илјадници веројатно, од војната до платите на вработените, од покривот што течеше при најмал дожд до престојниот настап на Охридско лето, ама јас не сакав воопшто да мислам на тоа. Имав драма, одлична драма, најдобрата што ќе ја прочита овој мој френд. А што друго е поважно за еден директор на театар од добар текст? Затоа малку ко гром да ме удри и да ме доиспоти кога наеднаш ми рече:

”Не се возбудувај! Има кој да чита! Од кој автор е?”

“Како од кој?” реков.

“Кој ја напиша?” ми повтори а јас го гледав ко нетокму и не сфаќав што ми вели.

“Ова е моја драма!” му реков, “ептен моја. Одамна не

Нушиќ

правам преводи!”

“Од кога почна да пишуваш драми?” ми рече. “Ти не си драмски автор!”

“А кој е драмски автор?” реков. “Има некаква тапија за тоа?”

“Не знам!” рече, седна на мекото столче и свика во слушалката да му донесат кафе.

Како полека да се будев од занесот. Дали тоа ми беше од долгите непреспани ноќи, дали од трескавичната работа врз текстот, дали од војната и изместените вредности што ми го матеа умот, не знам. Но ми се стори, по кусиот, нервозен муабет што го водевме, дека тоа утро како првпат да го видов директорот. Лицето му беше избраздено и издолжено, мислите залунсани којзнае каде. Детето, си помислив. Да не има син за војска. Да не му е на фронтот? Не се осмелив да прашам. Сфатив колку бев дрзок, безобразен, наметлив, себичен, нечовек, дури. Но не можев ништо да сторам против незадржливиот порив во себе. Драмата, па драмата. Само тоа ми беше важно. Можеше светот да се сруши, земјата да се отвори и сиот да го голтне сосе нас самите, театарот, планините, учките, но јас си мислев само на драмата. Ќе види тој, си велев. Само нека ја прочита па ќе види. Не се добива секој ден добар текст в раце. Не се добива. Пред да излезам, го погледнав право в очи и му реков: “Сакам ти лично да ја прочиташ. Твоето мислење многу ми значи. Те молам!” А потоа, откако вака вешто го чепнав во суетата и, за миг, сосем му го стеснав просторот за какви било маневри што би можеле да значат дека ме откачува, а видов дека токму тоа најрадо би го сторил, веднаш додадов. “Кога да дојдам?” “За една недела,” ми одговори ко од пушка.

* * *

Драги Михајловски

Неделата што ја договоривме бргу помина во гледање телевизија, слушање вести, читање весници и некои други аматеризми својствени за човек што завршил една работа, ја задоволил суетата па сега опуштено буричка по секојдневието за да ја види сопствената величина како, задоволно и цинично, од сопственото безбедно дувло, благо се потсмева на глупостите на светот. Не треба да ви кажувам, сигурно сами претпоставувате, дека единствено вистински мислев на драмата што ја оставив в театар и на реакцијата што ја очекував од директорот и, зошто да не, на успехот што требаше да го постигнам. Бев убеден дека така ќе биде.

“И?” го прашав директорот кога убаво ме прими тој понеделник наутро, ми порача макијато и ме седна во една од убавите фотелји спроти неговата. Сиот бев претворен во уво. Огромно неисончано уво на мека, кадифена подлога!

“Интересно е!” рече и некако непријатно се помести во фотелјата. “Многу интересно!”

Го гледав ко заутен, чекав, чекав да каже уште нешто, нешто попрецизно и поприфатливо за мене, нешто како, одлична е, веднаш ќе ја поставиме, мисли на режисер, на актери. Но тој уште долго ништо не кажа. Си го густираше кафето, гледаше некаде надвор низ прозорецот во сè уште синото, сабајлешно небо, во календарчето пред себе, во неколкуте папки полни фактури, фасциклите со сметкопотврди. “Мошне постмодерно!” додаде, мислам, по цела вечност, “постмодернизам од европски ранг!” Најпосле, си помислив, и сакав да му се напијам од душата. Дури направив несвесен потег на приближување кон местото од неговото тело во кое мислев се крие неговата голема, полна знаење и разбирање, душа. “Ама,” рече тој, “ние сме мала земја. Ова е мал театар со скромни амбиции. Каде ќе најдеме режисер за вакво нешто?”

Нушиќ

“Да не е нешто политички?” реков и сиот се собрав. “Сме говореле за театарот и порано,” продолжив, “нели сме согласни дека мора да е жесток, современ, да удри со стварноста по лицето на секој подзаспан во животот, и да го разбуди, да поттикне нова, поубава, поприсакувана стварност. Театарот постои за да очиклува. Се согласуваш?”

“Така е, така е,” ми рече тој ама некако отсутно како вешто да се бранеше од некој мој сè уште незададен удар. Непријатно му беше, од километри се гледаше. “Ќе видам јас,” ми рече, “утре одам Бугарија. Ќе ти најдам некој режисер од таму. Тие се класа. Знам еден на којшто ептен ќе му легне!”

“Благодарам, благодарам, да си жив!” му реков, поседов уште малку, се ракувавме ко пријатели и, по тесните скали, слегов долу во фоајето. “Ќе ти се јавам!” ми рече директорот пред да се повлече назад горе по тесниот ходник.

Надвор се почувствував како нов. Небаре сета тага, сета потиштеност, сиот неспокој и сиот насобран гнев од работите што ни се случуваа во таа гадна, одвратна, крвава, грда година, со еден убав збор ми ги зеде директорот и, со невидена леснотија, ги запрета во некој од темните, за оваа намена измислени, ќошиња од магичниот театар. Полн нова енергија, не ни помислив да си одам дома со автобус или такси, туку, необично лесен, со нови крила од радост и милина, летнав кон Чаирот. Боже, како летав над црвените покриви од ниските куќички начичкани ко кутивчиња во тесниот простор меѓу калето и чаирските ливади. Не, не сфаќајте ме метафорички. Ви повторувам, буквално летав до дома. Може не ми верувате, ама прашајте ги тие што ме видоа кога слетував. И ден денеска, во секое време ќе ви потврдат и ќе ви посведочат за мојот лет во тоа топло

Драги Михајловски

летно, јунско утро! Во секое време! Иако причините за таквата радост што ме вивна во воздух беа, како што ќе видите, одбрани од темнината на кажаното од директорот, искристализирани и прогласени за причини од мене самиот! Само од мене и од никој друг!

* * *

Директорот не ми се јави цело лето. Поминаа јули, август, се склучи Охридскиот договор, помина септември, времето малку залади, над Чаирот почнаа да паѓаат есенските дождови, прележав една настилка, двапати бев на лекар, трипати си го проколнав животот. Во октомври решив да видам што е со мојата драма. Се јавив по телефон. Ме прашаа кој го бара директорот. Им реков дека јас го барам. Веднаш ми одговорија дека не е таму. Ги прашав кога ќе биде таму. Ми рекоа дека е на пат но дека за некој ден ќе дојде. Ги прашав дали моето име нешто им значи. Ми рекоа дека никогаш не чуле за мене. Им реков дека пак ќе се јавам. Ми рекоа дека тоа си е мое право. Мене змија ко да ме касна.

Кога се јавив по една недела, за чудо големо, веднаш ми го дадоа. Од другата страна на слушалката беше тој – директорот. “Како си?” ми рече. “Добро,” реков, “малку ме плаши идењето на зимата. Ти како си?” “Добро, фала богу,” ми рече. “Што стана со режисерот?” го прашав. “Режисери има,” ми одговори, “со лопата да ги ринеш. Се множат ко плевел.” “Мислев на...” сакав да речам. “Пушти ги режисерите,” ми рече, “што си запнал за нив?” “Ама нели...” пак почнав. “Остави ги кога ти велам,” ми рече и ме пресече. “Да не е нешто политички?” пропелтечив. “Што ти е?” ми исконтрира. Сакав да го отерам во на мајка му ама

Нушиќ

си премолчав. “Што не наминеш некогаш да се видиме?” ми рече откако безобразно прејде преку мојата тишина. “Немам многу време,” му реков оладен и скинат. “Некогаш, така” ми рече мртов ладен, “кога ќе имаш време. А не е лошо и некој превод да ни дадеш. Нели години соработуваме?” “Пријатно,” му реков глупаво и недоветно. “Пријатно,” ми рече. Потоа цела недела лежев болен од што ме стегна нешто овде под лажичката. Небаре некој лош ангел ми се имаше пикнато во стомачната шуплина и со тешко, тапо еге, дење-ноќе си точеше нешто внатре на некое свое чудно, живо точило. Не знам дали ќе ми верувате но во таа тешка недела за мене и во уште неколкуте потоа што донесоа студени магли и груби ветришта, се видов себеси страшно смален, навреден, стуткан, отфрлен, небаре некој, на смеа, ко да сум мала чакија, ме пресвиткал на две и ме пикнал во некој темен, искинат, душат џеб за да ми се потамани трагот. Си седев така, се гледав пред огледало, си се смеев самиот на себе и си велев: Не знам како навистина изгледал Јосиф од Трбушница, ама знам дека барем на лице вака изгледал. Омацурен и брчкосан и бабуњосан како мене.

* * *

Дури во декември дојдов малку на себе и решив повторно да делувам. Си реков зарем не е подобро да ја применам најчестата шема која докажано функционира а која толкупати ми ја кажуваат колегите-писатели? Првин режисер а потоа лесно е за театар. Кого знаев од режисерите? Знаев неколкумина. Но за еден бев сигурен дека ќе прифати. Знаев дека не башмари никого. Не признава, што би рекол народот, ни цара ни господара, а знае да чита текст. Ја кренав слушалката, завртев на мобилниот

Драги Михајловски

што одамна ми го имаше дадено, почекав малку и оп... “Да, молам?” “Ало?” реков. “Ало?” чув. Се претставив. Тој веднаш ме препозна, ме поздрави, се одушеви дека имам текст. Ми рече дека во моментот е во Охрид но дека уште вечерта ќе испрати човек да го земе. “Уште си во Чаир?” ме праша. “Во Чаир сум,” му одговорив и толку. Повторно ја отпечатив драмата, ја прочитав уште еднаш, немаше што тука да се поправа или преправа, сигурен бев дека е добра. Вечерта навистина дојде еден забраден тип, се поздравивме, му го дадов текстот, папката на која уредно, за секој случај стоеше мојот телефонски број. Ми олесна. Дури и си свиркав и си потпевнував под топлиот туш, нешто што одамна ми се немаше случено.

* * *

Во април, две илјади втората, добро помнам, по долгото и мачно зимско исчекување, решив да тргнам во пролетна офанзива. Завртив на мобилниот кај овој мој режисер. Чув веднаш “Да, молам?” Се претставив. Следеше мала пауза, чудна, несигурна недоумица а потоа “Види, кај ме трэфна. На забар сум. А да се чуеме по некој ден?” Потоа следеше нешто неразбирливо небаре ми глумеше дека пломбата му се залепила за јазик па не може да говори или така нешто. Малку ме пресече, признавам, но си реков, заби се заби. И режисерите имаат право да одат на забар, не? Се јавив по три дена. Од другата страна го чув неговиот глас ама очигледно снимен. “Оставете порака. Штом ќе можам, ќе ви се јавам.” Потоа дури и на англиски. Истото, се разбира. Гледај ги, пичови, си реков. Како се искурназија толку? Во следните недели се јавив уште неколкупати, а одговорот секогаш снимен и ист: “Во моментот сопственикот е

Нушиќ

недостапен. Оставете порака.” Ми идеше да ја бапнам слушалката од светот, сите слушалки да ги акнам од бедниот мој живот, да ги искршам и да ги фрлам на првиот отпад. Но како и секогаш се воздржав. Само брчките на душа ми се зголемија. Цели бразди ми станаа. Суводолици на потиштеноста, болката, лутината. Боже, колку си го занекив животот. Ми идеше да заплачам од мака. И плачев. Само што во пролетните недели што следеа, никој не можеше да ми ги види солзите. Оти тие беа суви и невидливи. Онакви какви што му прилегаат на јансата, очајот и гневот.

* * *

Но работите никогаш не се така црни како што изгледаат. Навистина е така. Битно е да се издржи црното кога ќе ти се прикаже како црно а среде најцрното најмногу да веруваш дека по ноќта доаѓа ден и дека тој постојано носи нова нафака. Секогаш и без исклучок, како кај народот, ‘по дожд, сонце’, ‘по жал, радост’ и така натаму. Не се тоа суеверија и глупости. Моето искуство ви е уште една потврда за тоа.

Некаде во септември таа година се смени власта, ме повика новиот министер и ми рече дека од први октомври сум директор на театарот. Малку се збунив, не очекував таква чест, но тој не ми остави време за двоумење, ми ја стегна раката, ме испрати до вратата и ми рече “Со среќа! Имам голема доверба во тебе!” И така седнав во жешката директорска фотелја. Секое сабајле ми носеа макијато, дневен печат, потпишував разноразни решенија, зборував по телефон, склучував договори, дури имав намера, во својот неразумен ентузијазам, да го поправам покривот! Но да не забегам во кажувањето за моето кусо директорување со

Драги Михајловски

кое и ден денеска сум преокупиран, се враќам на она што е основна приказна овде. Драмата! Мојата убава, моќна, иронично-сатирична, сјајна драма!

Дури петтиот ден по моето востолучување на театарскиот трон, стигнав да си ги средам фиоките од службеното биро. Внимателно ги отворав една по една. Првите три од лево беа празни како и двете први од десно. Во третата, сама, малку испрашена, малку ко истуткана, но цела, тивка и достоинствена си лежеше мојата драма! Изненадувањето ме чекаше кога ја отворив корицата и внатре, на средината од првата, празна страница, под насловот, видов залепено ливче со селотејп на кое мојот претходник пишуваше: ‘Трипати ти ја читав драмата и секогаш се смеев како нетокму. Прости ми што некаде подвлекував со молив. Таму најмногу се смеев ама од тие реплики најмногу и се плашев. Сега кога си директор, види што можеш да сториш! Баш би сакал да ја гледам! Верувам дури повеќе и од тебе!’ Уште имаше честитки за изборот и желби за успех во работата, дата, потпис. Генијално и ужасно! Стоев ко заутен и гледав надвор низ прозорецот во тркалезната кула на калето во која, баш во тој миг, се љубеа некои двајца заљубеници и го прославуваа животот. Господе, си велев, колку е чуден светот во којшто живееме! Денеска таман си помислил дека гемиите ти потонале, дека настанала густа, непросирна темница, еве уште утре, од самата таа лажна темница ти никнало ново, полнонадежно, жолто кринче, замбаче, лилииче и само ти се насмевнува, те гледа, те прекорува како си можел да бидеш толку тажен, очасен, загубен? Толку потонат во мракот?

Потоа, во следните два часа, удобно завален во фотелјата, нозете малку каубојски качени на масата, внимателно ја читав сопствената драма којзнае по којпат

Нушиќ

но, секако, првпат како директор. Се смеев како нетокму, напати се кинев од смеа, се држев за стомак и се кикотев. Може целиот театар ме слушаше. Секретарката надвор сигурно помисли дека сум готов за Бардовци. Чистачките исто така. Но потоа, кога читањето заврши, кога смеата ми пројде и кога повторно се вратив во речиси нормалната, многу сериозна поза на одговорен човек, наеднаш ми текна на подвлечените делови од мојот претходник. Ги погледнав внимателно, ги прочитав еднаш за себе, еднаш гласно, погледот ми заскита низ огромната канцеларија, сликите на сидот, новиот костум на себе. Сакав да се насмеам, ама смеата некако ми застана в грло. Подголгнував како да сум голтнал жив компир и замислено нишав со главата. Токму во таква една несигурна позиција на умот, ко по некоја божја или ѓаволска нарачка, ми завони телефонот. А од таму, од другиот крај на жицата, небаре тазе изваден од некој длабок бунар, ми говореше тој, режисерот. “Господине, директоре, драмата ви е супер! Одамна вака слатко не сум се изнасмеал! Кога почнуваме?”

Стоев ко саштисан, косата наокоштена до таван, образите црвенети и подуени ко човек фатен во небрано којшто наеднаш сака да направи две невозможни работи истовремено. Но кога се загледав во раскошните, сочни реплики од мојот текст што внимателно ги имаше подвлечено мојот претходник, наеднаш ко да ми се смена сиот став кон животот па некако вака, да не речам курвински, го свртев муабетот. “Како сте? Боже, од кога не сум ве чул! Како е вашата госпоѓа втора сопруга? Ќе наминете некогаш? Знаете може ќе најдеме некој добар текст за вас. Ние сме широко отворени за нови идеи! Ни треба нова енергија! Театарот е затоа да ги очиклува луѓето. Вие, секако, ќе сте добредојден! Пријатно, пријатно!”

Драги Михајловски

Кога настана штама и кога сфатив колку било понекогаш лесно да се тера живеачката ако се правиш на удрен, се свртив да го решам последниот проблем што ми ги бодеше очите. Со десната рака, на која да имав при себе, сигурно ќе ставев ракавица небаре се бранев од тешка лепра, внимателно ја кренав мојата драма и полека, со невидена внимателност ја пикнав во најтемниот дел од најдолната фиока. Кога ја затворив и, за секој случај, ѝ удрив тежок катанец, ко Пилат си ги измив рацете, издишав длабоко, ја викнав секретарката и си нарачав убаво, црно, турско кафе. Уште, помнам, до крајот на денот, пред сосема да го заборавам заклучениот затвореникот во најдолната фиока од моето директорско биро, понекогаш си велев самиот на себе небаре за утеха или така нешто: ‘Добра е ама не е за во мојот театар. Мене нема да ме наседне. Што барал авторот да се плетка во политика? Зарем нема други теми за смеење?’ Или, уште поутешителното. ‘Нека ја постави мојот наследник. Може нему ќе му стиска, а? Може дотогаш ќе биде за играње? Времињата се менуваат. И смеењата. Од каде пак јас да знам, не?’

(2003)

Писателот

Коренот на нашето ситно но, сега мислам, убаво недоразбирање се наоѓаше уште во неговото име и презиме. Имаше едни од оние чудни македонски имиња и презимиња за кои, кога ќе ги чуеш, не си сигурен кое беше името а кое презимето. Смиле Петревски. Таман ќе кренив слушалка да му се јавам од Чаирот и да го прашам како е тој, како е таму во Битолата, секогаш, дури и по долгите години познанство, подзастанував за да не згрешам. Дали беше Смиле Петревски или Петре Смилевски? И ден денеска да ме прашате не би можел, веднаш, ко од затегната пушка, да одговорам. Смиле Петревски. Одеднаш, ко потисната разлика што офка и се буни под површината на текстот и сака да излезе на виделина, ми надоаѓа онаа другата варијанта. Петре Смилевски. И она задолжително прашање. Дали беше со в или без в? Дали демирхисарците се со или без в во презимињата?

Веднаш да расчистиме. Тој го имаше видено сонцето триесетина години пред мене. Врсник со татко ми, а може и нешто помлад, не знам, не сум сигурен, иако во една од неговите две издадени книги, пишуваше, сто посто сум убеден, каде, кога се родил и што правел во животот. Но едноставно сега, кога стојам овде на пролетново сонце болснато над Буковските гробишта, а него го снемува,

Драги Михајловски

не знам каде ми е ни таа едната што знам дека сигурно сум ја читал и што се наоѓаше во една од моите домашни библиотеки. Дали во Чаир или во Битола или можеби одамна сум ја оттуѓил подарувајќи книги на некоја од образовните институции низ Македонијава. Но тоа не е ни толку важно. Што би се променило во еден човечки живот ако го скратиш или продолжиш за некоја година? Речиси ништо. Всушност, ништо, сигурен сум.

Значи, овој, простете за паузава, Смиле Петревски или Петрески или Петре Смилевски или Смилески, сеедно, едно време ми беше комшија на улица Солунска во Битола. Уште татко ми, бог да го прости, којшто не беше учен човек, имаше голема почит кон Смилета. Често ми велеше: “Еве и Смиле е демирхисарец, ама капа му вадам.” (Претпоставувате дека татко ми, Влав од Москополе, од свои причини, не ги сакаше Демирхисарци). Ако нешто сакаш да учиш повеќе, прашај го него. Тој е писател!” Писател? Во тоа просто но чесно време кога бев дете, самото споменување дека некој е писател значеше многу. А уште ако ви беше комшија како што ни беше Смиле тогаш тоа се рамнеше со чудо! Замислете живеете години до македонскиот Хемингвеј а немате поим за тоа! Ако веста не доаѓа од весници или од радио (телевизијата таман почнуваше да емитува програма ама на италијански!), никој не е над другите. Никој! Но татко ми знаеше да го почитува Смилета и мислам дека успеа и мене да ми пренесе дел од таа почит кон него. Еднаш дури помнам, иако беше многу шкрт на зборот, ми рече: “А и ко чоек не е лош. Замисли има факултет а зборва со мене, чоек со непотполно основно образование. Тој е за денешницата!” Која денешница и што тоа значеше тогаш во доцните педесетти и раните шесетти од минатиот век немам намера овде да ви објаснувам. Едноставно Смилета ми го наметна

Писателот

татко ми како икона, како беспрекорна личност за восхит и почитување, како урнек над урнеците, како нашиот најважен, најголем, најзначаен комшија! Како писател! И тоа до ден денеска, до овој тажен ден под Тумбе Кафе, ќе останеше така, со мали варијанти, се разбира, доколку за уривањето на својот имиџ не се погрижи, низ годините, самиот Смиле со своето, понекогаш, многу, многу чудно однесување.

Првпат ми се наруши сликата за неговата урнечка беспрекорност кога еден ден си купи мотор ‘Веспа’. Тоа беше како денеска некој да купи Мерцедес или Ферари или Ролс Ројс, не знам каква споредба точно би одговарала. Оваа ‘Веспа’ ја возеше секој ден кога одеше некаде уште рано на сабајле и се враќаше доцна попладне. Можеби предаваше некаде или беше државен службеник или така нешто, ни до ден денешен не знам. Само знам дека по брчењето на неговата ‘Веспа’ многу луѓе во комшилукот си го одредуваа времето па и ние кои му бевме најблиски соседи. “Замина Смиле,” ќе речеше мајка ми, “ајде станвајте. Време е за на сколија.” Или: “Дојде Смиле, прибирајте се и земвајте ги книгите.” Ова значеше дека мора да се фати денот, оти после никој не смееше да учи со запалена сијалица, струјата беше божји дар, светиња што мораше да се штеди до најситниот ват. И тука ништо не би било чудно, апсолутно ништо по однос на авторитетот на Смилета да немаше една ситна непријатност која се повторуваше со години секое сабајле и која откри една црта од неговиот карактер која не беше многу пријатна, особено не за нас децата. А ќе забрмчеше ‘Веспата’ во дворот, веднаш ќе се слушнеше громогласниот, безмилосен глас на Смилета како вика по својата жена. “Ајде мори, брзни. Не ќе те чекам цело сабајле!” И потоа веднаш, од самата темница на жолтата куќа, или од самиот пекол, којзнае, излегуваше кутрата негова жена со една долга,

Драги Михајловски

тешка талпа на плеќи. Бавно и со напор ќе ја спуштеше пред железната надворешна порта и потоа, со тешка мака ќе ја наместеше косо од повисокиот простор кај вратата преку работ на бетонското тротоарче до самиот пат за да може нервозниот, нестрплив и избезумен Смиле да се спушти по неа со ‘Веспата’. Потоа истото попладнето само во обратен правец, но со зголемена нервоза и лутина, веројатно поради долгиот работен ден или така нешто. А тоа не се случуваше само еднаш, туку постојано, секојдневно, години на ред! Никогаш нема да ја заборавам таа слика на безобразниот, надуен, нервозен и нестрплив Смиле како со запалената ‘Веспа’ ја чека сиротата женичка свиткана под необичната тежина, да му го ‘постели’ патот од дома и до дома! Оваа невидена безобзирност прва ми ја нагриза сликата за совршеноста на мојот писател!

За втората награда на мојот идол нема многу да ви кажувам. Знам, само дека обично приквечер, кога повеќето луѓе ќе си исполегнеа на дрвените или железни кревети уште со кокошките, како што велеше мајка ми, од куќата на Смилета наеднаш ќе се слушнеа викотници, вресоци како некој да колеше некого со ненаострен нож! Криковите идеа и од машки и од женски глас односно од Смилета и од жена му зашто само тие двајца, без дете и коте живееја во куќата залепена до нашата! Ова не се случуваше секојдневно ама еднаш неделно задолжително! Помнам дека, без желба рано да заспијам, кога ќе почнеа викотниците од кај Смилета и со својата силина ја уриваа мирнотијата на нашето скукулено маало покрај железниот мост на рекичката Курдерес, ја пикав главата под перница и ја чував така сè додека не се смиреше немирот и сè, а тоа беше нашиот мал, ограничен, провинциски свет во темната Битола, не се вратеше во нормала. Никој, ама баш никој не говореше за ова. Само јас

Писателот

еднаш, само еднаш, ви повторувам, го прашав татко ми а тој, онака лаконски, небаре тоа и на врапчињата им е јасно, ми рече: “Види, кој мој да ги разбери писателите? Тие не се ко нас! Тие се поинакви!” Со ваквата, романтичарска верзија за писателите која којзнае кој му ја имаше всадено во главата на татко ми, легнував и заспивав иако никој не можеше да ми ја поправи лошата слика што се формираше во моето главче за овој голем човек што диктаторски и налудничаво владееше со своето царство и својата сирота ‘царица!’

Третата награда што ја помнам и што дефинитивно ме натера да се сомневам во примерноста на личноста на нашиот маалски писател беше едно летно пладне, вториот ден по скопскиот земјотрес во 1963 година, кога босоноги, со скинати маички седевме на неколкуте скали пред нашата куќа и го слушавме гласот на спикерите од радиото на Смиле, кои упорно, монотонно и безмислосно ги редеа имињата на загинатите. Имавме впечаток дека се случила некоја страшна војна за чии последици многу тешко се дознаваше зашто си бевме отсечени и безбедни во нашиот свет покрај смрдливиот Курдерес (целата турска канализација или ћеризите водеа во малата, лете, пресушена рекичка). Значи, бидејќи никој од нас малите немаше ништо директно со работите од радиото, не се возбудивме премногу туку, мртви ладни, оставајќи за важните работи да мислат големите, си ја продолживме партијата белјот. Но тогаш, многу неочекувано како што ви реков, среде пладне, како некој Гари Купер, со својата ‘Веспа’ предвреме изникна Смиле пред својата куќа и почна панично да шче! “Излези мори да т’ибам мајката, курво една гадна, роспијо растурена. Ќе т’ибам мамичето...” “И така натаму, да не редам, срам ми е, иако неговите шцовки, први што ги чув од негова уста, и ден денеска ми сунат во ушите. Видов многу се клатеше,

Драги Михајловски

нозете не го држеа. Наеднаш се затетерави и падна преку Веспата, шикна крв од под левото колено но тој и натаму пцуеше: “Мамичето твое, мамичето!” Потоа кога излезе сиротата, го крена некако и со наведната глава го пикна во куќата, сите ги затнавме носевите и не дишевме едно пет минути. Реата што се ширеше и што близначки се спојуваше со смрдеата од рекичката, беше испомешана смрѓа од јака ракија, црвено вино и којзнае уште што. Вечерта кога го прашав татко ми дали е возможно еден писател да пцуе и да пие, тој само ги крена рамениците фатен во небрано но сепак, на вообичаеното објаснение “Види, тој е писател, тие се чудни, не се како нас!” додаде: “Мислам дека некој близок му загина во земјотрес, брат или сестра, не знам. Во такви ситуации не знајш кој како ќе реагира...”

По овој настан со земјотресот, помнам Смиле почна да носи бастун. Од мајка поткривнуваше на левата нога ама, по незгодниот пад со ‘Веспата’ пред сопствениот влез, ептен почна да куца па ова помагало му стана неопходно. Не го споменувам заради ова бастунот, туку повеќе за една случка поврзана со него која уште повеќе ми ја растури идеализираната слика за Смилета. Токму во тоа време, меѓу нас децата, почна да станува популарна една нова игра, кошарката, која пополека, но сигурно му стана сериозен конкурент на дотогаш незаменливиот и неприкосновен фудбал. Но, за да се прикажува, што би рекол народот, како и од сè друго во тоа време, имаше недостиг, и тоа голем, од кошеви и кошаркарски игралишта. Во цела Битола, мислам, имаше само две: едно на кое играа и тренираа клубовите Работник и Пелистер или така нешто и друго на кое требаше да играат сите други битолчани. А колку што ме држи сеќавањето, не имаше повеќе од четириесет илјади! И чаре? Почнавме да играме на секоја ширинка, без

Писателот

или со импровизиран кош најчесто закачен на некое дрво или на некоја бандера! Понекогаш, како во нашиов случај, за импровизиран кош ни служат четвртестите, црвени, лимени табли на кои стоеја натписите на улиците. Кај нас, да биде малерот поголем, единствената табла со натписот на нашата улица-Солунска, беше закачена на жолтата куќа од писателот Смиле! И така, поделени во две групи, со каква било топка (од партали, со шамбрела внатре или јајчеста, рагби топка донесена од роднини од Америка) со денови игравме на прашливиот пат пред куќата на нашиот сосед! Немаше никакви проблеми кога на училиште одевме попладне а ‘кошаркашката’ партија ја игравме сабајле откако Смиле ќе исчезнеше со ‘Веспата’ преку железниот мост и натаму покрај Болницата којзнае каде во градот. Но кога на училиште бевме од сабајле, а играта требаше да се игра во времето кога Смиле беше дома, е тука веќе имаше проблем! Оти, што е право, гледано од денешен аспект, тешко кој би издржал со саати да му удираат со некаква топка по лимената табла закачена на ѕидот од куќата! Верувам дека дури и јас би полудел а не еден растресен, нервозен и од мерата надвор побудален тип каков што беше нашиот Смиле! Но тогаш бевме деца. Можеше ли некој да не спречи во нашиот занес, нашата спобудаленост по новата игра и по мистичните имиња врзани за неа: Харлем, Тротерс, Пит Маравиќ, Чемберлен, Герѓа, Данеу, Кораќ... Во еден таков лудачки приквечерен занес, убаво помнам, фантастично не изненади непредвидениот и несфатлив напад што врз нас, избезумен и мрднат, го изврши писателот Смиле! Само чувме, се сеќавам, ненадеен врсок од дворот на соседот, викотница една нечуена, грмење некое несетено, луња една шумна која ко предупреди шикна од дворот и ни ги стресе коските за веднаш потоа, црвен и збеснет, со кренат бастун

Драги Михајловски

в рака, да истрча куциот Смиле во моќен индијански јуриш кон нас, испотените, преплашени и изненадени каубојци! Мајка ми, кутрата, потоа со денови кажуваше како изгледал призорот од таа вечеринска потеря по нас! Гледала таа од пенцере и душата ѝ се стегала да не би проклетиот ме опне по снажето! Сме бегале ние децата газ преку глава, сме се распрснале наваму натаму низ маалото но упорниот Смиле вриштел и трчал иако куц со невидена брзина по нас и со бастунот мавтал во зачудениот воздух и викал: “Копиљаци едни, копиљосани! Со вас ќе прајме држава? Гадој едни непрокопсани! Пичој!” Дури неколкупати стигнал, така барем тврдеше мајка ми, да удри неколкумина од нас кајшто му се погодило: по плеќи, по глава, по нозе. Ова набрзина го скуси и го збриша нашиот кошаркарски занес. Повеќе никогаш не ни текна да му маваме со топките по таблата на сидот! Никогаш! Но затоа неговиот имиц на голем човек бргу се истроши и исчезна од мојот светоглед. Особено ова ми стана јасно една ноќ кога, зелен за малку осама и пријатност, ја подадов главата од пендерото горе и, загледан во потонатиот кров од куќата на комшијата, го видов овој, од татко ми надуен, меур од сапуница, како полека но сигурно, небаре боцнат од невидлива карфица, омацурен спласнува, се туши и за навек исчезнува пред моите, дотогаш, маѓосани очи.

Потоа следеа уште неколку години во кои многу работи се променија. Станав големо момче, почнав да размислувам за девојки и гитари. Многу волшебни работи од прекрасното детство се потиснаа длабоко во некое катче од душата. Цел еден свет во кој беше и овој фамозен Смиле се тргна од пред очи и се притаи во пазувите на живеачката, во срцето на темницата, можеби. Но од време на време ќе се случеше нешто што повторно ќе ме вратеше и ќе

Писателот

ме потсетеше на луѓето со кои имав живеено или сè уште живеев. Така се случи и со Смилета. Небаре му беше судено поради нешто ептен да си го докусири впечатокот што го имав за него.

Значи, по многу години, веќе ви реков, откако се случи настанот со кошарката, еден дождлив, веројатно есенски ден, влезе татко ми дома, избекумен, ококорен во очите, кал до гуша, што се вели, и, полека, засипнато, речиси безгласно ѝ рече на мајка ми: “Се бапнавне кај Диово! Се лизгаше и не моеше да сврти! Лом се напрајвне!” Говореше и плачеше кутриот, за новата кола што ја имаше земено на кредит, уште не ја имаше исплатено а бидејќи немаше дозвола, го имаше викнато Смилета да го вози и да го учи. Ама учител имаше најдено пустиот мој татко! Верувајте ми, сега кога се враќам назад во тие години, би рекол дека полош возач од Смилета ниту има ниту имало ниту ќе има во Македонијава! Доволно е да ви кажам дека неговата грда, одвратна, зелена како гуштер шкода што му дојде како замена за веќе искилавената Веспa, знаеше со саати да ја клава во гаражата! Не, не се шегувам! Буквално со саати! Од горното пенџере на нашата стара, сина, куќа покрај смрдливиот Курдерес (ние рекичката си ја викавме Курделес!) гледав како го фаќа паника кога ќе застанеше пред нивната ниска, жолта, трошна куќа. Веднаш ќе свикаше по својата жена а Смилевица како што ја викаа луѓето од комшилукот, упорно, кутрата, и беспрекорно му даваше инструкции на намќорестиот и лош маж без оглед какво беше времето: дали паѓал дожд, дали снег, дали стегнал студ, дали грмело или било пекол жешко на улицата. Помнам ко денеска како му викаше: “Де бе Смиле малку надесно. Врати сега една педа! Една педа ти реков не две! Стој! Стој! Врти лево! Глеј ретровизоро, Смиле! Ауууу, ојде стоедното на

комшијата! Ете така! Добро е! Добро! Сеа малце назад под прав агол! Не, стој! Под кос!” ‘Колку кос мори жено?’ ќе прашаше Смиле сиот испотен од колиштето. “Колку за едно влакно накосо сврти! Добро е! Добро! Сега напред, десно!” И сè така додека не влезеше во пустата дупка од гаража во која, верувајте ми, без проблем можеше, не многу искусен шофер, од прва, да внесе цел еден шлепер!

Потоа како голем кога завршив студии и се вратив дома по многу години, го сретнав Смилета на порта. Курдерес повеќе го немаше, властите го беа покриле и пренасочиле којзнае каде. Подостарен, подзгרבавен, поискривен, но барем со многу поголем простор за маневрирање со грдата кола, цинично ме праша: “Што изучи?” “Книжевност,” му реков, “сакам да станам писател.” Направив разбирлива пауза, во која ме акна по глава сето минато во кое ми се разлачуваше неговата идлична слика но, сепак додадов. “Како вас!” Видов како ретката коса му се наостреши, нешто му зачкрипи во душата, сиот се стемна и ми рече: “Глупости, глупости! Кој те натера на таква глупост? Можеше татко ти барем мене да ме праша пред таму да те запиши!” Го гледав и не верував. Ова ли беше начинот да му се честита дипломата на еден од неговите пораснати, како што велеше, ‘копилиња’, еден што и покрај сè, сакаше да биде негов наследник? Пред да влезе во дворот и за секогаш да исчезне од мојот вид, убаво помнам, ми рече: “Тешко ќе ти биди! Многу тешко! Многу копиљаци, пичлемиња се накотија и се плеткаат кајшо не му е место! А мрдниш, напишиш, кажиш нешто, ете ги тука! Ќе те украдат и без срам ќе тврдат дека сè тоа е нивно, дека сè од нив почнало! А ти си бдеел, си мислел, си го арчел животото за да искотиш нешто, да ти првне земјава, да ти се израдува народецо! Ама од ними нема спас, ти велама! Да не беа копиљациите сега многу ќе имав напишано! Многу! Вака

Писателот

ми остана само с'клет на душа! Копиљаци! Пичлемиња! Аир да не видат! Од ними варди се! Јави ми се кога ќе ти биди тешко!" додаде и ми го тутна телефонскиот број в раце. За кои луѓе точно говореше, за кои јадачи на неговата душа што толку силно ги имаше намразено да бидам искрен, не знам ни до ден денеска. Но по сиве овие години работа во полето во кое и Смиле работеше, барем верувам дека знам за какви типови говореше. Таквите денеска ги има уште повеќе. Се накопиле ко прс и плева, ко троскот, пиреј, козјавка, ко гнили печурки по неплоден дожд!

Оттогаш имав уште неколку разговори со Смилета, по телефон, се разбира. Ќе му се јавев од Чаирот, некогаш ќе се израдуваше, некогаш многу ќе се расприкажеше, мислам дури за пријател ме сметаше, некогаш ќе ме потпрашаше како ми оди работата; но, некогаш, а особено во последно време, ќе го начекав лошо расположен, лут, муабет не му се правеше, честопати не ме ни препознаваше, само пикнат во слушалката повторуваше: "Кој? Кој?" А кога се јавив вчера ми се јави Смилевица и ми рече: "Замина Смиле. Се претстави. Ако сакаш дојди утре."

И еве, стоиме сега овде на Буковските гробишта, сонцето светнало ко да е јуни, сино е под Неолица, многу сино. Стоиме околу јамата во која по малку ќе исчезне скромниот ковчег со Смилета внатре ние неколкумина: јас, пет шест стари комшии и тројца нервозни луѓе за кои чув дека се кандидати за наследници на трошната жолта куќа до нашата по смртта на Смилевица. Го нема татко ми, ја нема мајка ми, нема многумина што поткликнале низ времето и кришум се сокриле во темните агли на светот. Знаам дека по малку, ќе го пикнеме и Смилета вземиме, ќе се напиеме по една комова, ќе каснеме за душа и секој ќе си се врати во сопствената нафака. Дотука с'е е јасно. Јасно е и дека, ко по

Драги Михајловски

некој вграден автоматизам, ако некој ме праша на чиј погреб сум бил, малку ќе подзастанам пред да речам на Петревиот или Смилевиот. Но едно прашање, може само за мене важно, сигурно останува да копка. Дали откако ќе се затвори гробот, откако тишината повторно ќе се вгнезди во скутовите на зеленото Тумбе Кафе, дали и тревата што набргу ќе збујати и ќе вивне со априлска свежина од могилката на писателот, дали и таа, исто како и гневниот глас што цело време додека стојам овде го слушам како очајно плаче над тумбава, полека, еднолично, речиси здодевно, во годините што идат, ќе го повторува она исто, срцепарачко, горчливо, чемерно: ‘Копиљаци! Пичлемиња! Аир да не видите! Се прело држава со вас?!’

(2003)

Скова

Господе, немав појма, дека да наследим куќа било вистински кошмар! Особено ако куќата е стара и ако бара поправки секоја година или, во мојот случај, секое лето, зашто во другиот дел од годината не можев ни да помислам да се зафаќам со таква ѓаволска работа! Жена ми постојано ми велеше: “Не е само да имаш куќа туку треба пустата и да се одржува. Греота е да се распадне сама од себе. Што ќе речат комшиите? Нека е и во Битола ама наша е! Кој ќе ни ја поправи ако ние самите не си ја дотераме? Ај, остави ги тие книгите и тркни до таму. Види што стана со сиротата, дали уште капи, да не се полни визбите вода, да не паднал некој од таваните!” Имаше право знам иако ме нервираше тоа што за куќата говореше како за дете кое го немавме ама јас, како што ме дал господ, повеќе загледан в облаци одошто вземи, сè туку ја одлагав работата. Вистина ќе навратев еднаш годишно, некогаш двапати, ќе прокрпев нешто набрзина колку да се рече дека нешто сум сторил и ќе си се вратев назад во Чаирот со лажно смирена совест дека сепак се грижам за неа.

Но петтата година од моето сурово сопствеништво над оваа куќа ги изваде на видело сите нејзини мани и сета моја негрижа. Дојде нож до коски што се вели! Или сериозно ќе ја поправав или требаше да ја дадам на оглас

Драги Михајловски

и да ја продадам! “Татко ти со благослов ни ја остави,” ми рече жена ми, “таква куќа не се продава!” Ова беше доволно да ми ја реши дилемата и една спокојна приквечерина од месец јуни, мислам, да ме донесе во Битола. Имав намера да останам дваесетина дена, да земам мајстори, да работам со нив колку што можам, да ги фатиме сите сирки просирки, да ја поправиме фасадата, да ги малтерисаме сидовите, да ги варосаме, или накусо, да ја направиме пристойно место за живеење! Големи планови за малкуто време и малкуто пари што ги имав на располагање!

Нема да ви говорам како изгледаше спиењето во таа аветска куќа првата ноќ од мојот престој таму зашто ќе речете дека татко ми згрешил што ми ја остави мене а не на некој комшија, скитник или, едноставно, на државата. Дури кога се разбудив утредента, креветот пропаднат, по јорганот парчиња малтер и трски од дупнатиот таван, душмето искривено и подуено, бањата катастрофа, пенџерите скршени, дограмата излупена, покривот вдлабнат и азер да падне и да ме поклопи, сфатив до кое дереце сум ја дотерал работата за само пет куси, непрокопсани години на бадијалцилак и занесување. Но, си реков, сега му е мајката! Дојде времето кога пропуштеното, со голема волја, многу напори, во силен налет, може и мора да се надопolni!

Кога излегов и се растрчав низ градот што го знаев, што се вели, ко сопствениот џеб, работите бргу тргнаа на арно! Најдов и пазарив мајстори. Ми рекоа сè ќе направат до варосување, молерајот, демек, не бил нивна специјалност. Се мислев дали така ми одговара зашто не сакав двапати да се погодувам со различни луѓе, но бргу ме убедија (сега им сум благодарен за тоа бидејќи немаше да ја пишувам приказнава и не ќе се чувствував на душа така како што се чувствувам!) дека молер лесно ќе најдам. “Сите стечајци во

Битола а ги има прсиплева, се или таксисти, или бербери или молери!” Потоа работите си го зеда својот тек! Полека но сигурно. Откако им изнакупив сè што им требаше, мислам, песок, гасена вар, нова дограма, разни штици, талпи, летви, купишта евтин паркет, шајки, бруќа, прева, пластични цевки, тештици, коленца, вентили, казанче, шолја, плочки подни, плочки сидни и секакво друго зајре, се смирив и со саати гледав како полека но сигурно куќата се оправва. По петнаесетина дена таа наеднаш почна да си го добива ликот, само уште посвеж, поулав, позаводлив. Небаре старец што наеднаш испил некој прецизен лек па сега, ободрен и моќен, почнува да се кочопери и да се занесува!

Мајсторите ја завршија работата или, поправо, ја завршија својата а отворија милион други! Сето тоа, купиштата гнасен отпад, валканиот под од остатоци и храна, нечистата, иако нова, бања, одвратно загадениот двор од човечка неодговорност и животински измет, требаше да го средам јас! И го средив, со овие мои неверојатно вредни раце иако три дена потоа, ко полуден, се миев пет пати на ден за некако да исчезне смрдеата што се имаше закачено за мене ко некој ненадоен крлеж. Верувајте ми, ми се смачи животот и таа моја куќа и сета Битола! Уште малку ми требаше, иако дојден до крајот, да се откажам од сè, да си ги собирам работите и да ме снема оттаму за секогаш! Но работите си имаат свој тек и тој никогаш не се менува под кое и да е и какво и да е човечко влијание!

Значи, таман сакав да се препуштам на нафаката и да исчезнам од овој мал, одбивно зацементиран свет, кога на вратата се појави К. Не, нема никаква врска со оној К. на Кафка! Едноставно сите го викаа К. што беше кратенка од името Крсте што најверојатно (не знам, не сум проверил) стоеше во неговото крштениче! “Влези К!” му реков. Чекав

Драги Михајловски

едно пет минути, ми се чини, да сфати што му реков оти тој стоеше пред влезот ко закован, ништо не говореше, ниеден дел од своето кусо, дебело тело не го помрднуваше. Дури потоа, по тие пет минути, ми се чини, наеднаш даде знак дека е жив и дека некакви сигнали стигнале до неговата моржовска глава преку дебелиот, неверојатно згоен врат! Обично вака ви доаѓаат на врата луѓето кога имаат нешто непријатно, најчесто тажно, да ви соопштат. Но К си беше таков од раѓање, таков сите го знаевме, иако тој беше многу постар и може имаше друго знаење за работите. Но тоа си е веќе друга работа. Битно е да ви кажам дека неговата ненајавена појава на мојата нова, лакирана врата, воопшто не ме вознемири. Зашто, ве прашувам, што можеше лошо да ми каже? Сè лошо што можеше да се случи ми се имаше веќе случено, мислам, на умирачки на родители, блиски и такви работи. Затоа чекав, мисловната машинерија, зарѓана и закочена од дебелиите наслаги чисто сало, да го помрдне ова тело навнатре или нанадвор, сеедно на каде ќе избере да тргне. К реши да влезе.

“Браво, машко!” ми рече кога седна на столот и ја зафати, ми се стори, половина кујна. “Така се прај! Одма сè, а не ко некој, годиње!”

Од некаде извадив ракија и го понудив.

“А не, моето одамна си го испив!” ме пресече и остана доследен на тоа иако јас, по стариот обичај, сепак му турив една верувајќи дека како мнозина други, и тој ќе се премисли и ќе ја ‘цитни’ како што велат битолчани, но, чашката, за големо чудо си остана негибната до крајот на неговиот кус престој во мојата куќа.

К. не зборуваше ништо едно десетина минути. За цело тоа време ни неговата тешка маса од сало, коски, месо и нерви заедно со испружената покуса нога под масата не се

Скова

помрднуваше од место. Само, од време на време, ми се стори, се обидуваше (иако многу тешко му одеше маневарот поради дебелината и кусоста на вратот) со кусо потстрижената глава што одвај ја поместуваше лево десно, (кај овој човек, мислам, сè беше покусо од обично – висината, косата, нозете, рацете а можеби и нешто друго, не знам, не можам сега да се сетам) да види до каде ми е работата, до каде сум стигнал со поправките, со којзнае уште што, мислам. Не ми беше многу пријатно, признавам, но знаев дека малскиот ред бара да ја истрпам оваа ‘инспекторска’ мисија на кусиот. Зашто само тој и никој друг, можеше, по премолчена согласност на сите во околината, да доаѓа без покана таму кајшто се работи и да изврши надглед! Не знам какво задоволство наоѓаше во ова, но го оставив спокојно да си ја заврши работата иако, од време на време, се чешкав кај бакембардите, си го фаќав тилот со левата рака и си ја кубев изретената и обелена коса.

“Уште Сковата ти фали!” рече К. стручно по десетминутниот молк небаре завршувањето на мојата работа му беше бескрајно важна. “Уште тој и готов си!” додаде.

“Сковата?” реков. “Не беше тој кондурација?”

“Кондурација е само зиме а другото време е бојација!” подготвено ме пресече К. чудејќи се како тоа не го знам.

“Добро,” реков, “а каде да го најдам?”

“Никаде!” ми рече К. “Нема шо да го бараш. Тој знај и самио ќе дој!”

“Од каде знае?” реков.

“Знај,” рече, “кога чоек живеј од то мора да знај!”

Потоа поминавме уште половина час во чудната тишина што во меѓувреме се спушти и стежна врз душмето од неваросаната кујна. Бев преуморен, пренапрегнат, од време на време ми идеше да врескам од мака и немоќ зашто

Драги Михајловски

сакав да се заврши работата што побргу, да се спакувам и да ме снема таму кадешто мислев дека припаѓам. Но ништо не реков, никаков крик не испуштив, никаков знак дека ми е дојдено до носот не дадов, што можев да кажам, ви се молам, секакви фрази се имав означуено во животот, секакви глупости изнавидено, секакви поведенија изнатрпено. Седев така заутен на столчето, на работ од очајот, нервозен од мерата надвор, загледан лажно во Крстета, во сликите закачени на ѕидот зад него, во грдиот таван над него, грдите ѕидови околу него. Не знам зошто, не знам од каде и како но сè, сиот мој стеснет, унижен, обезглавен свет наеднаш почнав да го доведувам во врска со него. Сè, дури и она што ми беше и што не ми беше, ми стана К.. Се царев во него или низ него сеедно и чекав, којзнае зошто, токму од него, од таа неподвижна, тешка, грда маса од месиште и сало што необично тучно дишеше, збиваше, офкаше, да дојде спасот. И дојде. Необично и ненајавено. Кога најмалку очекував.

Одеднаш, од самата тишина или од приквечерината или, што беше најверојатно, од самиот К. којшто, ко еднаш ангелот Деница во рајот, се стресе и се отвори, излезе тој – Сквата. Насмеан, висок, во син работнички комбинизон испрскан со вар насекаде, во левата рака кофа со бела течност, во десната дрвена скала на расклопување, за појасот заденати најразлични четки. Од зелените очи му излегуваше необичен сјај небаре светец привремено симнат од некоја фреска за да ми ја дотера куќата, да ја светне, црква да ја направи, а потоа да се врати назад на студениот ѕид од некое блиско светилиште на кое веројатно битисува. “Почнуваме,” рече. “Намести ја скалата!” Одев по него и му ги слушав кусите, прецизни напатствија. “Дај ми ја четката!” “Не таа, другата!” “Дотури малку вода!” “Пази да не се згрутчи!” “Тоа е тоа!” Мислам за нула време ѕидовите беа готови.

Скова

Мирисот од пресната вар пријатно ме замелушуваше и мене, и тишината во куќата и ноќното пиле надвор што притаено во некое агле од темницата, спокојно си псалеше. Гледав во Сковата како потоа, качен на скалата, ко некој огромен цин, сам, со нозете, вешто ја помрднува и брзо ги покрива грдотиите од широките тавани.

“Сакаш малку сам да пробаш?” ми рече наеднаш Сковата качен на најгорното одморише од скалата кога стигна до таванот од кујната, последниот што остана за варосување.

“Ми е страв!” реков ко мало дете.

“Од што се плашиш?” ми рече Сковата.

“Од сé,” му реков, “од висина, од себе, од светот!”

“Качувај се ваму!” ми рече.

“Не можам,” реков, “ми се врти!”

“Качувај се кога ти велам!” ми рече, наеднаш се спушти, ме фати за рака и, по три секунди, се најдов искачен најгоре на дрвената скала десетина сантиметри спроти исправениот Скова. “Земи ја четката! Така! Држи ја!”

“Не можам,” викав, “вака со вратот нагоре ќе ми се слоши и ќе се акнам долу.”

“Глупости!” рече, “така им се чини на сите уплашени душички кои без посебна причина, некаде, низ текот на времето, ја загубиле самодовербата! Сега ќе ти покажам колку е лесно! Само ти држи ја четката! Така!”

Ја стегнав дрвената рачка од четката и осетив како преку нејзините бели, влажни влакна го допирам таванот. Со десната рака, Сковата цврсто ја фати мојата десна рака со која ја држев четката и полека ми ја придвижи.

“Така, така!” ми рече, “ете го мачкаме заедно, гледаш?”

“Убаво е!” реков и наеднаш сетив необична леснина

Драги Михајловски

на душа.

“Мачкај!” ми велеше Сковата додека ми ја движеше раката по таванот а со нозете ја поместуваше скалата под нас. “Замислувај дека црташ ѕвезди. Дека таванот е второ, твое, само твое небо по кое можеш каде сакаш и кога сакаш да си црташ ѕвезди!”

“Замислувам, замислувам!” велев и лесен ко пердува, без вртоглавица, главоболка, мачнина, го боев, го красев, го китев со веди второто, прекрасно, само мое, бело, чедно, девствено небо...

Не знам колку време поминав во таа блажена активност но знам дека потоа, по една минута или по цела вечност, којзнае, се размрдав, ширум ги отворив очите и го здогледав К. како ‘рчи на столот со покусата нога сè уште пикната под масата. Го фатив за рамења и го здрмав.

“Сеј си машко мадро!” ми рече спокојно со полуотворените очи. “Тој знај и ќе дој! Уште не ми верваш?”

Се спуштив на столот од спротива и по долго време човечки се насмеав.

Ми беше многу, многу лесно на душа.

(2003)

‘Штедња Хорацио’

Не знам уште колку пати треба да го прочитам *Хамлејџ* за да се убедам дека ваква фраза таму не постои иако еден мој стар пријател, Марјан Мор, ми тврдеше и, веројатно, уште би ми тврдел да е овде, дека постои и дека така му рекол на едно место Хамлет на Хорацио во еден од српскохрватските преводи. Кога, зошто, во кој чин и во кој превод така му рекол принцот на својот најверен другар никогаш не ми кажа. Можно е да грешам, не знам, иако ова тешко го признавам, но знам дека милион работи оттогаш, од тие убави студентски денови, ми го натрудниле паметењето па сега не ми е лесно да се сетам. Но него добро го помнам! Марјан Мор! Како само ненадејно, од неизбуричаната темница на моето помнење изникна тој рус, задрт, бескрајно циничен Србохрват или Хрватосрб, сеедно и веднаш, ко по некој закон на спосени садови, ја повика оваа, речиси сум сигурен, непостоечка реплика во споменатата драма: ‘Штедња, Хорацио!’

Не, немам намера да ви говорам за Мор, можеби другпат, не знам, ако даде господ, иако неговата приказна, веројатно, е многу поинтересна од оваа што вака насрчен се обидувам да ја почнам. Во секој случај верувам дека неговата е, барем, почовечна. Многу, многу почовечна! Но сега се интересирам за многу посуштествени, побитни за нас работи!

Драги Михајловски

Мор го спомнав само заради фразата, а фразата само заради започнувањето на приказната за еден наш министер којшто, од мигот кога седна на министерскиот стол, ми се чини, не прави ништо друго туку само ја изговара оваа непостоечка реплика на Хамлет и тоа толку гласно што последиците се закануваат да ни ја оштутат, оглуват и скушат сосем нашата мила и никогаш непрежалена нација!

‘Штедња Хорацио!’ слушам и денеска, во ова глуво средземе кога, сиот стегнат, завиткан во ќебе, смрзнат, скукулен, заклучен со двојна брава, замандален со три резина и голем рајбер овде во станов во Чаиров, за минутка или две го пуштам радиото (на последните батерии) за да чујам што има ново, до каде сме стигнале со штедењето, со тој најголем потфат на кој се нафативме за вака балкански оглупени од времето, да се опаметиме и да отпатуваме во ветениот свет на паметните и богатите. Телевизор, во оваа напредната фаза за која ви говорам, сосема разбирливо, немам. Не греам, не пушам, не пијам, не дишам односно, да бидам попрецизен, дишењето го имам сведено на само најнужното жабрирање за да трошам минимум кислород. Простете и за зборот *џирошам* што го употребувам во приказнава зашто тој е забранет и прогонет од сите постоечки и непостоечки речници на нашиот јазик но знам дека веднаш ќе ми простите кога ќе се уверите дека неговата употреба кај мене има сосема симболичко значење, повеќе како тажен спомен на значенската полнота што некогаш ја имал а не како нешто што навистина функционира или е набиено со енергија.

А сè почна многу едноставно, дури наивно, би рекол. Излезе овој министер за кој ви говорам, една октомвриска вечер, пред година-две, на нашите телевизори и, онака, полусериозно, ко на шака, рече нешто од кое најважна, секако, беше реченицата ‘од денеска нема трошење’ а ние,

Штедња Хорацио

нормално, такви какви што не дал господ, да не веруваме во ништо, го сфативме уште понесериозно. Кога следната вечер повторно се појави на малите екрани и го повтори истото сега со многу посериозен, построг тон, ние, во самоодбрана ко некои тешки криминалци (небаре сме украле нешто кое сега требаше да се брани) веднаш ја извадивме од под перница поговорката ‘Секое чудо за три дена,’ како и секогаш кога ќе чуевме дека некој или нешто се заканува да ја наруши нашата механичка, банализирана до бескрај, инертна но рамномерна беда на постоење. Ние, знаете добро, кога одбраната на нашата совест, пред сè, е во прашање, си ја имаме нашата тешка артилерија, нашата оклопна дивизија од разноразни поговорки, која умешно ја активираме и за арно и за лошо и за мир и за војна и за убаво и за грдо. Да не чува од срчка, од кап, од дамла, од преголема радост, од претешка тага. Така и овојпат. Секој од нас се запраша: што треба ова да значи? ‘Од денеска немало трошење?’ ‘Не е ни прв ни последен!’ се расчу веднаш низ државата. Или ‘Господ да не чува од полошо!’ ‘Сме чуле и пострашно!’ Значи основниот коментар беше: ‘Министер ко министер, нов е па мораше, кога тогаш, да се појави на телевизија и нешто да каже. Што има тука толку лошо? Требало да се штеди? Па тоа и врапчињата го знаат!’ Дали требаше да се вознемируваме за тоа?

Но веднаш се виде дека погрешивме во проценката. Зашто кога на господинот министер му стана јасно дека оваа безлична аморфна маса што се вика народ не го клава многу на маслат, наеднаш почна да ги крева цените. Денеска струјата, утре водата, задутре телефонските импулси, позадутре станарината. Секогаш со истиот изговор: ‘Треба да се штеди!’ којшто, мене, како што веќе ви реков постојано ми го вадеше Мор пред очи и неговата непостоечка фраза од

Драги Михајловски

Хамлеј ‘Штедња Хорацио!’ Потоа се фати за храната, првин лебот, па маслото, па зеленчукот, па овошјето. Ваквите невидени астрономски вежби врз нашата беда бргу си го сторија своето. Дури и побргу одошто некој би очекувал од еден вака заутен, неверојатно трпелив и забеган народ.

Отпрвин, што е мошне нормално, настапи невиден молк. Луѓето се гледаа еден во друг и никако не можеа да поверуваат што им се случува. Но по редицата жестоки удари по нашите полуискинати, дупнати џебови, некој поочиклен, од одбранбениот арсенал ја изваде онаа познатата ‘Ѓаволот ја однел шегата!’ по која веднаш следеа ‘Да си го гледаме алот!’ и ‘Нема друго чаре!’. Навистина не здоболи и не здожеже. Како никогаш дотогаш. Оти за бунтови никогаш не бивало, веднаш се приспособивме на една друга пословица, мошне позната, со длабоки традиционални корени и широки историски димензии која нашите претци ја претпочитале во долгите години на ропство и покорност под јаремите на многуте поагресивни и, би рекол, понапредни народи од нас. Значи кога видовме колку е саатот, си рековме ‘Ќути си, трај си. Наведната глава сабја не ја сечи!’ и се предадовме на нафаката.

Првин се откажавме од телефоните. Што можеше да биде поразумно од ова? Си рековме, ‘што му фалело на нашите стари без телефони?’ Ќе си застанале на некое ритче, зеленило колку сакаш, некое јарче покрај нив си штрпка од тревичката, па ќе си се довикувале ‘Ееееј, Петрееее, арееееен?’ а овој од некој друг рид откаршија ќе му врател ‘Ареен, арееееен, тиииии?’ И така натаму. Ем вежба за грлото, ем буђење на скакулците и штурците по ливадите, ем сè бесплатно. А и што се претера со муабетењето по телефоните се претера. Не знам колку милиони тони празни, малограѓански зборови се имаа дабе истрошено низ жиците.

Штедња Хорацио

И кој виде фајде од нив? Никој. Само телефонциите и нивниот високодоходен дуќан! Вака ем заштедивме еден куп пари, ем слатко им се одмаздивме на крвопијците! Треба сепак, за волја на вистината, да кажам дека не бевме еднодушни во откажувањето! Некои се противеја уште долго време но кога сфатија дека нема многумина со кои можат да муабетат по телефон, видоа не видоа, и тие се откажаа! Трбаше да видите колку глуви, мрачни, смешни и непотребни во просторот беа телефонските бандери наредени ко слепи Самуилови војници по улиците! Не помина многу време а луѓето, кога дојде зимата, си ги испосекоеа и си ги искористија за отгрев во долгите, студени, вистински темни ноќи.

Потоа на ред дојде струјата. Си рековме, што ќе ни е струја? Што им фалело на нашите стари без струја? Вистина си легнувале со кокошките, ама затоа одморни и бодри се буделе уште со првите мугри и денот го користеле како што треба: од сабајле до вечер. Од Електродистрибуција првин ни се заканија со судски тужби. ‘Платете или ќе ве исклучиме!’ Никако до нив не допираше нашиот некажан но премолчено договорен одговор: ‘Исклучете, баш ни е гајле!’ И не исклучија. Еден по еден. А нам баш ни беше гајле. Дури цинично се радувавме што целата држава стана симбол на денската светлина. Барем по тоа бевме единствени во светот. Ноќната замина во забрав. Се разбира, тоа не одеше така лесно. Мнозина, навикнати на ноќен живот, побудалуваа од мака. Но ние, решителните, бевме тврди во решеноста. Одма ја извадовме: ‘Има навика ама има и одвика!’ поговорка која речиси совршено ги засрами нерешителните. Овие уште долго, не можејќи рано да заспијат, првин користеа газисени ламби но кога и тоа им стана скапо, преминаа на боринчиња што ги вадеа од корите на боровите. Но најпосле, кога и боровите општеа и повеќе не можеа да им излезат во

Драги Михајловски

пресрет и тие како што ние другите рековме ‘Си легнаа на брашното!’ и се помирија со мракот.

За водата не треба многу да ви говорам. Од водоводите, водоводциите, пукнатите цевки, тештиците, коленцата, водомерите итн. бргу и речиси со задоволство се отгарасивме. ‘Пиј вода од изворот!’ стана нашата омилена поговорка. Или: ‘Сé е слатко ако се измачиш!’ Трешаше да нé видите како уште од рано на сабајле, од самиот осун на денот, што се вели, како во долги редици, со стомниња, кофи, легени, вангли, ведра и други чамчиња, канчиња и црпалки, чекаме трпеливо за да стигнеме до изворите што, за среќа, сé уште издашно црпаа од планинските засеци. Туширањето, нормално, кое ги имаше преминато сите граници (Замислете, некои се тушираа и по трипати на ден!) беше веќе невозможно зашто со прекилот на водоводните мрежи, бањите станаа сенишни квадрати по становите, места во кои сега се чуваа отпадоците од скромните оброци на луѓето, нови буништа на човечката несоодветност во просторот.

Не треба ни да споменувам, веројатно претпоставувајте, дека сиот културно-забавен живот замре. Природно е, во вакви специјални околности, првин да се откажеме од културата. И никој не се побуни. Набргу театрите, кино салите, домовите за култура, станаа складишта за дрва а печатниците што ги имавме прсиплева, магацини за неопходните намирници. За слична намена, се користеа и пекарите зашто, како такви, веќе немаа никаква смисла. Лебот наш насушен, секој почна да си го прави дома, во набрзина изградените фурни со брашното што се добиваше од сомеленото жито во повторно отворените воденици. Престанавме за секоја ситница да одиме на пазар. Набрзина си направивме кокошарници, кочини и во

Штедња Хорацио

запоставените и злоупотребени дворчиња наскоро, покрај засадените лукчиња, кромитчиња, гравчиња, борании, зелки, домати, пиперки и други зеленчуци, почнаа да кокодакаат кокошки, да кукуригаат петли, да гровтаат свинчиња и да се шепурат мисирки и пајки.

Кога сме веќе кај храната, веднаш да кажам дека најпрвин, што е сосема нормално, се откажавме од слатките. ‘Благото ги расипува забите!’ си рековме за утеха и ја прифативме глупоста како факт. Се знае кога се јаде слатко, велеа посебно жените. ‘Од новина на погибел!’ беше најчестата фраза што требаше да значи многу ретко или речиси, никогаш! Но без слатко се можеше! Малку се лутеа дечињата, поплакаа едно месец-два но кога им влезе во главчињата дека така мора да биде и тие, вдахновени од времето во кое живееја, почнаа меѓусебе да си кажуваат научени или полунаучени поговорки за утеха што секојдневно фрчеа од устите на постарите во семејствата. ‘Многу слатко не чини!’ велеа што му доаѓаше некако ко превод на познатата ‘Многу арно не е на арно!’ А, што е вистина, тоа стана и многу практична превентива бидејќи одамна стоматолошките ординации престанаа да постојат па секој расипан заб мораше да се вади, а вадењето, нормално без анестезици, стана вистински пекол. Сите, ама буквално сите во државата, освен старците кои одамна имаа расчистено со забите, имаа смртен страв од помислата дека треба да одат на заболечар!

И многу други работи се скусија и заборавија во времето што доаѓаше но, бидејќи немам намера нашироко и надолго за тоа да ви говорам, само уште ќе ви ја споменам една од најгенијалните идеи до која дојде некој од нас. Еден декемвриски ден се рашири веста дека нужното, неопходното што уште треба да се направи за спроведувањето на волјата

Драги Михајловски

на министерот да биде стопостотно, е заштедувањето во луѓе. Носителите на идејата тврдеја дека тоа е чиста математичка операција која бргу ќе даде исклучителни резултати. Значи, предложија а ние, нормално, веднаш прифативме, да се сведе наталитетот на нула а морталитетот да се зголеми до максимум. За таа цел, забранивме женеење мажење, сексуално приближување, додворување и слични човечки глупости. Пресметавме дека идеалната состојба на населението по глава на жител би била еден човек на секој квадратен километар или вкупно требаше нашиот народ да се сведе на дваесет и пет илјади триста триесет и три жители. Но бидејќи тоа не одеше толку лесно и брзо (луѓето едноставно не можеш сосила да ги натераш да умрат), падна предлог, морбиден, се разбира, но од мерата надвор потребен, да може да се убиваат луѓе постари од педесет години. Требаше да видите како групи помлади луѓе со испишани пароли ‘Сé за штедењето!’ одеа од куќа на куќа и безмилосно ги ликвидираа сите кои им се чинеа на возраст поголема од дозволената. Денеска кога ова ви го кажувам, границата, нормално, е поместена надолу и сега ги убивааме сите над дваесет години за некако да го натокмиме бројот!

Ќе се запрашате, многу логично, се разбира, што велеше на тоа господинот министер? Дали беше среќен што вака доследно, бескрупулозно, ја прифативме неговата порака за штедење и ја спроведовме во дело? Искрено да ви кажам, не знам. Само знам дека откако се откажавме од струјата, се откажавме, логички, од сé поврзано со неа, значи, и од телевизиите, радијата, весниците, списанијата или накусо, од сите средства за масовна комуникација. А без нив, бргу забравивме како му изгледаше фацата и што и како говореше, дали можеби се кае и слично. Но сигурно едно не забравивме: неговата тиха, Моровска,

Штедња Хорацио

морничава, непостоечка реплика од *Хамлеј* ‘Штедња Хорацио!’ која и ден денеска гласно свони во ушите на овој неверојатно покорен и послушен народ и ги тера неговите преостанати припадници на упорна, слепа, самоуништувачка послушност.

А, да, забравив. Не ви кажав што стана со господинот министер. Знам дека тоа ве интересира. Колку годишен, на пример, беше и така натаму. Но, да бидам искрен, навистина не знам. Договорите важеа и важат за сите а тој, уште кога се договори ова со зголемувањето на морталитетот, мислам, беше над педесет. Оттогаш имаше многу чистки, многу допрва се подготвуваат. Ако успеам да преживеам, ви ветувам дека ќе дознаам и задолжително ќе ви кажам!

(2003)

Мерсо

Плаќањето патарина или баждарањето е многу стара приказна која, до ден денеска, се повторува, во ваква или во онаква варијанта. Немам намера да ви ја прикажувам овде нејзината историја иако таа, сама по себе, би била многу интересна за прикажување. Замислете наслов *Историјата на баждарењето низ вековите кај нас и во светот: први!* Сјајна магистратура. А потоа, само допишувате том втори и еве ви цел докторат што може да се одбрани пред која и да е намуртена комисија на светот! Но, за оваа пригода, за полесно да ми мине труднава ноќ пред утрешното судење, или, едноставно, за да ми олесне на душа, доволно е, ми се чини, од таа замислена но ненапишана двотомна историја, да ви го свртам вниманието на настанот што се случи вчера и ме доведе овде зад решетки а има тесна врска со баждарчилакот. Можев, се разбира, и да ви ја раскажам типичната парабола со наравоучение за баждарењето од турско за патувањето на некој нашинец до Стамбол со не знам колку товари јајца што наумил да ги продава на некој од тамошните пазари ама баждарчиите, тие темни чекачи по џадињата, како ќе поминел низ некој град му земале по малку од јајцата, така што кога, на крајот, стигнал на одредиштето, не му останало ниту едно. Особено ќе беше интересен крајот, односно што потоа се случило со огорчениот и избекумен сиромав во

Мерсо

туѓата и непозната метропола и како, кутриот, реагира! Или, да речеме, замислете со колкава возбуда би можел да ги кажувам кусите но привлечни епизоди од ова идно двотомно книжиште за кутрите наши туристи што секоја година, во потрага по поевтин одмор, се обидуваат да стигнат до Црното Море! Секогаш, по враќањето, сите се пишмант што отишле таму зашто, по пат, прописно ги одрале современите баждаршии, било цариници, било полицајци и ги довеле на работ да го сторат она што јас го сторив и заради кое сега се тресам зад решеткиве во оваа студеникава, непријатна, грда ноќ по која ќе следи одлуката за мојата иднина доколку за некаква иднина воопшто можам да говорам!

Но овде решив, без оглед на морниците што веднаш ми доаѓаат кога помислувам на настанот што, природно, е дел од долгата, непрегледна, недопишлива историја на баждарењето, да се обидам да ви доловам или, поточно, да ви опишам, во рамките на моите можности, еден чин којшто, мислам, гледано од психолошки аспект, ќе фрли нова светлина врз општата слика за баждарењето како појава од посебен вид. Истовремено ќе ви овозможам да ја чуete мојата верзија на настанот по повод кој реагирав, а како последица од што, сега сум овде во затворов. Од вас не барам ништо. Можеби само разбирање и, се разбира, трпение зашто, иако сум студирал книжевност, кажувањето не ми оди баш најдобро, па може, овде-онде да ми запне текот на раскажувањето, мислата да ми застрани и да ми забегаша зашто насетувам со малово кажувачко искуство што го имам, дека многубројни се раскажувачките замки при создавањето а голема обврска да кажеш нешто и притоа некој да се заинтересира за тоа и уште да покаже разбирање и да те сфати! Затоа однапред ништо не ви ветувам освен дека ќе бидам мошне краток, најкраток што се може, пократок

Драги Михајловски

– здравје!

Значи вчера, во спарното, запурничаво попладне од мајов, во годинава кога се води војна на северозапад, возев по автопатот кон Градско, нервозно и брзо, од мерата надвор. Ги имах отворено двата напречни прозорци за да бие промаја и за да можам полесно да дишам. За последиците не ми беше многу гајле, важно беше да се измине таа непријатно топла и загушлива делница од Велес до Градско, а потоа ќе му ја мислев. Го минав мостот на Вардар кај мотелот ‘Македонија’, и по убавиот широк коловоз бргу стигнав кај патарината горе на ритчето над подзаспаната населба. Да не ве давам сега како изгледаше патарината, колку е таму топло и непријатно, колку мириса на јаглен моноксид, нафта, бензин па дури и на гас, колку секоја подолга задршка таму секогаш а особено на такво време, може да ве извади од памет, да ве шекне, да ве измести со сериозна опасност никогаш да не се вратите во ментешиња. Згора на ова, сонцето цело време ми беше в очи зашто браникот за сонце над воланот одамна го немаше, од кои причини сега не можам да се сетам, па морав да возам со десната рака а со левата да си ја штитам проќелавата глава. Ако воопшто можев за нешто да мислам, тогаш само мислев како да се спасам од спобудаленото сонце и како што побргу да се најдам на некоја попријатна делница од патот!

Пред мене немаше никој. За чудо, полека и без чкрипење на сопирачките запрев пред спуштената дрвена рампа. Рутински извадив педесет денари и ги ставив во влакнестата рака што се подаде од пенџерчето на заградениот, бетониран простор. Таа веднаш се повлече внатре а јас останав со левата рака испружена надвор. Очекував, нормално, за секунда, две или најмногу пет, да го сетам билетот во неа, да ја повлечам в кола и откако ќе

го фрлам во кое и да е катче од возилото, да ја вратам на заштитничкото место кај главата, да почекам да се крене рампата, да притиснам на гаста и бргу да ме снема што подалеку од тоа, сурово, туѓо, пржолно, ачично и голготно место. Но левата рака ми остана испружена надвор зашто, ми се стори, ни по пет, ни по десет, ни по цела вечност од секунди не се спушти ништо во неа а сонцето, како последица од тоа, продолжи безмилосно да ме удира во незаштитената глава. Се потев ко ненормален, ми идеше да пукнам од жештина и мака така распнат на ачикот во недоличната, просјачка позиција во која, без никаква вина, одеднаш се најдов.

“Дали добро патувавте, господине?” наеднаш допре до мене чудниот, подзарипнат глас на службеникот.

“Молам?” реков на работ од издржливоста, на работ од сите нерви и дамари, на работ од сите нормални светови.

“Дали добро патувавте, ве прашав?” објасни трпеливо и спокојно човекот од зад пенџерчето и чув како гласно кивна и испушти куп бацили во тесниот простор од клаустрофобичната дупка во која беше пикнат.

“Да, мошне добро, благодарам,” мислам реков онака рутински иако сè уште изненаден што човекот воопшто ми прави муабет.

“Да не ви беше топло?” продолжи упорно гласот, грижливо и мајчински небаре бев дете загубено на шините од светот па сега требаше тој да ме врати на вистинскиот колосек. Ова ме натера да се свртам и убаво да се загледам во лицето на неочекуваниот соговорник зашто отсекогаш ми биле грди и непријатни бош-муабетите, оние што се водат кога погледите на соговорниците скитаат во различни правци. Во нив секогаш има подмолна намера. Затоа сакав да го гледам в очи и да ме гледа в очи штом веќе започнавме, не по моја волја, муабет. Се разочарав кога видов дека

Драги Михајловски

човекот од зад пенџерчето воопшто не гледа во мене, тука само така си поставува прашања, реторички главно, на кои, се виде одговорите однапред си ги знае.

“Топло е, ама мора да се издржи,” се чув како говорам загледан преку сè уште испружената лева рака во профилот од лицето што ми говореше од зад пенџерчето, Забележав еден густ, црн, исукан мустак како нервозно подигрува над бледата усна; една остра, малку поткината веѓа како непристојно се оптегнала над црното, подзамижано око и еден долг, невкусно испилен нос како буричка заедно со, за мене, невидливите раце таму нешто во темницата зад стаклото.

“Каде патувате?” гледав како се мрда усната на профилот, “Дали ќе врни попладнево?” “Како е таму во Скопје?” “Ќе ги средиме учките, а?” говореше човекот и тарашваше, буричкаше нешто пред себе на масата, во гнасотијата од фиоките можеби, не знам, не можев да видам, пренизок ми беше видикот од колата. Жештината во главата ми растеше, нервата ми проработе како никогаш дотогаш, испружената рака сакаше да ми се откине и да ми летне малку лево или десно во голите ридови покрај патот. Никако не можев да сфатам што се случува. Се обидував да се сетам кога воопшто ми направил муабет некој службеник на патарина а низ толку многу сум поминал? Бидејќи не можев да се сетам, помислив да не нешто, вака сам и заборавен од светот и векот овде во оваа тесна собирачница на пари бесмислено и глупаво натртлена на суровото сонце, го удрила дамла па му пукнал филмот токму тогаш кога јас му се покажав со испотената фаца па сега само ја врти и вергла истата плоча што со години им ја вртел и верглал којзнае кому и којзнае зошто?

“Господине,” реков речиси беспомошно со глас

Мерсо

што повеќе молеше одошто кажуваше нешто, “билетот, господине,!” повторував избекумено зашто се плашев раката ќе ми остане така, ќе ми се скофтае, ќе ми клапне и, до крајот на животот, ќе ми ја остави ќелата незаштитена. Тој упорно буричкаше, чепкаше нешто, со носот зариен во масата пред себе, или во некоја незгода, неола невидена и нечуена дотогаш на векот. Непријатно стегнат во сигурносниот појас, пробав да се свртам и да побарам објаснение, помош некаква но од кого? Седиштето до мене и двете зад мене празно, глупо и тапо зјапаа во мојата, веројатно, искривена, избекумена фаца.

“Колку ми дадовте?” го чув потоа повторно гласот, “Педесет или сто?” продолжи.

“Педесет,” реков.

“Значи точно?” продолжи тој.

“Точно,” реков.

“Добро е,” ми рече профилот, “така треба!” И продолжи да копа по темниците од својот неприкосновен бедем, од својата тесна, висока, баждарска кула. Не знаев што да сторам. Упорно стоев на сонцето ко последна будала на светот со раката сè уште испружена во очекување овој чуден профил од зад пенџерчето најпосле да го заврши муабетот, да го спушти билетот во неа и да ми дозволи излез од неговиот мал, неподнослив пекол. Но тој никако не попушташе.

“Малкумина се ко вас, господине,” продолжи тој не сфаќајќи ја мојата ситуација, “речиси сите доаѓаат со крупни пари. Мислат дека ние овде сме Народна банка па располагаме со ситно во секое време!”

Господе! си реков, Што се случува? Да не нешто сум умрел ама не сум свесен за тоа па сега сум запрен кај овој премин во тој друг свет а овој чуден профил собран во

задушливиов кафез е задолжен да ме испита, да ме сети, да види дали сум можеби чесен, дали сум за во пеколот или рајот или за некое друго место за кое уште не сум чул а тој е задолжен да ме прати? Но гласот упорно ме потсетуваше дека сé уште сум тука, на овој свет, запрен пред дрвената рампа од патарината над населбата Градско. Убаво ја гледав спуштената, дрвена летва пред себе, сонцето што биеше над мене и спарината што се крваше од црвените покриви на куќите долу под нас.

“Само момент,” додаде потоа човекот, кликна нешто над невидливата маса, притисна некое копче, рампата се крена а тој ми го тресна пенџерчето пред нос и ми исчезна од видикот.

Останав така да го чекам можеби уште пет минути. Бидејќи тој не излегуваше, ја издолжив подадената рака уште малку и му тропнав на стаклото. “Билетот,” свикав. “Не ми го дадовте билетот!”

“Каков билет?” ми рече човекот подналушено кога го отвори пенџерчето.

“Мојот билет,” му реков, “оној за кого ви платив!”

“Аха!” чув како ми рече и повторно, сега со тресок, ми го затвори пенџерчето.

Не знаете што сé ми мина низ главата во уште петте долги, морничави, пеколни минути додека нервозно си го чекав билетот. И да сакам, никогаш не би можел сé да ви кажам. Мислам океани гнев ми ги корнеа градите додека гледав како, неколку пати, од зад затвореното стакло, ме меркаа со чудење, двете грди очи на баждарот и, на некој начин, ме убедуваа, па дури и молеа да си одам. Се прашував, што се случува? Зарем до овде стигнавме? Зарем цело општество е претворено во дувло на крадци, апаша и багабонти? Зарем целата негова лажна љубезност требаше

да послужи само за да се помирам и да ја прифатам оваа ниска, безочна, дрска кражба?

“Господине!” затропав многу посилено на пенџерчето. “Билетот!” свикав право во отворот кога грубата рака го тргна стаклото. “Не сакам патиштата да ни се цели дупки! Билетот вamu!”

“Не возбудувајте се!” ми проговори смирено гласот. “Зарем вие најдовте да ја правите крива Дрина?”

“Билетот!” викав црвен од гнев.

“Еве ви дваесет и пет денари назад и никому ништо. Што ве чини ако едно кафе остане за мене, а?”

Тогаш навистина побудале. Под инто ја загубив контролата врз себе. Со несвојствена за мене сила мора да сум ја откорнал левата, предна врата од колата затоа што потоа се видов себеси како ладнокрвно, безмилосно, очајнички и одмазднички со неа удирам првин по стаклениот кафез на патарот а потоа, кога овој се скрши, по неговата грда, тркалезна, безвратна и одвратна глава. Господе, како крвнички и со сласт го удирав додека не сетив дека некои раце ме дофатија, ме кутнаа на вжештениот асфалт а потоа ме доведоа овде зад решетките.

Сега сум повторно дојден на себе. Во студенава ќелија мозокот бргу почнува да работи. Господе, што ќе кажам утре пред судиите, какво оправдување ќе најдам? Со што можам да ја поткрепам и бранам верзијата што пред малку ви ја кажав? Ме крадеше па затоа го убив? Зарем да убиеш за дваесет и пет денари е во ред? Па можеби е, би рекол јас, зашто не го убив заради моите дваесет и пет денари туку за целата сума од по дваесет и пет денари што ја крадел откако бил таму на работа! Да, јас така би рекол, ама дали ќе ми поверуваат? Сепак поубедливо е да се бранам со она веќе познатото: “Видете, сè беше заради сонцето. Ми удри в глава

Драги Михајловски

и...” Да, така ќе кажам. Понатаму нема што да ви говорам. Знаам дека сè ви е јасно, мислам, на казната што ме чека, не?

(2003)

Граница

Оваа куса приказна е за Јорго Дурда. По името и презимето веројатно погодувате дека станува збор за Влав. Власите ги има и ги нема многу низ Македонија. Некои велат дека дошле овде како римски колонисти во вториот век и како крунски доказ го наведуваат јазикот којшто, се чини, заедно со португалскиот, е најблизок до латинскиот. Други сметаат дека дошле од ориентот па го презеле постоечкиот, трети дека отсекогаш биле овде, четврти ги сметаат за наследници на старите Македонци, петти...Но тоа не е толку важно за приказнава. Важно е дека родителите на овој Јорго за кого ќе ви говорам дошле некаде по Првата светска војна од денешна Албанија од областа околу Корча односно од местото Москополе, некогаш големиот, просперитетен влашки град, веројатно најголемиот и најразвиениот во нивната историја. Зошто дошле, како дошле не знам но знам дека Јорго им беше единственото дете што е речиси висок просек за Власите зашто, обично, или не се женат, или ако се оженат немаат деца, или, во најлош или најдобар случај, што се вели, имаат едно. Така и Кочо и Марика Дурда. Си го родија Јоргота и си го пораснаа овде во Битола, па цел маж им се стори.

Но приказнава не започнува во Битола туку во Гопеш, едно влашко село горе во пазувите на Бигла на еден

час одење пешки од Смилево или од Кажани, сеедно. Овие Кочо и Марика Дурда за кои ви говорев, не дошле веднаш од Албанија во Битола туку првин се населиле во ова високо планинско место. А Гопеш тогаш, по Првата светска војна, иако оштетено од воениот виор, сепак било гратче со пет-шест илјади жители, сè Власи. Си имало свои продавници, свои аптеки, училишта, и српски, и бугарски и влашки, во зависност кој од соседите владееле со Македонијата. Еднаш неделно имало дури и голем пазар на кој свои производи продавале селаните од Смилево, Лера, Доленци, Метимир, Свињиште, Стрежево... Кочо и Марика си купиле убава куќа на теферич, со поглед свртен кон трите, превисоки и преубави врвови на Пелистер, бели и голи, кренати како три лични ангели над зелените кории од Бигла, Баба, Бушова... По Втората светска војна, без да ја продадат куќата во Гопеш, дошле во Битола каде, на скршнати години, им се роди Јорго. Јорго Дурда. Радост и крепост за обајцата. И како растеше, од време на време, особено лете кога ќе спукаа жештини во Битола си го носеа горе во *Gopeshi nostra* како што викаа, да сети што е природа, да се изнадиши воздух, да му станат образите црвени и полни. И навистина многу Влаинки, штом ќе го донесеа детето кај нив дома, сè туку го штипкаа за обравчиња и му викаа '*Tu, tu, cimushata, cimushata fichorlu*' или така некако, не знам јас баш најдобро влашки за да можам точно да ви пренесам, но мислам дека му ја фалеа личотијата и потпluckнуваа се разбира за да не го урочат или слично.

Кога првин Кочо а потоа Марика, како што си е ред по балкански, се претставија пред Господа, Јорго реши да ја обнови старата куќа во Гопеш и таму, повремено, да си живее. Работеше како приватен претприемач, типично влашко занимање што се вели, и доста добро заработуваше. Ако, згора на ова, се додаде и мошне богатото наследство

Граница

што му остана од родителите, можеше да се каже дека на крајот од дваесеттиот век тој беше богат човек којшто можеше да си допушти викендите да ги минува во, за него, најубавото место на светот. Се разбира дека Гопеш повеќе не беше она што било. Освен неколкуте семејства што престојуваа тука главно во летниот и есенскиот период, друг никој тука не живееше, особено не зиме. Јорго веќе беше маж на четириесет и осум-девет години и, се разбира, по стариот влашки обичај, беше неженет.

Јоргота го сретнав и го запознав токму во Гопеш. Бидејќи бевме слична врст не запозна уште татко ми на времето кога, еден ден ме одведе на гости кај соседите во Гопеш, Кочо и Марика. Помнам дека во нивната голема, проветрена куќа додека возрасните правеја некаков си муабет за времето, војните или слично, ние децата, значи јас и Јорго, игравме цандар збира или табланет додека не се сноќи а потоа, од прагот на дрвената, ореова порта, до доцна во ноќта ја гледавме огромната, полна месечина која ту легнуваше во седлото над *Runko* ту дополу соголена си подигруваше над поспаните покриви од високите, големи куќи. Другиот ден се тркавме по патот до местото *Kontra Chom* од каде пукаше неверојатен поглед кон стрежевската долина во која денеска, кога има доволно дотек, се шири вештачкото Стрежевско Езеро. Помнам и дека, по тој ден, сите некако, зафатени од личните амбиции, пропаднавме во времето, а кога повторно излеговме од неговите менѓемина, бевме веќе возрасни мажи.

“*Kumeshti?*” ми рече Јорго некаде пред две години кога и јас како него решив да ја обновам старата куќа и почесто да навраќам во ова божјо место.

“*Bune,*” одговорив, “*ti kumeshti?*”

“*Bune, haristo!*” ми рече и ја сети мојата несигурност

Драги Михајловски

и незнаење на јазикот. Се ракувавме и свртивме на македонски.

“Штета што не те научи татко ти,” ми рече, “јазик е јазик!”

“Е, да беше мајка ми Влаинка ко твојата ќе ми беше лесно,” реков. “не дабе јазикот си го викаме мајчин а не татков!”

“Така е,” ми рече.

Потоа седнавме на клупата во дворот и си раскажавме што ни се случило од времето кога, ко деца, ја гледавме полната месечина над *Runko*, над покривите од куќите што веќе ги немаше и кога трчавме кон *Kontra Chom*. Нема овде да ви кажувам што правел или што правев во тоа големо парче време, како му одело или како ми одело, не гледам причина зошто да ја оптоварувам приказнава. Само ќе ви кажам дека, од време на време, покажуваше чудна нервоза, лицето му се вцрвуваше небаре одвај додржуваше да остане во сопствената кожа или така нешто. Беше мирна приквечерина.

“Глупаво е што луѓето имаат граници,” рече потоа одненадеж Јорго и се загледа во мене. Гледав во неговото меко, мазно, од воздухот ептен оптегнато, младо лице, орловскиот нос, крупните, црни очи, побелената коса.

“За какви граници говориш?” реков уплашен да не нешто муабетот ни забеге во некои квази-филозофски сфери. Од тоа одамна ми се имаше смачено, не дабе избегав од кафеаните, институционалните бифиња, промоциите, правењето портрети, панел дискусиите, културните и филозофски трибини.

“За секакви,” ми рече правејќи се дека не забележал оти се плашам од муабетот што го започнуваше “сé е толку ограничено, јас, ти, местово, планинава, светот. Сé е толку

Граница

кночко, мало, завиено во набрана темница ко еднаш што бил малиот Исус во мајчината плаштаница! Едноставно не можам да сфатам!”

“Нема што тука да се сфаќа!” реков и, против своја волја како и обично, го подзедов муабетот, “мали и крвки сме, загубени во вселената. Види колку е висок бескрајот!” И покажав угоре кон свездениот покрив што полека се формираше над нашите глави. “А којзнае и колку е длабок кога би можеле да сирнеме низ темнава маса од земјата за која сме прилепени!” додадов и немав намера повеќе да говорам.

“Ќе дојдеш со мене?” ми рече потоа и, без да ми остави време за двоумење, ме повлече за ракав и ме поведе угоре по ридот кон височините пред нас.

“Ги гледаш столбовите?” ми рече кога се искачивме горе над куќите, над мојата, неговата, над сите куќи, на самиот врв од планината

“Што си ставил овде ограда?” реков тешко задишан, “Зарем ќе ја заградуваш планината?”

Седнавме на карпата а тој, откако дојде на себе по напорното искачување, се сврте кон мене и ми рече:

“Почнав пред три години и направив обична, нормална ограда, близу до куќата, како секој човек што заградува и означува до каде е негово, над кое парче земја, замисли каков привид, е газда!” рече некако вознемирено додека се обидуваше да си го врати здивот. “Сакав, едноставно, да се заштитам од разни живинки, волци, лисици, диви свињи, јазовци, мечки. Знаеш колкава дивина е овде!”

Седевме на студената стена покрај високиот плот што, ми се стори, во темницата што бргу настапуваше, имаше ниет да го загради светот, вселената, можеби, сите вселени, којзнае. Чекав да ја открие тајната што, се чини, беше скриена зад

Драги Михајловски

високите диреци наредени ко артилерци на задача повисоко или подлабоко во темницата во зависност, веројатно, од конфигурацијата на земјиштето за да завршиме за таа вечер и да се вратам во сопствениот свет покрај телевизорчето што си го имав донесено во гопешката куќа. Обично гледав филмови или некој квиз или така нешто.

“Ама бргу ми стана тесно!” продолжи Јорго нервозно и наврапито и стана токму во мигот кога полната месечина срамежливо сирна од зад ретките облаци и ја осветли неговата висока, исправена фигура. “Потоа ја преместив за десетина метри погоре но чувството на тесност никако не ме напушташе. Веќе три години ја поместувам, сè погоре и погоре, еве на врвов од планинава стигнав, а на душа ми е сè потесно и потесно! Да не сум урочен, а?” додаде потоа и повторно седна на карпата до мене. Нервозата му беше видлива, мислам, само некаква тенка, невидлива, папочна врвца го држеше да не летне и да не се загуби во ширините на ноќта.

“Не верувам,” реков, “веројатно си само типичен Влав.”

“Што сакаш да кажеш со тоа типичен Влав, жити сè?” праша и видов се подналути.

“Малку си поалчен од обично,” реков и му оставив време да ја прими навредата и да ја свари.

“Глупости,” рече веднаш, “мислиш дека оградата ја поместувам од алчност?” Ме погледна и како тогаш да сфати што му реков, па со растреперен глас веднаш ми врати. “Зарем и ти се бафташ со тие типично шовинистички, националистички тези за Власите? Зарем и ти си паднал толку ниско?”

“Извини,” реков, “не мислев баш така!”

“Може не мислеше ама си кажа!” ми рече и сакаше

Граница

да ме покоси со поглед. Но веднаш потоа небаре пресечен со остар нож, бргу се созеде, ме погледна прекорно и, со моќната иронија што во следните две минути извираше од секој негов збор, од секоја негова вешто составена реченица, од секој негов мајсторски танц на умот меѓу зборовите, продолжи: “Сакаш демек да кажеш дека Власите биле циции, алчни, себични, безмилосни, црни ко гламњи зашто Бог им ги заменил главите со Еѓупците, куци зашто не сакале да одат војска, некаква еврејска варијанта во Македонија, луѓе нелуѓе што ги собираат децата од улица, ги пикаат во буриња со брука и крвожедно им ја цицаат крвта? Зарем сè му веруваш на тој Цепенко?”

“Извини,” реков по вторпат, “навистина не мислев така!”

Потоа не говоревме, можеби, половина час. Седевме така на самиот врв од планината но видов дека нервозата кај него постојано растеше. Ту стануваше ту седнуваше, со дрвеното метро што го извади од џепот на панталоните мереше нешто во воздухот и по хоризонтала и по вертикала, со рацете пипкаше во ноќта, нешто подготвуваше видов но не знаев точно што.

“Самците секогаш се поосамени,” рече потоа, “но знам дека тоа не ги доближува повеќе до бога.”

“Не знам,” реков, “не знам а и не сакам да филозофирам!”

“Глупости!” рече, “не се работи за филозофија, како што велиш, туку за искуство.”

“Не знам, навистина не знам!” инсистирав но тој не сакаше да ме слуша.

“Може затоа ми е тесно!” рече потоа, “неиздржливо тесно. Може недостигот од бог, далечината од него. Каде сега да ја преместам, а?”

Драги Михајловски

“Молам?” прашав.

“Оградата!” рече, “Сакам да ја преместам, да се ослободам од теснотијава, да бидам поблиску до бога!”

“Повеќе нема каде!” реков, “веројатно ќе треба да ја спушташ по падиниве накај Златари и Ресен!”

“Не,” рече, “зарем затоа одев толку години нагоре за сега да се спуштам долу?”

“Прави што сакаш!” реков и замолчав.

Не беше моја работа да му се мешам во наумот на комшијата а, и да бидам, искрен, воопшто не го разбирав. Само гледав дека човекот нешто ми излегува од ментешпиња, од шемата на битисувањето ми излегува.

Потоа, помнам, наеднаш го снема. Од самиот врв ми го снема, од карпата на која до пред малку седевме обајцата и го водевме оној чуден, полуфилософски, полуизместен муабет. Каде го снема, навистина не знам зашто не видов кога ниту како го снема. Единствено видов, верувале или не, како, веднаш по неговото исчезнување, се стресе малку земјата, се откорнаа диреците, се крена плетот и ми летна во темницата. Уште кратко ги гледав белите столбови како брановидно исчезнуваат во мракот.

Не знам точно колку време сум стоел таму сам на врвот, зинат, зачуден, збунет но мора да било долго зашто ми имаше силно пристудено кога наеднаш до себе повторно го сетив присуството на Јорго. Стоеше насмевнат спроти мене, онака црн, сув, висок, малку ко засрамен, вистински Влав по лика и по става, но малку поткренат во воздухот.

“Ја преместив!” ми рече, “не знаев дека светот бил толку широк!”

“Каде?” прашав автоматски.

“На небото!” рече.

Граница

“И сега?” го прашав.

“Сега ме бери. Најпосле не ми е тесно!”

Надолу, додека сега брзам кон дома по пошумениот грб од намкорестата планина, цело време се обидувам да се сетам од што умре Јорго Дурда во таа чудна, полутемна ноќ од пред две години. Ама никако да ми текне. Никако.

(2003)

Драги Михајловски (1951) Битола.

Доктор по филолошки науки. Писател и преведувач, професор на Филолошкиот факултет во Скопје. Покрај расказите и романите познати се и ценети неговите преводи од англиски јазик на Милтон, Шекспир, Т.С.Елиот, Киц, Шели, Вајлд и други. Во 1994 година го доби високото *Рациново ѝризнание* за збирката раскази **Скок со стап**; во 1996 година наградата *Григор Прличев* за преводот на епот **Загубениот рај** од Милтон, а во 2002 година наградата *Силале Појов* за романот **Смртта на дијакот**. Член е на Друштвото на писателите на Македонија и на ПЕН на Македонија.

Раскази од шести кат

Драги Михајловски

Издавач

КАПРИКОРНУС

Џон Кенеди 1/23, 1000 Скопје, Македонија

www.kaprikornus.com.mk

За издавачот

Бранкица Михајловска

Компјутерска обработка, графички дизајн и корица

Ален Лапон

Коректура

Горјана Михајловска-Лапон

Јана Михајловска

Печатница

Интерграфика, Скопје

Изданието е финансиски помогнато од Министерството за
култура на Република Македонија